

**GRAMMAR**  
*of the*  
**MACEDONIAN LITERARY**  
**LANGUAGE**

*by* **HORACE G. LUNT**

**SKOPJE 1952**

A  
GRAMMAR  
OF THE  
MACEDONIAN  
LITERARY LANGUAGE

BY  
HORACE G. LUNT

SKOPJE  
1952

МАКЕДОНСКА АКАДЕМИЈА  
БИБЛИОТЕКА

## PREFACE

It is the aim of this book to introduce the reader to the Macedonian literary language. The first part consists of a description of the structure of the sound pattern and the morphological system of the language, the second part is made up of typical examples of Macedonian prose, and the last gives a representative list of Macedonian words with their English equivalents.

This is the first attempt to present Macedonian entirely in its own terms. The current school grammar, *Македонска граматика* (1950), by Krume Kepeski, amounts to an adaptation from similar Bulgarian works, with many quite unnecessary comparative and historical references. The only extensive treatment of Macedonian in any other language is the sketch included in R. de Bray's *Guide to the Slavonic Languages* (London, 1950; pp. 243—313). De Bray took most of his information from Kepeski, and unfortunately included some of the latter's misinterpretations. In the *Guide*, Macedonian is explained exclusively from the comparative point of view, within the framework of the whole group of the Slavic languages. Other published works about Macedonian are only short articles enumerating the salient features of Macedonian as compared to the other Slavic languages.

There are, however, several books and monographs about Macedonian dialects which furnish valuable material for comparative and historical studies. Principle among them are the works of the French Slavists. Prof. André Mazon has written extensively on two of the southwest Macedonian dialects. *Contes slaves du Macédoine sud-occidentale* (Paris, 1923) treats the dialects in the region of Florina or Lerin, in Greece, and *Documents, contes et chansons slave de l'Albanie du sud* (Paris, 1936) is an exhaustive treatise on the dialect of an isolated group of Macedonians in the village of Boboštica in Albania. With Prof. André Vaillant, Mazon edited and published a nineteenth-century text from an area in

Greece which has long been completely hellenized, *L'Évangélique de Kulakia, un parler slave du Bas-Vardar* (Paris, 1938). The bibliographical and comparative data about all Macedonian dialects given in this book are particularly important. The Russian scholar A. Seliščev, writing more from a historical point of view, published several important studies: *Очерки по македонской диалектологии* (Kazan', 1918), a general description and history of Macedonian dialects; *Македонские кодичи XVII и XVIII веков* (Sofia, 1933), an analysis of older written materials; and *Полог и его болгарское население* (Sofia, 1929), which contains a description of a northwestern dialect. The Polish scholar M. Małeckı studied and published materials from the southeasternmost Macedonian dialects, from the villages of Suho and Visoka, northeast of Salonika. None of these works is directly concerned with the dialects on which the Macedonian literary language is based, although Seliščev does touch on them from time to time. The monograph by the Serbian linguist Aleksandar Belić, *Galički dijalekat* (= *Srpski dijalektološki zbornik*, VII, Srem. Karlovci — Beograd, 1935), analyzes a western Macedonian dialect which, although not one of those from which the literary language is drawn, nevertheless has many characteristics in common with them, as for example the accent and the triple definite article.

There is a mass of literature dealing with the origins of Macedonian dialects and the question of their relationship to Serbian or Bulgarian. The majority of this literature is polemic and hopelessly biased. An excellent summary of the opinions expressed during the '30's can be found in Małeckı's article 'Z zagadnien dialektologii makedonskiej', *Rocznik Sławistyczny*, (1938), 119—144.

None of this literature has been used directly in writing the present grammar. Some of the contemporary work by Macedonian linguists has been very important, however. The short monograph by Blaže Koneski on his native dialect of Prilep, 'Прилепскиот Говор', published in the *Годишен зборник* of the Skopje University for 1951 is of great value. It is an analysis of one of the principle sources of the literary language, written by the leading Macedonian linguistic scholar, and has influenced my point of view in a number of respects. The articles in the little journal published by the Seminar of South Slavic Languages in Skopje, *Македонски Јазик* (1950), have also proved useful. Nearly all of the material for the treatment of the accent and the prepositions has come from Koneski's articles in this journal, and other articles have been used freely, although in basically modified form.

A number of difficulties face anyone who tries to analyze such a new language. Macedonian, like most literary languages, contains elements from several regional dialects, and is not identical with any single dialect. While there is general agreement on the outlines and the most significant features of the pronunciation, morphology and syntax, there remains a mass of secondary matters which have still to be solved.

There is not yet a generation educated solely in Macedonian, and the influences of the school languages (principally Serbo-Croatian, and secondarily Bulgarian) are ever present both in speech and in print. The written norms are now fairly well codified, and people who are concerned with culture write in accordance with the norms. That is not to say that the daily press, which must print hurriedly translated news items, achieves a high standard, nor that the barber or baker who puts a notice in his store window is careful with his spelling or his grammar. But it does mean that there is something which can be identified as standard literary Macedonian and contrasted to other things which are not standard.

As a basis for description, I took prose published in the years 1950-51, further restricting myself to works coming under the general heading of *belles-lettres*. Poetry was excluded because it admits a plethora of archaisms and dialectisms and abounds in variant forms not found in prose. Journalistic and most expository prose was not included because the writers too often are strongly under the influence of their school Serbo-Croatian, and they have not taken the time to become sufficiently acquainted with the daily language of the people and with the details of the newly established norms of the literary language. As arbiter for the quality of any given work, and for the „correctness” of any form or construction, I have relied on the judgment of the members of the Seminar of South Slavic Languages at the Macedonian University in Skopje. The description is thus to some degree also a prescriptive, normative grammar, for it ignores usages arbitrarily termed as not in accordance with the standard. However a complete description of all the usage found in all prose of the two years in question would fill several volumes with variant details and elements from many different dialects and languages.

In speaking, most Macedonians continue to pronounce according to their local dialects, and many individuals retain their native morphological and syntactical systems. More and more effort is being made, however, to adopt a pronunciation more in accord with the written standard, and deviant morphological forms are less and less in use among intellectuals. As a basis for the description of the phonemic system, I took the pronunciation of Blaže Koneski, poet, writer, translator, and Professor of the Macedonian Language at

the University, a native of Prilep. Certain of my observations are based on the speech of his colleagues in the Seminar of South Slavic Languages, Prof. Krum Tošev (also a native of Prilep), Assistant Božo-Vidoeski (from Poreče, an area north of the Prilep—Bitola—Kičevo—Veles quadrangle), and Assistant Rada Ugrinova (from Skopje). Data from recordings which other speakers made for me have in every case been checked with these four people.

The grammar is intended to be strictly synchronic. Historical and comparative remarks are confined to the outline in the Introduction and to occasional footnotes. The description is not complete, for it does not treat in detail the adverbs, conjunctions, and particles. The salient points of syntax are included in the morphology. All the points treated have been illustrated by examples taken from Macedonian prose or from one of the four informants named above. The examples have all been checked by Macedonians, and are thus guaranteed to be standard. Any errors in translation are of course my own fault.

The grammar has been written from a strictly linguistic point of view, and will therefore be of most interest to the student of Slavic and general linguistics. I believe, however, that the non-linguist who is interested in learning Macedonian will find it possible to understand the terminology and point of view if he will read slowly and carefully, and will study the examples in conjunction with the grammatical statements.

The texts in the second part of the book have been chosen to illustrate different kinds of prose treating different subjects, and at the same time to present a few representative pieces of Macedonian literature. It cannot pretend to be an anthology, for the selection was made more on the basis of length and of type of vocabulary and subject matter than on that of literary value. It was preferred to present long excerpts which are complete in themselves, or complete works, rather than many fragments which might perhaps be more varied, but which would be incomplete. Although some of the selections were written before 1950, they have been edited to bring them into line with contemporary usage.

The first three selections are folktales which were collected and published during the nineteenth century. They illustrate the type of language which is considered exemplary for the new literary language, although certain details are not accepted. In this book, these texts have been slightly edited, principally in orthography, to eliminate the least acceptable regionalisms. For the benefit of the reader who is interested in comparing this standard with the original dialect form of the stories, I will cite the sources. *Жената од гаволска опашка* was recorded in the town of Štip

by A. Kostencev and published in the Bulgarian journal *Сборник за народни умотворения* IX (1893), 155. *Мачорот аџија калуѓер* is one of the many folktales recorded by the expert raconteur and folklorist Marko Сепенков, a tailor of Prilep, and published in the same *Сборник*, VIII (1892), 217. *Свекор, свекрва и снаа* was published in the *Сборник от българи народни умотворения*, част втора, VII, 1 (Sofia, 1892), p. 65, compiled by Kuzman Šapkarев, one of the foremost educators in Macedonia in the latter part of the nineteenth century.

The story of the Good Samaritan was included for the benefit of those who are interested in comparing this version with other languages. The same text in many different Slavic languages was published in Rajko Nahtigal's book *Slovanski jeziki*, 2nd edition, Ljubljana, 1952.

The translation of the Gospel text, and the normalization and accentuation of the folk texts were done by the author of the next selection, Blaže Koneski. He was born in Prilep in 1921 and educated in Serbo-Croatian schools. He studied Slavic literatures at the universities of Belgrade and Sofia. From the first, Koneski has been active in the codification and standardization of the literary language, and the astonishingly rapid progress of unification is due in no small degree to his energy and good judgment, to his teachings, admonitions and example. The excerpts included here comprise most of the introduction to the book *Македонската литература во 19 век*, which includes an anthology of nineteenth century Macedonian literature. They are excellent examples of Macedonian expository prose, and give some details about the history of Macedonian culture.

In this and other texts, omissions are indicated by (...).

The play *Безалка* was first written in the dialect of Kumanovo, and was produced in Skopje in 1928. Its author, Vasil Il'oski, was born in Kruševo in 1902, but grew up and was educated in Bulgarian and Serbian schools in Kumanovo. He is at present Professor in the Normal School in Skopje. *Безалка* was rewritten in the new standard language, and published in 1951. The excerpts included here were selected and edited, with Il'oski's aid and approval, to present the main plot in as short a form as possible. The dialogue is typical of colloquial Macedonian, except that it contains a relatively large percentage of words of Turkish origin, which gives it a somewhat old-fashioned flavor.

*The Youth of Frosina* is one of the best short stories in Macedonian to date. It appeared first in the now defunct literary magazine *Нов Ден* (VI, 8—10, 1950, pp. 21—30). The author, Vlado Maleski, known by his war-time pseudonym 'Tale', was born in Struga in 1919, and educated in Albanian schools in Scutari and

Serbo-Croatian schools in Struga. He has been active in Macedonian cultural life and is at present cultural editor of the daily newspaper *Нова Македонија*. This story was incorporated into the scenario which Maleski wrote for the first Macedonian film, *Frosina*, which had its premier on June 31, 1952. It treats one of the central themes of Macedonian literature, the difficulties of the life of the *pečalbar*, the worker who is forced to go away from home to seek employment, and of the hard lot of the wife and children he leaves behind.

*A Street* (1951) is to date the longest story in Macedonian, which has yet to produce a novel. The author, Slavko Janevski, was born in Skopje in 1920, and he attended school there. He is one of the leading poets, and only recently has turned to prose. *Улица* is unusual in its treatment of life in Yugoslavia between the two wars—most Macedonian prose deals either with an older period or with the Second World War and the subsequent events.

The three selections by Jovan Boškovski all appeared in the first published volume of Macedonian short stories, *A Shot* (*Растрел*), which came out in 1946. They have been edited by the author to conform with the present-day standard language. Boškovski was born in Skopje in 1920 and educated there. He has written a number of short stories, of which these are typical. At present he is a writer and director with the Macedonian film company, Vardar-Film.

*Čičko Alekso* is the only published story of the young writer Dimče Markovski. He was born in Prilep in 1923 and educated in Serbo-Croatian and Bulgarian schools. The story was originally published in the short-lived literary magazine *Idnina* (II-6, 1950, pp. 45—55), which ceased publication in 1950. The language has been slightly revised by B. Koneski (principally to eliminate Serbisms), and the punctuation, which was completely chaotic, has been changed to conform to American usage (not Macedonian standards, particularly with regard to the use of quotation marks). The theme of the Partisan Movement, guerilla warfare, and the life of underground workers is central in Macedonian literature, and this story is typical of many others, by various authors.

It may be noted, parenthetically, that the punctuation found in Macedonian publications is extremely varied. Some authors hold to the German and Russian type of punctuation by hard and fast rules, while others follow the looser sort of system used by the French and English. And all are dependent on the whim of the printer, who frequently imposes a few ideas of his own. The use of the comma and the means for indicating direct quotation are subject to the most fluctuation.

The vocabulary is made up first of the words in the reading selections and those discussed in the grammar. It includes, further,



most of the words from the spelling dictionary in the *Македонски правонис*, and from the vocabulary compiled by Koneski for the Serbian and Croatian readers of the *Антологија на македонска поезија* (Belgrade, 1951). It also includes a number of words which I collected for a discussion of word-formation in Macedonian. The reader who is acquainted with the general Slavic habits of word-formation will find interesting material here. The vocabulary also contains some of the most important words which appear in the daily press, and the most frequent abbreviations.

This book is the result of a long-standing interest in Macedonian which dates from 1944, when I chanced to see some Macedonian news bulletins, a newspaper, and a tiny brochure containing a translation of a Russian story. It was impossible to get more materials in 1945, and I learned nothing more about the new language until 1946—47, when I attended the lectures of Prof. Antonín Frinta, at the Charles University in Prague. This was probably the first regular course in Macedonian offered by a non-Yugoslav institution. During the next few years I read the few Macedonian books which I managed to obtain, and studied the available works on various Macedonian dialects. In 1950, at a series of conferences for foreign Slavists conducted at Bled under the sponsorship of the Yugoslav Ministry of Science and Culture, I heard the lectures of Prof. Blaže Koneski and Prof. Krum Tošev on the Macedonian language, and that of Prof. Haralampie Polenakovič on Macedonian literature. In 1951, thanks to a leave granted me by the President and Fellows of Harvard University, I was able to spend three months in Macedonia, working exclusively on the language. This book represents the fruits of that visit.

It would never have been possible without the constant aid of Blaže Koneski. Not only did he furnish printed materials and help in the control of the Macedonian texts and examples, as indicated above, but he was always willing to spend hours in explaining grammatical problems, defining words, and furnishing suitable illustrative examples for various points. It was his initiative which made possible the printing of this book in such an astonishingly short time after the completion of the manuscript. I can only hope that its appearance will serve in some way as an expression of my thanks to him.

Professor Krum Tošev, and Assistants Rada Ugrinova and Božo Vidoeski also gave much of their time. Miss Ugrinova and Mr. Vidoeski particularly lightened my burden of mechanical work by helping to record vocabulary on cards, and by patiently defining words for me for hours on end. Miss Ugrinova also read the proofs of the Macedonian texts. I am deeply grateful to these Macedonian

scholars. My thanks are due also to Assistant Pavle Ivić, of the Institute for the Serbian Language in Belgrade, for his help in reading proof.

The grammar owes a great deal to the teachings of my colleague and friend Prof. Roman Jakobson, of Harvard University. The general approach to the problems is one which I learned from him, and his comments on the first draft of the manuscript enabled me to clarify many difficult points. I should also like to thank at this time Dr. Cornelius van Schooneveld, who read most of the manuscript and discussed various problems with me. To Prof. Morris Halle of the Massachusetts Institute of Technology I am grateful for his many helpful comments, and especially for his advice on the analysis of the phonemic system. The manuscript would never have been finished in time had it not been for the unselfish help given me by Dr. Lawrence G. Jones and Dr. E. Paul Gauthier in the arduous task of typing the vocabulary. Bob Ellrich and Al Baum also gave much-needed help in the final preparation of the manuscript.

Finally, I wish to thank the Yugoslav Council for Science and Culture and the Macedonian Ministry of Education, Science and Culture for the financial aid which they granted me, thus enabling me to prolong my stay in Macedonia and study the language more thoroughly.

*Horace G. Lunt*

*Belgrade, July 21, 1952.*

## TABLE OF CONTENTS

	page
Preface . . . . .	V
Table of Contents . . . . .	XIII
Abbreviations . . . . .	XV
Introduction . . . . .	1
<b>PART ONE — A Grammar of the Macedonian Literary Language . . . . .</b>	<b>9</b>
<b>Chapter I. Phonology and Orthography . . . . .</b>	<b>9</b>
Phonemics (§1) . . . . .	9
Morphophonemics (§1.2) . . . . .	14
Orthography (§1.3) . . . . .	18
Prosodic Features (§1.4) . . . . .	21
<b>Chapter II. Morphology . . . . .</b>	<b>26</b>
Introductory Remarks (§2) . . . . .	26
Substantives (§2.1) . . . . .	27
Gender (§2.11) . . . . .	27
Forms (§2.12) . . . . .	27
Plurals (§2.13) . . . . .	28
Collectives (§2.14) . . . . .	31
„Countedness“ (§2.15) . . . . .	32
Vocative (§2.16) . . . . .	32
Dependent Forms (§2.17) . . . . .	33
Adjectives (§2.2) . . . . .	34
Comparison (§2.4) . . . . .	35
Pronouns (§2.3) . . . . .	36
Personal Pronouns (§2.31) . . . . .	37
Demonstrative Pronouns (§2.24) . . . . .	40
Definite Articles (§2.41) . . . . .	41
Interrogative Pronouns (§2.5) . . . . .	43
Relative Pronouns (§2.6) . . . . .	44
Indefinite Pronouns (2.7) . . . . .	45
Qualitative and Quantative Adjectives (§2.8) . . . . .	47
Numerals (§2.9) . . . . .	47
Adverbs (§3) . . . . .	51
Prepositions (§4) . . . . .	52
<b>Chapter III. The Verb . . . . .</b>	<b>66</b>
Introductory Remarks (§5) . . . . .	66
<b>A. The Morphology of the Verb . . . . .</b>	<b>68</b>
General Notions (§6) . . . . .	68
Aspect Morphology (§6.1 - 6.4) . . . . .	69
Forms (§7) . . . . .	72
Present (§8) . . . . .	73
Imperfect (§9) . . . . .	73
Aorist (§10) . . . . .	74

	page
Imperfect I-participle (§11)	75
Aorist I-participle (§12)	75
n/t participle (§13)	75
Imperative (§14)	76
Verbal Adverb (§15)	76
Verbal Substantive (§16)	76
Irregular Verbs (§17)	76
„to be“ (§18)	79
Summary (§19)	79
B. The Meaning and Use of the Verbal Forms	81
Direct Forms	81
Present (§20)	81
Excuse: да + Present Forms (§21)	84
Imperfect (§22)	87
Aorist (§23)	90
„Distanced“ Forms (§24)	91
n/t participle (§25)	97
има-compounds (§25.4)	99
Potential Mood (§26)	100
Projective Mood (§27)	101
Intransitive Voice (§28)	101
Imperative (§29)	102
Verbal Adverb (§30)	104
Verbal Substantive (§31)	104
PART TWO — Reading Selections	105
A. Folk Texts	105
Жена од гаволска опашка	105
Мачорот аџија и калуѓер	106
Свекор, свекрва и снаа	109
B. Gospel Text, Luke X:30-35	111
C. Contemporary Expository Prose	112
Blaže Koneski: excerpts from Македонската литература во 19 век	112
D. Contemporary Dramatic Prose	125
Vasil Woski: excerpts from Бегалка	125
E. Contemporary Narrative Prose	140
Vlado Maleski — „Tale“: Младоста на Фросина	140
Slavko Janevski: excerpts from Улица	152
Jovan Boškovski: Непријатели	164
Во поход	167
Земјата на Панка Бисерин	170
Dimče Markovski: Чичко Алексо	175
PART THREE — Vocabulary	187

Map of the Republic of Macedonia

## ABBREVIATIONS AND SYMBOLS

<b>a</b>	aorist	<b>N</b>	north
<b>aor</b>		<b>Ō</b>	old
<b>adj.</b>	adjective	<b>pej.</b>	pejorative
<b>adv.</b>	adverb	<b>pl.</b>	plural
<b>Bg.</b>	Bulgarian	<b>pl. tant.</b>	pluralia tanta
<b>C</b>	any consonant		(nouns occurring only
<b>coll.</b>	collective.		in the plural)
<b>conj.</b>	conjunction	<b>pr</b>	present
<b>def.</b>	definite	<b>PSI</b>	Proto-Slavic
<b>dial.</b>	dialect, dialect form	<b>S</b>	South
<b>dim.</b>	diminutive	<b>SC</b>	Serbo-Croatian
<b>E</b>	east	<b>sg.</b>	singular
<b>excl.</b>	exclamation	<b>SSI</b>	South Slavic
<b>f.</b>	feminine	<b>T</b>	terminative
<b>gram.</b>	grammatical	<b>voc.</b>	vocative
	imperfect	<b>W</b>	west
<b>I</b>	interminative	<b>ϕ, Ø</b>	zero
<b>indef.</b>	indefinite	<b> </b>	or
<b>m.</b>	masculine	<b>~</b>	opposed to, alternates with
<b>Mac.</b>	Macedonian, Macedonia		



## INTRODUCTION

Macedonian is the official language of the Peoples Republic of Macedonia, one of the six federal units which comprise present-day Yugoslavia. It is the native tongue of the 800,000 Macedonian Slavs who live in the Macedonian Republic, and is an important secondary language for the 200,000 Albanians or Shiptars, the 95,000 Turks, the 10,000 Arumanians (Vlachs); and the 20,000 Gypsies there.

The neighboring areas of Bulgaria and Greece are also part of the region historically known as Macedonia. In Bulgarian or Pirin Macedonia, the Macedonian language enjoyed the status of a secondary tongue from 1944 until 1948, but it has since been forbidden. In Greek or Aegean Macedonia, where the Slavic population has been decreased by emigration or hellenization, the language has never been permitted.

Macedonian is a South, or Balkan, Slavic language, closely related to its two neighbors, Bulgarian and Serbo-Croatian, and to the more distant Slovene. All of these are akin to the East Slavic languages (Russian, Ukrainian and Byelorussian) and the West Slavic languages (Polish, Czech, Slovak, Upper and Lower Sorbian). Balkan Slavic may be divided into two parts on the basis of one very old feature: in the east, the two Common Slavic reduced vowels known as *jers* (ѣ and ѥ) did not develop alike, while in the west the two fell together and shared the same subsequent developments. The western part of Balkan Slavic evolved into the dialects which gave rise to the Slovene and the Serbo-Croatian literary languages. The eastern Balkan Slavic dialects gave rise to the Bulgarian literary language in the nineteenth century and to the newest of European literary languages, Macedonian, in our own day.

It was also from the eastern Balkan Slavic dialects that the first Slavic literary language, Old Church Slavonic, came. This language, based on the Salonika dialect of the 'Slavic Apostles', Sts. Cyril and Methodius, was used by all of the Slavs during the

Middle Ages. It was the medium of a flourishing culture in Moravia and Bohemia from about 863 to the end of the eleventh century, and was influential in the formation of the new Czech and Polish written languages somewhat later. It was the language of the 'Golden Age' of literature during the reigns of the Bulgarian Tsars Boris and Simeon. From there, the language and the culture were taken over by the Russians, late in the tenth century, and the South Slavic elements from the language of Cyril and Methodius are still vital and productive in present-day Russian. Church Slavonic was also the language of the new princedoms and kingdoms which were formed in Croatia and Serbia in the eleventh century and later.

In the ninth century, when Cyril and his brother created an alphabet for Slavic and made the first translations, the Slavic peoples, spread over a tremendous area from the Baltic to the Aegean, from the Elbe to central Russia, spoke dialects which were so close to each other that there was no difficulty in communication. The dialect of Salonika was perfectly comprehensible to the Moravians, who did not hesitate to accept it as the written language. Although basic phonetic changes took place in the next two centuries, fundamentally modifying the spoken dialects in different respects, the force of cultural tradition kept the written language relatively unified. Different centers of learning stylized the language in their own ways, adding elements of the local dialects. Thus arose different versions or *recensions* of Church Slavonic, such as the Bohemian, the Macedonian, the Bulgarian, the Serbian, the Russian, and the Croatian recension. The oldest manuscripts date from the tenth century, and in spite of the fact that their language is not completely uniform, it is difficult to localize them exactly. Sometimes there is even doubt as to whether a manuscript is Russian or South Slavic. Later on, the local versions became more distinct, but many a manuscript from the thirteenth to fifteenth century is difficult to identify closely. The literary language remained essentially one, particularly for the Serbs, Bulgarians, and Macedonians, despite the different centers of learning with their different styles of writing and spelling. Even the strong political rivalries did not prevent a lively cultural exchange.

One specifically Macedonian trait is found even in the oldest of the Old Church Slavonic texts from the Balkans, the Codex Zographensis and the Codex Marianus. The reduced vowel ѣ, in the so-called 'strong position' is often replaced by о as for instance, in сонѣ (probably pronounced son) for an older сѣнѣ. A closely related trait which is characteristic of Macedonian and the neighboring Bulgarian dialects, but not of Serbian or Eastern Bulgarian, is the replacement of 'strong Ъ' by е, as in темно от темьно (probably pronounced *temno*), found in the oldest manu-



scripts beside the older form *тъмъно*. There are other special Macedonian features occurring in such manuscripts as the *Bologne Psalter* and the *Ohrid Apostle Lessons*, from a slightly later period.

Although Macedonia had one of the most important Slavic cultural centers in the Balkans during the tenth to thirteenth centuries, at Ohrid, political affairs did not allow the development of a special Macedonian literature. Except for a brief period under Samuil at the end of the ninth century, Macedonia never had its own government. It was first part of various Bulgarian-ruled states, then came under the Serbs. Until the end of the fifteenth century, the Slavic culture was maintained fairly intact, and Church Slavonic was the written language, sometimes in a more Bulgarian type of recension, sometimes in a more Serbian type.

With the Turkish conquest, Slavic culture in the Balkans almost died out. From the early sixteenth century until the eighteenth, literary activity was restricted to copying the books necessary for church services, and even this activity was limited. From this period, only a few Macedonian and Bulgarian manuscripts have survived the repeated wars, fires, earthquakes, and other disasters.

As the Turkish rule weakened, the Balkan Slavs began again to revive their culture. At the end of the seventeenth, and even more in the eighteenth century, books of sermons began to appear in a language which mixed in many elements of the local spoken dialects with the now archaic church language. The church language itself underwent changes with the introduction of Russian texts. All Orthodox Slavs came to use the Russian recension of Church Slavonic as the language of the liturgy.

The first printed book containing Macedonian texts is not a sign of the strength of Slavic culture, but of its weakness. It is the four-language conversational manual by a certain Daniil of Moscopole, in southeastern Albania, first published in 1793, as has recently been established by Prof. H. Polenaković of Skopje. This *Četirijazičnik* was intended to teach Albanians, Arumanians (Vlachs) and Macedonians how to express themselves in Greek, then the language of the dominant cleric and merchant class in the Balkan provinces of Turkey. The Macedonian texts were written for Daniil by the priest Stefan, of Ohrid, and are in the Ohrid dialect.

During the nineteenth century, Bulgarians and Macedonians intensified their efforts to educate their children, to achieve the independence of their church, and to strive toward political freedom. Two attitudes toward language developed among Macedonians; some wanted to write just as they spoke, while others believed that a compromise with the dialects of the Bulgarians

could bring about a unified literary language. There was still another factor, however; the effort of the Serbs to introduce Serbian books into the Macedonian schools. The Macedonians were thus struggling against the Turks and the Greeks for religious and political freedom, and with these plus the Bulgarians and the Serbs for cultural independence. It was an unequal struggle, and as a compromise many preferred to join forces with the Bulgarians against the major enemy, the Greek-Turkish domination. Thus many Macedonians accepted the Bulgarian literary language, and after the establishment of the hegemony of the Bulgarian church in Macedonia in 1871, the schools became almost exclusively Bulgarian.

This was only a temporary solution, however, for although many Macedonian elements had been accepted into the Bulgarian literary language, many Macedonians still felt that their own tongue was different enough to warrant a difference in writing. They were still at a great disadvantage, for while Bulgaria had achieved a measure of independence, Macedonia remained only a backward province of the Turkish Empire. Having no press of their own, the Macedonians attempted to express their ideas in the Bulgarian press, but they met with opposition at every step. A booklet written in Macedonian and advocating both Macedonian political independence and a Macedonian literary language was destroyed by Bulgarian officials in a Sofia printing shop in 1903, and this incident does not seem to have been isolated. Most such works, however, never even reached the printer's shop.

Macedonian separatism did not die, however, but was even intensified because of the unsatisfactory solutions offered after the Balkan Wars and the First World War. Historical Macedonia was divided into three parts, parcelled out to Serbia, Bulgaria, and Greece. In Greece in the nineteenth century the Slavic population reached the outskirts of Salonika. From the middle of the century, thanks to the dominance of the Greek church, and the Greek merchants, the process of hellenization proceeded steadily, working out from the towns. Still, in 1912 there was a large Slavic population in Greek Macedonia, particularly in the border areas. After the award of these regions to Greece, many Slavs emigrated to Pirin Macedonia or other parts of Bulgaria. Even more changes took place in the ethnic composition of Aegean Macedonia after 1918, for many Anatolian Greeks were settled there. Bulgarian schools were suspended, and those Macedonians who did not emigrate were subjected to intensive hellenization. The Bulgarian-Serbian frontier was changed many times between 1912 and 1918, but the local population, particularly in the west, considered both Serbs and Bulgarians as foreign oppressors, and continued to demand the

right to use their own language not only in private, but in public life.

During the nineteenth century a number of collections of Macedonian folksongs and folktales had been published. Under the label of folklore, it was possible to print them according to the Macedonian pronunciation, although the language was usually proclaimed to be a Bulgarian dialect. These folk materials had served as an inspiration to a few educated Macedonians who tried to write original poetry in the nineteenth century, and in the 1920's and '30's they again became a powerful influence to stimulate the growing feeling of nationalism among the young Macedonians in Yugoslavia. In the late 30's the poets Kosta Racin, Venko Markovski and Kole Nedelkoski published original poems in Macedonian. Racin's volume, which appeared in Zagreb, was considered by the critics as a manifestation of regional poetry in a South Serbian dialect, while the other books, published in Sofia, were viewed as Western Bulgarian works. In fact, however, these poems served to fire the imaginations of many more young people, who found their own native Macedonian language in them.

In 1941, western Macedonia was taken from Yugoslavia and annexed by Bulgaria. The population did not find that the change brought any improvement in their position, and they believed that they had simply exchanged one foreign official language for another. As the resistance movement grew, it became clear that one of the slogans must be cultural freedom for Macedonia. During the struggle against the occupying forces, Macedonian was regularly used in news bulletins, proclamations, and the songs, poems, and stories written for and by the soldiers.

With victory and the final expulsion of the Germans in 1944, the Republic of Macedonia was proclaimed, and the official language was declared to be Macedonian.

Macedonian dialects are not, of course, uniform. They shade into the neighboring Serbian dialects to the north and Bulgarian to the east. There is a relatively homogeneous group of dialects to the west of the Vardar river, in the area roughly defined by the quadrangle Prilep—Bitola—Kičevo—Veles, and, since this is also the most populous area of Macedonia, these dialects were taken as the basis of the literary language.

A commission established in 1944 defined more specifically which features were to be incorporated into the written language, and since that time the norms have been worked out in more detail. With the publication of the little handbook on spelling, *Македонски правопис (Macedonian Orthography)* in the spring of 1951, the new language can be said to have come of age. In that short period of

time it had achieved a degree of homogeneity comparable to that of the other Balkan languages.

Naturally the spoken language of a population which was overwhelmingly peasant and agricultural did not contain the terminology to deal with the complex civilization and culture of a modern state. It was necessary to find or create all the terms for politics, philosophy, literature, advanced technology, and all the other fields. At first, the tendency was to borrow outright from Russian, Bulgarian and Serbian. Since the people who had any education at all had been trained in Serbo-Croatian or Bulgarian schools, the influence of those two languages has been particularly strong. At present, the tendency is rather to replace the borrowed words with terms made up of native elements, or words which have been found to exist in local dialects. For instance, for 'event' many used the Bulgarian word *сoбитие*, while others preferred the Serbian *догађај*. But in the folksongs there is the word *настан*, with the same meaning. This word was introduced, and immediately was accepted, and the two competing loan-words have been discarded. Older categories have been extended to encompass new usages. Normally, a verbal substantive can have no plural. But even before 1940 the word *прашање* 'a questioning, a process of questioning' came to mean simply 'question', and it developed a plural *прашања* 'questions'. Many other verbal substantives followed suit. Terminology in many fields is still not settled, and the discussions about new words and usages are lively and productive.

As has been stated, Macedonian is very closely related to both Serbo-Croatian and Bulgarian. The relationship with Bulgarian is doubtless closer. Macedonian and Bulgarian together form a special group which I have called Eastern Balkan Slavic. Beside the very old feature mentioned above (maintenance of a difference between the reflexes of the „jers”), there are many traits in common. Chief among them are the loss of declension, the use of prefixes rather than suffixes to form the comparative and superlative of adjectives and adverbs (*рано* 'early', *порано* 'earlier' — cf. SC *раније*), the loss of the infinitive, and the development of a postpositive definite article. All of these are shared to some extent by the southeastern Serbian dialects, but it is fairly clear that this is a recent development. It may be noted, however, that there is no sharp, distinct line which marks off Serbian from Bulgarian, any more than there is an absolute frontier between Macedonian and Serbian or Bulgarian, or, on the other hand, between Croatian and Slovene.

Macedonian has very few phonemic, morphological or syntactical traits which are unique, but the peculiar combination of traits marks off a system which is different from those of all the other Slavic languages. The Macedonian accent is unique, and it is the

outstanding feature which sets Macedonian apart from Bulgarian. The stress is bound to the antepenult, while Bulgarian stress is free. Macedonian does not have the musical intonations which are characteristic of the western Balkan Slavic languages, Serbo-Croatian and Slovene.\* In morphology, only Macedonian has the suffix *-am* for the first person singular of *all* verbs. The development of a verbal compound with the verb 'to have' as auxiliary, coupled with the neuter form of the past (historically speaking, passive) participle (имам видено 'I have seen', cf. §25.4) is peculiarly Macedonian, although the germs of such a development can be found in other Slavic languages, particularly Czech and Polish. Only Macedonian has the obligatory use of the short direct and indirect object pronouns together with a definite direct or indirect object (My ja дадов на Петрета книгата 'I gave Peter the book', cf. §2.311), although some usages in Bulgarian are similar. The triple postpositive definite article is shared by Macedonian only with the closely related Serbian and Bulgarian dialects just to the north (жената, женава, женана 'the woman', cf. §2.41), but certain Bulgarian dialects have two articles.

The principal features which together characterize the Macedonian sound pattern are: 1. *o* from 'strong back *jer*' = ъ in all positions (like Russian, but unlike northeastern Bulgarian dialects, where ъ > o only in suffixes), 2. *e* from 'strong front *jer*' = ъ (like Russian and some Bulgarian dialects), 3. *a* from *o* = ъ (like central Bulgarian dialects), 4. *a* from a secondary vowel which developed in certain consonantal clusters, e. g. dobar < dobr (like Serbo-Croatian), 5. *k* from \**tj* and \**kt* before front vowel (structurally, but not phonetically, like Serbo-Croatian), and the parallel development, 6. *f* from \**dj*, 7. *olt* from \**tlt* (like Russian), 8. initial *ja* from *jε* = ѧ (similar to some Serbo-Croatian dialects and to Czech and Slovak) e. g. jazik, 9. *cr-* < *čr-*, e. g. crn, crep (like Serbo-Croat).

---

\* Initial *ж* developed specially in Macedonian, giving *ja*, but only four roots are found: *jadica* 'fishing-line', *jaglen* 'coal', *jazol* 'knot', *jaže* 'rope'. Instead of the expected \**jagol*, Macedonian has the form *agol* 'angle, corner', borrowed from Bulgarian.

The root *цвр* ('bloom') has a special form in Macedonian: cf. Bg. цѣвт— SC. cvat—; < цѣвт—.

The development of a secondary *u* in the numerals *sedum* and *osum* is like Czecho-Slovak, but only Macedonian has *sum* for 'I am'.



# PART ONE

## GRAMMAR of the MACEDONIAN LITERARY LANGUAGE

### CHAPTER I

#### PHONOLOGY AND ORTHOGRAPHY

1.1 Literary Macedonian has 31 phonemes. The system contains five vowels (*i u e o a*); four semi-vowels (*r j l t*); three nasal consonants (*m n ñ*); 9 pairs of consonants with the opposition of voicing including 4 pairs of stops (*p/b, t/d, k'/g', k/g*), 3 pairs of fricatives (*f/v, s/z, š/ž*), and 2 pairs of affricates (*c/ʒ, č/ǰ*); and a non-paired voiceless fricative (*h*).

It has not yet been possible to make a full acoustic analysis of a satisfactory body of recorded material, but from the evidence available, the total phonemic system appears to be based on eight oppositions of distinctive features:<sup>1</sup> 1. vocalic — non-vocalic, 2. consonantal — non-consonantal, 3. compact — diffuse, 4. grave — acute, 5. nasal — oral, 6. continued — interrupted, 7. voiced — unvoiced, 8. strident — mellow.

---

<sup>1</sup> For this terminology, see *Preliminaries to Speech Analysis: the Distinctive Features and their Correlates*, by R. Jakobson, G. Fant, and M. Halle. M. I. T. Acoustics Laboratory Technical Report № 13, Cambridge, Mass., January, 1952.

	p	b	f	v	t	d	s	z	k'	g	k	g	š	ž	h
vocalic	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
consonantal	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
compact	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+
grave	+	+	+	+	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	+
nasal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
continuous	-	-	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	+	+
voiced	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	
strident					-	-			-	-	-				

	c	ɟ	č	ǰ	m	n	ɲ	ʎ	l	j	r	i	u	e	o	a
vocalic	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+
consonantal	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-
compact	-	-	+	+	-	-	+	+	-			-	-	±	±	+
grave					+	-		+	+	-		-	+	-	+	
nasal	-		-	-	+	+	+									
continuous	-	-	-	-				+	+	+	-					
voiced	-	+	-	+												
strident	+	+	+	+												

1.11 In the following remarks, phonemic transcriptions will be enclosed in slant lines where necessary to distinguish them from phonetic transcriptions, which will be enclosed in square brackets.

/i/ is a high front vowel, unrounded.<sup>1</sup>

/u/ is a high back rounded vowel.<sup>2</sup>

/e/ is a mid-high front vowel.<sup>3</sup> Stressed /e/ varies freely between [e] and [ɛ], with the higher allophone more frequent. Unstressed /e/ is always [ɛ]. Frequently in the stressed syllable the high allophone may take the form of a falling diphthong [ie]. This variant is considered non-literary and is avoided in formal speech.

<sup>1</sup> /i/ derives historically from Proto-Slavic (PSI) *i* and *y*, and has exact correspondences in both Serbo-Croatian and Bulgarian: *ili* 'or', *sin* 'son'.

<sup>2</sup> /u/ derives chiefly from PSI *u*, and corresponds to SC and Bg. However, in a few words /u/ represents PSI *ǫ* (∗) e. g. *kuk'a*, *krug*, *mudrost*, *oružje*, *otsustvo*, *sudbina*. Such words come from the northernmost Mac. dialects or neighboring SC, from the Russified church language, or else they are new learned words taken directly from Serbian or Russian.

<sup>3</sup> /e/ derives historically from: 1. PSI *e* — *mene* (SC, Bg *mene*); 2. PSI *ǣ* — *meso* (SC *mêso*, Bg *mesó*); 3. General South Slavic (SSI) *ě* — *mesto* SC *město*/*mjěsto*, Bg *mjásto*, *mleko* (SC *mléko* *mlijèko*, Bg *mljáko*); 4. PSI "strong front jer" = ь — *den*, *pes*, *gladen* (SC *dân*, *päs*, *gládan*, Bg *den* *pes* *ǃräs*, *gláden*)



/o/ is a mid-high back rounded vowel.<sup>1</sup>

/a/ is a low central vowel.<sup>2</sup> In unstressed position, particularly after the stress, a somewhat higher allophone [ʌ] may occur, in free variation with [a].

A sixth vowel [ʌ] or [ə] appears in dialect words which are used in literary texts for special effects: [səza] for *solza*, [pət] for *pat*, and the like. It is normally used in naming the consonant letters when spelling or pronouncing abbreviations; e. g. NR Makedonija [nə rə məkədonija] 'Peoples Republic of Macedonia'. Sometimes the pronunciation of abbreviations is influenced by Bulgarian; e. g. SSSR ('SSSR') [es es es er] or [sə sə sə rə]. We use the Bulgarian letter ъ to represent this vowel. The sound also appears in some Turkish loanwords, but in literary pronunciation it is replaced by [a], кѣsmet — kasmet 'fate, good fortune'. There is a wide range of variation of pronunciation of this vowel in the dialects where it is a phoneme. In some it is opposed to /a/ by fronting (i. e. acuteness)

і	u
e	o
ъ	a

and in others by closeness (i. e. compactness)

і	ъ	u
e	a	o

/r/ is a voiced apical trill which functions both syllabically and non-syllabically. Between consonants it is syllabic: /prf, vrba/ 'first, willow'. In root-initial position, followed (but not preceded) by a consonant, /r/ is realized as [ər]: ərš, ərg'a, zaə'rskaa /r'š, r'g'a, zar'skaa/ 'rye, rusts, they growled'. This situation occurs only at the beginning of a word, or in a very few cases where a prefix ending in a vowel has been added to such a word.

/j/ is a palatal semi-vowel. Cf. 1.123, below.

/l/ is an alveolar apical voiced lateral, the so-called „European l“.

/ʎ/ is a velarized dental voiced lateral. It does not occur before /e/, /i/, or /j/.<sup>3</sup> /l/ corresponds almost exactly to the l in American English *leap* while /ʎ/ is nearly identical with the final sound in AE *all*. The combination /lj/ in rapid speech may be realized as a palatal lateral, like the Serbian љ, but in slower speech it is clearly a group, apical + palatal.

<sup>1</sup> /o/ derives from 1. PSI o — *pole* (SC pòlje, Bg polé); 2. PSI "strong back jer" = ъ — *son, bočva, kratok* (SC sǎn, bǎčva, kratak, Bg sǎn, bǎčva, krátǎk); 3. PSI tlt — *volk, solza* (SC vŭk, súza, Bg vǎlk, sǎlzǎ).

<sup>2</sup> /a/ derives historically from three major sources; General SSI a — *brat, grad* (SC, Bg brat, grad); 2. PSI o (ɤ) *raka, pat* (SC rúka, pŭt, Bg rǎká, pǎt, — NB: Here certain Mac. dialects may have u, o, z (roka, pot); such forms may occur in written dialogue, but they are not considered literary. — 3. A secondary vowel ('jer') which developed in certain consonantal groups: *dobar, taže*, (SC dǒba lǎže, Bg dobǎr, lǎže).

<sup>3</sup> l, not before e, i and j, is of foreign origin, except in the root *lŭb*- 'love': in all other cases PSI \*lj has become ł. Many Mac. dialects preserve l more frequently than the literary language: *nědela, tolku*, etc., for literary *nedela, tolku*:

/m/ is a bilabial nasal, /n/ a dental nasal, and /ɲ/ a palatal nasal.<sup>1</sup>

/f/ is a labio-dental voiceless fricative.<sup>2</sup>

/v/ is the corresponding voiced labio-dental fricative.<sup>3</sup> NB: Some speakers pronounce a bilabial voiced fricative [w] for [v], but this is not literary.

/t/ is a dental voiceless stop, unaspirated, and /d/ its voiced correspondent.

/s/ is a hissing dental sibilant, /z/ its voiced correspondent.

/k/ is a voiceless unaspirated velar stop, /g/ its voiced mate.

/k'/ is a voiceless palatal stop.<sup>4</sup> There is free variation ranging from a pure stop [k'] to an affricate [kʃ], although in the speech of one person the range is usually narrow. In the speech of some persons there is no contrast between /k/ and /k'/ before front vowels (/e, i/). In the recommended standard, however, the two phonemes remain distinct in all positions: e. g. kuća 'house' — kuka 'hook'; pl. kući — kuki.

In the dialect of the city of Prilep, k' has become č in the speech of those born after about 1930.

/g'/ is a voiced palatal stop, whose variants have the same range and distribution as those of /k'/, from a pure stop [g'] to an affricate [gʃ].<sup>5</sup>

/š/ is a voiceless hushing sibilant,<sup>6</sup> /ž/ its voiced counterpart.

/c/ is a voiceless dental affricate, /z/ its voiced counterpart.

/č/ is a voiceless alveolar or palatal affricate, /ž/ its voiced counterpart.

/h/ varies from a breathed [h] to a voiceless velar fricative [x].<sup>8</sup>

<sup>1</sup> /ɲ/ is replaced in some dialects by /jɲ/ *kojn, venčajne* for *koň, venčañe*.

<sup>2</sup> /f/ derives from *xv*, (*fala* — SC *hvala/fala*, Bg *hvala*) or is borrowed from Turkish, Greek, and western languages. As in many other Slavic dialects, a foreign *f* is often replaced by *v* (less often *p*) in Mac. dialects.

<sup>3</sup> In the different Mac. dialects, the pronunciation and distribution of /v/ is extremely varied. PSI *v* has been lost in most cases in most dialects, and its use in the literary language is often artificial. /v/ may come from an older *h*; see footnote on /h/ below.

<sup>4</sup> /k'/ derives from: 1. PSI *\*tj* — *svek'a* (SC *svéca/svijèca*, OBg *svěšta*); 2. PSI *\*kt* before front vowel — *nok'* (Bg *nošt*, SC *nôc*), 3. PSI *tvj* — *brak'a, cvek'e* (Bg *bratja*, cf. *cvetjá*; SC *brāca, cvēce/cvijēce*).

<sup>5</sup> /g'/ derives from: 1. PSI *\*d<sub>l</sub>* — *meg'u* (SC *među*, Bg *među*), 2. PSI *dvj* — (*tag'a*) *laša* (SC *laša*, Bg *lādija*).

<sup>6</sup> Throughout the central Mac. dialects there are infrequent traces of the older reflex *št* < *\*tj* and *\*kt* before front vowel. A few of these have been taken into the literary language: e. g. *snošti* 'last night', *ovošje* 'fruit', *mošne* 'very' (*\*mož-*), *mašterica* (*\*moč-*) 'buttermilk', *gašnik* 'trouserstrap', *pomoš* 'aid', *pomošnica* 'helper (f.)', *mašteu* 'step-mother'.

<sup>7</sup> /z/ is secondary in Mac., not directly related to the *S* of Old Church Slavonic manuscripts.

<sup>8</sup> PSI *x* has been lost in all positions in most Mac. dialects. In the literary

## 1.12 Notes on the distribution of phonemes.

1.121 The opposition voiced — voiceless is not significant at the end of a word; there only voiceless consonants (of those whose voicing is significant) appear.<sup>1</sup> Similarly, consonant groups may contain only voiced or only voiceless consonants. The voiced *v* loses its voicing at the end of a word and *before* any phonemically voiced consonant, but it may follow either a voiced or voiceless consonant (svat — zvaňe, tvori — dvor, etc., but only ffor, vdova, etc.)

1.122 Long (or doubled) consonants occur only at certain morpheme boundaries; only *t d s z m* and *j* are found doubled.

At the boundary between a morpheme and a suffix:

numerals + plural definite article: *pette* 'the five', *desette* 'the ten'  
ordinal numerals, *petti* '5th', *devetti* '9th'  
collective numerals: *sedummina* 'group of 7' and *osummina* 'group of 8'

feminine substantives ending in *-t* (not *-st*) + definite article:  
*životta* 'the life'      *proletta* 'the spring'  
*čelatta* 'the children, offspring'

At the boundary between a morpheme and prefix:

adverbs: *oddaleku* 'from afar' (cf. *daleku* 'distant')  
*ottamu* 'from there' (cf. *tamu* 'there')

adjectives: *bessilen* 'powerless' (cf. *silen* 'powerful')  
*bezzaštiten* 'defenceless' (cf. *zaštiten* 'defended')

adverbs and adjectives with the superlative prefix *naj-*:  
*najjasen*, *najjasno* 'clearest, brightest'

nouns: *bezzemjaš* 'landless peasant' (cf. *zemja* 'land')

verbs: *se oddaleči* 'he went away'      *ottrgna* 'he tore off'  
*razzeme* 'he took /from all sides/'  
*natrča* 'he won, excelled in running' (cf. *natrča* 'he came running')

---

language /h/ thus usually represents a borrowing from neighboring Slavic dialects or literary languages, from Greek, Albanian, or Turkish.

PSI *x* in final position, or in positions alternating with final, has often been replaced by /v/ (pronounced [f] automatically if final): aorist /rekov, rekovme/ [rekof, rekovme]. In intervocalic position PSI *x* has occasionally been replaced by /v/: uvo 'ear'. This is relatively recent change, affecting even Turkish loanwords; e. g. *ištav* „appetite“ < *ištah*.

<sup>1</sup> The voicing of the nasals and "semi-vowels" *m n ň t l r j* is not phonemically opposed to any voicelessness, nor is the voicelessness of *h*: Therefore these consonants are not concerned in this statement.

In the first category, there is no question about the occurrence of these long consonants,<sup>1</sup> nor is there with the adverbs in the second category and the forms with *naj-*. With the verbs, adjectives and nouns (assuming that there are more than the one here cited), there appears to be hesitation between the forms with a long consonant and similar formations where there is a single consonant. The long consonants clearly are retained to avoid homonymy (cf. *natrča* — *natrča*; *se oddolži* 'he paid off a debt' — *se odožži* 'it lengthened'); otherwise these forms in careless speech sometimes have only a single consonant. Without a large body of recorded acoustic material, a precise analysis is impossible.

1.123 The material available does not furnish a clear definition of the occurrence of /j/. In the spelling, and in the pronunciation of some individuals, it seems to be clearly a separate phoneme. E. g. *a* 'and' — *ja* 'either', *žaba* 'frog' — *žabja* 'batrachian' (f. sg.); *žabi* 'frogs' — *žabji* 'batrachian' (pl.); *pij*, *píjte*, *íspijte* 'drink!' — *ti* 'thou', *tito* 'Tito'; *organ* 'organ' — *jorgan* 'blanket; cf. *ulica* 'street' — *juli* 'July'. When /e/ and /i/ follow vowels, however, it is not clear whether the phonetic [j] which frequently is heard actually is phonemic, for there is no possible contrast. The word 'is' is usually pronounced [jɛ] and the number 'one' [ɛdɛn]; however they may be pronounced [ɛ] and [jedɛn]. There is apparently free variation in such cases.

When /i/ is immediately followed by another vowel, a [j] is usually heard: it does not seem to be in contrast with hiatus, and therefore may be termed non-phonemic. The cases of *pij*, *píjte*, *íspijte* show the succession /ij/ not followed by a vowel. If these combinations actually are pronounced in normal speech, then the analysis here presented is correct. It is, however, possible that this is an artificial pronunciation, influenced by certain considerations of spelling. In that case the *j* may be interpreted as a variant of /i/; an interpretation which would make necessary the introduction of a prosodic feature of syllabicity.

In other two-vowel combinations, hiatus remains, but when three vowels come together, a [j] appears before the third (e. g. *pee* 'sings', *zapea* 'they sang', but *peeja* 'they were singing'). This [j], being automatic, may also be termed non-phonemic.

### *Vocalic and Consonantal Alternations*

1.20 When a word is modified to function in various morphological positions, certain phonemes may be lost or replaced by other phonemes. A few of the changes are automatic and predictable, but

<sup>1</sup> It is characteristic of Macedonians to carry the long consonant of the ordinals *petti*, *devetti*, *desetti* over into Serbian, even when they have spoken that language almost exclusively since childhood.

the majority are isolated and non-productive. Here we shall cite only the most important changes, leaving a more complete listing for the description of each morphological category. (Shifts of stress are discussed in the section on the accent, below, 1.4.)

1.21 Vocalic alternations are numerous. Most important are those which occur in the regular conjugation of verbs and those in the forms of certain masculine nouns, adjectives, and a small number of irregular verb forms (1-participles).<sup>1</sup> The large number of non-productive vocalic alternations, represented chiefly in the relationship between the perfective and imperfective stems of many common but irregular verbs, will not be cited here.

- a —  $\emptyset$ <sup>2</sup> 1 sg. verbs: *gleda* 'he sees' — *gledam* 'I see' (cf. 8.02)  
adjectives: *dobar* 'good' (m. sg.) — f. *dobra* (cf. 2.211)
- e —  $\emptyset$  1 sg. verbs: *spie* 'he sleeps' — *spiam* 'I sleep' (cf. 8.02)  
aorist: *da čue* 'he hears' — *ču* 'he heard' (cf. 10.02)  
nouns, adjectives: *Makedonec* 'Macedonian' — pl. *Makedonci* (cf. 2.1312)  
*veren* 'faithful' (m. sg.) — f. *verna* (cf. 2.211)
- e — a verbs: *da padne* 'he falls' — *padna, padnal* 'he fell' (cf. 10.03, 13.03)
- i —  $\emptyset$  1 sg. verbs: *nosi* 'he carries' — *nosam* 'I carry' (cf. 8.02)
- i — a verbs: *da zabeleži* 'he notes' — *zabeleža* 'he noted' (cf. 10.12)
- i — e verbs: *broi* 'he counts' — *broeše* 'he counted' (cf. 10.11)

All of these alternations are morphologically conditioned.

1.22 Consonantal alternations are also varied. Only three types are productive: *k* — *l*, *j* —  $\emptyset$ , and voiced — voiceless consonants. All three are completely automatic, determined by phonetic position.

1.221 *k* — *l*. Since *k* may not stand before *e*, *i*, or *j* it is replaced by *l*. This alternation is found before all of the many suffixes beginning with any of these three phonemes:

- bet* 'white' (m. sg.) — *beli* (pl.) — *belina* 'whiteness'
- oret* 'eagle' — pl. *orli* — *orlište* 'big eagle'
- kriko* 'wing' — pl. *krilja*
- vetam* 'I say' — *veli* 'he says'
- tetci* 'calves' — sg. *tele*

<sup>1</sup> When a word ending in a vowel is followed by a word beginning with a vowel, the first vowel is often lost in speech, an automatic and non-significant change. This is particularly true in the case of the particles *k'e* and *ne* and the reflexive *se*: *k'igram* (I'll play), *zošto n'izleze?* (Why didn't you come out?), *Rak ta da mi s'isuši!* (May my hand wither!). This pronunciation is not recommended, however, and such contractions are avoided in formal speech.

<sup>2</sup> The symbol  $\emptyset$  means zero. See the footnote to § 2.111, below.

1.222 The alternation of *j* with zero (i. e. the 'absence of *j*') occurs whenever the *j* is followed by *i* or *e*. As indicated above (1.123), the pronunciation may retain a [j].

*kraj* 'region' — pl. *kraevi* or *kraište*  
*brojan* 'I count' — *broi* 'he counts'  
*ptujam* 'I spit' — *ptue* 'he spits'

1.223 Alternations in voicing are frequent and important. Since no voiced stop, affricate, or fricative may stand at the end of a word, there is alternation between a voiced non-final consonant and an unvoiced final (e. g. *gradot* 'the city' — *grat* 'city'). In a consonant group the voicing or lack of it is determined by the final stop, affricate or fricative, except *v* (cf. 1.121, above), e. g. *doždot* 'the rain' — *došt* 'rain'<sup>1</sup>.

The following alternations occur.

**b — p** *zabot* 'the tooth' — *zap* 'a tooth'  
*vranec* 'sparrow' — pl. *vrapci*; *vrapče* 'little sparrow'

**v — f** *orevot* 'the nut' — *oref* 'nut'; *orefče* 'little nut'

**d — t** *sudot* 'the court' — *sut* 'court'  
*predok* 'ancestor' — pl. *pretci*  
*ridot* 'the hill' — *ritče* 'hillock'

**g — k** *bogovi* 'gods' — *bok* 'god'  
*bega* 'flees' — *bekstvo* 'flight'

**g' — k'** *tug'a* 'strange' (f. sg.) — *tuk'* (m. sg.)

**z — s** *vlezot* 'the entrance' — *vles* 'entrance'  
*nizok* 'low' (m. sg.) — f. sg. *niska*

**ž — š** *nadeži* 'hopes' — *nadeš* 'a hope'; *nadešta* 'the hope'  
*težok* 'heavy, hard' (m. sg.) — f. *teška*  
*vlastodržec* 'ruler' — *vlastouršci*

**zd — st** *grozdot* 'the grape' — *grost* 'a grape'

**žd — št** *gluždot* 'the knot (in wood)' — *glušť* 'a knot'

1.224 Occasional alternations with zero are found:<sup>2</sup>

**t — ∅** *list* 'leaf' — *lisje* 'leaves, foliage'  
(mesten 'local' m. sg. — *mesna* f.)

**d — ∅** *grozdot* 'the grape' — *grozje* 'grapes'

<sup>1</sup> The consonant groups formed when two words come together in the sentence may be treated in the same way phonetically. If there is no pause, the word-initial voiced stop (less frequently an affricate or a fricative) may cause the voicing of the normally unvoiced final consonant in the preceding word. *Taj grad bil golem*, or *grat bil*; *užaz beše* 'it was a horror' for *užas beše*. The alternation between pause and zero here is optional, but more frequently the pause and therefore the voiceless final consonants are heard. Again, a large

1.225 With a few exceptions (cf. 1.122), no double consonants are permitted: normally a double consonant simplifies to a single one. This is an automatic, phonetic change:

**n — o** *kamenen* 'of stone' (m. sg.) — *f. kamena* (cf. 2.212 below)

1.226 Certain changes are found in the formation of plurals and in some isolated cases of derivation. All of these changes are determined by the morphological or derivational categories, and are not therefore automatic. (Forms in parentheses are exceptional.)

**k — c** *volk* 'wolf' — pl. *volci*  
(*raka* 'hand' pl. *race*)

**g — z** *mitingot* 'the meeting' — pl. *mitinzi*  
(*brgu* 'quickly' — *brzina* 'speed')  
(*noga* 'foot, leg' — pl. *noze*)

**h — s** *uspeh* 'success' *uspesi*

**v — s** *Vlavot* 'Vlach' — *Vlasi*

**t — k'** *cvet* 'flower' — pl. *cvek'e*  
*rabota* 'affair' — coll. pl. *rabok'e*  
*fati* 'he grasps' (T) — *fak'a* (I)

**d — g** *livada* 'meadow' — coll. pl. *livag'e*  
*gradot* 'the city' — *grag'anec* 'citizen'  
*napadnam* 'I attack' (T) — *napag'am* (I)  
*svidi* 'he pleases' (T) — *se svig'a* (I)

**n — ñ** *kamen* 'stone' — coll. pl. *kameñe*

1.2261 S, š, z normally, and j exceptionally, are replaced by f before č and c in derivation:

*vozot* 'the train' — *vofče* 'little train'  
*obrazot* 'the cheek' — *obrafče* 'little cheek' (BUT *obrazec*  
'model' — pl. *obrasci*)  
*glušec* 'mouse' — pl. *glufci* — *glufče* 'little mouse'  
*kutija* 'box' *kutifče* 'little box' (Normal type, *odaja* 'room'  
— *odajče*)

Derivatives of words in -st lose the t (cf. 1.224 and note) and replace the s by f:

*most* 'bridge' — *mofče* 'little bridge'  
*krst* 'cross' — *krfče* 'little cross'  
*mast* 'fat' — *mafca* (diminutive)

body of recorded material is needed to define this alternation satisfactorily.

<sup>2</sup> In nearly all dialects, and in normal pronunciation, the words spelled with final -st (i. e. which historically had -st) are pronounced only with [-s]. The recommended pronunciation is with [-st], however, and the t appears in the articulated form and the alternate plural, [listot listovi]. The unarticulated singular of 'grape' should be pronounced [grost] but is usually [gros]. Similarly št > š: [doš, gluš] for [došt, glušt].

1.22611 Note, however, that the -z of a prefix becomes š before the č of a root (cf. 1.305):

*bez* 'without', *čest* 'honor' — *beščesten* 'dishonorable'

1.2262 There are many other alternations which are found chiefly in the morphology of irregular verbs and in isolated, non-productive derivational processes. The list given below is not intended to be exhaustive, but illustrates the most widely spread relationships.

- |        |  |
|--------|--|
| k — č  | <i>rekof</i> 'I said' — <i>reče</i> 'he said'<br><i>junak</i> 'hero' — <i>junački</i> 'heroic'<br><i>Grk</i> 'a Greek' — <i>grčki</i> 'Greek' (adj).<br><i>maka</i> 'pain' — <i>mači</i> 'tortures' — <i>mačen</i> 'painful'<br><i>reka</i> 'river' — <i>rečište</i> 'big (unpleasant) river'<br><i>dlabok</i> 'deep' — <i>dlabočina</i> 'depth'<br><i>raka</i> 'hand' — <i>račiče</i> 'little hand' |
| g — ž  | <i>legna</i> 'he lay down' — <i>leži</i> 'he lies'<br><i>laga</i> 'falsehood' — <i>laž</i> 'liar'<br><i>mnogu</i> 'many' — <i>umnožuva</i> 'multiplies'<br><i>bog</i> 'god' — <i>božji</i> 'god's, divine'   |
| c — č  | <i>ofca</i> 'sheep' — <i>ofči</i> 'sheep's' (m. sg.); <i>ofčar</i> 'sheep-herder'<br><i>ptica</i> 'bird' — <i>ptičji</i> 'bird's' (m. sg.)   |
| v — š  | <i>stravot</i> 'the fear' — <i>strašen</i> 'terrible'<br><i>pravot</i> 'the dust' — <i>prašina</i> 'dustiness, dust'<br><i>suvi</i> 'dry' (pl.) — <i>suši</i> 'dries'  |
| z — ž  | <i>blizok</i> 'near' (m. sg.) — <i>doblizuva</i> 'approaches'<br><i>nizok</i> 'low' (m. sg.) — <i>niži</i> 'lower' (m. sg.)<br><i>niza</i> 'thread' — <i>niži</i> 'he strings, threads'  |
| s — š  | <i>visok</i> 'high' — <i>viši</i> 'higher, superior'   |
| (s — c | <i>pes</i> 'dog' — pl. <i>pci</i> <sup>1</sup>   |

## ORTHOGRAPHY

1.3 Macedonian is written with an alphabet which has 31 letters, one for each phoneme. The alphabet is an adaptation of the Serbian type of Cyrillic.

The following table gives the Macedonian alphabet, with both the normal and the italic forms for the letters, since there are some differences. Beside them is given the transliteration (letter-for-letter equivalents) which is used in Yugoslavia when Macedonian names or texts are written with the Roman alphabet, and the last column gives the phoneme. The notes following the table point out differences

<sup>1</sup> In the central Mac. dialects an older *ps* > *pc* (*psi* > *pci*, *psue* 'curses' > *pcue*) and *ps̄* > *pc̄* (*pšenica* 'wheat' > *pčenica*).



between the standard Macedonian spelling system, the usual Yugoslav transliteration, and the phonemic transcription used in the preceding sections.

MACEDONIAN		ROMAN		MACEDONIAN		ROMAN	
Normal	Italics	Translit- eration	Phoneme	Normal	Italics	Translit- eration	Phoneme
а А	<i>a A</i>	a	a	н Н	<i>n N</i>	n	n
б Б	<i>b B</i>	b	b	њ Њ	<i>њ Њ</i>	nj	ñ
в В	<i>v V</i>	v	v	о О	<i>o O</i>	o	o
г Г	<i>g G</i>	g	g	п П	<i>p P</i>	p	p
д Д	<i>d D</i>	d	d	р Р	<i>r R</i>	r	r
ѓ Ѓ	<i>ǰ Ą</i>	g' or d	g'	с С	<i>s S</i>	s	s
е Е	<i>e E</i>	e	e	т Т	<i>t T</i>	t	t
ж Ж	<i>ž Ž</i>	ž	ž	ќ Ќ	<i>k' K'</i>	k' or ć	k'
з З	<i>z Z</i>	z	z	у У	<i>u U</i>	u	u
ѕ С	<i>s S</i>	dz	z	ф Ф	<i>f F</i>	f	f
и И	<i>i I</i>	i	i	х Х	<i>h H</i>	h	h
ј Ј	<i>j J</i>	j	j	ц Ц	<i>c C</i>	c	c
к К	<i>k K</i>	k	k	ч Ч	<i>č Č</i>	č	č
л Л	<i>l L</i>	l	l, ł	џ Џ	<i>dž Dž</i>	dž	ž
љ Љ	<i>lj Ą</i>	lj or l'	l	ш Ш	<i>š Š</i>	š	š
м М	<i>m M</i>	m	m				

Note on the use of the symbols: ž represents approximately the sound in English pleasure, azure; z — adze; j — yes, toy; ñ — (very approximately) onion; c — hats, č — church; ž — judge; š — she, cash

1.301 As a general rule, the spelling is phonemic: each phoneme is represented by its letter. For example:

Скопје Skopje	Велес Veles	Охрид Ohrid
Битола Bitoła	Штип Štip	Маврово Mavrovo
Гостивар Gostivar	Кочани Kočani	Нерези Nerezi
Ѓорѓи Ąorg'i (Đorđi)	Љубен Luben (Ljuben)	Иљо Ilo (Iljo)
Црневи Crnevci	Соѕе ѕоѕе (Dzodze)	Сапа ѕапа (Dzapa)
коњ koň (konj)	пеење peeње (peenje)	куќа kuќa
Божиќ Božik	џамија žamija (džamija)	Софија Sofija

There are, however, a number of exceptions.

1.302 The letter J is written in accordance with specific rules. Initially before **e**, **j** is written only in foreign names like Jena<sup>1</sup>, Jespersen — **Јена, Јесперсен**. Thus 'is', although pronounced [jɛ], is written simply **e**. In the groups /ia, io, iu/ (usually phonetically [ija ijo iju]), the letter **j** is always written before **a**, never before **y**, and before **o** only if the word is a vocative which contrasts with a nominative in /-ia/, spelled **-ија**. Thus: виулица, Марија, виор but Маријо. The [j] which appears automatically before the third vowel of a group (cf. 1.123) is also written: пееја (/peeə/, [peeja] or [pejeja]). **j** is written before **и** only after a consonant: земји, жабји.

1.303 The distribution of /l/ and /ʎ/ does not correspond exactly to the two letters **љ** and **л** /ʎ/ is always represented by **л**; but **л** is regularly written before **e**, **и** and **j**, where it stands for /l/.<sup>1</sup> Thus /bela, beli/, бeља, бeли, /lubof/ љубов, /ʎo/ Иљо, /tel/ тељ, /felton/ фeљтон, /zele, zelje/ зeлe, зeлјe, /ʎag'a/ лаѓа, /ʎug'e/ луѓe, /ʎovi/ лoви, /beʎ/ бeљ, /toʎku/ тoлкy.

1.304 The automatic phonetic unvoicing of voiced consonants in final position is not represented in the spelling, but the letter for the voiced consonant is used: /grat — gradot/ град — градот. However the similarly automatic change in voicing when a voiced consonant comes in contact with a voiceless one is noted in the spelling: /ridot — rit, ritče/ ридот, рид but ритче. There are two exceptions. The letter **в** is always retained (e. g. /praf — pravec — prafci/ = прав, правец, правци. The /t/ which is in automatic alternation with the /d/ of related words is spelled with **д** before the suffixes **-ski, -stven, -stvo, -ci**: /gradot — gradski/ градот — градски, /gospoda — gospotstven/ господа — господствен, /sosedot — sasetstvo/ соседот — соседство, /predok — pretci/ предок — предци. The final consonant of feminine nouns does not change before the definite article **-ta**: /nadeži — nadeš, nadešta/ надежи, надеж, надежта, /zarovedi — zarovet, zarovetta/ заповеди, заповед, заповедта.

1.305 The prefixes **bez-, iz-, raz-**, which automatically take on the form /beš-, iš-, raš-/, before /č/, are spelled with **-c-**: /beščesten, iščešlan, raščistam/ бесчестен, исчешлан, расчистам, cf. 1.22611.

1.31 The apostrophe is used to represent the vowel **ə** in dialect words, e. g. п'т [pət]. In many texts the letters **к** and **г** are written **к', г'** because the printer does not possess the regular letters. In the texts of the early post-war years **љ** was often written **лј** or **л'**, and

<sup>1</sup> NB: While this spelling is a perfectly adequate means to represent the two phonemes, it does not correspond to the transcriptions on the preceding pages, where the *t* is distinguished (marked) rather than the *l*. In transliterations of Macedonian into the Croatian Roman alphabet (*latinica*), the Macedonian orthography is followed, and the letter **л** is written *l*, **љ**=*lj*, and **лј** also comes out *lj*. It would be more desirable to use the Slovak letter *l'* to represent **љ**; then *lj* would be unambiguous. Иљоски then is *li'oski*, but Силјан *Siljan*.

ъ similarly њ or њ'. The letter s is sometimes written дз or з for the same mechanical reason.

1.32 The grave or acute accent may be used to make a visual distinction between certain homonyms: сè, сé 'all', but се 'they are', се 'self'; њ, њ́ 'her', but и 'and': њ̀, us', but ни 'not'. These diacritics are not used with any regularity.

## PROSODIC FEATURES

1.4 The features here treated are configurational, not phonemic.

1.41 Macedonian has no phonemically long vowels. Phonetically, however, long vowels of two types occur. The most common is when two like vowel occur together: /táa/ may be pronounced [tā], /pée/ [pée], less often [péje] and rarely [pē]. In emotional language, a vowel under stress is frequently lengthened: this is non-significant. A similar lengthening may be found in the last (and of course, unstressed) vowel in a substantive in the vocative function (cf. 2.160); e. g. [kuzmān] or [kuzmanē] 'Kuzman!' It is my opinion that this lengthening is not always present, and that it is non-significant; but it is not impossible that it may be a signal marking a word as a vocative. If it is, then it surely represents a doubling of the phoneme. Only an analysis of a large body of recorded speech can give the answer.<sup>1</sup>

Phonetically long consonants represent two identical consonantal phonemes [ót:amu]=/ottamu/. (Cf. 1.122).

1.42 The Macedonian stress is non-phonemic, and for the most part automatically determined: it falls on the antepenult (third-from-last syllable) of words with three or more syllables and on the first or only syllable of shorter words. E. g. водéничар 'miller', воденїчари 'millers'. There are, however, exceptions.

Four adverbs of time form minimal contrasts to four nouns with definite articles: годинáва 'this year', зимáва 'this winter', утри-нáва 'this morning', летóво 'this summer', are all adverbs expressing the period in or during which something happened; but the nouns годинáва, зимава, утринава and лéтово mean 'this (current) year winter, morning, summer'. The stress in the adverbial forms is, however, a special case, and the vowel is often pronounced long or doubled.

<sup>1</sup> It is interesting to note that in the dialect of Poreče the lengthening of the vocative suffix causes the accent to shift, and moreover, seems specifically to mark a call, while a command or appeal has no lengthening: Mílan! (command) — Mílánee! (call). Cf. Božo Vidoeski, *Porečkiot govor* (Skopje, 1950), p. 31.

The adverb *одвај* 'scarcely' is normally stressed on the last syllable, and certain qualitative and quantitative pronouns may have alternative accents: e. g. *о́лжав, о́лжава* 'of such size', m. sg., f. sg. or *олка́в, олка́ва* (cf. 2.8). Further, the verbal adverb, ending in *-јки*, normally stresses the penult, although many speakers prefer to accent the antepenult: *зборува́јки, збору́вајки*. Otherwise, any accent not on the antepenult (the penult of bisyllabic words) is the mark of a relatively newly-borrowed word or a derivative from such a word: *литерату́ра*, 'literature', *литерату́рен* 'literary' (m. sg.), *литерату́рност* 'literariness'. There is often hesitation in the accentuation of such words, and the tendency appears to be to adapt them to the normal antepenult pattern. All verbs with the suffix *-ира* may be stressed on the *и* (e. g. *телефо́нира* 'telephones'), but here too the tendency is to follow the traditional pattern (*телефо́нира*, but *телефо́нираа, телефо́нирале*).

1.421 A number of words, mostly monosyllabic, have no accent of their own, but are grouped with another word in an accentual whole. There are two types; independent, non-accented words which precede the accented word, and enclitics, which follow it. A word followed by enclitics automatically forms with them a group subject to the antepenult rule: the stress falls on the antepenult of the whole group as a unit. The words which precede the normally accented word may, under certain circumstances, also be part of an accentual group.

1.4211 The stressless words which normally precede the accent are: the short forms of the personal pronouns (cf. 2.31, 2.311), the particles *ке* and *би, да*, and the prepositions. The enclitics are: the forms of the definite articles (cf. 2.41), and the short indirect personal pronoun forms when used with kinship terms to indicate relationship (cf. 2.31311). The first category (excluding the prepositions) belongs with verbs, which bear the accent. However if the verb is in the imperative or the adverbial form, the word-order is reversed, so that the short pronouns become enclitics, and thus modify the place of the accent.<sup>1</sup> Enclitics (except the cases just stated) accompany nouns or adjectives only.

In this book, a horizontal stroke at the bottom of the line (—) is used to indicate that words which are written separately are pronounced as one accentual unit. The stress is indicated by the acute accent (´) in the grammar and the vocabulary (e. g. *ка́ј\_мене*), but in the three folktales in Part Two (pp. 105-111) by a bold-face letter (e. g. **кај\_мене**).

---

<sup>1</sup> In some dialects, the pronouns may precede the negative imperative. Such forms are found occasionally in literature: *Не-ме-давај, мајко!* 'Don't give me (in marriage), mother!'

Examples of enclitics:

воденица mill — воденицата the mill  
свекрва mother-in-law — свекрвата, свекрва\_ми the, my  
mother-in-law  
синови sons — синовите, синови\_ми the, my sons  
Дај\_ми\_го, дајте\_ми\_го. Give it to me.  
Земајќи\_му\_го, си\_оти́де. Taking it from him, he left.

Examples of stressless words before the accent:

Тој му\_го\_дал. He gave it to him.  
Им\_го\_прикажувале. They told them about it.  
Ќе\_се\_венча. He will get married.  
Сака да\_се\_венча. He wants to get married.  
Сум\_му\_го\_зел; сме\_му\_го\_зеле. I, we took it from him.

1.422 When a verb form is preceded by the negative particle **не**, the **не** + the verb, including any elements between them, make up a single accentual whole, subject to the antepenult rule. Such a group may include the forms of the present tense of the verb 'to be', which normally have their own accent.

In the relatively rare cases where the verb is monosyllabic, however, the accent goes only to the penult.

Не\_знам. I don't know.  
Не\_им\_го\_прикажувале. They didn't tell them about it.  
Не\_ќе\_се\_венча. He won't get married.  
Тој\_не\_му\_го\_дал; таа не\_му\_го\_дала. He, she didn't give it to him.  
Не\_сум\_му\_го\_зел. I didn't take it from him.  
Не\_сме\_му\_го\_зеле. We didn't take it from them.

1.423 A question (or an indirect question) containing an interrogative word such as што 'what', како 'how', каде 'where', кога 'when', колку 'how many', forms with the verb and any stressless element between question-word and verb an accentual unit subject to the antepenult rule.

Ајде, што_чекаш?	Go on, what are you waiting for?
Леле, што_да_правам?	Alas, what shall I do?
А ти, што_ќе_кажеш?	And you, what will you say?
Како_се_викаш?	What's your name?
Кoj_ти_вели?	Who says so (to you)?
Како_рече?	What (how) did you say?
Колку_пари сакаш?	How much money do you want?
Јас не_внимавав кај_газам.	I wasn't paying attention to where I was stepping.

Не\_знаеш ти како\_сé\_  
жали за\_МОМИНСКО\_  
време.

You don't know how one sorrows  
for her maiden life.

Јагленарот рáзбрал  
штó\_сака мéчката.

The charcoal-burner understood  
what the bear wanted.

The verb may however receive the accent if the speaker desires to emphasize its meaning. Што да прáвам? 'What shall I *do*?'

1.424 The conjunction и 'and' normally is stressless, and goes with the following word. In compound numbers (cf. 2.94), however, it is regularly stressed, and the following number is unstressed: двá-десет и\_пет 25, тридесет и\_девет 39, etc. Similarly with пол 'half'; месец и\_пол 'a month and a half'.

1.425 Prepositions are also stressless words, and in the great majority of cases they simply go with the accent of the substantive or adjective which follows them. With a personal pronoun, however, they form an accentual unit subject to the antepenult rule: зá\_него, пó\_мене, нáд\_неа (after him, for me, over her).

1.4251 Many prepositions *when used with concrete, spatial meanings* (and in a number of set phrases) form with a *non-definite* noun an accentual unit, and may take the accent. „*Non-definite*“ excludes nouns with definite articles or any other attributes, personal names, and most place-names. Thus,

Тој падна од\_дрво.

He fell from a tree. (concrete, spatial meaning, „from, down from“).

but Си направи пушка  
од\_дрво.

He made a rifle of wood (non-spatial meaning, „of“)

1.4252 This general statement is subject to a large number of exceptions, and the problem is best treated as a series of special cases. We shall discuss it under the heading of prepositions, cf. § 4.

1.426 A noun may form a single accentual unit with the adjective (+ article) which precedes: новá\_куќа 'a new house', новатá\_куќа 'the new house'. The stress never moves past the definite article, however, so that one says белиóт\_сид 'the white wall' (even though the accent is on the penult of the group). Numerals (+ article) also may form a group with the noun: пéт\_дена '5 days', дветé\_раце 'the two hands'. The indefinite numerical expressions also belong to this category: многú\_пати 'many times'.

The combination of adjective + substantive under a single accent is common to many, but not all, of the central dialects on which the literary language is based, and in any case it is not productive. Such a shift of accent is impossible if either the noun or adjective

comes from outside the narrow sphere of daily life. Therefore this usage is not recommended. Conversational practise is extremely varied. Place-names tend to keep the old accent: Горни\_Саpaј (a part of the town of Ohrid), Црвенá\_Вода (a village near Struga). Often-used combinations tend to keep the single accent: киселó\_млеко 'soured milk', сувó\_грозје 'dry grapes = raisins', леватá\_нога 'the left foot', долнатá\_порта 'the lower door', не\_виде живá\_душа 'He didn't see a living soul'. Still, one usually hears нóвата кúка, белиот сид, дóлната врата. Only with the numbers and perhaps a few fixed phrases (сувó\_грозје) is the single stress widespread in the speech of Macedonian intellectuals.

1.427 A few frozen formulas preserve accents from an older period or a foreign dialect: Помóзи\_Бог 'May God help you' (a greeting, from the church language), сполáј\_му, сполáј\_Богy 'bless him, God' (a pious interjection), натемáго 'curse him'.

## CHAPTER II

### MORPHOLOGY

2. The grouping of Macedonian words into various categories — or their classification according to „parts of speech” — is accomplished for some words on a morphological level, by their different forms, and for others on a syntactical level, by their function in the sentence.

Two major groups are at once apparent: those which may change in form and those which do not. The changeable words fall again into two groups, which we may call verbs and nouns. Verbs express an action or process, and have a number of forms which may define the participants in the process and their relation to it. The nouns are of two types, those which belong to one of three classes called genders, and those which have forms for all three genders. The first class comprises the substantives (or nouns in a narrower sense). Words having various gender-forms are adjectives and pronouns. Pronouns are distinguished from adjectives in that they may not be modified by an adverb.

The words which do not change form at all are classified by their functions. Adverbs modify (or determine) verbs, adjectives, or other adverbs. Conjunctions join words or groups of words together. Prepositions serve to govern nouns. A few words function as both adverbs and prepositions. The remaining types of unchanging words will here be called particles: they include the negating particles, certain indefinitizers and exclamatory particles or interjections.

In the description of the forms and their meanings to follow, the nouns (substantives, adjectives, pronouns including definite articles), the adverbs, and the prepositions will precede the most important category, the verb. The adverbs are not given a full treatment, and only a few conjunctions and particles are mentioned; others are listed in the vocabulary. Syntactical problems are discussed briefly in connection with each morphological category.



Let us state here once again that the forms and usage described are those of modern *literary* Macedonian as practised by the leading writers and codified by the members of the Seminar of Slavic Languages at the Skopje University. Alternate morphological forms and syntactical usage can be found even in some of the texts presented in the second section of this book, but only a few of the more striking differences will be given notice in our description. Macedonian is very young as a literary language, and although the major outlines of morphology and syntax are perfectly clear and no longer disputed, there are many marginal problems which only time can solve.

## Substantives

2.1 Substantives fall into three classes, traditionally identified as *genders*: masculine, feminine and neuter. The gender determines the shape of adjectival, pronominal, and some verbal forms which accompany the substantive.

2.111 **Masculine** substantives may end in  $-\emptyset$ ,<sup>1</sup> *-a*, *-o*, *-e*.

The overwhelming majority of masculine end in  $-\emptyset$ , while those in *-o* and *-e* are either personal names,<sup>2</sup> or kinship terms, or pejoratives with the suffixes *-ко*, *-ло*.

град town	претседник president	хотел hotel
владика bishop	судија judge	Блаже Blaže (Blagoja)
татко father	дедо grandfather	Владо Vlado (Vladimir)
мешко pot-belly	мрзло lazy-bones	ушко „big-ears”

2.112 **Feminine** substantives end in *-a* or  $-\emptyset$ . The number of feminines in  $-\emptyset$  is limited.

жена woman	држава state	сол salt	моќ power
------------	--------------	----------	-----------

2.1121 Note that a few substantives in  $-\emptyset$  may be either masculine or feminine:

живот life	песок sand	пот sweat	прав dust
------------	------------	-----------	-----------

2.113 **Neuter** substantives end in *-o* or *-e*:

село village	качество quality	поле field	време time, weather
востание uprising, revolt		прашање question	

Екхепт: доба time

2.1131 The substantive *вечер* 'evening' is neuter in the greeting *добро вечер* 'good evening', but otherwise feminine: *првата вечер* 'the first evening'.

<sup>1</sup> The lack of a vowel is the same kind of a signal as the presence of a vowel. We therefore describe it as a zero vowel, and employ the symbol  $\emptyset$  to indicate its occurrence.

<sup>2</sup> Historically, diminutives.

2.12 Substantives may change their forms to indicate plurality, to indicate call or appeal (the vocative), to indicate „countedness”, and to indicate dependency, i. e. that the substantive is not the subject of the sentence.

2.121 Some substantives rarely or never occur in the singular: *нокви* 'bread-trough', *јасли* 'manger', *бечви*, *гаки* 'trousers', *гради* 'breasts, chest', *очила* 'glasses', and others. Others, mainly because of their meanings, do not normally appear in the plural: *тишина* 'quiet, silence', *слепота* 'blindness', *социјализам* 'socialism', and many others.

2.122 A few substantives are singular in form, but are referred to as plurals; e. g. *свет* in the sense of 'people'.

Видете *ти* светот што си  
*ја* *ледвај* работата.

Look at the people who mind  
their own business

### Plurals

2.131 Substantives ending in  $-\emptyset$  normally have the plural suffix *-и*. This rule applies to all feminines, nearly all polysyllabic masculines, and a few monosyllabic masculines:

чекор 'step' чекори  
хотел 'hotel' хотели

прст 'finger' прсти  
пост 'fast' пости  
црв 'worm' црви

сол 'salt' соли  
ноќ 'night' ноќи  
радост 'joy' радости  
коњ 'horse' коњи  
заб 'tooth' заби  
маж 'husband' мажи

On the addition of this suffix, some stems undergo certain changes:

2.1311 Masculines in *-к*, *-г*, *-х* change the final consonant to *-ц*, *-з*, *-с*, respectively.

волк 'wolf' волци

внук 'grandson, nephew' внуци

белег 'mark' белези

митинг 'meeting' митинзи

претседник 'president' претседници

податок 'datum' податоци

бубрег 'kidney' бубрези

Чех 'Czech, Bohemian' Чеси

*Влав* 'Vlach, Rumanian' and *сиромав* 'poor man' have the plurals *Власи*, *сиромаси*.

2.1312 Many masculines in  $-eC\emptyset$ ,<sup>1</sup> a small group in  $-oC\emptyset$  and a few in  $-aC\emptyset$  lose the vowel in the plural:

петел 'rooster' петли

ловец 'hunter' ловци

нокот 'finger-, toe-nail' нокти

јазел 'knot' јазли

лакот 'elbow' лакти

театар 'theater' театри

<sup>1</sup> C = any consonant.

метар 'meter' метри                            негар 'Negro' негри  
 опинок '(kind of sandal)' опинци        замок 'castle' замци  
 предок 'ancestor' предци  
 (but добиток добици 'animal')

2.31121 Note the changes in spelling between singular and plural stems (cf. 1.223, 1.304):

образец 'model' обрасци                    врабец 'sparrow' врапци  
 властодржец 'ruler' властодржици  
 Alternate forms: момок 'fellow' момоци/момци,  
 сокол 'falcon' соколи/сокли.  
 Isolated form: пес 'dog' пци

2.1313 Some substantives in -ец drop this suffix entirely:

селанец 'peasant; villager' селани  
 граѓанец 'city-dweller, citizen' граѓани

2.13131 Some substantive in -анец may have plurals both in -ани and -анци: скопјанец 'native of Skopje' скопјани/скопјанци. The -ани form normally prevails if it does not conflict with some other form: e. g. the natives of Кочани can only be кочанци.

2.1314 Substantives with the singular suffix -ин drop it:

гостин 'guest' гости                            Србин 'Serb' Срби  
 христијанин 'christian' христијани        Русин 'Russian' Руси  
 Бугарин 'Bulgarian' Бугари                Французин 'Frenchman' Французи

2.132 Surnames in -ов or -ев take the suffix -ци in the plural:

Миладинов Миладиновци                    Тошев Тошевци

2.133 Isolated forms: The plural of брат 'brother' is браќа. The plural of човек 'man' is normally луѓе 'people'. As a non-literary form, човечи is also found. Similarly нечовек 'brute' pl. нелуѓе. The plural of Турчин 'Turk' is Турци.

2.134 Most monosyllabic and a few polysyllabic masculines have the plural suffix -ови, a few have -еви, and a number may have either:<sup>1</sup>

збор 'word' зборови                            тель 'wife' тељови  
 бој 'battle' боеви                              број 'number' броеви  
 клуч 'key' клучови/клучеви                нож 'knife' ножови/ножеви  
 цар 'tsar, emperor' царови/цареви

With loss of the vowel of the singular:

ветар/ветер 'wind' ветрови                оган/огон/огин 'fire' огнови

<sup>1</sup> In the orthography in use until 1951, forms without в were permitted alternates: клучој/клучеј. In poetic language, the contracted endings -ој/еј occur: клучој/клучеј. Both types are occasionally used as dialectisms in dialogue.

A few substantives have both -и and -ови:

крст 'cross' крсти/крстови      смок 'snake' смоци/смокови  
ден 'day' дни/денови

2.135 Isolated masculine substantives have a plural suffix -ишта:

сон 'dream' соништа/сништа      пат 'road' патишта

2.1351 In most cases, however, -ишта has a collective meaning, and contrasts to a plural in -ови and/or -еви:

рид 'hill' ридови 'hills, a number of individual hills'  
   ридишта 'hills, a group of hills, a hilly region'  
крај 'end, region' краеви/краишта

Пат 'road' has a collective патје (NB *tj* remains), while пат 'time, occasion' has only the plural пати.

2.136 All substantives in -а replace this singular suffix with the plural -и:

жена 'woman' жени      држава 'state' држави  
војвода 'vojvoda' војводи

2.13601 Note that -j- before the suffix is lost in the plural if preceded by a vowel (cf. 1.222).

одаја 'room' одаи      судија 'judge' судии  
(but земја 'land' земји, милја 'mile' милји)

2.1361 The plurals of нога 'foot, leg' and рака 'hand, arm' are irregular: нозе, раце.

2.1362 The masculine шура 'wife's brother' has the plural шуреви.

2.137 Masculine personal names may have plurals in -евци or -овци, although the forms are rare:

Петар 'Peter' Петровци      Блаже Блажевци  
Милан Милановци      Илија Илијевци

Such forms are ambiguous, for they are identical with the plurals of family names in -ов/-ев (cf. 2.132).

2.138 Substantives in -о replace this singular suffix by the plural -а if they are neuter, or by -овци if masculine:

село 'village' села      дедо 'grandfather' дедовци

2.1381 Irregular forms: око 'eye' очи, уво 'ear' уши, животно 'animal' животни. Рамо or рамено 'shoulder' has the plurals рамења and раменици.

2.139 Substantives in -e replace this singular suffix by the plural -иња if neuter (excepting those in -ње, -ие, -це and -иште), or -евци if masculine:

море 'sea'	мориња	време 'time'	времиња
прасе 'piglet'	прасиња	Блаже	Блажевци

2.1391 Neuters in -ње, -ие, -це and -иште have plurals in -ња, -ија, -ца, -ишта.

прашање 'question'	прашања	заседание 'session'	заседанија
срце 'heart'	срца	лице 'face, person'	лица
боиште 'battlefield'	бойшта	жениште 'big woman'	женишта

2.1392 Special cases: јапе 'kid' has beside normal јариња also јаришта. Јагне 'lamb' has beside јагниња also јаганца. Теле 'calf' has телиња/телци. Дете 'child' has the plural деца. The new loan-words сиже 'plot, subject', клише 'cliché' and аташе 'attaché' may take the masculine plural suffix -и, retaining the foreign accent, or may have the neuter -иња and native accent: сижеи, клишеи, аташеи or сижиња, клишиња, аташиња.

2.14 Beside the regular plurals, many substantives (usually masculines in -ø, feminines in -а and neuters in -о) may take the suffix -је, which has a collective meaning.

клас 'ear (of grain)'	класови	класје
лоза 'grapevine'	лози	лозје
перо 'feather'	пера	перје

2.141 Upon the addition of this suffix, certain changes take place in some stems:

тј	—	к	работа	работи	рабоке	'thing, affair'
дј	—	ћ	ливада	ливади	ливаге	'meadow'
нј	—	њ	година	години	годиње	'year'
стј	—	сј	лист	листови	лисје	'leaf'
здј	—	зј	грозд	гроздови	грозје	'grape'

Not indicated in the spelling is the change кј — лј:  
крило крила крилје = kriło kriła krielje (cf. 1.221).

2.1411 From these forms in -је (-ке, -ге, -ње, etc.) some nouns make a second plural in -а: класје класја, лозје лозја. Such forms do not differ in meaning from the normal plurals.

There are a few exceptions. Thus лози means 'vines', and the collective лозје may mean 'vines' or 'vineyard', but лозја means only 'vineyards'.

2.142 A few substantives have only -је forms, in which case the meaning is simply plural.

трн 'thorn' трње брут 'spike' бруке костен 'chestnut' костење. Пламен 'flame' has both пламење and пламења.

## „Countedness“

2.15 Masculine substantives may take an optional suffix -a, indicating that the noun follows a number, definite or indefinite:<sup>1</sup>

ден 'day' седум дена '7 days' неколку дена 'several days'  
The stem usually undergoes the changes enumerated above (cf. 2.1312).

петел петла метар метра but: пес песа (pl. пци).

## Vocative

2.16 The vocative indicates a call or appeal. Its form shows particularly great variation in the contemporary language, and no attempt will be made here to list all alternates for specific nouns. Only certain masculine and feminine nouns have vocative forms, and only in the singular. The chief manner of indicating that a given word or phrase is vocative (aside from the speech situation itself) is by tone of voice (as in English), and Macedonian also makes wide use of several vocative particles.

2.161 Masculine substantives.

2.1610 Most masculine substantives occur in vocative function without any suffix, and with the suffixes -e and -y:<sup>2</sup>

брат, брате, брату 'brother!'

2.1611 There are a few general restrictions which may be summarized as follows.

2.16111 Substantives in -ц, -о, -е, and personal names in -а, -к, -г do not have suffixed forms.

певец 'singer' Македонец 'Macedonian' дедо 'grandfather'  
тате 'father' Миле, Илија, Исак, Предраг

2.16112. Many substantives never take -e, but usually have -y (or they may occur without suffix.)

Such are nouns ending in -ш, -ж, -ј, -к, -г.

кош 'basket', грош 'small coin', еж 'hedgehog', лаж 'liar',  
крај 'country', славеј 'nightingale', враг 'devil', праг 'threshold',  
внук 'grandson', зајак 'hare' — Voc. кошу, грошу, ежу, лажу,  
крају, славеју, врагу, прагу, внуку, зајаку.

Also most monosyllabic masculines and a group of substantives which have diminutives in -e: e. g.

орел — орелу/орлу, Dim. орле петел — петелу/петлу, Dim.  
петле.

<sup>1</sup> Although this form is historically a dual, and in related languages it is restricted to the numerals 2, 3, 4, there is no restriction in Macedonian: the plural and this "counted" form are in free variation. The term dual (двоинска форма) used by Mac. grammarians is a misnomer.

<sup>2</sup> See 1.41 and note on the lengthening of the final vowel in the vocative.

2.16113 Normally with -e are only these monosyllabic masculines (cf. above):

брат 'brother', град 'city', гад 'vermin', зет 'brother-in-law', цар 'king', кум 'godfather', кмет 'village head-man', поп 'priest', сват 'in-law', син 'son', суд 'court', цар 'tsar', род 'family, race'.

Also nouns in -ник, whose final consonant s replaced by -ч-:

полковник 'colonel' полковниче.

2.1612 Substantives in -џија may have a vocative in -џи:

аџија аџи 'hadži, pilgrim' чорбаџија чорбаџи 'rich man'

2.1613 Special cases.

бог — боже 'God'

другар — друже/другаре/другар 'comrade'

човек — човече 'man!', but човеку! 'husband'

господ — господи/господе 'lord'

старец — старец/старче 'old man'

месец — месец/месече/месеце 'month'

2.162 All feminines in -а may have a vocative in -о, except that personal names in -ка and nouns of more than two syllables in -џа have -е:

жена жено 'wife' Ратка Ратке Стојка Стојке

Иљка Иљке Даница Данице Милица Милице

лисица лисице 'fox' ластовица ластовице 'swallow'

2.1621 Мајка 'mother' and тетка 'aunt' often have the forms мајке, тетке, which have a hypochoristic sense.

### Dependent forms

2.17 Masculine personal names and substantives indicating defined male relatives may have in the singular a special form indicating dependence, that is that the substantive is not the subject of the sentence.

2.171 Nouns in -ø or -и add -а, nouns in -о replace it by -а, and nouns in -е add -та:

Стојан Крум син (ми, ти) татко Славко Блаже Ѓорѓи

Стојана Крума сина (ми, ти)<sup>1</sup> татка Славка Блажета Ѓорѓија

<sup>1</sup> Note that the kinship terms do not take the definite article here, but are defined by the short indirect form of the personal pronouns. A noun with definite article cannot take the dependency suffix.

In dialects, certain other masculines may have this dependent form; cf. in the folk song on page 142 пред коња.

2.172 These forms may be used when the noun is the direct object, follows a preposition, or follows the words *еде, ете, ене*.

Да Ви го претставам сина ми Блажета.	May I present to you my son Blaže.
Тој си отиде на кај Панка Бисерина.	He has gone to Panko Biserin's.
Димитра Миладинова го споменавме веќе еднаш.	We already have mentioned Dimitar Miladinov once.
Ене го Ѓорѓија!	There's George!

Frequently the absolute form is used in such cases, and the same name in the same text (or conversation) may appear in various forms:

творештвото на Рајка Жинзифова	the works of Rajko Žinzifov
песните на Рајко Жинзифов	the poems of Rajko Žinzifov
од Константина Миладинов пред Константина Миладинова.	

## Adjectives

2.2 Adjectives have no gender of their own, but change their form to indicate the gender of the substantives which they modify. There are four forms; masculine, feminine and neuter singular, and a single plural form.

2.21 The masculine form ends in zero (i. e. a consonant followed by zero), the feminine has the suffix *-a*, the neuter *-o*, and the plural *-и*.

голем, голема, големо, големи 'big'

2.211. Many adjectives which have an *-e*, *-o*, or *-a* before the final consonant lose this vowel before the other suffixes.

добар	добра	добро	добри	'good'
силен	силна	силно	силни	'strong'
плиток	плитка	плитко	плитки	'shallow'
подол	подла	подло	подли	'base, despicable'

2.212 Other changes may accompany the loss of this vowel. Change in voicing: сладок слатко 'sweet' тежок тешко 'heavy'

	низок	ниска	'low'
stn — n	местен	месна	'local'
nn — n	каменен	камена	'of stone'

Note the reappearance of a *j* in the spelling when the vowel is lost:

достоен достојна 'worthy'



2.221 A relatively small group of adjectives ends in -и in the masculine form; nearly always they have the suffixes -ски, -шки, -чки. This -и is dropped before the inflectional adjectival suffixes.

македонски, македонска, македонско	'Macedonian'
машки, машка, машко, машки	'male, masculine'

2.222 Ordinal numbers normally end in -и (cf. 2.94).

2.223 The -и of the masculine may appear with any adjective which modifies a noun in the vocative.

честити царе 'honorable tsar'      мили брате 'dear brother'

2.224 It appears also in a number of place names, often with the adjectives горни 'upper' and долни 'lower': Горни Полог, Долни Сарај. It is regular with saints' names: свети Климент, Свети Никола.<sup>1</sup> Otherwise it may appear with the adjectives пусти, кутри, in the meaning 'damned, pitiful'.

2.23 The two adjectives виши 'higher' and нижи 'lower' have -и in the masculine and -е in the neuter: више, ниже.

више училиште 'upper school'      ниже положение 'lower situation'

### Comparison

2.241 To express a greater degree of the quality expressed by the adjective, the prefix по- is added:

добар	подобар	добра	подобра	подобро	'better'
убав	поубав	убава	поубава	поубаво	'prettier'

2.2411 These same forms may also be used when there is no direct comparison. The English translation in such cases is „rather, fairly, relatively“.

Поголемите планини во Македонија се...	The rather high mountains (mountains whose height is of some significance) in Macedonia are...
---	--

2.242 To express the superlative degree, the prefix нај- is added:<sup>2</sup>

арен	најарен	арна	најарна	најарно	'most beautiful'
јадар	најјадар	јадра	најјадра	најјадри	'firmest, boldest'

<sup>1</sup> When part of a place-name, the word свет 'holy, saint' is capitalized, otherwise it is not.

<sup>2</sup> Structurally, по and нај are adverbs; cf. note to 3.11.

2.243 To express an extreme or excessive degree (not directly compared with something else), the prefix *пре* may be used:

мал премал мала премала премало премали 'extremely small, too small'

2.25 There is a group of words, mostly of Turkish origin (or at least borrowed through Turkish) which are substantives, but which usually appear in the predicate, with a meaning that is essentially adjectival. They may also, although rarely, function as attributes:

Тој е аџамија човек.	He is an immature person, an immature sort of person.
Тој е аџамија.	He's immature.

This type of word may be modified by *по* and *нај*; *поаџамија*, *најаџамија*. Compare:

јунак 'hero'	Што јунак ќерка имале.	What a heroic daughter they had!
	Тој е појунак од тебе.	He is more heroic (more of a hero) than you.
ѓавол 'devil'	Многу е ѓавол тоа Ленче!	That Lenče (a girl) is very sly!
	Кој е поѓавол од тебе?	Who is slyer than you!
човек 'man'	Тој е сепак почовек.	He is, after all, more human.

With such words it is possible to pun:

И јас Грк, ама и тој погрк! / I am a Greek, but he's even cleverer!

## PRONOUNS

2.3 Pronouns cannot have adjectives or adverbialized adjectives (cf. 3.1) as modifiers. The roots of all pronouns have a grammatical meaning: the meanings themselves are formalized. For example, *you* means: „second person: person being addressed“. Formally, many pronouns are closely related to (or identical with) adjectives.

The *personal pronouns* in Macedonian have forms entirely distinct from those of all other categories. In meaning, they refer to the participants in the speech-situation, e. g. *јас* 'I' (=the speaker). They are paralleled by a set of slightly irregular adjectival forms, which function in every way like adjectives (except that they cannot be modified by an adverb), but have the meaning 'belonging to the 1st (2nd, 3rd, general) person'. They may be termed *pronominal adjectives*: e. g. *мој* 'my' (= belonging to the speaker).

*Demonstrative pronouns* refer to persons or things whose position in space or time is related to the speech situation. The *definite articles* are a special subdivision of the demonstrative pronouns in Macedonian.

*Interrogative pronouns* refer to persons or things enquired about. They serve alone or as attributes. There is a parallel pronominal adjective *чиј* 'belonging to whom?'

*Relative pronouns* occur in complex sentences, and refer back to a person or thing already mentioned. Formally they are identical with, or closely related to, the interrogative pronouns.

*Indefinite pronouns* refer to things generally known or completely negated. Related forms serve as adjectives. E. g. *некој* 'someone' *секој* 'everyone', *никој* 'no one'.

2.31 *Personal pronouns* express three persons, the speaker (first person) the addressee (second person), and a person or persons who is (are) neither (third person). Each person has a singular and a plural form, and the third person singular has gender forms for masculine, feminine and neuter. Besides the absolute form, personal pronouns have two types of dependent (non-subject) forms, one of which we shall call simply *dependent* and the other *indirect*. The dependent forms have two different shapes, long and short, and also a combination of the two, doubled.

	Absolute	Dependent		Indirect		
		long	short	long	short	
1st sg	јас	мене	ме	мене	ми	I (me, to me)
2nd sg	ти	тебе	те	тебе	ти	you
3rd sg	м тој/он	него	го	нему	му	he (him, to him) it
	п тоа/оно					
	f таа/она	неа	ја	нејзе	ѝ	she (her, to her)
1st pl	ние	нас	не	нам	ни	we (us)
2nd pl	вие	вас	ве	вам	ви	you
3rd pl	тие/они	нив	ги	ним	им	they (them)

The 2nd sg is normally used when speaking to a single person, the 2nd plural when speaking to more than one person. Many intellectuals and city-dwellers have, however, adopted from Serbian the general European custom of using the 2nd plural as a polite form of address when addressing one person. In such case, the 2nd singular is reserved for relatives and intimate friends, children and social inferiors.

The forms тој, таа, тоа are used by some speakers, and он, она, оно by others. There is no semantic contrast.<sup>1</sup>

2.311 The short forms of the 3rd person pronouns must always be used when there is a definite direct or indirect object. „Definite” means: a proper noun, a substantive with definite article, or a previously mentioned noun modified by a demonstrative pronoun. These short forms thus serve to make clear that the function of the noun is that of direct or indirect object. The short forms are normally unstressed, and form with the verb which follows a single accentual group. If the verb is negated, and has less than three syllables, the stress may fall on the pronoun. The pronouns follow imperatives and verbal adverbs, and in this position are enclitic. (Cf. 1.4211, 1.422).

2.31101 The indirect short form regularly follows the direct, if they occur together. The particles не, ќе, би, and да precede the short forms, and so do the forms of the auxiliary verb 'to be' when used with the I-participles (cf. 24.02).

Го_рџзбираш певачот?	Do you understand the singer?
Го_гледаш моливот?	Do you see the pencil?
Другарот Митре не_го_гледам.	I don't see comrade Mitre.
Ми_ја_дадоа сметката.	They gave me the bill.
Дајте_му_ја кошулата.	Give him the shirt.
Земајки_го квивчето, излезе.	Taking the slip of paper, he left.

The short forms are also used with еве, ете, ене.

Еве_го Круме(та).	Here's Krume.
Еве_ти_го!	Here it is (for you)!
Ене_го калето горе.	There's the fortress up there.

2.31102 The long forms are used together with the short forms when particular emphasis is desired, and may stand alone when the verb is omitted.

Го_рџзбираш него?	Do you understand <i>him</i> ?
Кого го_бџраш? Него.	Who are you looking for?
	Him.

<sup>1</sup> Note that although we give the meaning 'he' for тој/он, 'she' for таа/она, and 'it' for тоа/оно, the translation depends on the situation: *he* in English means 'member of the male sex', *she* 'member of the female sex', *it* 'sexless thing'. Тој он, however, means 'object represented by masculine substantive' e. g. стол (table), расол (cabbage), јунак (hero) — English would say *it* for the first two and *he* only for the last. Таа она similarly means 'object represented by feminine noun', e. g. песна (song), лажница (spoon), крава (cow). But of course when referring specifically to 'person of the female sex', one uses таа/она: even Таа е пијаница 'She is a drunkard' (although пијаница is a masculine noun). Она е одговорниот редактор на „Нова Македонија" 'She is the editor-in-chief of *Nova Makedonija*.'

Нему му_го_да́дов.	I gave it to <i>him</i> .
Му_го_да́дов писменцето нему, а не нејзе.	I gave the note to <i>him</i> , not to <i>her</i> .
Нам ништо не_ни_рече.	He said nothing to <i>us</i> .
Еве_ме мене.	Here <i>I</i> am.
Сега ќе_пóчнеш и него да_ми_го_фа́лиш!	Now you're going to start praising <i>him</i> too to me!
Господе, ја нив занéми_ги, ја мене оглу́ви_ме, само да_не_ја_слушам оваа песна!	Lord, either make them dumb or me deaf, only let me not hear that song!

The long forms are used with prepositions. (Note the shift of accent.)

со_неа 'with her'	низ_него 'through it'
ко́н_нив 'toward them'	

2.31201 There is also a set of dependent forms with the meaning 'subject of sentence', i. e. 'self, myself, yourself, himself', etc. This is called the *reflexive pronoun*. The dependent forms are себе and се, indirect себе, си. The dependent form себе may be replaced by the emphatic себеси.

Тој зборува сам со себеси. 'He talks to himself.'

In the long form the indirect себе normally is replaced by на себеси.

Тој си рече на себеси.... He said to himself....

2.31202 The intensive pronoun сам (сама, само, сами) means 'self, oneself, himself, herself, yourself, ourselves'. It is adjectival in form, and normally has the definite article (a usage impossible in English).

Сам кога ќе се удри човек не- како како помалку боли отколку друг кога ќе те удри.	When a man himself hits him- self it somehow seems to hurt less than when another hits you.
В огледало закачено на ѕидот Миле се виде самиот.	In a mirror hanging on the wall Mile saw himself.
Поетот се опита да опее не- што што не е преживено искрено од самиот него.	The poet tried to sing about something which had not been experienced sincerely by him himself (i. e. which he himself had not... expe- rienced).

2.313 A set of adjectival forms which have some slight irregularities expresses the meaning 'belonging to the speaker, to the addressee, to the person spoken about'. In the neuter form of the 1st and 2nd personal possessive adjectives, the suffix is -e (for the normal

-o), and in the masculine form of the 3rd person plural possessive adjective there is always the suffix -и.

Singular				
	m	f	n	pl
(јас)	мој	моја	мое	мои
(ти)	твој	твоја	твое	твои
(refl.)	свој	своја	свое	свои
(тој/он) } (тоа/оно) }	негов	негова	негово	негови
(таа/она)	нејзин	нејзина	нејзино	нејзини
Plural				
(ние)	наш	наша	наше	наши
(вие)	ваш	ваша	ваше	ваши
(тие/они)	нивни <sup>1</sup>	нивна	нивно	нивни

2.3131 Normally these adjectives are definite, and take the article: мојот реферат 'my report', вашето перо 'your pen'. However they may also be used with phrases which are in themselves a definition, and therefore do not require an article: Со вашé перо е напишано 'It's written with *your* pen (not just with any pen, but with a pen which is yours)', Тие имаат свои посебни цели 'They have their special aims (i. e. aims which are theirs, which have not yet been mentioned or explained to the person addressed)'.<sup>2</sup>

2.31311 With kinship terms, the possessive adjectives may be replaced by the short indirect personal pronoun forms (ми, ти, си, etc), which follow the substantive as enclitics: мојата мајка = мајка ми 'my mother', неговата невеста = невеста\_ми 'his bride', нејзиниот сват = сват ѝ 'her relative by marriage'. The longer expressions with the adjectives emphasize the possession somewhat more than do the short forms.<sup>3</sup>

2.4 The *demonstrative pronouns* are:

	m	f	n	pl	
овој	оваа	ова	овие		'this' (close to speaker)
тој	таа	тоа	тие		'this, that'
оној	онаа	она	оние		'that' (distant from speaker)

<sup>1</sup> нивен does exist, but is avoided.

<sup>2</sup> One frequently hears *куќата моја, перото ваше* and the like, but this word-order is considered non-literary.

<sup>3</sup> Note that with the short pronouns used as possessives, the noun is not articulated. Expressions such as *куќа ми* or *куќата ми* are found in certain dialects (particularly in the east), but in the literary language only kinship terms can be used in this construction.

Toj is general, while the other two have more explicitly defined meanings. If contrasted to овој, тој indicates 'less close to speaker', while in contrast to оној it means 'less distant from speaker'

Normally there are no dependent forms:

Го гледаш ли оној?	Do you see that one?
Му_го_даде на тој.	He gave it to that one.

It is possible, however, to use the dependant forms онега and овега for the masculine: Го гледаш ли онега?<sup>1</sup> The forms него and нему of course belong to the third personal pronoun, one form of which is тој.

These same forms function as attributes:

овој мост, таа џамија,	'this bridge, that mosque,
она брдо	that mountain there'

2.410 As the personal pronouns have short, unstressed forms for non-emphatic use, so the demonstrative pronouns have short forms which are usually called *definite articles*. They are enclitics and can be termed suffixes. The forms are:

-(и)ОВ	-ва	-во	-ве	'the' (close at hand)
-(и)ОТ	-та	-то	-те	'the'
-(и)ОН	-на	-но	-не	'the' (at a distance).

The meaning of these suffixes is that of the three demonstrative pronouns, but weakened – that is, they show that the noun which they accompany is identified as previously mentioned or generally known. The long forms (i. e. the demonstrative pronouns) are themselves a definition. Sometimes both will be found together: оние дрвјено 'those trees over there', овие нашиве 'these fellows of ours', Се обидов да го насмеам оној проклет будала — онега во првион ред 'I tried to make that damn fool laugh — the one there in the first row.'

2.411 The short forms (the definite articles) are distributed as follows:

Adjectives ending in -ø take -иот/-иов/-ион.<sup>2</sup>

Masculine substantives in -ø and singular adjectives in -и take -от/-ов/-он.

<sup>1</sup> This usage is not infrequent in the literature, but is considered a dialectism. The use of the indirect form онему is extremely rare, and овему is a decided dialectism.

<sup>2</sup> It would be possible to make a different description: masculine adjectives could be defined as ending in -и, which disappears except after -ск, -шк, -чк or before the definite articles.

Feminine substantives in -ø and all nouns in -a take -та/-ва/-на. All nouns in -e or -o take -то/-во/-но.<sup>1</sup>

All numerals not ending in -a and all substantives and plural adjectives in -и take -те/-ве/-не.

мал	'small'	малиот	малиов	малион
збор	'word'	зборот	зборов	зборон
македонски	'Macedonian'	македонскиот	македонскиов	македонскион
сол	'salt'	солта	солва	солна
ноќ	'night'	ноќта	ноќва	ноќна
жена	'woman'	жената	женава	женана
села	'villages'	селата	селава	селана
буржоа (m.)	'bourgeois'	буржоата	буржоава	буржоана
судија	'judge'	судијата	судијава	судијана
татко	'father'	таткото	татково	татконо
тате	'daddy'	татето	татев	татено
мрзло	'lazy-bones'	мрзлото	мрзлово	мрзлоно
луѓе	'people'	луѓето	луѓево	луѓено
години	'years'	годинето	годинево	годинено

зборови, ноќи, години, татковци — зборовите, ноќите, годините, татковците etc.

Thus the -от/-ов/-он suffix is a positive indication that the word is a masculine singular substantive; if an -и- precedes the suffix, the word is m. sg. adjective. The -те/-ве/-не forms specifically note plural. The -та and -то forms are ambiguous.

2.41101 Adjectives whose stem differs in the masculine from other forms (cf. 2.211, 2.212) add the -иот suffixes to the non-masculine stem.

добар, добра — добриот добриов добрион, добрата, добрите  
арен, арна — арниот каменен, камена — камениот  
местен, месна — месниот достоен, достојна — достојниот

2.41102 Very few substantives undergo a change in stem before the article.

Feminines in -ст drop the -т: радост, радоста, радосва (cf. 1.224, note).

Masculines in -СаС may drop the vowel: театар театрот, метар метрот, реализам реализмот.<sup>2</sup>

<sup>1</sup> The new loanword интервју 'interview' may have интервјүто or интервјүот, but both forms are avoided if possible.

<sup>2</sup> Although the new suffix -изам officially should lose the -а- before the article, common usage persistently has -изамот, e. g. туризамот 'tourism'.



Isolated cases:

ветар 'wind' ветрот (but ветер ветерот)  
оган/огон 'fire' огнот (but огин огинот)  
лакот 'elbow' лакот  
нокот 'fingernail' нокот

2.412 When a substantive is preceded by an adjective or several adjectives, the article goes with the first word in the group: целата сала 'the whole room', своите црни, спечени и распукани како сомун раце 'his dark hands, burned and cracked like a loaf of rye bread', долгиве години 'the long years'.

2.413 In translation into English, the -т- forms nearly always correspond to English 'the'. With the -в- and -н- forms, the context determines whether the element of pointing is sufficiently strong to warrant the use of 'this', 'that' or 'that over there' in English. Often it is purely a matter of idiom. For instance the -в- forms are common with the possessive наш: во нашава куќа 'in our house'. The -н- forms are often best translated 'the... there': селана на горана 'the villages on the mountain there'.

2.414 Macedonian has no indefinite article, corresponding to English "a, an". Occasionally, however, the numeral 'one' (еден, една) is used in a weakened sense which is best translated by means of the English indefinite article.

2.51 The interrogative pronoun кој? 'who' refers to persons, and што 'what?' to non-persons. Кој has the general dependent form кого and the indirect form кому. Both are normally accompanied by the short forms го or му when used as direct or indirect object.

Кого го видовте? Whom did you see?  
Кому му го дадоа? Who did they give it to?  
Кај кого живееш? With whom (at whose home) do you live?  
Што имаш? What do you have?  
Со што пишуваш? With what are you writing?

Sometimes the indirect form кому is replaced by на кого: На кого му го дадоа? Such forms are admitted as literary, but considered unnecessary. На кој is also found, but is a dialectism.

2.511 The combination кој друг? 'who else' may be considered as a special compound interrogative. The dependent form is кого друг or кого друге, but the absolute form may be used instead.

Кој друг љубам освен тебе? Whom else do I love except you?  
Та кого јас имам друге  
освен тебе? And whom else do I have  
except you?  
Ама за кого друге ако не  
за тебе? But for whom else if not for you?

2.511 The forms кој која кое (NB) кои 'which one/s/?' may also function as adjectives 'which?': Која е вашата куќа? Which one is your house? Која куќа е ваша? Which house is yours? Кој келнер ви служи? Which waiter is serving you? Со кои деца играат? With what children are they playing?

2.522 So also the forms чиј чија чие чии 'whose?'

Чиј е овој дуќан?	Whose is this store?
Чиј дуќан е ова?	Whose store is this?

2.53 The invariable form што may be used as an exclamatory qualifying attributive, modifying substantives or adjectives:

Што жена!	What a woman!
Што убави очи!	What beautiful eyes!

2.60 The two interrogative pronouns кој (кого, кому) and што function also as relatives, as does the adjectival interrogative кој која кое кои. Besides these there are the compound forms којшто (когошто, комушто) којашто, коешто, коишто and the compounds of чиј: чијшто, чијашто, чиешто, чиишто. The forms кој, што, чиј also function as interrogatives; only the compounds којшто etc. are specifically relative.

2.601 Most generally used is што, which can stand for any sort of antecedent:

Жената што беше овде остави писмо.	The woman who was here left a letter.
Детето што го сретнавме е синот на мојот другар.	The child whom we met is the son of my friend.
Формите што ги има гла- голот се следниве.	The forms which the verb pos- sesses are the following.

Note in the last two examples that since the што stands for a definite direct object, the short object pronoun is required before the verb.

2.602 With a preposition, however, the forms of кој are preferred:

Тоа е книга без која не можам да работам.	This is a book without which I cannot work.
Овој ден, за кого сакам да ви раскажам ..	This day, about which I want to tell you...

2.603 Којшто is normally employed only in places where што alone might be ambiguous.

Младината што масово учествуваше на конференцијата, што сведочи за нејзината висока свест, напрегнато ја следеше дискусијата, што беше многу важна.

In the latter two instances, што is ambiguous: 'The young people *who* participated in masses in the conference, *which* (fact? or conference?) testifies to their high conscience, tensely followed the discussion, *which* (conscience or discussion?) was very important.' If the first што is replaced by којшто (= младина), the second remains and fairly clearly means 'the fact that', and the third is then replaced by којшто (= дискусија).

2.61 Чијшто indicates possession:

Сигурно го познаваш писа-	Surely you know the writer whose
телот чијшто песни пеат	songs those girls are singing.
Овие девојки.	

2.62 In adjectival function, only кој која кое кои are used:

Не знам во кој филм таа	I don't know what film she
играше.	played in.

2.63 The use of the various possible relative pronouns has given rise to much discussion; here we have given the recommended usage. The observant reader will find contradictory examples in Macedonian prose.

2.64 Note that кој and што often function with the meaning 'he who' or 'that which' — they represent someone or something to be defined in the same statement:

Кој прв ќе дојде, прв ќе сврши.	He who comes first will finish
	first.

Да е здрав кој е жив.	May he who is alive be healthy.
Што сум кажал е вистина.	What I've said is the truth.

2.70 Under the heading of *indefinite pronouns* are included several forms which are compounds of кој, and the anomalous definite universal pronoun сиот 'all'.

The prefix не- gives an indefinite meaning:

некој 'someone'	нешто 'something'
-----------------	-------------------

The prefix ни- is a negation:

никој 'no one'	ништо 'nothing'
----------------	-----------------

The prefix се- means 'every':

секој 'everyone'	сешто 'everything, all sorts of things'
------------------	---

The suffix -годе<sup>1</sup> or the particles било or да е indicate generality:

кој-годе, кој било, кој да е	'whoever'
------------------------------	-----------

<sup>1</sup> Or dialect -годер.

The corresponding forms што-годе, што било, што да е normally have the meaning "nonsense": Тој зборува што-годе (што\_било, што\_да\_е) 'He says whatever (comes into his head)', i. e. 'he talks nonsense'.

2.701 These pronouns have the same dependent forms as кој:<sup>1</sup>

некого никого секого кого-годе кого било кого да е  
некому никому секому кому-годе кому било кому да е

Некого видов. I saw someone.  
Секому го кажав. I told it to everyone.

Note that with the ни-forms the verb must be negative

Никој не\_тэ\_праша. No one's asking you.  
Никого не\_видов. I didn't see anyone.  
Никому не\_кажав ништо. I didn't tell anyone anything.

2.702 Used as attributes, these pronouns become pronominal adjectives like кој која кое:

некој некоја некое некои	'some, of some (indefinite) kind'
никој никоја никое некои	'none, of no kind'
секој секоја секое секои	'every, all kinds of'
кој-годе која-годе	'whatever, of whatever kind'
кое-годе кои-годе	
кој било која било кое било	
кои било	
кој да е која да е кое да е	
кои да е (се)	

Некој accompanied by the enclitic си has a still less definite meaning:

Некој си професор од Америка дошол во Скопје. Some professor or other from America has come to Skopje.

2.71 The pronoun 'all' occurs only in definite, articulated form in the singular:

м	f	п	pl
СИОТ	СЕТА	СЕТО	СИТЕ
СИОВ	СЕВА	СЕВО	СИВЕ
СИОН	СЕНА	СЕНО	СИНЕ

Only the neuter form may occur alone, сè (with the accent-mark to distinguish it from се 'they are' and се 'self').<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Parallel to на кого for кому, we find на некого, на никого etc., cf. 2.51.

<sup>2</sup> In fixed adverbial time expressions сè occurs: сè зима 'all winter', сè ноќ 'all night', сè лето 'all summer'. Historically this is the feminine accusative ЫСЖ.

The plural form *сички* 'all' may be indefinite or accompanied by the definite articles.

2.8 There is a series of *qualitative and quantitative adjectives* which are parallel to the various demonstrative, interrogative and indefinite pronouns in meaning.

Expressing the idea of what type or kind:

ВАКОВ (ВАКВИОТ) ВАКВА ВАКВО	'of this type, like this'
ВАКВИ	
ТАКОВ (ТАКВИОТ) ТАКВА ТАКВО	'of that (the) type'
ТАКВИ	
ОНАКОВ (ОНАКВИОТ) ОНАКВА	'of that type over there'
ОНАКВО	
КАКОВ (КАКВИОТ) КАКВА	'of what type, what kind?'
НЕКАКОВ (НЕКАКВИОТ) НЕКАКВА	'of some type, some kind of'
НИКАКОВ (НИКАКВИОТ) НИКАКВА	'of no kind, no'
СЕКАКОВ (СЕКАКВИОТ) СЕКАКВА	'of every kind'
КАКОВ-ГОДЕ КАКВА-ГОДЕ	} 'of any kind whatsoever'
КАКОВ БИЛО КАКВА БИЛО	
КАКОВ ДА Е КАКВА ДА Е	

Similar in form and meaning, but with no corresponding pronoun is *инаков* 'of another kind, different': *еднаков* (cf. *еден* 'I') means 'of the same kind'.

Expressing the idea of what size:

ОЛКАВ ОЛКАВА ОЛКАВО ОЛКАВИ	'of this size, this big'
ТОЛКАВ ТОЛКАВА	'of that size, that big'
ОНОЛКАВ ОНОЛКАВА	'of that size, as big as that over there'
КОЛКАВ КОЛКАВА	'of what size, how big?'
КОЛКАВ-ГОДЕ	} 'of any size at all'
КОЛКАВ БИЛО	
КОЛКАВ ДА Е	

All of these *-лжав* forms may have the accent on any syllable before the *-в*, without any change in meaning: *онолжав/онолжава онолжави онолжав/онолжава*, etc. Only the normal antepenultimate accent is recommended, however.

## Numerals

2.90 The *numerals* in Macedonian do not form a separate grammatical category, but are nouns or adjectives. Since, however, they have certain peculiarities in common, it is convenient to discuss them together.

2.901 Three groups are distinguished: the cardinal numerals (1, 2, 3, etc.) have one form when referring to nouns indicating male

persons and another for all other nouns, while the ordinal numerals („second, third, fourth“ etc.) have quite different, adjectival, forms. A fourth group might be added, the multiplicator adjectives (double, triple, etc.), which are derived from the cardinals. All of these may take the definite articles.

2.91 The numeral '1' is adjectival in form, еден, една, едно, and has a plural едни which is translated 'some'. Occasionally these forms serve as the equivalent of the English indefinite article.

2.92 The numeral '2' has besides the normal male cardinal двојца the form два, which is used with masculine nouns not referring to male persons and две which is used other nouns:

двајца војници	2 soldiers
два вола	2 oxen
две жени	2 women
две деца	2 children.

The numeral meaning 'both (the one plus the other)', which occurs only with the definite article, has also three forms: обајцата [/на/ва] (војници), обата [/на/ва] (вола), обете [/не/ве] (жени).

The male cardinals above 4 are more frequently used without a substantive: they mean „a group of“, rather than „x number of individuals“.

2.93 The definite articles with numerals normally have the forms -те/-ве/-не except that the few numerals ending in -а take -та/-ва/-на, and милион 'million' takes -от/-ов/-он. The numeral шест '6' loses its final -т before the articles. Note that the article precedes the -мина suffixes for the male nouns.

2.94 Here are the basic numerals in tabular form.

Cardinals		Ordinals
1 еден една едно		прв(и), првиот
<i>non-personal</i>	<i>personal</i>	
2 два(та) две(те)	двајца(та)	втор(и), вториот
3 три(те)	тројца(та)	трет(и), третиот
4 четири(те)	четворица(та)	четврт(и), четвртиот
5 пет(те)	петина, петмина, петтемина	петти, петтиот
6 шест (шесте)	шестина, шесмина, шестемина	шести, шестиот
7 седум(те)	седмина, седумина, седумтемина	седми, седмиот
8 осум(те)	осмина, осумина, осумтемина	осми, осмиот

9 девет(те)	деветмина, девет-темина	деветти(от)
10 десет(те)	десетмина, десет-темина	десетти, от) единаестти(от)
11 одинаест(те)		дванаесетти(от)
12 дванаест(те)		тринаесетти(от)
13 тринаест(те)		etc.
14 четиринаест(те)		
15 петнаест		
16 шеснаест		
17 седумнаест		
18 осумнаест		
19 деветнаест		
20 двадесет(те)		дваесетти(от)
21 двадесет и_еден (една едно)		дваесет и прв
22 двадесет и_два (две)		дваесет и втор
23 двадесет и_три		дваесет и трет
24 двадесет и_чѐтири		дваесет и четврт
25 двадесет и_пет		дваесет и петти
26 двадесет и_шест		дваесет и шести
27 двадесет и_седум		дваесет и седми
28 двадесет и_осум		дваесет и осми
29 двадесет и_девет		дваесет и деветти
30 триесет		триесетти
40 четириесет		etc.
50 педесет		
60 шеесет		
70 седумдесет		
80 осумдесет		
90 деведесет		
100 сто	стомина	стоти(от) стота(та)
101 сто и_ѐден (една едно)		сто и прв
102 сто и_два (две)		сто и втор
110 сто и_дѐсет		сто и десетти
152 сто и педесет и_два (две)		сто и педесет и втор
200 двесте(те)		двестотен, две- стотна
300 триста(та)		тристотен
400 четиристотини (четиритестотини)		четиристотен
500 петстотини (петте- стотини)		петстотен

600 шестотини (шестестотини)		шестотен
700 седумстотини (седумтестотини)		седумстотен
800 осумстотини (осумтестотини)		осумстотен
900 деветстотини (деветтестотини)		деветстотен
1000 илјада(та)	илјадамина	илјаден, илјадна
2000 две илјади		две илјаден
1.000.000. милион(от)		милионит
1.000.000.000 милијарда		

The ordinals from 5 up must have -и in the m. sg. Those below 5 may have it, but usually do not.

2.95 Multiplier adjectives are двоен (двојниот) двојна 'double', троен тројна 'triple', четворен четворна 'quadruple', петторен 'five-fold', and so forth, with the suffix -орен added to the ordinal minus its -и.

деветти	9th	деветторен	ninefold
---------	-----	------------	----------

2.96 Fractional nouns are: половина 'half', третина ' $\frac{1}{3}$ ', четвртина ' $\frac{1}{4}$ ' etc. The suffix -ина is added directly to the cardinal, except for седум седмина, осум осмина. This suffix is rarely employed for numbers beyond ten.

2.961 Other fractional numbers are expressed by the ordinals in the masculine form (to agree with the unexpressed noun дел 'part', делови): 6,534 шест цели и пет стотини триесет и четири стотни (делови).<sup>1</sup>

For „thousandth“, the form илјадит is more usual than илјаден in fractions.

2.971 The neuter ordinals едно второ трето, etc. may function as adverbs meaning „in the first, second, third place“.

2.972 The adverb еднаш 'once' is isolated. For „twice, thrice, four times“ the forms двапати трипати четири\_пати etc. are used. Normally пати 'times' has no stress, and the accent for the whole group falls on the last syllable of the numeral.

<sup>1</sup> Note that Macedonian follows normal European usage in employing the comma in numbers where the English-speaking world uses the decimal point. The period is used to mark off the thousands: 6.835.771.88.



2.98 There is a small group of words which may be termed *indefinite numerals*.

многу	'many'	многумина	} 'a group of many' (also, 'majority')
немногу	'few, not many'	мнозина	
малку	'few'	малцина	'a group of a few (also, 'minority')
колку	'how many' (interrogative or exclamatory)	колкумина	'a group of how many'
неколку	'some, a few'		

Колку луѓе беа таму?  
Колкумина беа!  
Малцина сме.

How many people were there?  
How many there were!  
There are (too) few of us.

2.99 The cardinal numerals express plurality, and accordingly are accompanied by agreeing plurals: substantives, adjectives, and verbs. Masculine nouns may take the special „counted“ form (cf. 2.15) instead of the plural.

### Adverbs

3.0 Adverbs are unchanging words which modify verbs, adjectives or other adverbs.

3.1 The only productive means of forming adverbs is from adjectives. The neuter form of any adjective (excepting those in -ски, -шки, -чки) may function as an adverb:

арен	'fine'	арно	'fine, well'
силен	'strong'	силно	'strongly'
редок	'rare'	ретко	'rarely'
втор	'second'	второ	'secondly'

With adjectives in -ски, -шки, -чки, the adverbial form is identical with the masculine:

човешки/човечки	'humanly, like a man'
македонски	'Macedonian, in the Macedonian manner'
машки	'like a man, in manly fashion'
победнички	'victoriously, like a conquerer'

Since this is a predictable relationship, these forms may be termed adverbialized adjectives. They always have the meaning of manner, defining how something is done.

3.11 Like adjectives, they may take the comparative and superlative prefixes: поарно, најарно, etc.<sup>1</sup>

3.2 There is a group of non-productive adverbs which correspond closely in meaning, and are somewhat related in form, to the pronouns. Accordingly we may distinguish demonstrative, interrogative, relative and indefinite adverbs. Their meanings are essentially related to the speech situation, and may refer to time, place or manner. They may be summarized thus.

	place		time		manner	
demonstrative	овде(ка)	'here'	сега	'now'	вака	'like this'
	тука	'here'			така	'thus'
	таму	'there'	тогаш, тогај			
					онака	'like that'
interrogative	каде	'where'	кога	'when'	како	'how'
relative	кадешто	'where'	когашто	'when'	какошто	'as'
indefinite	некаде		некогаш		некако	
		'somewhere'		'sometime'		'somehow'
	секаде		секогаш		секако	
		'everywhere'		'always'		'all sorts of ways'
	никаде		никогаш		никако	
		'nowhere'		'never'		'not at all'
	каде-годе}		кога-годе}		како-годе}	
каде било}		кога било}		како било}		
каде да е}		кога да е}		како да е}		
	'wherever'		'whenever'		'however'	

3.3 Space does not permit a detailed discussion of other adverbs. They will be found listed in the vocabulary.

## PREPOSITIONS

4.0 Prepositions have no accent of their own, but form an accentual unit with the substantive or pronoun which they govern. There are two types: those which may take the stress when used

<sup>1</sup> *Po* and *naј*, although they most frequently appear with adjectives and adverbialized adjectives, and are considered so much an integral part of such words that they are written as prefixes, still are really adverbs. They serve also to modify certain adverbs or adverbial phrases of place or of degree, and also some verbs. For example:

Скопје е по на север од Кочани.  
Дојди по кај нас.  
Тоа е по за верување.  
Тој по не знае од мене, а  
подобра оценка доби.  
Овие чевли по не чинат од тие.  
Тоа нај не чини.

Skopje is farther north than Kóčani.  
Come a little closer to us.  
That's more to be believed.  
He knows less than I do, but he got  
a better grade.  
These shoes are worse than those.  
That's worst of all.

with a personal pronoun, and those which do not. In the former group there are some which sometimes may take the stress when used with an indefinite noun (cf. 1.4251 above). In the following discussion, illustrative examples of the most important usages of each preposition will be given, with English equivalents.

4.1 The prepositions which never take the stress, even from a pronoun, are the following:

заради	because of, on account of
како	like
место	instead of
наспроти	in spite of, as opposed to
освен	except for, besides
спрема } според }	according to

For example:

Заради_тебе не_го_сторив тоа.	Because of you, I didn't do that.
Божо дошол место_него.	Božo came instead of him.
Тој не работи како_тебе.	He doesn't work like you.
Наспроти_тебе, тој ништо не значи.	Compared to you, he means nothing.
Освен_тебе и други го знаат тоа.	Others too beside you know that.
Дуканот е отворен секој ден освен_недела.	The store is open every day except Sunday.
Според_мене тоа е грешка.	In my opinion that is a mistake.
Постапувам според_наред- бата.	I am acting in accordance with the order.

4.2 Prepositions which take the stress when used with a pronoun, but not when used with a noun are:

кај	at (the home, place, office) of, by, in the country of
докај	near, to
накај	at, toward
откај	from
кон	toward
против	against
со	with

For example:

Кај_нас во Прилеп велат вака, ама кај_охриѓаните е подруго.	In our region, in Prilep, they say it this way, but among the people of Ohrid it's different.
---	---

Ке фрлам со камен докај_тебе.	I'll throw the stone all the way to you.
Таа тргна накај_него.	She started to his side.
Откај_градот се разнесе писок на сирени.	From the direction of the town came a screaming of sirens.
Ке заминам кон_пét часот.	I'll drop in toward 5 o'clock.
Тој се упати кон_него.	He started toward him.
Таа зборувала против_мене.	She spoke against me, they say.
Тој се борел против_цár.	He fought against the tsar.
Патував со_вóз.	I was travelling by train.
Ке зборувам со_него.	I'll speak with him.
Што да сторам со_тебе?	What am I going to do with you?
Пишувам со_пéро, со_мóлив.	I am writing with a pen, with a pencil.
Убавите работи беа одвоени од_нас со дебело стакло.	The lovely things were separated from us by thick glass.
Со_пúшка го удрија.	They killed him with a rifle.
Му намавна со_ра́ка.	He waved his hand to him.

4.30 The prepositions which take the stress when used with a pronoun, and which may also, under certain circumstances, take it with nouns, must be discussed individually, since there is great variation. As stated above (1.4251), the accent may fall on the preposition only if the noun is *non-definite*, and usually only when the preposition has a *concrete, spatial meaning*. When the preposition expresses a more abstract relation, the accent tends to remain on the noun.

Usage in many individual instances is not fixed, and nearly always there is the possibility that the noun may be stressed if the speaker desires to give it a logical emphasis.

In general, new words or new combinations (unfamiliar in the daily life of the peasant or townsman) tend to keep the stress on the noun.

4.301 **Без** 'without' takes the stress in the idioms бéз\_време and бéз\_ден, both meaning 'prematurely'.

With a noun signifying a part of the body or a concrete object, relatives or chattels, **без** takes the stress: бéз\_глава 'without a head', бéз\_раце 'without hands', бéз\_срце 'without a heart'; бéз\_вода 'without water', бéз\_грош 'without a farthing', бéз\_раки 'without trousers'; бéз\_татко 'without a father', бéз\_люде 'without people', бéз\_куче 'without a dog', etc.

When it governs abstract nouns, **без** normally takes the stress. The accent may, however, also fall on the noun, without any difference in meaning, unlike the above category, where stress on the noun indicates logical emphasis. E.g. човек бéз\_душа 'a man with-

out a heart', бeз\_гaјлe 'without care', бeз\_милoст 'without mercy', бeз\_срaм 'without shame', бeз\_кpaј 'without end', бeз\_peд 'without order'. In certain cases the accent remains on the noun: бeз\_paдoст 'without joy', бeз\_paгa 'without sorrow', бeз\_бoлкa 'without pain', бeз\_пoчин 'without rest'.

4.302 The preposition meaning 'in' has two forms, **в** and **во**. **Во** is used (1) with pronouns, (2) with nouns beginning with **в** and **ф**, (3) with nouns with the definite article, and (4) in some special cases.

The stress can fall on the preposition only in (1) and (2) Thus:

Тој гледа во\_неа.      He is looking at her.  
Лебот е во\_фурна.      The bread is in the oven.

With a few place-names, the stress may be on the preposition, but it is recommended that only the noun be accented: во\_Вeлeс, во\_Вaрдaр, во\_Вaрoш.

**Во** is used with indefinite nouns if there is a logical emphasis on the container, usually because of a contrast with some other container:

Во\_кyкa сум ce poдил, не      I was born in a *house*, not  
во\_тpлo.      in a *sheep-pen*.

In a few set phrases the form **во** is found, and it may be stressed or not: очи\_вo\_очи/oчи во\_oчи 'eye to eye', paкa\_вo\_paкa/paкa во\_paкa 'hand in hand'. **Во** is also used in the phrase вo\_двop 'in the courtyard'<sup>1</sup> and in во\_Скoпje 'in Skopje'.

The usage with nouns signifying days of the week is peculiar:

во_среда, во_пeтoк	On Wednesdays, Fridays = every Wednesday, Friday.
во_средата, во_пeтoкoт	Last Wednesday, Friday.
в_среда, в_пeтoк	This (next) Wednesday, Friday.

4.303 **Врз** 'on top of, on the surface of, on' takes the stress unless the noun is emphasized logically:

Ми седи врз_глава.	He's sitting on my head (i. e. he's a burden to me).
Врз_oснoвa на тoа, ние peшив- ме да постапиме така.	On the basis of that, we decided to act thus.

<sup>1</sup> Here and in many cases in the following discussion of prepositions, an unarticulated Macedonian noun is translated by a noun plus the definite article in English. In most of these cases, Macedonian can use the definite article also (e. g. во\_двopот), but the omission is not felt as a statement of indefiniteness. In English, omission of the article is as clear a signal as the presence of either definite or indefinite article. In Macedonian, the definite article is a marked signal, but its absence is only a negative signal: it does not *specify* indefiniteness.

4.304 **До** usually takes the stress when it means 'next to', or 'up to, touching': до\_врата 'next to the door', до\_оган 'next to the fire', човек\_до\_човек 'person to person', до\_таван 'to the ceiling', до\_небо 'to the sky', до\_земја 'to the ground', до\_дно 'to the bottom' до\_појас 'to the waist, belt', до\_гуша 'to the throat', вооружен до\_заби 'armed to the teeth', одовде до\_град 'from here to town', etc.

However with geographical names the stress remains on the noun: до\_Скопје, до\_Охрид, до\_Велес, до\_Вардар.

With time expressions, **до** means 'until, up to', and usually does not take the accent: до\_дэн 'until day', but до\_зора 'until dawn', од\_ноќ до\_ноќ 'from night to night', од\_утро до\_вечер 'from morning to evening'. There is a contrast between the purely adverbial до\_ручек/до\_пладне 'before lunch'/'before noon' = 'in the morning' and до\_ручек/до\_пладне 'until lunch'/'until noon':

До_ручек бев дома, одручек излегов надвор.	I was home in the morning, (and) went out after lunch.
Треба до_ручек да ја изораме нивава.	We must finish plowing the meadow by lunch.
Има време до_ручек.	There's time before lunch.

**До** in this meaning functions also as an adverb, modifying other adverbs or prepositions: до\_лани 'until last year', до\_неќни 'until recently', до\_вчэра 'until yesterday', до\_утре 'until tomorrow', до\_пред\_една недела 'until a week ago'.

In the phrases од\_мугра до\_мрак 'from dawn to dark' and од\_лyлка до\_гроб 'from cradle to grave', the preposition is not stressed.

In other meanings, **до** never takes the stress:

Изедe сe до_тpошка.	He ate it all to the last crumb.
Сите до_дeтe до_кyтe.	All, including children and dogs (i. e. to the last person).

Exception: Испи ја чашата до\_капка. He drank the glass to the last drop.

Дојде работата до_кoтeк, до_кaвгa.	The matter went as far as fight- ing (developed into a fight).
Кому му e до_пeење, нека си пee. Мене не ми до- шло до_пeење ниту до_ смeење.	Let him who feels like singing sing. I'm not yet to the point of singing nor of laughing.
Тебе ти e до_шeгa.	For you it's a laughing matter.

4.305 <b>За</b> may take the accent when it means 'by':	
Тие се држат за_раце.	They are holding each others' hands.
Тој за_гуша се фатил со врагот.	He and his enemy grabbed each other by the throat.
Се држи за_врата, за_глава, за_мев, за_гради, за_нозе.	He's holding on to the door, to his head, belly, chest, legs.

An extension of this spatial meaning is found in the idiom не фаќај се за\_збор 'don't grab hold by the word' = 'don't be over-literal in your interpretation'.

4.305 **За** meaning 'after', in time, usually takes the stress: за\_час 'in a moment, in an hour'. However in the relatively new phrase за\_миг 'in an instant', only the noun may be stressed. Note the single accent in ден\_за\_ден 'day after day'.

In all other meanings ('for' is the most frequent English equivalent), **за** remains unstressed. For example:

Зборуваме за_шеќер.	We are talking about sugar.
Носи писмо за_некого.	He's carrying a letter for someone.
И затворот е за_луге.	The prison too is for men.
Слобода сака за_народ.	He wants freedom for the people.
Работам за_леб.	I work for bread.
Страдам за_правда.	I am suffering for justice.
Се готвел за_удар.	He was preparing for a blow.
Има изгледи за_дожд.	It looks like rain.
Тој е за_грев, за_срам.	He is to be pitied, to be ashamed of.
Таа работа е за_чудо.	That affair is to be wondered at.
Имам многу за_учење.	I have a lot to study.
Арно е ова за_фустан.	This is nice for a skirt.
Тој е за_глава повисок од_него.	He's a head taller (taller by a head) than him.
Ова е за_банка поскапо.	This is 10 dinars more expensive.
Мојот за_шест години постар другар.	My friend (who is) 10 years older.
За_саат ќе стигнеш.	You'll get there in an hour.
Го купив за_динар, за_банка.	I bought it by the dinar, at the rate of 10 dinars.
Платив за_кило.	I paid by the kilo.
Око за_око, заб за_заб.	An eye for an eye, a tooth for a tooth.
Ми текнува за_вода, за_грозје.	I have a desire for water, for grapes.

За\_среќа, за\_жал.  
 Тој е роден за\_пáкост.  
 Цената падна за\_дíнар.  
 За\_тоа време.

By good fortune, by bad luck.  
 He was born for nastiness.  
 The price fell one dinar.  
 During that time.

4.306 **Зад** 'behind, beyond' takes the stress whenever possible: **зáд**\_врата 'behind the/a door', **зáд**\_куќа 'behind the house', **зáд**\_рид 'beyond the hill', **зáд**\_брег 'behind the bank', etc.

Sometimes **зад** is used with time expressions as an equivalent of **по** 'after'. Here it does not take the stress except with the word for 'Christmas': **зáд**\_Божик or **зад**\_Бóжик 'after Christmas'.

4.307 **Крај** 'beside, next to, on the edge of' has only a concrete, spatial meaning, and takes the stress if possible, except with place-names: **крáј**\_море 'by the sea' **крáј**\_оган 'next to the fire', **крáј**\_пат 'beside the road', **крáј**\_буки 'beside a beech-tree', etc.; but **крај**\_Скóпје 'near Skopje'.

Similarly **искрај** and **накрај** 'on the edge of': **накрáј**\_село 'on the edge of the village, right next to the village'.

**нокрај** 'next to' is more usual with pronouns: Седете **по**\_крáј\_мене. 'Sit down beside me'.

4.308 **Меѓу** 'between' may take the accent: **меѓу́**\_очи 'between the eyes', **меѓу́**\_ниви 'between meadows', **меѓу́**\_себе 'among themselves'. **Помеѓу** is sometimes used in the same way with the same meaning.

4.309 The preposition **на** has extremely varied meanings, and its accent varies accordingly.

4.3091 When **на** expresses possession ('of') or the relationship of indirect object ('to'), it NEVER takes the stress, even if it governs a pronoun. [These are the instances where **на** expresses the relations which are conveyed by the categories of the genitive and dative cases in the other Slavic languages].

Пискот **на**\_жéна, **на**\_дéте.

A scream of a woman, of a child.

**На**\_мáж не\_сé\_вели така.

One doesn't speak to a husband like that.

**На**\_дéте не\_сé\_дава нож.

One doesn't give a knife to a child.

**На**\_кóго му\_го\_дáдовте?

To whom did you give it?

**На**\_нéго (better, Нéму).

To him.

4.3092 In all other meanings, **на** takes the stress if it governs a pronoun.

With nouns, it takes the stress when it has the spatial meanings 'on, onto, into, toward': **нá**\_рид 'on, to a hill', **нá**\_снага 'on the body', **нá**\_срце 'on the heart' (= 'on one's mind, conscience',



há\_маса 'on a table', há\_брег 'on the shore', há\_оро 'to the dance', há\_ручек 'to lunch', há\_воздух 'in the open air', há\_село 'in the country', há\_сонце 'in the sun': од\_човек há\_човек 'from man to man', од\_брег há\_брег 'from shore to shore', од\_час há\_час 'from hour to hour, moment to moment'.

Ке одиме há\_риби.  
Одел há\_бербер.

We'll go fishing.  
He's gone to the barber's,  
they say.

Стои há\_стража.  
Цената падна на\_сédум  
динари.

He's standing on guard.  
The price fell to 7 dinars.

Од кај ме познавате мене,  
што ме викнавте há\_име?  
But compare, на\_име бóжје!

From where do you know me,  
that you called me by name?  
In God's name!

In other meanings the stress is on the noun:  
Се најдов на\_ма́ка.

I found myself in trouble, in a  
dilemma.

На\_ра́бота!  
Може ли крвта на\_вóда  
да стане?

To work!  
Can blood turn to water?

Смрди на\_лúк.  
Мири́са на\_зéмја.  
На\_йсток, на\_зáпад.  
на\_јúг, на\_сéвер.<sup>1</sup>

It stinks of garlic.  
It smells of earth.  
In the east, west, south, north.

Свири на\_чéло, на\_ка́вал.  
По едно ја́болко на\_чóвек.

He plays the cello, the kaval.  
One apple each per man.

4.3093 Because of the many meanings of на, it sometimes happens that there will be several occurrences of it in a single sentence. In such cases it is considered stylistically desirable to find some equivalent, where possible. Most frequently, од is used for possession (the old genitive relationship), and врз for the spatial meaning 'on'. Ordinarily, however, there is no ambiguity even if на does occur in several different meanings in the same sentence.

4.310 **Над** 'above' is used principally with a concrete, spatial significance, and takes the stress if possible: háд\_село 'above the village', háд\_гроб 'over the grave', háд\_глава 'over the head', háд\_вода 'above the water', háд\_очи 'over the eyes', háд\_маса 'over the table', etc.

In the abstract meaning 'super', **над** takes the stress only in the phrase јунак háд\_јунак 'a super-hero'.

Тој има власт háд\_неа.  
Háд\_гора сонце огреа.  
Работата над\_речникот  
напредува.

He has power over her.  
Above the mountain the sun grew hot.  
The work on the dictionary is  
progressing.

<sup>1</sup> Há\_сeвep is also heard.

4.311 **Низ**, with the concrete meanings 'down, through, along', may take the stress: **ни́з**-рид 'down the hill', **ни́з**-уши 'through the ears', **ни́з**-море 'by sea, along the seashore'.

When used with an abstract meaning, **низ** does not take the stress: **ни́з**-со́лзи 'through tears', **ни́з**-пе́сни 'through songs', **ни́з**-ве́ра 'through faith'.

4.312 **Од** with the concrete meanings 'down from, out from inside' and sometimes 'since' may take the stress:

Слезе <b>о́д</b> -коњ.	He got off the horse.
Паднало <b>о́д</b> -небо.	It fell from the sky.
Ја симна капата <b>о́д</b> -глава.	He took his hat off of his head.
Се врати <b>о́д</b> -поле, <b>о́д</b> -село, <b>о́д</b> -град, <b>о́д</b> -пазар, <b>о́д</b> -жетва, <b>о́д</b> -свадба.	He returned from the field, from the village (country), from town, from market, from the harvest, from a wedding.
Го врати <b>о́д</b> -врата, <b>о́д</b> -праг, <b>о́д</b> -пат.	He turned him from the door, from the threshold, from the road.
<b>О́д</b> -зори.	Since dawn.

In various non-spatial meanings, **од** does not take the accent:

Чедо <b>од</b> -мајка.	A mother's child.
<b>Од</b> -пи́ле млеко.	Chicken's milk = a wondrous, almost impossible thing.
Тој е гален и <b>од</b> -та́тка и <b>од</b> -мајка.	He has been spoiled both by his father and his mother.
<b>Од</b> -снiшта ли се исплаши? Ке умрам <b>од</b> -бо́лка, <b>од</b> -жа́л, <b>од</b> -ја́д, <b>од</b> -сме́а.	Did you get scared by dreams? I'll die of pain, of sorrow, of poison, of laughter.
Не можев да ти се јавам <b>од</b> -ма́ма.	I couldn't greet you because of mama.
Падна, удрен <b>од</b> -ку́ршум.	He fell, struck by a bullet.
Избави ме <b>од</b> -зло́, <b>од</b> -ма́ка.	Deliver me from evil, from pain.
Кога таму <b>од</b> -во́да ни трага.	When (he got) there, not a trace of water.
Се изнајале сите арно <b>од</b> -жа́би. <sup>1</sup>	They all ate their fill of frogs.

<sup>1</sup> Note that the partitive meaning usually expressed by the genitive case in other Slavic languages and by the preposition 'of' in English is usually expressed in Macedonian simply by juxtaposition of the substantives: чаша вода, 'a glass of water', шише ракија, 'a bottle of brandy', собирање отладоци 'collection of junk'. Cf. also орање поле 'plowing of a field'. With the adjective полн 'full', there may be the preposition со 'with', or nothing: салата полна (со) луѓе 'the room full of people'. No preposition is used with по повод 'on the occasion of': по повод вчерашната свеченост 'on the occasion of yesterday's celebration'.

Од_грóзје немам каснато.	I haven't tasted the grapes.
На_вéра потврд од_кáмен.	Firmer than stone in faith.
Пелистер е повисок од_ Јабланица.	Mount Pelister is higher than Jablanica.
Од_брáт ми стана небрат.	From a brother he ceased to be a brother to me.
Од_трн трендафил.	A rose from a thorn (= good from bad).
Змија од_áршин.	A snake an aršin long.
Марка од_дíнар.	A one-dinar stamp.
Од срéда, пéток, Бóжик.	Since Wednesday, Friday, Christmas.
Нема фајде од_пљáчка.	There's no profit in plunder.
Му беа од_пóлза.	They were of use to him.
Од_фудбал, óд_пошта, óд_хотел.	From the football field, from the post-office, from the hotel.

(But in the new expression, од\_грáдба 'from the building-site'.)

4.313 **Околу** 'around, in the vicinity of' regularly takes the stress if possible. Note that with monosyllabic nouns and pronouns, the accent remains on the last syllable of the preposition: околý\_трло 'near the sheep-pen', околý\_куќа 'around the house', околý\_село 'around the village', околý\_гуша 'around the throat', околý\_рид 'around the hill', околý\_прст 'around a finger', околý\_стор 'around a haystack', etc.

But: околý\_плáдне 'about noon', околý\_двá часот 'about 2 o'clock'.

4.314 **По** takes the stress when it has the positional meaning of 'on' (movement in or on, to strike on) and the temporal meaning 'after':

Скита пó_гора, пó_скала, пó_поле.	He wanders about the mountain, the rock (cliff), the field.
Го удрив пó_нога, пó_ гради, пó_лице, пó_ снага, пó_плеќи, пó_гла- ва, пó_нос, пó_чело.	I struck him on the foot, chest, across the face, on his body, back, head, nose, forehead.
Удираше со_п́рсти по_ мáсата како по_бáрабан.	He pounded on the table with his fingers as if on a drum.

In the temporal meaning, the stress is on the preposition usually only when there is repetition of the noun:

Вéк пó_век, пáрче пó_парче, чóвек пó_човек.	Century after century, piece after piece, man after man.
--	---

With certain monosyllabic nouns, the whole phrase may have a single stress:

Лист\_по\_лист/лист\_пó\_лист, Leaf after leaf, row after row.  
ред\_по\_ред/ред\_пó\_ред.

Frequently, however, there is a logical emphasis on the noun, which is then stressed. There are many new combinations which do not admit stress on the preposition at all: брán по\_брán 'wave after wave', лáк по\_лáк 'arch after arch'.

Note these cases:

Деца́та се капат пó\_гаки. The children are swimming  
only in trousers.  
Излезе надвор по\_кóшула, He went out only in his shirt;  
студено е, ќе изземне. it's chilly, he'll catch cold.

По 'after'<sup>1</sup> without repetition of the noun only rarely takes the stress.

По\_тага е побистра душата. After sorrow the soul is  
clearer.  
По\_ма́нца оди вино. After food comes wine.  
По\_снéг и мраз иде. After snow, ice comes too.  
Ќе дојде по\_вре́ме, по\_ме́сец He will come after a while,  
по\_Бóжик/пó\_Божик. after a month, after  
Christmas.

In all other meanings ('in, as to; at the rate of, the size of; at a time; according to, in accordance with; because of [= поради]; in the time of, in the presence of; after, to fetch; from one to another') по never is stressed.

По\_сна́га ќе е бор, In body (stature) he will be a fir,  
по\_твр́дост дрен. in hardness a wild-cherry tree.  
Брат на Гоце е по\_си́ла. He is a brother of Goce (i. e. a  
great hero) in strength.  
Носиштата по\_са́жен Their great noses were a sažen  
им беа. long.  
По\_кило тешки беа The watermelons each weighed  
лубениците. a kilo.  
По\_ба́нка ги платив. I paid for them at the rate of  
10 dinars.  
Секој ден купува по\_кило. Every day he buys a kilo at a  
time.

<sup>1</sup> The adverb после 'afterwards' is often found instead of по in a prepositional function. This is a Serbism, to be avoided.

Секој по_грозд в_рака држи.	Everyone held a grape (each) in his hand.
Професор по_историја. Делегатите дискутирале само по_втóрата точка. Треба по_закон да суди.	A professor of history. The delegates are said to have discussed only the second point. He must judge according to the law.
По_мóето мнение не е правилно. Кажи по_душа!	In my opinion that's not right. Say it just as you really think (according to your soul)!
Ќе зборуваме по_телефон. Не дошол по_бóлест.	We'll talk by telephone. He didn't come (they say) because of illness.
Работи по_студ и по_жега. Како улав трча по_мраз и по_дожд: Го одвлекоа по_мрак.	He works in the cold and in the heat. He runs through the ice and rain like a crazy man. They dragged him off in the dark.
Отиде по_дóктор, по_лѐб.	He's gone for a doctor, for bread.
Не отидов по_птичји седа.	I didn't go after birds' nests.
Жалба по_либе, по_младост. Трча по_жени.	Yearning for one's darling, one's youth. (here <b>по = за</b> ) He runs after women (i. e. from one woman to another).
Одат по_свáдби.	They go from one wedding to another.
Note the shift of accent in: Оди по_куки. Му одат по_трага.	He goes from house to house. They're on his trail.

4315 **Под** 'under, beneath, below' always takes the stress if possible, except in some new combinations and when the meaning is not concrete. E. g. **пóд\_земја** 'under the ground', **пóд\_мишки** 'under one's arms', **пóд\_грло** 'beneath the throat', **пóд\_чело** 'below the forehead', **пóд\_мустак** 'under the mustach', **пóд\_јазик** 'under the tongue', **пóд\_стреа** 'under the eave', **пóд\_дрво** 'under a tree', **пóд\_сенка** 'in the shade', **пóд\_кревет** 'under a/the bed', etc.: but **куќа под\_наем** 'a rented house', **рид пошумен под\_бóр** 'a hill forested with fir', **сите под\_брóј** 'everyone to the number expected', **влегуваат под\_брóј** 'they come in by number (one by one)', **под\_власт** 'in the power (of)': **Што разбираш под\_тóј збóр?** 'What do you understand by that word? What does that word mean to you?'

4.316 **Пред** 'before, in front of; prior to' takes the stress with spatial and some temporal meanings. E. g. *пред\_очи* 'before one's eyes', *пред\_врата* 'before the door', *пред\_куќа* 'in front of the house', *пред\_црква* 'in front of the church', *пред\_хотел* 'in front of the hotel', *пред\_зори* 'before dawn', *пред\_време* 'before (the right) time'.

4.317 **Преку** 'over, across' usually takes the stress, but in the new meaning (borrowed from Serbo-Croatian) 'by means of, through the agency of' it does not. With monosyllabic nouns the stress may fall on either syllable of the preposition. E. g. *преку\_рид/прекú\_рид* 'over the hill', *преку\_сид/прекú\_сид* 'over the wall'; *прекú\_глава* 'over one's head', *прекú\_лето* 'over the summer', *прекú\_зима* 'over the winter'.

Рипнаа преку_него.	They jumped over him.
Ми ја префрли раката преку_рамо.	He threw his arm around my shoulder.
Го префрли соблеченото палто преку_буретото.	He threw his coat, which he had taken off, over the barrel.
Се разбираат преку_писма.	They understand each other by means of letters.
За таа работа ќе се раз- береме преку_луге.	We'll find out about that matter through people.
Преку_поезијата најдобро се претставува македон- ската уметничка лите- ратура.	Macedonian artistic literature is best represented by poetry.

4.318 **При** 'at, next to' is almost exclusively limited to use with nouns representing persons, and only rarely does it take the stress.<sup>1</sup>

Живеам при_баба.	I live with grandmother.
------------------	--------------------------

4.319 **Спроти** 'opposite; on the eve of' takes the stress if possible: *спротí\_куќа* 'opposite the house', *спротí\_сид* 'opposite the wall', *спроти\_среда* 'on Tuesday evening'.

Нивната куќа е спроти_нашата.	Their house is opposite ours.
Одевме спротí_ветер.	We were walking against the wind.
Седнат спротí_сонце.	Seated in (turned toward) the sun.

<sup>1</sup> The idioms *при\_зори* 'at dawn', and *при\_пака* 'to hand, at hand' are purely adverbial, and it is arbitrary to write them as two words but to make a single word of the similar *приквечер* 'at twilight, at sunset'.

4.320 **Сред** or **среде** 'amid' takes the stress except in new combinations: **сре́д**\_поле 'in the field', **сре́д**\_ле́то 'in the middle of summer', **сре́д**\_зи́ма 'in midwinter', **среде́**\_море/сре́д\_море 'in the middle of the sea'; but **сред**\_бо́рби 'amid struggles', **сред**\_бу́ри 'amid storms', **сред**\_до́жд 'amid the rain'.

4.321 **У** is very rarely used, and is the equivalent of **кај**. It takes the stress only in the formulaic phrase **еден син у ма́јка** 'an only son', but even here it may be **у**\_ма́јка.

## CHAPTER III

### THE VERB

#### *Introductory Remarks*

5.0 The Macedonian verb is set off from the other parts of speech both in form and meaning. The noun presents something as an entity (or *ens*), while the verb presents something as an event, that is, something characterized as a process. In describing the Macedonian verb, we operate with three types of categories; those which characterize the event or process itself, those which characterize participants in the event, and those which characterize the relationship of the participants to the event.

5.1 The participants are characterized by three categories, two of which are independent of the utterance (number and gender) and one of which is dependent on the utterance (person). *Person* specifies (a) the speaker, the author of the utterance, the first person; (b) the person addressed, the second person; and (c) person in general, usually neither speaker nor addressee, i.e. third person. *Number* and *gender* are not dependent on the utterance itself, but are given. In the Macedonian verb, the two are mutually exclusive, for a form which expresses plurality cannot also express gender. Number and person can be expressed by a single form, but not gender and person. For instance, гледам ('I see') specifies the speaker and singular (1st person singular) but says nothing about gender; гледате ('you see') specifies person spoken to and plural (2nd person plural) but says nothing about gender; while би гледала ('would see') specifies only feminine and singular, without giving information about the person; and би гледале ('would see') specifies only plurality, with no information about gender or person.

5.2 The event itself is characterized by two categories, *aspect* and *tense*.

5.211 *Aspect* defines the character of the action itself, without reference to the utterance. Every verb in Macedonian belongs to one of two aspects, *terminative* (or perfective) or *interminative* (imper-



fective).<sup>1</sup> The terminative aspect denotes the completion of the action, or the completion of a series of actions which are viewed as a whole, that is, a summation. The terminative, so to speak, directs the attention of the listener to the end of the action (or the summation). The interminative aspect, on the other hand, focuses attention on the event (or action or process) itself, and says nothing explicit about the end.

For example: Ги фрлија (*terminative*) камењата. 'They threw the stones.' (And the terminative aspect of the verb specifically shows the end, the completion of the action.) Ги фрлаа (*interminative*) камењата. 'They were throwing the stones' (and since the interminative aspect focuses our attention on the action itself, we are not at the moment concerned with what happened afterward), or, 'They threw the stones' (repeatedly or habitually: although from the context it becomes clear that the action was completed, our attention is not directed toward the end; we are concerned with the action itself.)

5.212 A second type of aspect in the Macedonian verb does not belong inherently to all the forms of the verb, but is an internal opposition within a single verb. The *distanced* aspect denotes that the event (action) is viewed as somewhat remote in either time or reality. It is realized in two ways: either, an action which began in the past (that is, prior to the moment of utterance or a moment defined by the context) has some relevance for the present, or represents the result of a past action; or, it denotes that the speaker is disclaiming responsibility for the accuracy of the statement. Thus, Ги фрлиле (*terminative, distanced*) камењата can mean 'They have thrown the stones' (and this is still a significant fact at the moment of utterance), or 'They threw the stones' (so it has been reported to me). Similarly, Ги фрлаа (*interminative, distanced*) камењата means 'They were throwing stones' (a continuing or repeated act which either is still relevant, or which has been reported by others).

5.22 *Tense* shows the relation between the event and the moment of utterance. In Macedonian there are only two such tenses, *past* and *present*; they may be termed *absolute tenses*. Within the past there is a further division into what may be called *relative tenses*:<sup>2</sup> an event is characterized as being contemporaneous with another past moment (*imperfect*) or it is not so characterized (*aorist*). This opposition is not relative to the utterance itself.

5.3 There are two categories which characterize the relation of the participants to the process: voice and mood. *Voice* denotes

---

<sup>1</sup> The conventional terms *perfective* and *imperfective* are not used in this work in order to avoid the confusion which easily arises when they are juxtaposed with the term *imperfect*.

<sup>2</sup> This terminology is not altogether felicitous, but we prefer to use established terms rather than to burden the description unnecessarily with completely new ones.

no specific relation to the speech event. The Macedonian verb has two voices; it may characterize a process as *intransitive*, or it may give no information about transitivity. *Mood*, on the other hand, characterizes the relation of the participants to the process with reference to the speech event. An action may be presented as *potential*; that is, as possible or desirable, but not yet achieved. It may be presented as *projective* (or *prospective*), that is, as an action which is viewed as manifest (real or highly probable) but not immediately present. Or, finally, it may simply be presented without specifically expressing modality, that is, as *indicative*.

5.4 The category of *imperative* stands apart from the rest of the verbal system, for, unlike other verb-forms, the imperative does not make a statement and cannot be discussed in terms of truth or falsehood. The imperative must be either terminative or interminative, and it may express second person plural, but none of the other categories above are applicable.

## A. The Morphology of the Verb

### *General Notions*

6.0 Every Macedonian verb-form consists of at least two parts, the *stem* and the *ending*; *сака-ме* 'we love', *запре-вте* 'you stopped', *чу-в* 'I heard'. When we compare *јаде* 'he eats' with *јаде-ш*, *јаде-те* 'you eat' and *јаде-ме* 'we eat', we see that *јаде* is itself the stem; but it is more than that, for the contrast with the other endings shows that *јаде* must also have an ending, which we call a *zero ending*.

6.01 The stem nearly always ends in a vowel. This vowel is usually itself a suffix, and may change in different forms. The vowel of the 3rd singular present is termed the *primary stem-vowel*, and it may alternate with other stem-vowels which will be termed *secondary*. For instance, *забележ-и* 'he notes' (*и* is the primary stem-vowel), *забележ-е-в* 'I might note' (*е* is a secondary stem-vowel), *забележ-а-вте* 'you noted' (*а* is a secondary stem-vowel). In some forms the primary stem-vowel disappears, in which case we speak of a *zero stem-vowel*: contrast the 3rd sg. pres. *чье* and 3 sg. aorist *чы* (= stem + zero stem-vowel + zero suffix).<sup>1</sup>

<sup>1</sup> Let it be explicitly stated that this description is strictly synchronic. From a historical point of view it is of course wrong to speak of the "disappearance" or "dropping" of a vowel in the aorist *чы*. But in this and other instances, the facts of the contemporary language are interpreted only in terms of the present-day system, without historical considerations.

6.02 The stem itself may be further analyzable. There is always a root, and it may be preceded by one or more prefixes and must be followed by at least two suffixes, one of which is termed the stem-vowel, and the other is the ending (a morphological suffix). Thus the form **наизлегувале** 'they used to come out in great numbers' consists of a root (-лер-), two prefixes (на-из-), a derivational suffix (-ув-), the stem-vowel (-а-), and the ending (-ле).<sup>1</sup> **На-слуш-н-у-ва** '(he) regularly eavesdrops' has a root (-слуш-), one prefix, three stem-suffixes (the last of which is the stem-vowel) and a zero ending.

### *Aspect Morphology*

6.10 The categories of terminative and interminative aspect are inherent in the verb itself. Macedonian verbs appear in pairs, since each verb may be required in situations demanding one or the other aspect. Only a few exceptional verbs may express both aspects. Among the native Slavic verbs there are only: **вечера** 'have supper', **праша** 'ask', **целива** 'greet, kiss' and **исповеда** 'confess', which function as both terminative and interminative, and **пише** 'write' is interminative in the present (equivalent to **пишува**), but terminative in the past (equivalent to **напише**). However, a number of new verbs formed from foreign roots by means of the suffix **-ира** express both aspects; for example **телефонира** 'to telephone', **маскира** 'to mask', and **имитира** 'to imitate'. It may be noted that these verbs not only are anomalous because of the aspect, but also in that they usually stress the **и** of the suffix, contrary to the antepenult rule (cf. 1.42). When it is considered necessary to mark the aspect of one of these double-aspect verbs, a specific form may be used; e. g. **исцелива Т** 'kiss', **исповедува I** 'confess'.

6.11 The formal relationship between the aspect pair of verbs denoting the same basic action is usually a very close one, but it is not predictable. The difference may be expressed by a prefixed form opposed to a non-prefixed one (**бара I - побара Т** 'seek'), by a difference in suffix (**фрла I - фрли Т** 'throw'; **плука I - плукне Т** 'spit'), by a difference in suffix plus modification of the stem (**фаќа I - фати Т** 'grasp', **разговара I - разговори Т** 'converse'), or by a completely different (suppletive) stem (**слуша I - чуе Т** 'hear').

6.12 Verbs with the suffix **-ува** are interminative. Otherwise, given a single verb, it is impossible to recognize the aspect. But if one has both members of an aspect-pair, it is usually clear which is the terminative. Space does not permit a detailed discussion, and we shall confine ourselves here to an outline of the most important re-

<sup>1</sup> This ending could be further analyzed into a suffix **-л-** denoting the particular participial form and another **(-е)** denoting plurality.

relationships and to a list illustrating all the possible types. There are two productive suffixes used with native Slavic stems or foreign elements which have lost their mark of foreignness. The suffix **-ува** is widely used to make interminative verbs; **-не** makes terminatives. (However **-не** is not exclusively an indication of terminativeness, and there are some new verbs with this suffix which are interminative, notably the journalist's favorite *јакне* 'strengthen'). Verbs newly borrowed from other languages nearly always have the suffix **-ира** and are indifferent as to aspect. They can be made specifically terminative by means of prefixation, however: cf. *замаскира* 'mask', *испаникира* 'panic', *заангажира* 'engage', *проанализира* 'analyze thoroughly'.

6.2 The relationships which are represented by the most examples are the following:

I. Terminative has a prefix, interminative is non-prefixed.

побара ~ бара	'seek'
измие ~ миe	'wash'
за'рже ~ 'рже	'growl'

II. Both verbs are simple or have the same prefix(es):

1. Terminative suffix **-и** ~ interminative **-а**:

фрли ~ фрла	'throw'
заборави ~ заборава	'forget'

2. *T* suffix **-и** ~ *I* suffix **-ува**:

баци ~ бацува	'kiss'
одржи ~ одржува	'hold'

There may be hesitation between (1) and (2):

натфрли ~ натфрла/натфрлува	'surpass'
-----------------------------	-----------

3. *T* suffix **-е** ~ *I* suffix **-ува**:

каже ~ кажува	'say'
исцрпе ~ исцрпува	'exhaust'

4. *T* suffix **-не** ~ *I* suffix **-а**

плукне ~ плука	'spit'
потсмевне ~ потсмева	'sneer'

5. *T* suffix **-не** ~ *I* suffix **-нува**:

пришепне ~ пришепнува	'whisper to'
-----------------------	--------------

or, with hesitation:

погледне ~ погледа/погледнува	'glance'
ослаби/ослабне ~ ослабнува	'weaken'

6. *T* suffix **-не** ~ *I* suffix **-ка**:

офне ~ офка	'groan'
крцне ~ крцка	'creak'

7. *T* suffix **-а** ~ *I* suffix **-ува**:

ареса ~ аресува	'please'
нарача ~ нарачува	'order'

6.21 Type II.1 exists in many verbs; but in verbs which are less familiar in daily life, or in new formations, the II.2 type seems to be more important. Types II.3, 4 and 7 are not uncommon, but II.5 is productive and seems to be replacing some other relationships. Type II.6 is productive in making verbs from exclamations and onomatopoeic elements (cf. оф! 'ouch, oh!', крц! /imitation of crunching sound/).

6.22 The relationships of type I are for the most part given as a part of the present lexical stock of the language. The prefixes are productive in the strictly limited field of specializing new, foreign verbs which are otherwise indifferent as to aspect (cf. 6.12), and, in the case of one prefix (**под-**) of modifying the meaning of already existing verbs, prefixed or not.

6.3 Only a few of the prefixes are still productive in Macedonian, and even they are more restricted in their productive meanings than in the meanings which they express in already extant verbs. **За** is productive to denote that an act is viewed as beginning (**заангажира** 'to engage, hire'); **из-(ис-)** denotes the full completion of the act (**испаникира** 'panic completely'); **про-** shows an intensity continuing from beginning to end of the action (**прокоментира** 'comment completely, from beginning to end'). **Под-/пот-** is widely productive with native Slavic stems, to indicate that the action is of short duration or weak intensity (**поткрева** 'lift a little', **поднаведе** 'bend over a little', **подучува** 'teach a little, coach').<sup>1</sup>

6.4 The following list gives all the possible *types* of relationship including a few examples already given. Some of the pairs here are unique, others are represented by two or three examples, and some are relatively common.

Not infrequently there are alternate forms for one or both aspects, e. g. **поможе/помогне Т ~ помага/помогнува I** 'help'. It has not been possible to establish that any of these cases represents subdivisions of the aspects: they are purely variant forms. In certain dialects, with certain verbs, an interminative in **-ува** or **-нува** which exists beside another interminative with the same root (and prefixes) may indicate repeated action. This is not, however, universal, and the literary language has not fixed any norm of usage. Only by asking the writer can one ascertain whether a difference in the use of such forms in a text corresponds to a difference in shade of meaning. There are a few verbs whose lexical meaning includes repetition, as for example **виѓава/видува I** 'see often, habitually'.

Non-prefixed verbs			Prefixed verbs		
Т	~	I	Т	~	I
фрли	~	фрла	заборави	~	заборава
стави	~	става	забрани	~	забранува
врати	~	враќа	задржи	~	задржува
					forget
					forbid
					hold back

<sup>1</sup> This meaning for **под-** is specifically Macedonian, although there are certain cases where in other Slavic languages the nuance of stealthiness sometimes introduced by **под** may approach this same sort of meaning. **По-** also has the meaning of short duration or weakened intensity in Macedonian, and there are some **по-/под-** doublets; **по**, however, is no longer productive.

фати ~ фак'а grasp	дофрли ~ дофрла/дофрлува add
плати ~ плак'а pay	ослаби,ослабне ~ ослабнува weaken
роди ~ раѓа bear	изнесе ~ изнесува carry
види ~ гледа see	започне ~ започнува begin
вети ~ век'ава/ветува promise	потсмевне се ~ подсмева се sneer
баци ~ бацува kiss	раз-бере ~ раз-бира understand
качи ~ качува climb	по-стеле ~ по-стила spread
мени ~ менува/мењава change	на-вре ~ на-вира pull up
случи ~ случува happen	на-сре ~ на-сипа look at
крсти ~ крстува крштава baptize	у-мре ~ у-мира die
прости ~ проштава forgive	за-пне ~ за-пина stop
реши ~ решава/решува decide	о-тме ~ о-тима kidnap
венча ~ венчава marry	со-тре ~ со-тира wipe out
ареса ~ аресува please	про-стре ~ про-стира spread
бендиса ~ бендисува please	про-зове ~ про-зива proclaim
киниса ~ кинисува set out	за-спиe ~ за-спива fall asleep
пљачкоса ~ пљачка/пљачкосува plunder	по-бие ~ по-бива hit
каже ~ кажува say	на-вие ~ на-вива wind up
срете ~ сретува'среќава сретнува met	о-жние ~ о-жнива harvest
земе ~ зема take	рас-крие ~ рас-крива uncover
даде ~ дава give	на-шиe ~ на-шива sew on
кладе ~ клапа put	из-лее ~ из-лева pour out
крене ~ крева lift	об-лее ~ об-лева flood, water
чуе ~ слуша hear	из-грее ~ из-грева dawn
рече ~ вели/зборува say	за-лее ~ за-лева start to sing
мавне ~ мава beat	у-спее ~ у-спева succeed, ripen
рипне ~ рипа jump	по-дуе ~ по-дува blow
пљукне ~ пљука spit	обуе ~ обува put on shoes
скокне ~ скока/скака/скокнува jump	из-влече ~ из-влекува extract
падне ~ паѓа fall	из-лезе ~ из-легува exit
сирне ~ сирка peer	погоди ~ погаѓа/погодува hit, guess
офне ~ офка groan	свиде ~ свиѓа please
кутне ~ кутина throw	дојде ~ доаѓа/дојдува come, arrive
бодне ~ бодина gallop	појде ~ поаѓа/појдува go, leave
	от-иде ~ от-идува go away

## Forms

7.0 The Macedonian verb has the following forms: I. person-tense forms, which express person + number and tense in *present*, *imperfect*, and *aoiist*; II. *imperatives*, with a second person plural and a singular form; III. gender-forms of three types, the *imperfect l-participle*, the *aoiist l-participle*, and the *n/t participle*, each of which has a plural and three singular gender-forms (masculine, feminine, and neuter). All regular verbs may have all of these forms, although in the great majority of interminatives the aorist l-participle is not distinct from the imperfect l-participle. There are two more forms which are predictable from interminative stems and which may be included for convenience in the description of the verb; IV. a *verbal substantive*, and V. a *verbal adverb*.

7.1 The basic, or underlying, form is the third person singular of the present tense. This is the form which furnishes the most information for predicting the other forms. It consists of the *stem + zero suffix*. The last vowel of the stem is itself a suffix, but for convenience it is termed the stem-vowel: гледа 'sees', носи 'carries', падне 'falls'. Other forms can be described and predicted (synchronously) in terms of the addition of endings, often with a change or loss of the stem vowel, or sometimes with a modification of the ending.

7.20 **Preliminary rules** – automatic changes (cf. 1.222, 1.123, 1.302).

7.21 If **-e** follows **и, о, or у**, a **-j-** is inserted: пи-**j**-ат 'they drink', бро-**j**-ат 'they count', чу-**j**-ат 'they hear'.

7.22 When any three vowels come together, a **-j-** is inserted before the third: не-**j**-а 'they sang', запе-**j**-а 'they started to sing'.

### 8.0 Present tense.

8.01 **Suffixes:** -ам, -ш, -Ø; -ме, -те, -ат.

8.02 The stem-vowel is *always* dropped before the 1st person singular ending.

8.03 The stem-vowels **и** or **е** are dropped before 3rd plural ending.

Examples:

1 sg.	2 sg.	3 sg.	1 pl.	2 pl.	3 pl.
глед-ам	гледа-ш	гледа,	гледа-ме	гледа-те	гледа-ат
нос-ам	носи-ш	носи,	носи-ме	носи-те	нос-ат
падн-ам	падне-ш	падне,	падне-ме	падне-те	падн-ат
чу- <b>j</b> -ам	чue-ш	чue,	чue-ме	чue-те	чу- <b>j</b> -ат
бро- <b>j</b> -ам	брои-ш	брои,	брои-ме	брои-те	бро- <b>j</b> -ат
пи- <b>j</b> -ам	пие-ш	пие,	пие-ме	пие-те	пи- <b>j</b> -ат

8.1 Irregularities. A few verbs have irregular 1 sg. forms: знае 'knows' — **знам**, даде *T* 'gives' — **дам**. (But with prefixes these verbs are regular: познаам, предадам 'betray'.)

### 9.0 Imperfect

9.01 **Suffixes:** -в, -ше, -ше; -вме, -вте, -а.

9.02 Stem-vowel **и** is replaced by **-e** before these endings:

Examples:

stem	1 sg.	2 sg.	3 sg.	1 pl.	2 pl.	3 pl.
гледа	гледав	гледаше	гледаше	гледавме	гледавте	гледаа
падне	паднев	паднеше	паднеше	падневме	падневте	паднеа
носи	носев	носеше	носеше	носевме	носевте	носеа
брои	броев	броеше	броеше	броевме	броевте	броеја (7.22)
чue	чueв	чueше	чueше	чueвме	чueвте	чueја
пее	пеев	пееше	пееше	пеевме	пеевте	пееја

## 10.0 Aorist

10.01 **Suffixes:** -в, -Ѹ, -ѹ; -вме, -вте, -а.

10.02 If the stem-vowel **e** is preceded by **и** or **у**, it is dropped.

10.03 In all other cases, **-e** is replaced by **-a**.

Examples:

загледа	загледав	загледа	загледа	загледавме	загледавте	загледаа
износи	износив	износи	износи	износивме	износивте	износија (7.21)
падне	паднав	падна	падна	паднавме	паднавте	паднаа
чуе	чув	чу	чу	чувме	чувте	чуја (7.21)
испие	испив	испи	испи	испивме	испивте	испија (7.21)
запее	запеав	запеа	запеа	запеавме	запеавте	запеаја (7.22)

10.1 Irregularities. 10.11 In a small group of **и**-verbs, the stem-vowel is replaced by **а**: задржи — задржав.

Such verbs are: држи 'holds', лежи 'lie', мижи 'blink', 'ржи 'growl', and their compounds.<sup>1</sup>

10.12 Some verbs may have either the regular form (which is to be preferred) or that described in 10.11: забележи 'note down' — забележав/забележив.

So: бои се 'fear', брои 'count', вооружи 'arm', гнои 'rot', гои 'fatten', двои 'double', дои 'nurse, suckle', крои 'tailor', молчи 'be silent', рои се 'teem', swarm', спои 'join', строи 'construct', and compounds; обеспокои 'disturb', присвои 'adopt'.

10.13 In a small group of (intransitive) verbs, stem-vowel **и** is replaced by **е**: изгори 'burn up' — изгорев. So: застари 'become old', посвири 'play', оживи 'revive', разболи 'get sick'. (NB: When these verbs are transitive, they are regular: изгорив 'I burned /something/ up'.)

10.14 Certain verbs whose stem vowel is **и** may replace it with **е** in the second and third persons singular (only!): here belong nearly all interminatives in **и**, and certain terminatives whose final stem consonant is **т** or **д**: мисли — мисле 'think', носи — носе 'carry', врти — врте 'turn', затрепети — затрепете 'shudder'.

10.15 Compounds of the verb знае 'know' lose the stem-vowel; e. g. познав, позна 'recognized'.

10.16 In a small number of verbs, the final root consonant changes, **ж** — **г**, and **ч** — **к**. лаже ~ (из)лагав 'lie', струже — (и)стругав 'scrape', суче — (за)сукав 'roll'. Cf. also 17.315.

10.161 Compounds of the verb каже change the stem **ж** to **з**: e. g. докаже 'prove' ~ доказав. (But каже ~ кажав.)

<sup>1</sup> The term *compound* is used in the morphological description to mean verbs which differ from the base-form only in that they have a prefix, e. g. задржи is in this sense a compound of држи.



## 11 The imperfect 1-participle.

The suffixes **-л** (masculine), **-ла** (feminine), **-ло** (neuter), **-ле** (plural) are added to the imperfect stem as defined in 9.02 above.

Examples:

гледа — гледал, падне — паднела, чуе — чуело, носи — носеле.

## 12.0 The aorist 1-participle.

12.01 The same 1-suffixes (**-л, -ла, -ло, -ле**) are added to the aorist stem as defined in 10.02, 10.03 above.

Examples:

загледа — загледал, износи — износил, падне — паднал, чуе — чул, испие — испил, запее — запеал, задржи — задржал, забележи — забележал/забележил, излага — излагал.

## 12.1 Irregularities.

12.11 The verb може 'be able' has beside the regular можел, можела etc., the forms f. могла, n. могло, pl. могле (no masculine!), which are used almost exclusively with negations. The verb помаже has an irregular masculine помогол only in the fixed phrase Бог ти помогол 'God help you'.

## 13 The n|t participle.

13.01 The suffixes are: m. **-н** f. **-на**, n. **-но**, pl. **-ни**; or **-те, -та, -то, -ти**.

13.011 Stems whose last consonant is **н** or **њ** take the **т**-suffixes. All other stems take the **н**-suffixes.

13.02 Stem-vowel **и** is replaced by **е**.

13.03 Stem-vowel **е** remains if preceded by **и** or **у**, but is replaced by **а** in all other cases.

Examples:

гледа — гледан, врши — вршен, чуе — чуен, испие — испиен, запее — запеан; бања — бањат, падне — паднат, скине — скинат, рани — ранет.

## 13.1 Irregularities

13.11 A few verbs retain the stem-vowel **е**, contrary to 13.03 поште—поштен 'search for lice'.

13.12 A small group of verbal roots with a basic stem in **-е** may form both interminative and terminative n-participles. In such cases the stem-vowel **е** remains unchanged in the interminative (contrary to 13.03), but is replaced by **а** in the terminative. So: лиже 'lick' — лижен/лижан, ниже 'string' — нижен/нижан, црпе 'draw' — црпен/ (ис) црпан, пее 'sing' — пеен/ (за)пеан, пцуе 'curse' — пцуен/пцујан (7.21), дреме 'doze' — дремен/(за)дреман.

13.121 Similarly, a small group of roots with stem-vowel **и** form an interminative participle in **-ен** (13.02) and a terminative one in **-ан** гнои 'rot' — гноен/гнојан.

13.122 Some terminative verbs which may have **а** or **и** in the aorist (13.121) have the alternative forms in the n-participle also, with no difference in meaning; забележен/забележан, (до)ближен/(до)ближан.

#### 14. Imperative.

14.01 **Suffixes:** 2 sg., **-и**; 2 pl., **-ете**.

14.011 If the imperative stem (cf. below) ends in a vowel, the suffixes take the form **-ј**, **-јте**.

14.02. Stem-vowels **е** and **и** drop.

14.03 Stems in **-ува** may lose the **-ва-**.

Examples:

гледа — гледај, гледајте; падне — падни, паднете; носи — носи, носете; пие — пиј, пијте; чуе — чуј, чујте; кажува — кажувај/кажуј, кажувајте/кажујте.

#### 14.1 Irregularities.

14.11 The verbs **кладе** 'put' and **даде** 'give' have: **клај**, **клајте**; **дај**, **дајте**.<sup>1</sup>

14.12 The verb **држи** 'hold' has beside the regular **држи**, **држете**, the forms **дрш**, **дрште**.

15. **Verbal adverb.** Can be formed only from interminative verbs. The stress always falls on the penult (cf. 1.42).

15.01 The suffix is **-јќи**.

15.02 Stem-vowel **и** is replaced by **е**.

Examples:

гледа — гледајќи, вене 'wilt' — венејќи, врши — вршејќи, пие — пиејќи, пее — пеејќи.

15.1 The terminative verb **биде** 'be' forms **бидејќи**.

16. **Verbal substantive;** can be formed only from interminative verbs.

16.01 Suffix **-ње** is added to the same stem as for verbal adverb.

Examples:

гледа гледање, врши вршење, пие пиење, пее пеење, вене венење.

16.1 The terminative verb **венча** 'betroth' forms **венчање**.

17.0 **Irregular verbs.** All irregular verbs have the stem-vowel **-е**, and the irregularities are chiefly in the aorist, the aorist 1-participle, and the n/t participle.

<sup>1</sup> The dialect forms **глеј(те)** and **прај(те)**, for literary **гледај(те)**, **прави/правете**, are frequently found in dialogues.

17.01 However the verbs види (T) 'see', седи (I) 'sit', поседи (T) 'sit, visit' have irregular aorists: the stem-vowel **и** is replaced by **е** in 2-3 sg. and by **о** in all other persons: e.g.

ВИДОВ, ВИДЕ, ВИДЕ; ВИДОВМЕ, ВИДОВТЕ, ВИДОА.

17.011 The compounds of вади 'take out' may have these forms, beside the regular ones: e.g. извадив/извадов, извади/изваде.

17.1 Some verbs retain the stem-vowel **е** in the aorist, aorist l-participle, and n-participle (contrary to 10.03 [12.01], 13.02, 13.03): допре 'reach' — допрев, допрел, допрен. So: (до)пре,<sup>2</sup> (зо)вре 'boil', (за)дре 'flay', (на)спе 'observe', (у)мре 'die', (спро)стре 'spread'.

17.11 Compounds of спие 'sleep' and жние 'harvest', and одсвие 'resound, answer' replace the **-ие-** by **а** in the aorist, aorist l-participle, and n/t participle: заспав/ожнав/одсвав, заспал/ожнал/одсвал; заспан/ожнат/одсван (but спиел/жниел).

17.2 A few verbs have a completely different stem for the aorist, aorist l-participle and n-participle; бере 'take' — (на)брав, (на)брал, (на)бран; дере 'flay' — (о)драв, (о)драл, дран; пере 'wash' — (о)прав, (о)прал, пран; коле 'slaughter' — (за)клав, (за)клал, клан; (по)стеле 'spread' — (по)слав, (по)слал, (по)слан; меле 'grind' — (со)млев, (со)млел, (со)млен/мелен: The unprefixed коле and меле have alternate forms мелел/млел, колел/клал.

17.3 Further irregularities concern a limited number of roots, and will be presented in tabular form without further discussion.

17.31 A very common group of verbs has a secondary stem-vowel **о** in the aorist in all forms except the 2-3 singular, where the primary **е** remains. The **о** is also found in the masculine form of the aorist l-participle in many verbs, but the other forms have a zero stem-vowel.

#### 17.311

stem	n-part.	aor. 2-3 sg.	aor. 1 sg.	aor. l-part. m./f.	
тресе	(с)тресен	(с)тресе	(с)тресов	(с)тресол,	(с)тресла 'shake'
пасе	пасен	(на)пасе	(на)пасов	(на)пасол,	-пасла 'pasture'
везе	везен	(на)везе	(на)везов	(на)везол,	-везла 'embroider'
гризе	(из)гризен	(из)гризе	(из)гризов	(из)гризол,	-гризла 'gnaw'

<sup>2</sup> When the prefix is enclosed in parentheses, the rule applies to all verbs formed by prefixation from the same root and having the same suffixes and stem-vowel. Thus (до)пре stands also for занпре, опре, потпре. Irregularities will be noted in the vocabulary.

## 17.312

рече речен рече реков рекол, рекла

So also the compounds of рече 'say'; тече 'flow' and its compounds; соблече 'undress', облече 'dress', (по)влече 'drag' and other-compounds; сече 'cut' and compounds; толче 'push, knock' and compounds.

## 17.313

(в)лезе (в)лезен (в)лезе (в)легов (в)легол, -легла  
'enter'

## 17.314

молзе молзен (из)молзе (из)молзов/ (из)молзол, -молзла/  
(из)молгов (из)молгол, -молгла  
'milk'

## 17.315

стриже стрижан/ стрижен стрижа/ стриже/  
стрижи стрижав/ стригов/ стригол, стригла  
стрижив 'shear'

## 17.316

(из)веде (из)веден (из)веде (из)ведов (из)вел, -вела  
'lead (out)'

So also даде 'give' јаде 'eat', изеде 'eat up', кладе 'put'; краде 'steal'.

## 17.317

плете плетен (ис)плете (ис)плетов (ис)плел, -плела  
'braid'

So also мете 'sweep', сrete 'meet', and compounds.

## 17.318

гнете гнетен (на)гнете (на)гнетов гнел, гнела (rare)/  
гнетел, гнетела  
'press'

## 17.319

(из)несе (из)несен (из)несе (из)несов (из)несол, -несла/  
(more rarely) (из)нел, -нела  
'carry (out)'

## 17.320

расте (из)растен (из)расте (из)растов (из)растол, -расла  
'grow'

17.321

земе · земен      зеде      зедов      зел      зела 'take'

17.322

иде      иден      (от)иде      (от)идов      ишол,      ишла 'go'

So also отиде 'go out, away', and other compounds.

17.323

дојде      дојден      дојде      дојдов      дошол/  
дојдел,      дошла/  
дојдела.<sup>1</sup>  
'arrive'

So also најде 'find', појде 'set out', зајде 'set', прејде 'cross'.  
изнајде 'find'.

18.0 The verb 'to be' is irregular, and has various stems. The present tense is: јас сум, ти си, тој е; ние сме, вие сте, тие се. The imperfect is formed from a stem бе-: бев, беше, беше; бевме, бевте, беа. These forms are also used for the aorist, although there is a rare 3rd singular form би, and an even rarer and dialectal form биде occurs occasionally in the literature. The terminative verb бидне may furnish a regular aorist биднав which is frequently used where бев would be less clear.

Зошто не бидна така?

Why wasn't it like that? Why  
didn't it happen like that?

The terminative imperfect l-participle бидел is used in some cases where the terminativeness is to be stressed, but the usual interminative l-participle (both for aorist and imperfect) is бил. The imperative is биди, бидете 'be!'

19. This exhausts the inventory of the verbal forms of Macedonian. Each one of the forms expresses certain of the categories sketched previously in section 5, taking on additional nuances from the context and speech situation in which it is used. Before discussing the meanings and uses in detail, let us give a tabular synopsis of the forms themselves. The verb решава (Т)/реши (I) 'decide' has been used as a model, since it occurs often in the subsequent examples. The first and second persons singular and the third person plural are given for each possible set of forms. To illustrate the distinction between the interminative imperfect and aorist l-participles, the forms of учи 'study' are supplied, for решава has but a single form. On the compounds made up of the l-participles plus the forms of 'to be', see below, 24.03. It may be noted here that in translating the interminative verb решава it is often better to use such locutions as „try to decide, work on, deliberate“.

<sup>1</sup> In many dialects, the дојдел forms are specifically *imperfect* l-participles; some other dialects do not even have the forms.

		INTERMINATIVE				TERMINATIVE	
		DIRECT		DISTANCED		DIRECT	DISTANCED
PRESENT		решавам решаваш решаваат	учам учиш учат			решам решиш реши	сум решил си решил решел
	PAST	Imperfect	решавав решаваше решаваа	учев учеше учеа	сум решавал си решавал решавале	решев решеше решеа	решел
	Aorist	решавав решава решаваа	учив учи учија		сум учил си учил училе	решив реши решија	сум решил си решил решиле
Imperative		решавај(те)				реши, решете	
n/t participle		решаван				решен	
Adverb		решавајќи					
Substantive		решавање					

## B. Meaning and Use of the Verbal Forms

### *Direct forms*

20.0 **Present forms.** General meaning, *witnessed or vividly conceived action, given without specific reference to time*. It is opposed to the past forms (imperfect and aorist), which specifically state time prior to the moment of utterance, and like them is opposed to the l-participles, which specifically denote distancing.

20.1 The usual meaning of the present is action viewed as contemporaneous with the speech event, i. e. „now“. It may be an action actually in progress („now“), an action which habitually is performed („now + specific other times“) or a statement of general validity („now + always“).

Тој баш сега ја решава  
таа работа.

He's deciding the matter  
right now.

Тој секој ден решава  
задачи.

He solves problems every  
day.

Сонцето зајдува на запад.

The sun sets in the west.

20.11 The context may show that an action which is viewed as now in progress has been continuing for some time („now + past“).

Тој два дена ја решава  
таа задача.

He has been working at  
that problem for two  
days.

Три дена е колоната во  
поход.

The column has been on  
the march for three days.

Бошко од свадбата пие-  
ње веќе в уста не тура.

Boško hasn't put a drink  
into his mouth since the  
wedding (and he's not  
drinking now).

20.12 The context may show that an action is future; the speaker considers it so certain that he views it as a present fact.

Утре, задутре, ти иде уми-  
рачка.

Tomorrow, day after to-  
morrow, your time  
(death) is coming.

Ти ја давам ќерка ми!

I'll give you my daughter (in  
marriage)!

20.13 The context may indicate that the action is past. Two cases may be distinguished. In a subordinate clause, the use of the present interminative indicates an action contemporaneous with the time of the main verb.

Знаев тогаш дека тој ја  
решава.

I knew at the time that he  
was solving it.

The „now“ has here been transferred to the time of the event narrated instead of the time of utterance. In the other case, an independent statement using the present may be part of a larger context which has been specifically defined as taking place prior to the moment of utterance. The definition can be achieved by the use of the past tenses or by time expressions.

Потоа тој оди (pres.) во Русија, каде што дипло- мира (pres.) 1902...	Then (after 1895) he goes to Russia, where he gra- duates in 1902... (Cf. text on p. 121)
---	--

This so-called „historical present“ is a widely used device for making an account of past events more vivid.

20.2 All these instances illustrate the use of the interminative present (*Ipr*) forms. The terminative present (*Tpr*) has in common with them the general meaning of presentness (opposed to pastness), but adds the terminative sense of completion of action. *Tpr* forms indicate that the completion is viewed as achieved either in the plan of the speaker, or immediately following upon the completion of some other action. These forms can be used only with certain conjunctions which define more closely the time or condition of the completion (**да** 'that', cf. 21 below; **ако** 'if'; and **дури не** 'until'), or with the projective modal particle **ќе**.

For example,

Дури не најдам нешто за неа, не ќе појдам.	Until I find something for her, I won't go.
---	--

„Until“ sets the term for the completion of the action, which will then be followed by another action.

20.21 With **ќе** (which itself denotes the manifestness of the action), the *Tpr* usually indicates a confidently expected future action.

Тој ќе ја реши задачата утре.	He will solve the problem tomorrow.
----------------------------------	--

20.211 The negation of this future may utilize the normal negative particle **не**: Тој не\_ќе\_ја\_реша.<sup>1</sup> More usual, however, is the impersonal **нема** + **да** + present: Нема да ја реши, нема да ја решите. 'He, you won't solve it.'

20.212 Future actions may be expressed by the impersonal verb **има** + **да** + present, but the meaning then includes — to a greater or lesser degree,

<sup>1</sup> Historically, **ќе** is from the verb **хџџџи** 'want, wish', but in Macedonian it is now only a particle. The negative of this old verb has, however, retained the meaning and a full conjugation: **нејќе**. It functions as the negation of the new and typically Macedonian verb **сака** 'want, wish, love'.



depending on the context — something of the ordinary significance of **има**, 'there is, one should'. **Има да ја решиме** thus may mean 'We shall solve it', or 'It's here for us to solve', or 'We should solve it.'

If the verb **има** takes personal suffixes, the meaning of obligation or duty becomes somewhat stronger, but the sense 'to have' also is present: **Имаш да ја решиш** = 'You should (ought to) solve it', or 'You have it to solve.'

20.22 If the context so indicates, the same form represents an habitual action; the end is confidently expected to be achieved on many occasions.

Тој ќе дојде, ќе седне, и ќе реши <i>обично</i> некоја задача.	He usually comes, sits down, and solves some problem.
--	--

Here the series of terminative forms shows that one act follows another as a chain; first the coming is achieved, then the sitting, and then the solving. Not infrequently, such a form may be used in conjunction with an interminative present (*Ipr*), emphasizing the general quality of the action, and not mentioning its completion.

Кога ќе се налути ( <i>T</i> ), не се шегува ( <i>I</i> ).	When (ever) he gets angry, he doesn't joke (= he's in earnest).
---	---

20.23 The expected future may be conditional upon the fulfillment of another action, which is also viewed as highly probable. The condition may be expressed by the *Tpr* with the conjunction **ако** 'if', or, less frequently, the particle **ли**.

Ако ми ја решиш таа за- дача, ќе ти бидам благодарен.	If you solve this problem for me (and I think you will), I will be grateful to you.
Ако сакаш, ќе можеш.	If you want to, you'll be able to.
Не дојдеш ли, ќе ти викнам.	If you don't come, I'll call you.

In the last example, it would be more usual to say **ако не дојдеш**.

20.3 The *Ipr* forms are used with **ќе** in the same way, except that the completion of the action is not mentioned, but the event is presented as though contemporary, in process.

Тој ќе решава утре за таа работа.	He'll be working on that problem tomorrow.
--------------------------------------	---

20.31 Sometimes, however, the projective value of **ќе** does not make the action future, but rather injects an element of surprise:

Таква будалаштина не ќе  
се наоѓа на веков!

Кој ќе чука во ова  
невреме?

Кој ќе е вака доцна?

Such stupidity surely can't be  
found in this age!

Who could be knocking in this  
bad weather?

Who could it be (at the door)  
so late?

In all these cases, the speaker recognizes that the action or process expressed by the *Ipr* is manifest, but he chooses to view it as a little bit remote.

20.32 The action expressed by **ќе** + *Ipr* may be shown by the context to be valid only on the fulfilment of some other action, which is not necessarily viewed as possible.

Да си умен, не ќе збору-  
ваш така.

Да ме сакаш, не ќе имаш  
страв.

If you were intelligent (and it  
seems most unlikely), you  
wouldn't talk like that.

If you loved me, you wouldn't  
be afraid.

21.0 Here we will digress from a discussion of the strictly verbal categories to treat an important syntactical combination, the conjunction **да** + **present**. **Да** functions simply to show a subordination; the verb accompanying it is viewed as secondary to some other action, expressed or not. The exact nature of this secondary event and of the relation to the primary action is determined by the context or the speech situation.

21.1 Frequently **да** + *present* simply is the name of the action, expressing only person + number and tense.

Не може да ја решава.

Не може да ја реши.

Не можеше да ја решава.

Не можеше да ја реши.

Не ќе може да ја решава.

Не ќе може да ја реши.

Доста ми е само тебе да

те слушам (*I*). и да те

гледам (*I*). Е, уште да

можам (*I*) да те

бацам (*T*).

He can't work on it.

He can't solve it.

He couldn't work on it.

He couldn't solve it.

He won't be able to work on it.

He won't be able to solve it.

It's enough for me only to listen

to you and to look at you.

Oh, if only I could kiss you

too!

21.2 It may take on a meaning of purpose, with degrees of urgency which are determined by the context:

Дојде да ја решава/реши.	He came to work on/solve it.
Му порачаа да ја решава/реши.	They ordered him to work on/solve it.
Сака да ја решава/реши.	He wants to work on/solve it.
Не сум дошла да слушам (T), туку да зборувам (T)!	I haven't come to listen, but to talk!

21.21 To make explicit the meaning of purpose, **да** may be accompanied by **за**.

Брзам за да го фатам возот.	I'm hurrying in order to catch the train.
-----------------------------	---

21.3 When **да** + *present* is followed by a clause containing either of the modal particles **ќе** or **би**, the verb in the **да**-clause represents a condition viewed as impossible or extremely unlikely; it is dependent on still another action, which may or may not be clear from the context.

Јас да сум на твое место, нешто друго би направила.	If I were in your place, I'd do something else.
Да може бебето да прозборува, би ти рекло...	If the baby could talk, he'd say to you...
Да си умен, не ќе зборуваш така.	If you were intelligent, you wouldn't talk like that.
Под камен да се скрие, ќе го пронајдам.	Even if he hides under a stone, I'll find him.
Да падне на плеќи, {ќе си го скрши носот.} {носот би си го скршил.}	If he fell on his back, he'd break his nose.

21.4 **Да** + *present* without a following **ќе** or **би** may still have a conditional sense, but the action is viewed as more probable.

Да е да сум на твое место!	{ If it could be that I could be in your place! May it be that I am in your place!
Игла да фрлиш, нема кај да падне.	
	If you threw a needle, there'd be no place for it to fall. (A common saying meaning "jam-packed with people".)

21.5 It is frequently elliptical (as in some of the above cases), and a translation into English may supply 'should', 'would', 'like', or 'intend'. In some situations or contexts, it expresses doubt as to the possibility or desirability of an action.

Да бегам ( <i>I</i> )! Да поругам ( <i>T</i> ) и татко и мајка. Леле, што да правам ( <i>T</i> )?	[Monologue, cf. text on p. 129] Should I run away? Make a laughing-stock of both mother and father? Alas, what should I do?
Да не сакаш ( <i>I</i> ) да за него да ја дадеме ( <i>T</i> )!	You surely don't want us to marry her to him!

21.6 In other situations, the combination can show a closer interest of the speaker in the realization of the action.

Е, ајде кажи. — Да ти кажам, да ти кажам, брате сладок...	Go ahead, tell us. — I'll tell you, let me tell you, dear brother...
Да знаеш, Ленче, болен сум...	You should know, /may you know,/ so that you know, Lenče, I'm sick.

21.7 This type of clause may directly express an exhortation or a wish.

Слатко да спиеш, слатко да сонуваш.	May you sleep sweetly, may you dream sweetly.
Здравје да имате!	May you have health!
Сега да видиме што имаш да ми кажеш.	Now let's see what you have to tell me.
Да седнам.	Let me sit down.
Ајде да го плачеме!	Come, let's mourn for him.
Волкот да го јаде!	May the wolf eat him!
Раката да ми се исуши, ала да ме изеде тро- глава!	May my hand wither, may the three-headed dragon devour me!

21.71 Since this meaning is not explicit in the *да*, *да* with a 3rd person verb may be replaced by *нека*, which has no other meaning.

Нека ми е жив!	May he flourish! (Stronger than the conventional formula, <i>Да ми е жив!</i> )
Нека му е на здравје!	May it be healthy for him!
Ако си почнала нека си настави ( <i>T</i> ).	If (since) she's begun, let her continue.
Нека не расипува ( <i>I</i> ) сон на другите.	Let him not spoil the sleep of others.

21.8 Here are some other characteristic examples of *да + present*.

Не сме брале заедно афион, та на име да ме викаш ( <i>I</i> ), афионарка ни една!	We haven't picked poppies together, that you should (may) call me by name, you poppy-picker you!
Како да те оставам ( <i>T</i> ) да пиеш ( <i>I</i> )? Што се смееш! — Како да не се смеам, брате?	How shall (can) I leave you to drink? Why are you laughing! — How can I not laugh, brother?
Зашто да не се веселам, кога ми е арно?	Why not be gay, when things are fine for me? (Why shouldn't I be...)
Лесно ти е тебе, аџија, да одиш ( <i>T</i> ) на аџилак, да му се клањаш ( <i>I</i> ) на господа, да му палиш ( <i>I</i> ) свеќи и кандила, кога други за тебе работат.	It's easy for you, hadži, to go on a pilgrimage, to bow down to the Lord, to light candles to him, when others are working for you.
Ти имаш барем кој да те чека.	You at least have someone to wait for you.
Да пиеме: еднаш се живее. Без пиене пак страшно е да се живе.	Let's drink — you live only once. And without drinking it's terrible to live.
Утре ми е денот да му ја платам лихвата, а немам.	Tomorrow is the day for me to pay him the interest, and I have nothing.
Е, пушта робувачка! Да не можеш ( <i>I</i> ) ни спроти недела да поседиш ( <i>T</i> ) како човек со луѓе, маките да си ги искажеш ( <i>T</i> )!	Oh, damned slavery! That you can't sit with people like a man even on the eve of Sunday, tell about your troubles!
Кога дојде да се пее химната, јас ти почнав како треба...	When it came (time) to sing the hymn, I began properly...

**22.0 The imperfect.** General meaning: *action viewed as contemporaneous with another moment in the past, and non-distanced*. The moment with which it is coordinated may be an event or a time which may be named or not. The imperfect and aorist are both opposed to the present in that they specify pastness. The imperfect is opposed to the aorist in that the latter does not specify contemporaneousness. All three are opposed to the I-forms in that they are non-distanced.

The general range of use of the imperfect is very similar to that of the present, for the present usually signals contemporaneousness and present, while the imperfect signals contemporaneousness and past. As the terminative present occurs only in the presence of certain conjunctions and the modal particles, so the terminative imperfect is not found without these same particles and conjunctions.

22.1 The interminative imperfect shows an action going on at a moment prior to the moment of utterance:

Toj ja решаваше вчера таа работа.	He was working on that matter yesterday.
-----------------------------------	--

22.2 In the course of a narrative there is frequently a contrast of aorist (terminative) and imperfect (interminative) verbs. The aorists mark simple points in past time. They build the chain of

events and actually tell the story, while the imperfects denote actions coordinated with the aorists. The imperfects paint the background against which the aorists take place. For example, from the story on page 140:

Таа тогаш тукушто наполни  
(Та) 15 години, а Јане  
имаше (И) преку 30 ...  
Еднаш се видоа (Та) ...  
кога го покани (Та) Митре  
... Таа ги почести Та  
слатко... Зимата се даде  
(Та) зборот. Митре имаше  
(И) фурни... а Јане рабо-  
теше (И)... Едно утро,  
откога ја нагори (Та)  
Митре... Јане дојде (Та)  
и му рече (Та)...

She then had just reached (Та)  
15 years, while Jane was (И)  
over 30... They saw (Та)  
each other once... when Mitre  
invited (Та) him. She served  
(Та) them the sweet. That  
winter the agreement was made  
(Та). Mitre had (И) a bakery...  
and Jane worked (И)... One  
morning, when Mitre had lit  
(Та) it... Jane came (Та) and  
said (Та) to him...

Here the main points are the eight aorists, while the two cases of *имаше* and the *работеше* explain some of the circumstances subordinate to these points: they specifically mark the contemporaneity with the moment in the past defined by the successive completed past actions. Further in the same story (cf. page 143):

Врвеа (И) години. Јане секоја  
зима идеше (И), остану-  
ваше (И) по некој месец и  
пак се враќаше (И) во  
Букурешт. Фросина раѓаше  
(И) деца, и штом ќе ги по-  
додрастеше (Т), умираа  
(И). Пет роди (Та), и сите  
пет умреа (Та).

The years went by (И). Jane came  
(И) every winter, remained  
(И) a month or so and then  
returned (И) to Bucharest. Fro-  
sina bore (И) children, and as  
soon as she raised them up a  
bit (Т), they died (И). She bore  
(Та) 5, and all 5 died (Та)

All of these actions up to the last sentence are presented as in the process of happening, and the context shows that they repeated. In the last sentence, the birth and death of the five children is presented as the center about which the whole paragraph is built. The next sentence gives another aorist, the result of all these actions:

На нејзиното лице пред време  
се покажаа (Та) бразди.

On her face lines appeared  
(Та) prematurely.

22.3 When used with the projective particle *ќе*, the imperfects parallel the presents.

Thus **ќе** + *imperfect* represents the future as viewed from a moment prior to the moment of utterance, an habitual action in past time, or the result of a past condition whose fulfillment is believed possible.

Потоа тој ќе решаваше за  
разни прашања уште не-  
колку дена.

Тој секој ден ќе ја земеше  
(Ti) книгата и ќе решаваше  
(Ii) задачи.

Ќе можеше, ако сакаше.

Уште долго ќе се  
мачевме (Ii).

Ако ја решеше (Ti) тогаш  
работата, немаше денеска  
да биде вака.

Тој ќе решаваше (Ii), да  
можеше (Ii).

Добро ќе беше (Ii), да ја  
решеше (Ti).

Тој ќе ја решеше (Ti) таа  
работа тогаш, само да не  
беше (Ii) спречен.

Да умрев (Ti) вчера,  
{ не ќе знаев (Ii) за ова. }  
{ не би знаел (Ii) за ова. }

Да ме оставеа (Ti) нема-  
жена до 20-та година, ќе  
можев (Ii) да земам само  
вдовец.

Да лежеше (Ti) тој уште  
надвор, и јас ќе му удрев  
(Ti) некоја клоца.

Некој порано да ми рас-  
праваше (Ti) оти сè ова  
можело (Ti) да се издржи,  
не ќе му верував (Ti)...  
ќе го мислев (Ti) поместен.

Then he was going to work  
on various questions for a  
few days more.

Every day he would take the  
book and solve problems.

You could have (done it) if  
you had wanted to.

We would have struggled a  
long time more.

If he solved the matter then  
(and we think he did), he  
had no right to have been  
like that today.

He would have worked at it  
if he had been able.

It would have been good if he  
had solved it.

He would have solved that  
problem then, if only he  
hadn't been hindered.

If I had died yesterday, I would  
not have known about this.

If they'd left me unmarried  
until I was 20, I'd have been  
able to marry only a wid-  
ower.

If he had been lying outside  
still, I too would have given  
him a blow or two.

If someone had told me be-  
fore, that all this could be  
endured, I wouldn't have  
believed him... I'd have  
thought him crazy.

22.4 These examples have also shown that the use of **да** + *imperfect* is parallel to that of **да** + *present*, except for the marking of pastness. The variety of meaning of the subordination expressed by

да is much smaller with the imperfect, however, and except for the contrary to fact conditions already given, the construction is rare.

Едно кафе да му свар- евме (Ti).	We might have made him some coffee.
-------------------------------------	--

This is parallel to a present statement, "Let us make" (да му свариме).

**23.0 The aorist.** General meaning: *witnessed action viewed as having taken place before the moment of utterance.* The aorist is opposed to the imperfect in that it does not specify contemporaneity; both are opposed to the present because they specify pastness. All are opposed to the 1-forms because they are non-distanced.

23.1 Interminative aorists are rare.

Тој решава, решава, ама ништо не излезе.	He worked and worked at decid- ing, but nothing came out of it.
Тој учи, учи, седумнаест години!	He studied and studied, for seven- teen years!

In these two cases (the first of which is somewhat artificial, the second recorded from actual conversation) the repetition of the verb merely indicates the intensity of the action.

Два и пол месеца тој седе без работа.	For two and a half months he sat without work.
Бега цел ден и се обзира- ше назад да не го привтаса чорбацијата.	He ran all day long, and kept looking back lest the rich man catch up with him.

Again the action is shown as stretching over a specific period of time which the context names. In the second example the aorist is contrasted to an imperfect (*обсупаше*) — the contrast between a single, continuing, intense activity and another activity, which is coordinated to the first, but which is repeated.

Не ли се моли да ти простат?	Didn't you request that they for- give you?
Кажи еднаш! доста го завиткува! <sup>1</sup>	Say it! You've beaten around the bush enough!

---

<sup>1</sup> The rarity of these forms makes it desirable to document these quotations. The first is a sentence manufactured by B. Koneski. The second was used by his 90-year-old grandmother in a conversation with me. The third (*седе*) is from Maleski, cf. p. 146. The fourth (*бега*) is from a folk-tale, reprinted in the school-book *Одбрани Чешива за I Клас* (1950), p. 128. The last two are from Il'oski's play *Бегалка* (pp. 128 and 39, respectively), but only one appears in the selection given in this book, see p. 226.

It might be pointed out that the majority of verbs (all with the stem-vowels *a* and *e*, except irregular verbs) have formally distinct aorists and imperfects only in the 2-3 singular; in all other persons the forms are identical. E. g. imperfect = aorist, барав/седев, баравме/седевме, баравте/седевте, бараа/седеа: but aorist бара/седе — imperfect бараше/седеше.



The aorist stresses the intensity of the action. The action itself is important, and there is no mention of whether it was completed or had any results. That information does not belong to the aorist, but must be given by other means.

23.2 The terminative aorist signals a finished act in past time. Frequently a series of aorists gives the important moments in a chain of developments or events; the succession of one aorist after another automatically denotes that one action followed another in time.

Тој ја реши задачата вчѐра.	He solved the problem yesterday.
Кога дојде, седна веднаш	When he arrived, he sat down
и ја реши.	at once and solved it.
Штом разбра, отиде.	As soon as he understood, he left.
Подзастана пред мостот,	He stopped for a moment before
се обрсна, та кога не	the bridge, looked around, and
виде жива душа, се за-	when he saw no one, he started
даде кон децата.	toward the children.

23.3 Sometimes the aorist occurs in a context which shows that the action could not really have taken place or be past: the speaker, however, chooses to dramatize the event, so to speak, by presenting it as already accomplished and therefore belonging to the past.

Дај вода, пукнав од горе-	Give (me) water, I've died of
штина.	heat.
Тргнав.	I've gone.
(Said when on the point of departure).	

23.4 A similar case is found where the aorist represents an action which would, in the speaker's view, certainly have happened, had some condition been fulfilled.

Да не беше јуриет, отиде	If it hadn't been for the "liberty"
Бошко сургун во Ана-	(new laws), Boško would have
дол.	gone off to Anatolia as an exile.

23.5 The aorist also occurs in real conditions, whose fulfillment is viewed as a fact.

Ако ја реков вистината,	If (since) I told the truth, why
зошто ме биеш?	are you beating me?

### *Distanced Forms*

24.0 **The I-participles.** General meaning: "*distancing*"; as opposed to the present, aorist, and imperfect, these forms show an *action viewed as distanced in time or reality*. This may be realized in two ways. The speaker may be disclaiming responsibility for the accuracy of the statement by specifying that he was not a witness to the event, or he may be stating an action which started or took place in the past, but which is still relevant at the moment of utterance.

24.01 There are four 1-participles, since both terminative and interminative verbs may have both imperfect and aorist 1-participles. In the great majority of interminative and a large number of terminative verbs, however there is only a single form.

The limitation on form makes the choice of the speaker also limited. Where there are both imperfect and aorist 1-participles, the distinction between contemporaneous and non-contemporaneous (imperfect vs. aorist) can be maintained in past time, but the distinction past vs. present can never be maintained. Only the opposition terminative vs. interminative remains in full force.

24.02 The 1-participles, like adjectives, are gender-number forms, with distinguishing suffixes for three genders in the singular and a separate plural form. The plural suffix is formally distinct from that of the adjectives, cf. бел 'white' pl. бели — зел 'took' pl. зеле. Historically, the meaning of these forms was participial, "state resulting from a previous action", but this meaning has been retained only as a contextual variant of the general meaning of "distancing". Unlike true participles, the 1-forms never function as attributes, as adjectives. In the overwhelming majority of occurrences, they appear in compounds with the forms of the verb 'to be'. The function of these auxiliary forms is to identify the person. Only the first and second persons are thus identified; the third person is understood without this extra marking, and the auxiliary is never used.

24.03 The full set of forms is then as follows:

	INTERMINATIVE		TERMINATIVE	
IMPERFECT (Contemporaneous)	сум решавал	сум учел си учел учел	сум решил си решил решил	сум побарал
	си решавал	сме учеле сте учеле	сме решеле сте решеле	си побарал
	решавал	учеле	решеле	побарал
	сме решавале	сум учил си учил учил	сум решил си решил решил	сме побарале
AORIST	сте решавале	сме учили сте учили	сме решиле сте решиле	сте побарале
	решавале	училе	решили	побарале

Hereafter, unless otherwise specified, the term *l-form* includes the auxiliary in the first two persons.

24.1 Let us give a few illustrative examples of distancing in the sense of reporting or "renarration": In a conversation, I heard this sentence;

Тој беше во Скопје — односно бил, не го видов.

A literal translation into English is impossible. *Беше* is the direct form, *бил* the distanced equivalent. "He was in Skopje" is the basic idea. But the speaker used the direct form, and then immediately corrected the slip by changing to the distanced form, with the apology "I didn't see him".

In a letter, I found:

Тој ја читал (*л*) вашата  
статија, и многу пофал-  
но се изрази (*та*) за  
неа.

He read your article and ex-  
pressed a very favorable  
opinion about it.

The translation does not bring out the entire content. The form *читал* is distanced; the writer disclaims responsibility. "He claimed to have read" might give the idea. But *се изрази* is non-distanced, direct—the writer is stating, approximately, "I heard him express."

This distinction between vouched-for and distanced actions is rigidly observed in the spoken language, and Macedonians even carry it over into Serbo-Croatian. In writing, it can become an artistic device, used with varying skill and effect. The teller of folk-tales sticks to the distanced forms, only occasionally adding in a direct aorist or imperfect as a convincing, vivid touch. The literary writer may take two attitudes; that of the folk-artist, who prefers the distancing, or the more realistic position of the witness, presenting the narrative as his own experience. This is true even of the writers of serious historical works. The use of the direct versus distanced forms here does not specifically affirm or deny the truth of the statements, but only the writer's identification (or lack of it) with the events narrated.

24.11 The category of distancing is fully grammatical. The use of an *l-form* or a non-*l-form* automatically carries with it the distinction and marks the event as distanced or not. However it is not infrequent in published materials to find extremely inconsistent usage, particularly in the daily press. This is, nearly always, simply bad translation, usually from the closely related Serbo-Croatian language, which does not have this distinction and prefers the *l-forms* for all past actions. In other cases, it is simply poor writing, where the author has failed to express himself in natural language — usually again under the influence of the Serbo-Croatian which was his school language.

24.2 The function of these forms can be made clear by contrasting distanced statements to the direct ones to which they correspond.

Since there are fewer I-forms than direct forms and the speaker thus has less choice for tense-distinctions, the context is more important in determining the exact function of the distanced forms than with the direct verbs. The terminative imperfect I-forms, like the terminative present and imperfect, occur only with the projective modal particle *ќе* and conjunctions. (For I-forms in imperatives and formulas, see below, 29.3, 29.4.) For examples of the contrast between direct and reported forms, see the texts on pp. 143, 147, and 172. The renarrated "translation" of the original passages is given in the form of footnotes.

24.21 Distanced equivalents for present forms.

Ми рекоа оти тој ќе решававал (= решава) утре за таа работа.

They told me that he would work on that matter tomorrow.

Тој ќе ја решил (= реши) утре таа работа, така ми рекоа.

He will decide the matter tomorrow, so they told me.

Тој ќе решававал (= решава) утре за таа работа, ако не го спречи нешто.

He will (others believe) work on that matter tomorrow if something doesn't hinder him.

It is rather uncommon to use the distanced forms to replace a present tense which refers to an action actually taking place at the moment of utterance. The speaker usually uses the direct form, and, if necessary, says explicitly that he has the information at second-hand:

Тој сега работи во библиотеката, така рече Рада.

He's working in the library now, so Rada said.

The information in such cases is presented as a direct quotation.

24.22 The distanced forms in place of a present often express the disbelief of the speaker, who thus emphasizes that he is quoting. For instance, when a drunkard offers bread in payment the waiter, the waiter scoffs:

Тоа бил леб! Црн како кумур, тврд како камен. Не е ни за свињи...

That's /supposed to be/ bread! Black as coal, hard as a rock. It's not even for pigs...

His own statement has the regular present *e*, but his quotation of the drunkard is distanced (*бил*).

24.23 Distanced equivalents of the imperfect.

Ми рекоа дека тој вчера ја решававал (= решаваше) таа работа.

They told me that he was working on that problem yesterday.

Тој ќе решававал (= решаваше) за таа работа, да не бил (= беше) спречен.

He would have worked on that matter if he had not been hindered.

Тој ќе решил (=решеше) тогаш, да не бил (= беше) спречен.	He would have solved it then if he hadn't been hindered.
Добро ќе било (=беше) да ја решил (=решеше) таа работа.	It would have been good if he had decided that matter.
Ако ја решил таа работа, немаше денеска да биде вака.	If he decided that matter (which is highly possible, but we do not choose to identify our- selves with the act), he had no right to have been like that today.

This example contrasts to *Ако ја решеше* (22.3), the difference being only in the *-л* vs. *-ше* in the condition clause. **Ако + Ti** shows a real condition — it is highly probable that it was fulfilled. However the direct imperfect shows that we identify ourselves with the event; we view it as close and real: the I-form keeps it at a distance.

#### 24.24 Equivalents of the aorist.

Тој ја решил таа работа вчера.	He decided that matter yesterday.
Тој решавал, решавал, ама ништо не излегло.	He worked and worked, but nothing came out of it.

This last example is the distanced equivalent of the rare interminative aorist (cf. 23.1), but the form is of course not distinct from the distanced imperfect. In the few verbs which can make the distinction between the two interminative I-forms, the tendency is to substitute the interminative here, too. Thus a quotation would be, *Тој ичил, учил 17 години* (specifically interminative aorist, distanced), or, more usually, *шој учел, учел* (interminative, distanced: all other meanings are dependent on the context).

For a literary example of the contrast between direct and distanced action, compare the text on p. 143.

Дојде глас дека го оте- пале татка ѝ...	News came that her father had been killed. He had failed...
Пропаднал... и мислел да заработи...	and thought he would start to work...

The writer, assuming the point of view of the protagonist of the story, uses the direct aorist only for the arrival of the news. All the other information is hearsay and therefore distanced (= го отепал, пропадна, мислеше).

24.3 Besides the sense of reported action as opposed to witnessed action, "distancing" includes a more temporal sense. In certain

contexts, the 1-forms may represent the result of an act which began in past time. For example, when the context clearly shows that the event described has been witnessed by the speaker (cf. text on p. 134 and 138):

Сите играат, тој се одделил сам.	All are dancing; he has gone off alone (lit. separated himself).
Обравчињата му набабреле дури носето му го поклопиле.	His (the baby's) little cheeks have become so fat that they have covered his little nose.

24.31 This use is much more frequent in the first person. Here an important fact must be kept in mind — the first person, by its meaning, is essentially incompatible with the "distancing" which characterizes non-witnessed action. It is thus rather more frequently used without the contrast to the direct aorist and imperfect forms.

24.4 The 1-forms in the first person usually stress rather the present-tense meaning of the auxiliary and the resultative meaning of the distanced 1-participle.

Ја сум дошла со тебе да зборувам.	I have come to talk to you. ( $\cong$ I'm here.)
Не сме се виделе две години.	We haven't seen each other for two years. (We still don't see...)

A similar meaning with the second person:

Правилно сте го оцениле преводот.	You have evaluated the translation correctly. ( $\cong$ Your judgment stands.)
-----------------------------------	--

24.401 This meaning is impossible if the context specifies a moment in the past.

Јас сум станал токму во два часот нојеска.	I got up exactly at two last night.
--	-------------------------------------

Here the specific moment in the past precludes any present sense, and the first person precludes non-witnessed action (but cf. 24.42), so that the meaning is equivalent to the aorist, and can indeed be expressed by the form *стана*.

24.41 The first person 1-forms often replace the direct aorist/imperfect if they are used in the same sentence or closely associated in the context with an indirect form of another person.

Ти си работел и јас сум работел (ог, работев).	You worked (I'm told), and I worked.
--	--------------------------------------

24.42 The context may show, however, that the speaker wishes to minimize the fact of his participation by presenting the event as if

not witnessed by himself, indicating that the action took place almost without his volition.

Ништо да не сетам, сум  
го скршил шишето.  
Сме ја оставиле вратата  
отворена, и некој нè  
обрал.

Without noticing anything, I  
broke the bottle.  
We left the door open (inadver-  
tently) and someone robbed us.

24.43. Or the speaker may be repeating an allegation made about him; the distancing here expresses ridicule or disbelief.

Јас сум му ги зел парите!      So I am supposed to have taken  
the money from him!

24.5 A related meaning of distancing, but applicable to all persons, states a fact which was previously unknown to, and perhaps unsuspected by, the speaker, but which is now accepted.

Ама ти си бил играч, не      Why you are a dancer! I didn't  
знаев досега.      know before.

24.6 The 1-participles may be used with the past tense of the auxiliary verb 'to be' (cf. 18). E. g. **бев решавал, беше решил, беше решила, беа решавале**, etc. The past tense of the auxiliary makes the compound specifically past in meaning, and the resultative sense of the 1-participle indicates that the action started even previously to the past moment already noted. The opposition of distancing vs. direct is neutralized here: it cannot be expressed.

Уште пред да дојде овде,      Even before he came here, he  
тој ја беше решавал/  
решил таа работа.      had worked on/decided that  
matter.

These forms are often avoided. In many contexts they are unnecessary, since the prior moment may be indicated by other means. A simple past form will give the same meaning, and distancing can be expressed.

24.61 On the printed page, **беше + 1-participle** is ambiguous, for there is no indication of the accent. In speech there is a contrast between the compound *беше решил* with two accents, and an emphatic 1-form *беше решил* or *решил беше*, with a single accent. This unstressed *беше* is not a verb form, but an emphatic particle, stressing the past; it may be used with any person (*беше сѐ решилe, беше сум билa*).

Ама тој беше бил      But he *was* in Belgrade (they  
во Бeлград.      tell me).

25.0 **The n/t participle.** General meaning: *a state resulting from an action in past time*. For the most part, the n/t participle functions

purely, as an adjective, but if the neuter form is used with the auxiliary verb *има* 'to have', a compound form results which can express all the verbal categories.

25.1 The n/t participle may be an attribute like any other adjective.

Го префрли соблеченото  
палто преку бурето.  
Градскиот елемент, формиран од  
придојдени селани...

He threw his coat, which he  
had taken off, over the barrel.  
The urban element, formed of  
peasants who had come...

Книга останата во  
ракопис...

A book which has remained in  
manuscript...

Во дадената ситуација...

In the given situation...

25.2 The n/t participle of a transitive verb usually has a passive meaning. It can be used with the forms of the verb 'to be' to express a passive in all tenses, direct and distanced.

Прашењето е решено.  
Прашањето е многупати  
решавано без успех.

The question has been decided.  
The question has frequently been  
deliberated without success.

Прашањето ќе биде  
решено/решавано утре.

The problem will be decided/  
discussed tomorrow.

Учители беа доведувани  
од Бугарија.

Teachers were brought from  
Bulgaria.

Прашањето беше решено/  
решавано вчера.

The question was decided/  
discussed yesterday.

Прашањето било решено/  
решавано вчера.

The problem was decided/discussed  
yesterday (they say).

Тоа беше било решено/  
решавано пред да  
дојдеме ние.

It was decided/discussed before  
we came.

Тоа ќе беше решено, да  
не попречеше тој.

It would have been decided if  
he hadn't hindered.

Тоа ќе било решено, да  
не попречел тој.

It would have been decided if he  
hadn't hindered (they say).

25.3 The n/t participle of an otherwise intransitive verb remains intransitive. The participles of certain verbs (particularly those signifying motion) are frequently used with the forms of 'to be' in a quasi-verbal sense:

Не сме ручани.  
Докторот бил отиден.

We haven't had dinner.  
The doctor had, (they say) gone  
away.

Полноќ одамна беше  
заминато

Midnight had long since passed.



25.31 However, the bond between the participle and the verb 'to be' is not a strong one, and the participle remains an adjective. Compare,

Toj e многу шетан.	He has travelled (lit. walked) a lot.
Toj e многу шетан човек.	He is a man who has been around (an experienced man).

25.32 The verb *јаде* / *јнајаде* T 'eat' represents a special case. Usually it is transitive, with two meanings:

Toj го најаде јаболкото.	He ate a little of the apple.
Таа го најаде.	She fed him well.

In the n/t participle, however, these verbs are usually intransitive:

Toj e јаден век'е, ама сака со нас да вечера.	He has already eaten, but he wants to have supper with us.
Toj не к'е бил најаден ако не му дале тие.	He wouldn't have eaten (they say) if they hadn't given (food) to him.
Дури ти да дојдеш, тој ќе биде јаден.	By the time you come, he will have eaten.

25.4 The compounds with the neuter form of the n/t participle and the auxiliary verb **има** 'have' or its negative equivalent **нема** 'have not' are completely productive. In this compound, the transitive verb retains its transitivity, and the compound may take a direct object. The meaning of the **има**-compound is marked as „continuing state“, and all categories except reflexive and terminative/interminative (i. e. person, number, tense, distancing, and number) are expressed by the form of the auxiliary.

Toj многупати има решавано за такви работи.	He has worked on such matters often.
Велат дека тој многупати имал решавано за такви работи.	They say that he has often worked on such matters.
Toj има решено да не дојде веќе ваму.	He has decided not to come here any more.
Toj имал решено, велат, да не дојде веќе ваму.	They say he has decided not to come here any more.
Toj уште тогаш имаше (беше имал) решено за таа работа.	Even at that time he had decided about that matter.
Тие немаат уште многу копано таму.	They hadn't yet dug much there.
Дури ти да дојдеш, тој ќе ја има решено таа работа.	By the time you come he will have decided that matter.

Мене ми се чини оти тој  
тогаш ќе имаше копано  
таму.

It seems to me that he would have  
dug (done some digging) there  
at that time.

Ќе имал земено, велат,  
да не го спречело  
нешто.

He would have taken it, they  
say, if something hadn't hin-  
dered him.

25.5 This type of compound, when the auxiliary is in the present tense, is very close in meaning to those cases where the *l*-forms do not express specifically non-witnessed action (cf. 24.3, 24.31, 24.4, 24.6), and the *има*-compounds can usually replace the *l*-forms:<sup>1</sup>

Не се имаме видено две години.

26. **The potential mood.** The *l*-participles are used with the modal particle *би*, with or without the 1st and 2nd person forms of 'to be' (*сум, си, сме, сте*) The general meaning is potential action; *the act is viewed as possible or desirable, but not yet achieved.*

26.1 Examples have already been given of the use of these forms in conjunction with a clause introduced by *да* (cf. 21.3). It may be noted that in such contrary-to-fact conditions, the forms of *сум* are used.

Да можев, би сум ја решил.      If I had been able, I would  
have solved it.

The *би*-clause in this type of condition is equivalent to a clause with *ќе* + a non-distanced form; speakers from different regions favor one or the other type.

<sup>1</sup> These compounds have given rise to a good deal of comment about their historical origin, which is presumably the Romance type of perfect. Cf. B. Havránek, „Romanský typ perfekta *factum habeo* a \**casus habeo* v makedonských dialektach“, *Mélanges P. M. Haškovec* (Brno, 1936), pp. 147-156. It should, however, be emphasized that it is only in Macedonian that the forms are widespread and productive. They have almost completely taken over the participial meaning of „resultant state“ which historically belonged also to the *l*-participle, and thus made it possible for the *l*-forms to function almost exclusively as an expression of non-witnessed action. This development toward a strict separation of the two functions is apparently still continuing, so that when an *l*-form does not denote non-witnessed action, it may be replaced by an *има*-compound. At the present time, there seems to be a conflict between an older system, where are no *има*-compounds, and the newer system. It is easy to start Macedonians arguing as to which form can or should be used in a given situation. The relationship of the *има*-compound to the *е*-compound (*има дојдено — е дојден*) is that of a more specifically verbalized compound to a loosely joined phrase. It is possible to say *дојден е*, but it is impossible to say \**дојдено има*, for the auxiliary must precede the participle. *Е дојден* is then simply verb + adjective

26.2 Би may be used without the forms of *сум* to express a mild volition or moral necessity.

Тој би решавал/решил, ама  
не знае како.

Јас би решавала/решила,  
ама не знам како.

He'd decide, but he doesn't  
know how.

I'd decide, but I don't know  
how.

26.21 With accompanying forms of *сум*, the sense of moral necessity is strengthened.

Би си решил!  
Би сме решиле!

You should have decided!  
We should have decided (and  
regret that we didn't)!

26.3 Here are other typical examples of the use of the potential mood.

Јас би сакал нешто да речам.  
Јас не би одел.

Би можело и утре.

Би требало и на полиција  
да ве предадам.

Секаваше дека снагата му  
беше стежнала толку  
што при првото запирање  
би се струполил на земја  
и долго не би можел да  
стане.

I'd like to say something.

I wouldn't like to go; I'm  
not inclined to go.

It'd be possible (to do it)  
tomorrow, too.

I should turn you over to the  
police.

He felt that his body had  
become so heavy that as  
soon as he stopped he would  
fall at full length to the  
ground and wouldn't be  
able to get up for a long  
time.

27. The projective mood is expressed by the modal particle *ќе* + *present imperfect*, or *imperfect l-forms*; see 20.21-20.32, 22.3, 24.21, and 24.23. The general meaning is: *action viewed as manifest*, that is, *as real or highly probable, but not immediately present*. With the forms of the present it takes on the specific meaning of a confidently expected future or an habitual action. With the imperfect, these two meanings remain, with the specification of pastness; the projection is viewed from a moment prior to the time of utterance. All of these cases and their variants have been presented in the paragraphs enumerated above.

28.0 The intransitive voice is expressed by any verb form accompanied by *се*. The general meaning is that there is *no goal of the action or process outside the grammatical subject*. Several cases are possible.

28.1 The subject may be at the same time the goal and the actor; the verb is then said to be reflexive.

Ке се убијам!	I'll kill myself!
Таа се гледаше во огледалото.	She was looking at herself in the mirror.

28.2 The grammatical subject may be the goal but not the actor.

Се готвеше ручек.	Dinner was being prepared.
Ке се бричам на бербер.	I'll get shaved at the barber's.

28.3 There may be no goal at all.

Се надевам на арно.	I'm hoping for the best.
За ова и в затвор се оди.	For that people even go to prison.
Зашто се смееш?	Why are you laughing?

28.4 The subject may be one of several goals.

Немаше ден а да не се степаат.	There wasn't a day when they didn't fight each other.
Овај пат не се погледаа напоречки.	This time they didn't look at each other askance.

In these cases each of the individuals making up the plural subject is a goal of the action initiated by another of the individuals also included in the subject; the action is not reflexive, but reciprocal. That is, A hits B and at the same time B is hitting A.

28.5 It is frequent that statements which normally would be expressed by a passive construction in English will be expressed in Macedonian by a normally transitive verb used in the intransitive voice; cf. the first example in 28.2 above. The more specific passive, consisting of the n/t participle with forms of the verb 'to be' (cf. above, 25.2), is relatively rare in Macedonian, and necessarily has the meaning of a passive *state*, resulting from a previous action, rather than the meaning of a *process*, wherein the actor is at the same time the goal of his own action.

29.0 **The imperative**, unlike other verbal forms, is not a statement, but an appeal or command. It is formally distinct from the other verb forms because it cannot be made into a question. Its general meaning is *an arbitrary act, independent of the speaker*.

Решавај ја таа работа дури е време!	Work on that matter while there's time.
Реши ја веднаш!	Solve it at once!
Не решавај такви работи на брзина.	Don't solve such matters in a hurry.



30. **The verbal adverb** possesses only one of the characteristics of a verb; it may govern pronouns, both the direct and indirect dependent forms. It thus may express the intransitive mood.

Луто цицајќи ја цигарата,  
Кузман ги кошкаше  
камењата пред себе.  
Земајќи му го, почна да  
бега.  
... запраша тој,  
трудејќи се гласот да  
му биде спокоен.

Angrily sucking on the cigarette,  
Kuzman kicked the stones in  
front of him.  
Taking it from him, he began  
to run.  
... he asked, striving to keep  
his voice tranquil.

31. **The verbal substantive** has in common with the verb only the stem and the basic semantic meaning; it presents *an action or process viewed as an entity*.

31.1 We give a few characteristic examples of the use of verbal substantives in order to show the varied means by which they may be translated into English.

Делењето стана.  
Е, сум чул мажи каде  
пеат, ама вакво убаво  
пеење, ваков глас не  
бев чул.  
Таа имаше дете на доно-  
сување.  
Толку многу имам за  
учење што малку учам.  
За забележување е дека...  
Ќе одам веднаш! — Не,  
какво одење!  
Зошто при секое идење  
од гурбет сè исто?

The separation took place.  
Oh, I've heard men singing  
(*action*), but such beautiful  
singing (*thing*), such a voice  
I never had heard.  
She had a child about to  
be born.  
I have so much to study (to be  
studied) that I study little.  
It is noteworthy (to be noted)  
that...  
I'll go at once! — No, what do  
you mean, go!  
Why on every home-coming is  
it always the same?

31.2 In rare instances, the verbal substantive functions as an adverb.

Влегување, Ѓорѓи ја  
одметна карабината.

On entering, George took off  
his carbine.

# PART TWO

## READING SELECTIONS

### ЖЕНАТА ОД ЃАВОЛСКА ОПАШКА

Жената била направена од ѓаволска опашка, затоа била многу ѓавол, затоа прикажуваат луѓето ваква приказка за неа.

Дедо Господ, откако го направил од земја првиот човек, што се кажува Адам, и како дувнал на него и он оживел и станал како нас жив човек, после си рекол Господ: „На овој човек сака да му дадам еден другар, за да си прикажува, за да не му се сакледисува душата.“ Викнал Господ еден ангел и му рекол вака: „Слушај ваму, ангеле, што ќе ти кажам. Ти сега одовдека ќе отидеш при Адам во бавчата и ќе го најдеш дека спие, та ќе земеш полецка и ќе му извадиш едно ребро од левата страна и ќе ми го донесеш овдека. Ама слушај ваму: гледај арно, да не го разбудиш!

Ангелот се поклонил на Господ и трчајќи отишол при Адама во бавчата дека спиеел и му извадил полецка едно ребро, без да го усети Адам и го донесе на Господ; но и Господ беше заспал, та ангелот не смеал да го собуди и застанал на вратата, да го чека да се собуди.

Кога гледа ангелот свети, ѓаволот се качува по мердивенот и доаѓа при него и му вика: „Што седиш тука на вратата и зошто не влезеш внатре?“ Ангелот му рекол: „Се бојам да не го собудам Господ.“ — Ами што е ова што држиш во раката? го попрашал ѓаволот. Ангелот му рекол: „Ова е реброто на Адам.“ — Ѓаволот му рекол: „Ти се молам, ангеле, камо да го видам какво е.“ Ангелот се излагал и му го дал и ѓаволот тој саат

прснал да бега и ангелот се пуштил по него. Бре тука — бре таму, гаволот напред со реброто бега, ангелот по него трча да му го отме, и гаволот се шукнал во една дупка, а ангелот го фанал за опашката. Теглил, теглил и му ја искубал на гаволот опашката и гаволот се скрил во дупката. „Ами сега каков цувап ќе дадам на Господ?“ си викал по патот ангелот. Како отишол при Господ, го наоѓа дека спие уште. „Ке го собудам,“ си рекол ангелот, „та што сака нека ми прави; да не би да ми рече: 'зошто не ме скорна од преѓеска?'“ И тогај фанал да вика: „Господи, Господи!“ И Господ му рече мижејќи: „Ајде, оди си, тоа што тие во рацете, да стане тоа што сум рекол.“ И така гаволската опашка станала жена и ѝ ставиле името Ева.\*

## МАЧОРОТ АЦИЈА И КАЛУЃЕР

Бидејќи еден мачор многу бил ловџија, беше ги сѓтрел сите глувци во таа околија кај што живееја. Кога видоа стаорите оти глувците мачорот ќе ги досвршел од ловење, ошле кај големиот стаор сите стари да се прашаат што да прават, за да се избават од мачорот: „Како да правиме, честити стаоре, од еден гаолски мачор што ни го затре сојот од глувци и сега веќе се настрвил нас стаорите да не јаде? Катаден со него борба правиме под амбарите; арно ама никој досега што се борил со него не го кутнал; сè тој кутиња, натемаго натема, да би му се исушиле тие остри нокти да би!“ — му рекле стаорите на главниот стаор. — „Дејди браќа, дејди аќамии, што ве гледам сите будали! ами може зер некогаш мрава со мечка да се бори, та и вие со мачор да се борите? Прашајте паталец, а не прашајте гаталец. За вас друго чаре нема, пријатели, освен да седите в дупки скриени, дури да си ја намножите челадта, та после и ако изедува мачорот по некој глушец од синови ви што не ќе ве слушаат и од дупка ќе излегуваат, нема ништо тогај, речете на десет една и друго ништо. Од мене, ако барате ум, овој ум можам да ви го дадам и друго ништо.“

Се благодарил на науката што им ја даде големиот стаор на стаорите и си отидоа секој по својот синор, та си раскажаа по пријателите и по родовите, за никој од дупки надвор да не излегува, не знам до кое време.

---

\* These texts were accented by Blaže Koneski. The accents differ in certain respects from the versions I prepared from a recording he made for me. The major difference is that to my ear the conjunctions (particularly polysyllabic ones) have their own stress, while Koneski has nearly always included them in a larger accent-unit. Other differences are chiefly in the "logical" stress which he put on some words when he read for the recording and on others when he wrote the accents.



Чекај мачорот некој глушец или стаор да излезе денеска — немало; чекај утре — немало, чекај другиден — немало. И еден ден застанал на една дупка, та исчекал едно глувче да се јави од дупката. Едно го видело мачорот, и се тргнало повнатре да не го чапне нешто. — „Стој си мачорок, стој си на дупка, ако сакаш и една недела; нам ни нарачаа стаорите ич да не излегуваме од дупка надвор, за ти да не можеш да не јадеш. Разбра, мачору, али не разбра? Ич од сега ти глушец не ќе каснеш, вака да знаеш.“

Откога беше се научил мачорокот оти стаорите ги научиле глувците да не излегуваат од дупка надвор и откога гладувал многу дни, измислил еден мариџет да им прави на глувците. Нашол една калуѓерска шапка и една долга раса, зел едни црни броеници подолзи од него, та отишол в црква кај амбарот, што ја збираа црковната пченица, и застанал спроти дупките, од кај што излегуваа многу глувци, и фатил да се крсти и метаниа да чини и да ги трга броениците зрно по зрно и да вика што може и не може: „Господи, помилуј, Господи помилуј, Господи помилуј, Господи помилуј; прости ме мене, Господи, прости ме мене, Господи, оти сум многу грешен!“ Од молитвата и молбата на мачорот чуја глувци и се натрчаа кај дупките да видат што вика мачорокот. Кога ги видел мачорот глувците во дупките, фатиле слинки да му течат и да се оближува, како кога да беше ги изел сите глувци; и паднал на коленици за да прави метаниа, и кревај ги рацете на горе, чини, врти ги белките од очите на небеси, гоа на Господ му се молел; тргај ги броениците и викај: „Господи помилуј.“

Кога видоа глувците оти мачорот ќе се свеќава, отрчаа, та им раскажале на постарите глувци и на помалите. — „Бре деца, немојте не трчајте и не излегувајте од дупки надвор, оти не е за верување мачорокот; прајте што прајте и до дупка внатре стојте!“

Сите глувци в дупки стојат и мачорокот го гледаат како се свеќава. Се чудат глувците на свеќатилакот негов, и најпосле си ја решил животта еден од глувците и пошол до него да види дали ќе го јаде. „Добро утро, калуѓере мачоре,“ му рекол и се приближил до него. — „Дал ти Господ две добра, чедо, му рекол калуѓерот мачорот. „Ела ми, ела ми, чедо, да му бакнеш на деда аџија десница, за ти да ми дадеш проштење, оти јас сум бил на аџилак и сакам да се свеќавам; таму, чедо, сум се исповедал, за да ми се простат гревите. Голем канон ми дадоа, чедо: месо ич да не каснам дури сум жив; е, е, метаниа непрестајно да чинам; е, е, броениците непрестајно да ги тргам и „Господи помилуј“ да велам. Ама со прво треба со сите глувци и стаори да се простам, та после да се свеќавам и после кантар да не фаќам и со терезија и со ендезе ич да не мерам. Ете вака, пиле, ете вака,

јагне, да им кажеш на сите глувци и стаори; нека дојдат и да ми целиваат десница, за да се испростиме, и алал да ми сторат досега што сум им додевал и не сум ги оставал раат да си јадат по амбарите пченица. Ете вака, чедо мое, ела уште еднаш да ми ја целиваш десница и оди ми со здравје, ама прво најди ми се пченица, та по после оди си и поздрави ги сите; нека дојдат да ми дадат проштење за да не ме остават врзан да си умрам и во вечната мака да одам, а пак ако не дојдат, брате, на нив нека е гревот, јас ќе си измијам раце и на нив гревот им го оставам.“

Отрча тој што му целива рака на аци мачорка калуѓера со сите друзи глувци што гледаа од дупките и им раскажаа на сите оти мачорот се стори посник и ги вика сите да му дадат проштење. На тоа озгора беа се собрале сите глувци и стаори на голем собор, та сторија еден мезлич дали да излезат од дупките надвор да си појдат малку пченица и да му дадат на ацијата проштење, али да си седат. Едни така рекле, други инаку, најмногу беше рекле да се решат уште три четири глувци и стаори да појдат до него да видат дали се вистина покајал. Наизлегоа глувци и му појдоа кај аци мачорот и му целиваа десница. „Дајте ми проштење, чеда, им рекол, оти многу сум ви згрешил досега јас вам. Господи помилуј, Господи помилуј,“ велел во тоа време и чинел метани, ги тргал што да може броениците и подбелуј со очите, — „море, ако ми излезете сите; ќе ве направам пастрма, ама чекај,“ си велел сам со себе. „и ќе видите каков посник сум јас аци мачор. Поставам сакам нејкам оти нема што да јадам!“ Откога му целиваа десница и му дадоа проштење, се изназобаа пченица, и отидоа та им раскажаа на сите оти вистина мачорот е асли вистински посник. Повторно беа направиле еден мезлич и се нашло за мунасип да излезат сите глувци и стаори пред аци мачора, да му дадат проштење, ама секој глушец да направи по една посна манца, како за поклон да прилега и да му ја однесат на ацијата, за да му го честат ацилакот.

Сите беа направиле манци и отишле кај аци мачорот. Сите беа му ги наредиле пред аци мачорот поклоните и му целивале десница. Кога ги видел мачорот поклоните сите посни, им рекол: „Абре јагниња, оти некој не ми донесовте поклон месо печено?“ — „Еда дека постиш, дедо аци, тики затоа не донесовме,“ му рекле. — „Е, кога е така, ај поиграјте едно оро,“ им рекол, „та прштавајте ми што сум ви згрешил.“ Се нафатиле сите оро да играат околу деда ација, и еден од постарите стаори им вели тивко, како со песна: „И играјте, браќа, оро, ама и на дупки гледајте!“ На оро то играјќи, веќе не можел мачорот да трпи и им се спушти на нив, та ги направи сите пастрма.

## СВЕКОР, СВЕКРВА И СНАА

Едно време си биле две жени — снаа и свекрва — и свекор. Двете жени си седеле дома покрај огниште та си пределе, а свекорот си работел по надворешна работа, а пак син му му бил на туѓина. Невестата им била трудна.

Еден ден предејќи си крај огниште снаа и свекрва, снаата ја праша свекрва си: „А мори нано, кога ќе ни се роди детево што го носам во мене, какво име ќе му кладеме?“

— Петко, одговорила свкрва ѝ, ќе го крстиме!

— Ами каде ќе го кладеме да лежи? повторила снаата.

— Овде, на катов, крај огништево, рекла пак свекрвата.

А над полицата, што била над катот, тогај имало еден скепар.

— Ами ако падне на него скепарон? прашала невестата.

— Ќе го отепа, одговорила свекрвата.

— Хаа! Кога е така, рекла мајката на нероден Петка, ајде да го плачеме!

— Ајде да го плачеме, си рекле обете умници жени! И така си ја оставиле работата и седнале да го плачат, да го тажат и да го редат нероден Петка.

Вечерта, кога си дошол од работа, свекорот се почудил гледајќи ги жените да плачат над ништо и за ништо, та ги прашал кого така го плачеле и тажеле. Тие му раскажале како од снаата ќе се родело дете; како ќе го крстеле; како ќе го повиеле и ќе го кладеле да лежи на катот; а најпосле како скепарот што бил на полица ќе паднел на него, та ќе го отепал Петка и ќе умрел, та затоа тие уште отсега го плачеле и го тажеле!

— Од Бога нашле, мори жени, Господ ви платил! извикал свекорот; што е оваа будалштина од вас? Како се плачело за нероден уште и неумрел Петко? Таква будалштина, повторил стариот, не ќе се наоѓа на веков! Јас ќе излезам и ќе шетам по сиов свет и ќе барам дали се наоѓаат побудали луѓе од вас.

И така старецот излегол од дома си да бара дали ќе може да најде побудали од неговите жени.

Одејќи патем, видел во една нива неколкумина што береле на куп и сакале да креваат кавтени ореи со вили, та ги поздравил и им рекол: — Честита ви работа, браќа! — Чест да имаш, старче, му одговориле тие. — Што чините тука со вилите? ги прашал стариот. — Сакаме да ги собереме ореиве на куп та да ги кренеме, му одговориле тие. Старецот тогај си помислил: Овие луѓе биле побудали од моине жени! — Ами се креваат ореи со вили? им рекол старецот. Тие не се сено, та да ги соберете и кренете со вили! Немојте така, браќа; ами земете по една лопата, та изри-

нете\_ги на\_куп. После зе́мете вре́ки та\_напо́лнете\_ги. Тие\_зеле лопати и\_вре́ки та\_тојчас ги\_собрале ореите на\_куп и\_ги\_напол- ниле вре́ките, та\_го\_молитвеле старецот, што\_ги\_научил таков ум.

Потаму одејќи, старецот нашол други луѓе што\_се\_мачеле да\_ качат на\_полесок едно\_магаре, за\_да\_ја\_испаса тревата што\_из- расла на\_полесокот; ама\_никако не\_можеле да\_го\_кчат. — По- мози\_Бог, пријатели! им\_рекол стариот. — Дал\_ти\_Бог\_добро, старче, му\_одговориле тие. — Што\_чините тука? ги\_прашал ста- рецот. — Се\_мачиме да\_го\_качиме магарево на\_полесоков, за\_да\_ ја\_испаса тревана, му\_одговориле, туку\_никако не\_можеме. — А, им\_рекол старецот, дајте\_ми еден\_срп, јас да\_го\_качам!

Тие\_му\_дале срп и\_старецот се\_поткачил на\_полесокот, ја\_ покосил тревата и\_му\_ја\_фрлил пред\_магарето да\_ја\_јаде. — Да\_ си\_жив, старче, извикале сите, што\_ни\_го\_стори ова\_добро; ни́е уште\_многу ќе\_се\_мачевме!

— И\_овие не\_биле подолни од\_моине\_жени, си\_рекол сам со\_ себе стариот и\_си\_тргнал по\_пат да\_бара уште будали.

Потаму одејќи стариот видел едни\_сватови што\_носеле в црква една\_невеста да\_ја\_венчаваат. Невестата била троа висока, пови- сока од\_црковната\_врата, та\_кога\_дошла до\_вратата, не\_ја\_созе- мало да\_влезе в црква без да\_се\_поднаведе малу. Сватовите се чуделе како\_да\_ја\_внесат невестата — едни велеле да\_и\_ги\_пот- сечат на\_невестата нозете за\_да\_се\_скуси малу; а други велеле не, откај\_нозете таа\_си\_е токму со\_прагот, а\_главата и\_е\_повисока, та\_оттаму требало да\_се\_поткуси. Други\_пак мислеле да\_го\_урнат горниот\_праг од\_црковната\_врата, та\_да\_може невестата да\_влезе.

Кога\_го\_видел и\_чул тоа свекорот, дедото на\_нероден\_Петка, си\_помислил: овие\_луѓе\_пак биле уште побудали од\_моите\_жени. та\_им\_рекол: — Што вака чините, бре браќа? А\_на\_невестата и\_ удрил една\_тупаница по\_плеќи и\_и\_рекол, „Наведи\_се, мори\_не- весто!“ Невестата се\_навила и\_си\_влегла в црква. Сите сватови се\_ почудиле на\_умштината од\_стариот и\_го\_измолитвиле за\_доброто што\_им\_го\_сторил.

Потаму сретил други\_едни луѓе што\_се\_мачеле да\_му\_ја\_из- вадат од\_една\_врчка главата на\_едно\_теле, што\_беше\_си\_ја\_загне- тило, за\_да\_јаде трици, та\_после не\_можело да\_си\_ја\_извади. И\_ним никако не\_им\_текнувало како\_да\_му\_ја\_извадат. Едни ве- леле да\_му\_ја\_пресечат главата на\_телето, а\_после да\_ја\_скршат врчката, та\_така да\_му\_ја\_извадат! А\_старецот, кога\_ги\_видел, им\_рекол: — Скршете\_ја\_врчката, та\_ќе\_му\_излезе главата на те- лето! Тие тогај ја\_скршиле, и\_главата излегла.

Отишол потаму стариот, та\_видел една\_жена каде\_си\_ја\_на- китувала свињата со\_низи флорини за\_да\_ја\_прати на\_браќ за\_

кума. Стариот ја прашал за каде така ја ружи свињата. А жената му одговорила: — Ке ја пратам на брак за кума! — Дај ми ја да ја занесам јас, повторил стариот. Жената му ја дала и тој си ја забрал и си ја занесол дома си.

Откако извидел толку будалштини по светот, стариот се вратил утешен дома (заедно со накитената свиња), оти нашол луѓе побудали од своите жени.

## ТЕКСТ ОД ЕВАЊЕЛИЕТО (Лука X)

30. Еден човек слегуваше од Ерусалим во Ерихон. И го фатија разбојници кои го слекоа и го изубиваа и си отидоа оставајќи го одвај жив. 31. А случајно слегуваше еден свештеник по тој пат и кога го виде, си помина. 32. А така и еден левит што беше на тоа место пристапи, го виде, и си замина. 33. А некој Самарјанин одејќи дојде над него и кога го виде, се смили. 34. И пристапувајќи му ги преврза раните и му ги полеа со масло и вино. И откако го качи на своето добиче го доведе во една гостилница и се загрижи за него. И утредента одејќи си, извади два гроша и му даде на гостилничарот, и му рече: „Загрижи се за него, и што ќе изарчиш повеќе јас ќе ти платам кога ќе се вратам.“

**БЛАЖЕ КОНЕСКИ**  
**МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРА ВО 19 ВЕК**

**1. УВОД**

Запознавањето со литературната дејност кај нас во 19 век нè поставува пред основните прашања на општествениот развој во Македонија во тоа време. А што беше основното? Него го гледаме во процесот што доведе до оформувањето на македонско национално-ослободително движење, кое во шеесеттите години на минатиот век издигна барања за духовна слобода, а подоцна и за државна самостојност.

Нормален развој, при оние животни услови што постоеја во Турската Империја, беше немислим. Па сепак, процесот на капиталистичкото преобразување, иако споро, ги разнишуваше основите на беговскиот систем и внедруваше нови општествени форми. Веќе во почетокот на 19 век се забележува живнување на нашиот градски елемент, формиран во својот поголем дел од придојдени селани што ја напуштаа земјата поради животната несигурност. Македонските трговци и занаетчи беа постигнале извесна економска моќ што им даваше можност за пројава и на просветното поле.

Тие го спомагаат излегувањето на првите печатени книги на македонски народен јазик. Самото печатење на книги покажува дека е создадена извесна средина што има за нив интерес. Во предговорот кон „Утешение грешним“, останат во ракопис, Кирил Пејчиновиќ расправа оти, кога ја напишал таа книга, мнозина му велеле: „Дади гу тају книжицу да се штампоса и мие ќе ти поможемо на харџот кога ќе ни пратиш по една книга, и ми ќе земемо от тиа книги за раздавање по книжовници“. Колку осетно нараснала потребата од книга на народен јазик, најарно покажува отворањето на македонска печатница во Солун од страна на Теодосиј Синаитски, околу 1838 година, како и опитот направен десетина години подоцна да се создаде печатница во тиквешкото село Ваташа.

До половината на 19 век книжевната дејност кај нас носи скоро исклучиво црковен карактер. Ова се однесува како до печатените книги така и до оние ракописни зборници што тогаш се составуваа на различни македонски дијалекти. Истовремено словенската просвета во Македонија беше ограничена на елементарното изучување писменоста, врз часословот и псалтирот, во таканаречените келијни училишта. Од половината на 19 век сè повеќе се шири мрежата на граѓански училишта. Тогаш се полагаат и основите на македонската граѓанска литература.

(...)

### 3. СОСТОЈБАТА НА КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНОТО ПОЛЕ ВО МАКЕДОНИЈА ВО СРЕДИНАТА НА 19 ВЕК

Во средината на минатиот век, со грижите од нашите трговци и занаетчи, се отвораат сè повеќе граѓански училишта, место поранешните келијни во кои сета наука се состоеше во срицањето црковни книги. Покрај грчките училишта, форсирани од Цариградската патријаршија, се уредуваат и училишта словенски, во кои се предава главно на месни македонски говори. Учителите се или Македонци (најпознати — Димитар Миладинов и Јордан хаџи-Константинович Џинот) или беа доведувани од Србија и Бугарија. Меѓу овие граѓански училишта, во кои се предаваше историја, географија, граматика, сметање и др., особено се истакнуваат училиштата во Прилеп и Велес.

Во средината на 19 век почеста е појавата, Македонци да одат на високи школи, првин обично во Атина, а подоцна сè повеќе во Русија. Така се создаваше македонска интелигенција што, иако малубројна, иако често пати приморана да ја напушта поради тешките животни услови својата земја, сепак придонесе многу за поставување и решавање прашањата од културно-просветниот развој на македонскиот народ.

Во времето за кое зборуваме Турција се наоѓаше во средиштето на европската политика. Во 1853 година изби Кримската војна што за христијанските народи во Турција се заврши главно со јалови ветувања за граѓански реформи. Меѓутоа како нов фактор истапуваше формирањето на национални движења на поробените народи во Турција. Станува јасно дека тие движења земаат на себе сè поголема улога во прашањето за натамошната судбина на Отоманската царевина, та заради тоа и великите сили настојуваат да ги потчинат под свое влијание. Сето ова го подбудуваше за политичка активност и македонското граѓанство, будејќи во него одредени надежи за ослободување од турското ропство. Очекувањата беа управени пред сè на Русија, како на голема словенска

и православна земја. Идејата на словенското братство, буђењето на словенските традиции, станува така суштествена составка во миогледот на младата македонска буржоазија зад половината на 19 век.

#### 4. БОРБАТА ПРОТИВ ЦАРИГРАДСКАТА ПАТРИЈАРШИЈА

Првото организирано политичко истапување на македонското граѓанство беше неговата борба против духовната власт на Цариградската патријаршија што тогаш во Македонија ги управуваше црковните и просветните работи. Оваа борба се засили при крајот на педесеттите и, главно, во шеесеттите години на минатиот век, кога во некои градишта дојде до демонстративно изјавување непокорност на Патријаршијата.

Цариградската патријаршија претставуваше всушност агентура на великогрчката буржоазија, служејќи на нејзините завојувачки цели во Македонија и Бугарија и стремејќи се кон елинизација на народот во тие земји. Затоа таа беше закоравен непријател на националната преродба и ширењето на словенска просвета во нив. Освен тоа, оваа од основа корумпирана установа, во која црковните званија се купуваа за пари, економски го исцрпуваше населението со своите големи даноци што сепак никогаш не стасуваа да ги покријат патријаршиските долгови.

Подлабоката содржина на црковната борба беше условена од секидневното настојување на нашето граѓанство да ги осигура за своите производи македонските пазаришта од опасната конкуренција на грчките трговци. Така и овдека фактори од економска природа беа решавашти во зародувањето на националното движење. Неговиот идеолошки облик пак беше во тој период — борбата за словенска црква и просвета.

Во таа борба македонското граѓанство се најде на исти позиции со бугарското граѓанство кое, бидејќи поразвиено, имаше главен збор во сета работа. Заедничките интереси што постоеја, заедничката борба против грцизмот, при близоста на јазикот — сето тоа создаде основа за ширење на бугарското влијание во Македонија, што најде свој одраз во народносното определување на еден дел од македонското граѓанство, како и во прашањето за македонскиот јазичен и литературен развиток.

Меѓутоа, македонското граѓанство поставуваше во црковната борба и свои специфични барања што се однесуваа до устројството на идната заедничка бугарско-македонска црковна управа, откако ќе се извојува отцепување од Патријаршијата. Тие барања се со-стоеја во тоа што заедничката црква да биде поставена на демократски а не на централистички основи, зашто со право се преду-



сетуваше опасност дека бугарската буржоазија ќе ја искористи црковната борба за свои посебни цели во Македонија. Во една статија излезна во весникот „Македонија“ (23 јуни 1870) сосем одредено се подвлекува дека централистичките тенденции, што се беа веќе појавиле, нема да ги задоволат Македонците и дека неминовно ќе го заострат македонското прашање.

Црковната борба против Патријаршијата доведе до создавањето на самостојна бугарска Егзархија, со султанскиот ферман од 28 февруари 1870 година. Некои македонски епархии веднаш, а други малку подоцна потпаднаа под нејзина власт. Меѓутоа, како што беше Егзархијата уредена на централистички принцип, стремејќи се да го преземе целокупното раковоство на црковните и училишните работи во Македонија, таа наскоро се судри со македонските општини што настојуваа да ја зачуваат својата самостојност. Веќе во средината на седумдесеттите години се јавува во Македонија движење за одделување од Егзархијата и создавање автокефална Охридска архиепископија, кое требало да се постигне со преминувањето во унијата. При крајот на 19 век пак, баш низ борбата против органите на Егзархијата, се оформува револуционерното движење што за своја цел го постави создавањето на автономна Македонија. Горче Петров, еден од основачите и раководителите на револуционерната организација, изнесува во своите „Спомени“ дека околу 1890 година се јавува реакција „против стремежите на Егзархијата бесконтролно да господарува во црковните и училишните работи во земјата... Немаше владика и повиден егзархиски учител што да не беше подложен на навреди и гонење од страна на населението“. Ова движење тој го смета како „прв чекор кон самодејност“ во Македонија: „Тоа неосетно се прероди во револуционерно движење. Од почетокот во револуционерното дело неосетно прво и главно учество зедаа истите луѓе што ја водеа борбата против Егзархијата“.

(...)

## 6. ПОЈАВАТА НА ГРАЃАНСКА ЛИТЕРАТУРА ВО МАКЕДОНИЈА

Во она општествено раздвижување, што настана зад половината на минатиот век, се разви во Македонија и поинтензивна работа на книжевното поле. Сега веќе се надминуваат тесните рамки на црковната книжнина, што уште владееше во првата половина на 19 век, и се јавуваат почетоци на граѓанска литература со нова содржина и нови изразни средства. Оваа литература се стремеше да се огласи на современите појави во животот на македонскиот народ, кој тогаш беше опфатен од борбата за културно самоутврдување, а освен тоа таа носеше акценти на интимното и општествено становиште на личноста.

Како и кај другите словенски народи што во 19 век ја преживуваа својата национална преродба, и овдека е за книжевната обнова карактеристичен разбудениот интерес за народната литература и народните обичаи. Во нив се гледаше најизразитото отелотворение на духот на народноста што треба да ја проникнува преродената народна култура.

Почетокот на работата за прибирање македонски народни умотворби е сврзан со името на браќата Димитар и Константин Миладиновци, чијшто голем зборник од народни песни излезе во Загреб, во 1861 година, со помошта на Ј. Ј. Штросмајер. Подоцна таа работа ја продолжија нивните следбеници, меѓу кои особено се истакнуваат Кузман Шапкарев и Марко Цепенков. До крајот на 19 век беше веќе собран и издаден голем дел од македонски народни песни, приказни и пословици.

Димитра Миладинова (околу 1810 до 1862) го споменавме веќе еднаш како еден од најистакнатите просветни работници во средината на 19 век во Македонија. Тој беше човек со пошироко образование: учеше грчка гимназија во Јанина, го познаваше, покрај грчкиот, италијанскиот и францускиот јазик. Извесно време (1856 год.) проведо во српските краишта, во Мостар, Сремски Карловци, Нови Сад и Белград. Откако се врати во Македонија, тој како учител во Прилеп, Кукуш и Охрид беше еден од првите и најактивните организатори на борбата против Цариградската патријаршија. Карактеристично е дека речиси сите истакнати македонски работници на литературното поле во тоа време беа негови ученици, меѓу нив и поетите Константин Миладинов, Рајко Жинзифов и Григор Прличев. Овој последниот со вакви зборови се изразува за својот учител: „Тој во секоја постапка имаше нешто привлечно. Зборот му течеше од устата како мед. Свештен оган му гореше во очите“.

До колку е познато, прв потстрек за собирање народни песни на Миладинова му дал рускиот славист Виктор Григорович кој, на своето научно патување по Турција, го посетил во Охрид 1845 година. Натаму секако дошло, како најважно угледување, запознавањето со Вуковите збирки на српски народни умотворби. Зборникот на Миладиновци спаѓа меѓу најважните појави во тие денови на книжевна преродба.

Како што ќе видиме подоцна, македонската народна поезија изврши влијание при создавањето на македонската уметничка поезија во втората половина на 19 век. Треба исто така да се земаат предвид, во врска со целокупното културно издигање на македонското граѓанство, и другите литературни влијанија што помогнаа да се одживеат обрасците на црковната литература. Тука иде на прво место влијанието на грчката, пред сè на класичната литература, со делата на која македонските ученици се запознаваа во грчките училишта. Несомнена улога изигра и српската литература:

постојат дури и зачувани преписи на српска граѓанска лирика од првата половина на 19 век. Во Македонија исто така имаше во тоа време луѓе што беа запознати и со руската литература. Сите тие фактори придонесоа да се создаде извесна средина што ќе покажува интерес за новата литература.

Меѓутоа, треба веднаш да се подвлече дека работата на првите македонски граѓански писатели не можеше, поради причините што ќе ги споменеме, да го има во Македонија оној одглас што со право би се очекувал. Имено, првите македонски поети — Константин Миладинов и Рајко Жинзифов, работеа далеку од својата земја, во Русија, печатејќи во изданија што само во ограничен број можеа да идат во Македонија; а Григор Прличев својата најдобра работа, поемата „Сердарот“, ја напиша на грчки јазик. Карактеристично е за овие поети, меѓутоа, дека живо сочувствуваа на судбината на својот народ, та нивната поезија е многу интересен документ за македонскиот живот во тоа време. Минејќи сега на поподробно соопштение за нивната работа, ќе видиме како се одразиле кај нив настроенијата и идеите што ја движеа општествената активност во Македонија по половината на минатиот век.

## 7. КОНСТАНТИН МИЛАДИНОВ

Помладиот од браќата Миладиновци, Константин, е роден во Струга околу 1830 година. Основна школа учел кај братата си Димитар, гимназија во Јанина; студирал три години историја и филологија на универзитетот во Атина (до 1852). Откако учителствувал едно време во село Магарево и Битола, тој со заземање на братата си успеал да добие стипендија за студирање во Русија, каде што отпатувал при крајот на 1856 година. Константин студирал на историкофилолошкиот факултет на Московскиот универзитет до 1860 година. Така тој го мина карактеристичниот пат на македонски интелектуалец од тоа време, обраќајќи се од занесот со елинската култура кон она што тогаш се наречуваше со зборот „славјанизам“. Сè поголема привлечност почна да добива тогаш за нашите луѓе Русија, како најголема словенска земја во која на самиот извор може да се запознае словенската култура. Во Русија стигна, пак по настојување на Димитар Миладинов, и другиот македонски поет — Рајко Жинзифов, две години по Константина. Тие во Москва се движеа во кругот на словенофилот И. С. Аксаков, па ги усвоија словенофилските идеи, што идат до израз особено кај Жинзифова. Заедно со една група бугарски студенти, меѓу кои е најпознат Љубен Каравелов, тие работеа на издавањето списание „Братски труд“, печатејќи тука и свои работи.

Константин ја напушти Москва при крајот на 1860 година, не можејќи да најде таму издавач за зборникот од народни песни. Тој оди во Виена, каде што се ставува со Ј. Ј. Штросмајер, кој се нафатил да го спомогне издавањето на зборникот, барајќи од Миладинова да го препише со кирилица, зашто песните биле бележени со грчка азбука. Зборникот излезе од печат во 1861 година во Загреб.

Во истото тоа време, постариот брат Димитар, наклеветен од охридскиот владика фанариот\*) Мелетиј, бидува затворен и спроведен прво во Битола а после во цариградската зандана. Штом разбрал за тоа, Константин побрзал во Цариград, за да му помогне некако на брата си, но таму и него го затвориле. Во јануари 1862 година, во растојание од само неколку дена, умреа в затвор Димитар и Константин Миладинов, заслужните македонски преродбеници.

Од Константинa Миладинов ни се останати околу пет-шеснаесет песни, печатени во „Братски труд“ и во некои други бугарски списанија и весници од тоа време. Мала по опсег, неговата поетска работа затоа се истакнува со силата на искрена надахнатост. Со неа не почнува македонската поезија само во литературно-историска смисла, ами почнува вистинската уметничка македонска поезија, што и денеска нè возбудува. Инаку извесни чисто стихоплетски опити имаше кај нас и пред Константина Миладинова.

Песните на Миладинова се пишувани на чист народен јазик од струшкиот крај. Тој тргна од тоа што како поетски израз беше создадено во македонската народна поезија, инспирисувајќи се од нејзиниот дух и нејзината мотивика, и јавувајќи се и во тој поглед претеча на творците на современата македонска поезија. Продолжувањето на народните поетски традиции беше оној правилен пат, по кој одеше Константин Миладинов, и само тој од првите македонски поети. Ке видиме како неразбирањето на тоа тешко се одрази во поетското творештво на Рајка Жинзифов и Григора Прличева. (...)

---

\*) Фанариоти — припадници на богатите грчки трговски фамилии, коишто живеела во Цариградскиот квартал Фанар. Фанариотите имаа низа привилегии, како економски така и политички, во турската империја. Фанариотите, искористувајќи ја грчката патријаршија —таа највисока црквена установа на сите христијани во турската империја, којашто беше под нивно полно влијание — безобзирно спроводела политика на погрчување на Бугари, Македонци, Власи итн., го ширела влијанието на великогрчката буржоазија, заносувајќи се со „национални идеали“ за воскреснување моќта на некогашна Византија. Лазо Мојсесв, *Бугарската работничка партија (комунисти) и Македонското национално прашање* (Скопје 1948) стр. 11.

## 10. СОСТОЈБАТА ВО МАКЕДОНИЈА ПРИ КРАЈОТ НА 19 ВЕК

Ние видовме дека во 60-те години на минатиот век борбата против Цариградската патријаршија го исполнуваше општествениот живот во Македонија. Во тесна врска со таа борба стоеше и појавата на граѓанската македонска литература во ова време. Шеесеттите и донекаде седумдесеттите години претставуваат период на најжива работа во македонската литература од 19 век. Тогаш се јавуваат нејзините највидни претставници — Миладинов, Жинзифов и Прличев. Децениите што дојдоа потоа доведоа до опаѓањето и речиси полното замирање на литературната работа во Македонија. Какви беа причините за тоа?

Пред сè треба да се истакне фактот дека релативниот економски просперитет во македонските градишта почна од 70-те години остро да опаѓа. Македонските производи не можеа да ја издржат конкуренцијата на капиталистичките стоки што сè повеќе се плазираат, особено откако се отвори железничката линија Солун—Скопје. Поради тешките животни услови и личната несигурност во оваа турска провинција, и инаку малубројната интелигенција од година на година емигрира, барајќи поносен живот. Овие луѓе повеќето се однародуваат.

Особено негативна улога во умртвувањето самостојниот културен македонски развој изигра Егзархијата која се покажа достоинствен наследник на Цариградската патријаршија. Нејзините методи на управување на црковните и школските работи во Македонија всушност не се разликуваа многу од оние што порано ги применуваше Патријаршијата. Противно на интересите од македонскиот народ, Егзархијата се раководеше од принципите на великобугарската хегемонистичка политика, стремејќи се да ја потчини на полно културно-просветната работа во Македонија и да оневозможи секоја пројава на самостојност во тој поглед.

Многу интересно е претставено ова настојување на Егзархијата, како и неговите пагубни последици, во полемичката брошура на Петар Попарсов (Вардарски) „Стамболовштината во Македонија и нејзините претставници“ која излезе во 1894 година. Писателот ја изнесува онаа „жалосна слика што ја претставуваше Македонија околу осумдесеттата година, кога Егзархијата доби поголемо значење, а нашата татковина стана како исцеден лимон (што впрочем не беше за фрлање), бидејќи имено голем дел од месната интелигенција ја напушти земјата, а останаа само оние стари работници што во својата простодушност и верба не допуштаа дека Св. наша Егзархија како човечка установа, може волно или неволно да биде во заблуда по некои прашања, па ја слушаа без никаква критика: сосем јасно станува како полека се зачна и издигна во цел систем егзархиската монархистичка управа што во најново време... се претворува во диктатура“.

Егзархијата пред сè се стремеше да ја сведе до нула независноста на македонските општини што порано играа голема улога во црковните и општествените работи, застапувајќи ги истовремено интересите на христијанското население пред турските власти. Општинските управи, избирани од народот, спроведуваа во негово име контрола над просветната работа. Затоа Егзархијата гледаше во нив најголема пречка за своите централистички стремежи, и настојуваше да ги оневозможи и да направи од нив послушно орудие. Попарсов изнесува карактеристичен детаљ — дека егзархискиот владика Григориј Охридски со револвер в рака растурил едно заседание на општинската управа.

Егзархијата немаше верба во месната интелигенција, плашејќи се од нејзините автономистички настрoenија. Затоа на сите поважни просветни и црковни должности поставуваше луѓе од Бугарија, сигурни спроводници на хегемонистичката политика спрема Македонија. Просветниот оддел на Егзархијата Попарсов го наречува „прост и чист северобугарски језуитски орден со извесна задача... што ја содржи во себе уште тенденцијата да се создадат во Македонија Бугари!“

Се разбира дека ваквото постапување на Егзархијата постави сид меѓу неа и народните маси, и мораше да уроди со реакција. Во народот се засилува движењето да се зачуваат старите права на општинската самоуправа, во македонските просветни прашања најважен збор да имаат Македонците. Укажувајќи на подмолната улога од великобугарските агенти во Македонија, кои на себе клаваат маска на браќа, Попарсов го управува овој апел до народот: „На помош, сите чесни Македонци! Да ги спасеме умираштите општини во Македонија, со кое сакаат да нè претворат во мртов труп, за да се играат со нас по своја волја, тие божем наши браќа!...“

Извлекувајќи длабока поука од постапките на Егзархијата, најдобрите претставници на тогашната македонска млада генерација, како што се Гоце Делчев, Горче Петров, Пере Тошев, Петар Попарсов и др., увидоа дека е тука работата за една политика на поробување на Македонија од страна на бугарските властодршци, што се кријат зад теоријата за еден народ и зад лицемерните фрази за помош на „братот-роб“. Во ова време кога македонските селани, ситни трговци и занаетчи сè повеќе се револуционизираат, тие ги удрија основите на Внатрешната македонска револуционерна организација (ВМРО), главната цел на која ѝ беше, македонскиот народ со сопствена борба да извојува слобода и своја независна држава, та да се оневозможат завојувачките стремежи на балканските хегемонисти спрема Македонија. „Македонија на Македонците, земјата на земјоделците“ — беше основна парола што укажува на свшноста на ова револуционерно движење. Од таа состојба на работите логично мораше да произлезе прашањето за продолжување на оние

традиции што во текот на 19 век, а особено во 60-те години, го обележуваа самостојниот пат на македонскиот културен развој. Нерешеното прашање на литературниот јазик пак се јавува. Недоследно и несмело тоа беше поставено во 1892 година преку списанието „Лоза“, издавано во Софија од една група македонски интелектуалци. Впрочем списанието наскоро беше забрането. Иако прашањето на јазикот од страна на македонските револуционери се оставаше за подоцна, кога Македонија ќе биде ослободена, во кое секако се огледува уште недоволната изјаснетост на националниот програм на движењето — тоа мораше да ги занима духовите. Тоа најде најарен и најполн израз во книгата на Крсте Мисирков „За македонските работи“, излезена во Софија 1903 година.

## 11. КРСТЕ П. МИСИРКОВ

Мисирков е роден во 1875 година во селото Постол кај Ениџе Вардар, Егејска Македонија. Основна грчка школа учел во своето место, нижа гимназија во Софија, Белград и Шабац. Во Белград завршил и Педагошка школа, во 1895 година. Потоа тој оди на студии во Русија, каде што 1902 дипломира по словенска филологија на Петроградскиот универзитет. Откако се вратил истата година во Македонија, тој бидува кратко време професор во Битола, но по убиството на рускиот конзул А. А. Ростковски, негов личен пријател, ја напушта Битола и повторно оди во Петроград. Тука Мисирков во септември и октомври 1903 година одржува, пред македонски студенти организирани во Македонско научно-литерарно другарство „Св. Климент“, три предавања што потоа, заедно со уште две нови статии, се објавени во книгата „За македонските работи“. Тој патува во Софија поради печатењето на оваа книга која излезе при крајот на 1903 година. Меѓутоа, само мал број егземплари можеше да допре до јавноста, зашто интервенираа великобугарските комитети, та книгата во поголем дел беше уништена во печатницата. Така се спречи, ова дело да изврши пошироко влијание во македонскиот народ кој со него можеше да се запознае дури по своето ослободување. Мисирков веднаш по ова мораше да ја напушти Софија. Тој работи како професор во руски гимназии. Во 1905 година издава во Одеса весник на македонски јазик „Вардар“. По Првата светска војна се установува во Бугарија, каде што и умира, како директор на гимназијата во Копривштица, на 26 јуни 1926 година.

Содржината на книгата од Мисиркова „За македонските работи“ е оваа: 1. Предговор;<sup>1</sup> 2. Што направивме и што треба да праиме<sup>1</sup> за однапред (предавање одржано на 21 септември 1903);

<sup>1</sup> Предговор; Што направивме и што треба да праиме.

3. Имам<sup>2</sup> ли се нужда од македонски научно-литературни другарства (предавање одржано на 28 септември 1903); 4. Националниот сепаратизм: земјишчето<sup>3</sup> на кое се имаат развијено и ќе се развијат за однапред (предавање одржано на 19 октомври 1903); 5. Составува<sup>4</sup>, составуваат и можат ли Македонија да составуваат од себе одделна етнографска и политичка единица; 6. Неколку зборови<sup>5</sup> за македонскиот литературен јазик.

Мисирков, значи, ги постави основните прашања на македонскиот национален развој, стремејќи се да ги осветли како во историски план, така и во поглед на начинот по кој треба тие прашања да се поставуваат и решаваат во дадената политичка ситуација. Мисирков не беше приврженик на револуционерната акција, зашто сметаше дека напредокот и целокупноста на македонскиот народ може да се обезбеди со заведување реформи во Турција, кои токму во тоа време, кој знае по кој пат, ги ветуваше европската дипломатија. Се разбира дека во тоа се лажеше. Но тој беше во право кога бараше поодредено истакнување на национален програм од страна на македонското движење. „Само одделното македонско национално самосознајне<sup>6</sup> кај нас ни дава<sup>7</sup> морално право — вели тој — да се бориме против барајното<sup>8</sup> на малите балкански држави,<sup>9</sup> да се разделат<sup>10</sup> нашата татковина, и да се бориме против пропагандите, што готват почва за дележ“. Во овој склоп едно од најважните места Мисирков му го одделува на прашањето за македонскиот литературен јазик. Тој ја пишува својата книга на централното наречје, кое — како што вели во предговорот — за него „от сега на тамо имам<sup>11</sup> да бидит литературен македонски јазик“. На прашањето за литературниот јазик Мисирков му посветува, како што горе приведевме, и специјална статија под наслов „Неколку зборови за македонскиот литературен јазик“, во која најпотполно и најсестрано дотогаш беше разработено тоа прашање.

Во изградбата на македонскиот литературен јазик Мисирков гледаше најдобар пат да се откине веќе еднаш македонскиот народ од рацете на балканските хегемонистички клики што се стремееа да го разединат, разделат и поробат: „Создајното<sup>12</sup> литературен јазик јет<sup>13</sup> дуовна потребност кај нас, со која се мислит да се

<sup>2</sup> Има

<sup>3</sup> земјиште... има... развија

<sup>4</sup> Составувала, составува и може... да составува од себе

<sup>5</sup> зборови

<sup>6</sup> самосознавање, самосознаење

<sup>7</sup> дава... право

<sup>8</sup> барањето

<sup>9</sup> држави

<sup>10</sup> раздели... татковина

<sup>11</sup> Има

<sup>12</sup> Создавањето

<sup>13</sup> е духовна



клаит<sup>14</sup> крај на злоупотребите на пропагандите со нашите интереси...“ Сфаќајќи го така големото политичко значење на оформувањето македонски литературен јазик, во кој однос — како што и самиот истакнуваше — беше продолжувач на едно дело започнато од порано, Мисирков апелираше кон своите сонародници да го љубат и бранат мајчиниот јазик: „Милоста кон народнијо<sup>15</sup> јазик — пишува тој — јет наш долг и наше прао. Није сме должни да милуваме<sup>16</sup> нашијот јазик, зашто тој јет наш, исто така, као што ни јет наша таткоината ни“. Мисирков даде одговор на основното прашање — врз кој македонски народен говор треба да се изгради литературниот јазик. Според него тоа требаше да биде централното македонско наречје, како такво што може да внесе во структурата на литературниот јазик најмногу типично македонски црти и во истото време да биде спона меѓу останатите македонски говори. Во однос на второто прашање — за македонската ортографија, тој се застапуваше да се примени фонетскиот принцип, со извесни „мали отстапки на етимологијата“. Во битното тој се водеше од примерот на Вуковата правописна реформа. Натамошниот развиток на македонскиот литературен јазик ги оправда погледите на Мисиркова по обете споменати прашања — за народната основа на литературниот јазик и за неговата ортографија.

## 12. ЗАКЛУЧОК

Литературната активност во Македонија през 19 век беше ограничена. Поинаку не можеше ни да биде, кога ќе се има предвид во какви услови живееше тогаш македонскиот народ:

Сепак резултатите што таа активност ги донесе се многу значајни во културната историја на македонскиот народ. Тогаш по прв пат се направи обид да се создаде една македонска литература што, ослободена од рамките на поранешната црковна литература, ќе одговара на новите животни потреби, уметнички ќе ги обликува стремежите и настроенијата што го движат македонскиот човек во ова време. По тој пат, во поезијата на К. Миладинов, Р. Жинзифов и Г. Прличев, се стигна и до извесни уметнички остварувања.

Одделно треба да се истакне важноста на онаа работа, што се развиваше во втората половина на минатиот век, за прибирање на македонски народни умотворби. Народната поезија изврши влијание при создавањето на македонската уметничка поезија тогаш; ова нејзино влијание ќе биде уште поизразито подоцна — кога се зародува современата македонска поезија.

<sup>14</sup> се мисли да се кладе

<sup>15</sup> народниот

<sup>16</sup> милуваме (= сакаме, љубиме)

Секако дека најважен резултат на литературниот, или поточно речено на целокупниот национално-културен развој во Македонија во 19 век — беше поставувањето на дневен ред прашањето за македонскиот литературен јазик. Во тоа се луташе и се бараше, но свеста дека на македонски јазик постојат уметнички творби, дека, значи, на него може да се создава литература — таа свест беше тука. Видовме како се одвиваше јазичното прашање стремејќи се кон онаа крајна цел: да се создаде посебен македонски литературен јазик, како израз на индивидуалноста на македонската нација, чиј процес на формирање — и покрај сите пречки — одеше напред. Таа цел се оствари најпосле во наши дни, кога македонскиот народ постигна своја национална слобода.

ВАСИЛ-ИЉОСКИ

Од БЕГАЈКА

[ЛЕНЧЕ, ќерка на ТРАЈКО и ВЕЛИКА, го сака БОШКО, син на сиромашката вдовица ЕВРА. Неа ја сака ДОСЕ, син на чорбацијата СТОЈКО. ДОНКА е слугинка на Трајко.

Дејството се одигрува во Куманово во почетокот на дваесеттиот век.]

ВТОРИ ЧИН

Гостинска соба во аџи-Трајковата куќа. (...)

ВЕЛИКА (влегува): Што, си отиде оној човек?

ТРАЈКО: Си отиде, па што?

ВЕЛИКА: Едно кафе да му сваревме.

ТРАЈКО: А, му сварив јас кафе, да речам, саде кафе. (Пишува во тефтерот.) На Митрета Докин уште черек лира лихва. Ете му го кафето. Нека му е на здравје! (Го склопува тефтерот и го заклучува во долапот.) Е, сега да видиме што имаш да ми кажеш?

ВЕЛИКА: Па, нешто за Ленче.

ТРАЈКО: За Ленче?

МИРСА (влегува брзо, задувана): Уф, ега нога скршила, ќе ви го скршам разговорот!

ВЕЛИКА: Е, Мирсо, седни.

МИРСА: Да седнам, туку кој знае што имате, што се вели, да си зборувате.

ТРАЈКО: Демек, тоа сакаш да знаеш. Седни, па ќе чуеш.

МИРСА (седнува): Не сум дошла да слушам, туку да зборувам. Имам нешто за Ленче...

ТРАЈКО: И ти за Ленче?

МИРСА: Демек и вие за неа сте зборувале?

ТРАЈКО: Само што почнува оваа.

МИРСА: Е, ако си почнала, нека си настави.

ВЕЛИКА: Не... јас сакав онака...

МИРСА: А, онака! Насамо. Ако, ако! Ама тоа не е правина! Ти сè криеш од мене, како да сум некоја туѓа.

ВЕЛИКА: Јас не кријам. . .

МИРСА: Молчи, молчи! Уште имаш уста да се браниш! Не криеш, туку не кажуваш.

ТРАЈКО: Е, па и ако крие, де! Сè ли тебе да ти се каже?

МИРСА: Така! И ти ја браниш! И ти нејзината страна ја држиш. Така, држи се за полата од жената. А сестрата? Кој ти ја бакари пак неа? Та, што дека сум ти сестра? Што дека сме, што се вели, на еден скут растеле и едно млеко цицале?

ТРАЈКО: Ама што фрлаш толку крупни зборови за ништо?

МИРСА: За ништо? За ништо не ме слагате и не ме прашувате — тоа било ништо! Како да сум некоја сокачка или не знам каква. Не ви е срам, да се засрамите!

ВЕЛИКА: Леле, Мирсо, немојте така!

ТРАЈКО: Ама си дошла ли ти овде да се караш, да речам?

МИРСА: Ти кажав јас зошто сум дошла; имам да зборувам за Ленче.

ТРАЈКО: Е, ајде кажи.

МИРСА: Да ти кажам, да ти кажам, брате сладок, туку ми е жал не ќе те израдувам. Е, колку ми падна мака кога ми кажаа мене. Дури не ми се веруваше. . . Од неа да излезе такво нешто, од нашето Ленче.

ТРАЈКО: Ама што е тоа, што? Кажи еднаш, доста го завигува.

МИРСА: Се сака, има љубовник!

ТРАЈКО: Што? (Избувнува): Се сака? Со кого? Кој е тој?

МИРСА: Е, кој! Ми е срам дури да ти кажам!

ТРАЈКО: Кажи го, кој е?

МИРСА: Никој и ништо! Бошко Еврин!

ТРАЈКО: Што! Тој пурјак! Со него таа. . . ациска ќерка! . . . (На Велика): Вистина ли е тоа?

ВЕЛИКА: Вистина е. . . туку нема ништо лошо. . . Таа си има само мерак на него, онака. . . во срцето. . . а не нешто онака. . .

ТРАЈКО: Како: вака, онака!

МИРСА: Велиш само мерак во срцето. . . Ама меракот, што се вели, се излева од срце в лице. Се гледа тоа. Се исцилибрила како некоја кокона од бел свет. Ја гледам на оро; кога не е тој до неа, одвај ги мрда нозете, а дојде ли тој, се фати ли до неа, ќе се разигра како некоја ченгија, игра, што се вели, игра, игра, на земја не гази. После, толку пати ја виделе со него на месечина. . .

ТРАЈКО: Така! А, дајте ми ја вамо! (На Велика): Доведи ми ја веднаш!

ВЕЛИКА: Немој, Трајко, немој така!

МИРСА: Остави ја сега, брате. Со лошо, полошо ќе биде. Тепај ја кучката колку сакаш, што се вели, таа пак ќе појде на касапница да дрине цигер. Ако сакаш да не оди, нарани ја.

ТРАЈКО: Не те разбираам.

МИРСА: Ќе ме разбереш. Седни и слушај. Девојката веќе ни стасала . . .

ТРАЈКО: Како стасала? Мала е таа уште. Колку години има?

МИРСА: Не се гледаат само години. По некое дрвце порано узрева. Така и нашето Ленче, стасало пред време. Затоа треба со време да го мажиме. Што се вели зборот, „Врзана козица, мирна горица“.

ТРАЈКО: Па јас не сум мислил за мажење.

МИРСА: Е, ти не си мислил, ама таа . . . И ако ја оставиш така, ќе ја земе ѓаволот, што се вели, ќе ѝ пукне глас, па после не ќе можеш да ја омажиш . . . Затоа гледај сега веднаш. Токму има еден арен касмет: Чорбаџи Стојко пуштил збор дека ја сака за Досета.

ТРАЈКО: Чорбаџи Стојко?

ВЕЛИКА: За Досета?

ТРАЈКО: Вистина, чорбаџи Стојко е од најбогатите луѓе во градот.

ВЕЛИКА: Ама син му е од најбудалите.

МИРСА: Малце е будалинка, ама пак е поарен од оној пурјак.

ВЕЛИКА: Зошто поарен?

МИРСА: Зашто е побогат. Зашто е од куќа, од фамилија.

ВЕЛИКА: Пак оној Бошко е поарен.

МИРСА: Да не сакаш за него да ја дадеме? Во каква куќа да ја пуштиме? Во плевна. Со кого да се засватиме? Со Евра парталката. Јас поарно од вас би се одредила, отколку со неа да се засватам!

ТРАЈКО: Оставите тоа што не бива. Да видиме со чорбаџи Стојко . . .

МИРСА: Може веднаш да биде работата. Сè до тебе стои. Ако сакаш . . .

ТРАЈКО: Ама, јас, и сакам и нејќам . . . Не знам ни сам . . .

МИРСА: Треба да знаеш. Зашто може после ти да сакаш, тој да нејќе. Ако чуе што се зборува за Ленче . . . А сега треба само еден збор да се каже. Да одам веднаш! (Напрегнато чека одговор.)

ТРАЈКО (по долго двоумење): Оди!

ВЕЛИКА: Леле, Трајко!

МИРСА: Така те сакам, брату-у-у! (Брго излегува, погледнувајќи ја Велика победнички.)

ВЕЛИКА: Леле, Трајко, што е ова што правиш!

ТРАЈКО: Јас што правам! А таа, ќерка ти?

ВЕЛИКА: Па таа, како секоја девојка.

ТРАЈКО: Не, не смее таа да биде како секоја. Таа е ациска ќерка.

ВЕЛИКА: Ациска, калајциска, — девојка во тие години не може да си нема мерак во срцето.

ТРАЈКО: Мерак. Море, би ѝ го искубал јас тој мерак, да речам, и со срцето заедно. Мерак! И на кого? на еден пурјак!

ВЕЛИКА: Каков да е, за неа си е арен. Нели си го бендисала? А оној Досе, нејќе ни да го види.

ТРАЈКО: Ако. Колцина се зеле така... па пак си живеат. А меракот не може да вирее во немаштината како цвеќе во мраз. Кога ќе нема ни мед ни леб, ќе го снема меракот уште во медениот месец.

ВЕЛИКА: Ама тој ич не е спроти неа. И не ли ја чу сестра ти, сама вели дека е будала.

ТРАЈКО: Е, ако бил малце тевекелија, та... Па господ, да речам, не дава две добра на едно место: ем пари, ем памет. Тамо малку скусил од памет, ама пари многу дал. Многу.

ВЕЛИКА: Не треба само пари да гледаш. За нашето Ленче треба момче онака... убаво, младо.

ТРАЈКО: Младоста и убавината се, да речам, за време. Ете, и ти беше некога млада, убава. А сега? Погледај се да се видиш каква си.

ВЕЛИКА: Арно, арно. А се гледаш ти?

ТРАЈКО: Па... и јас сум остарел малце...

ВЕЛИКА: Остави тоа, Трајко. Туку да трчам по Мирса, да се врати.

ТРАЈКО: Не. Тоа е свршено. Ајде кажи ѝ на ќерка ти, како што е ред. Јас ќе се вратам веднаш... (Отидува.)

ЛЕНЧЕ (влегува): Мајко!

ВЕЛИКА: Оф, ќерко!

ЛЕНЧЕ: Не ме дава?

ВЕЛИКА: Те дава... За друг... за оној Досе.

ЛЕНЧЕ (солзи ја обливаат): Леле! За него! За тој... Не! Не давај ме, мајко! Оди, мајко, зборувај му!

ВЕЛИКА: Му зборував.

ЛЕНЧЕ: Оди пак! Гледај како знаеш, златна мајко! Бргу дури не излегол!

ВЕЛИКА: Оф, јас сирота! (Излегува.)

ЛЕНЧЕ: Оф леле, леле! (Силно липање ѝ го задушува гласот. Ја вовира главата во перница на миндерот.)

ДОНКА (влегува): Ленче!

ЛЕНЧЕ: Донке, сестро, да знаеш што ме најде!

ДОНКА: Знаам, сестро! (Ја прегрнува.) Ленче прости ми, Ленче! (...)

ЛЕНЧЕ: Зошто? (...)

ДОНКА: Јас го лажев оној мунџил Досе... Тој секоја вечер ми даваше по нешто за јадење: шеќерчиња, леблебии, суво грозје... за тебе.

ЛЕНЧЕ: И ти си земала?

ДОНКА: Земав, раката да ми се исуши, и го лажев дека ти примаш, а сама сè јадев, ала да ме изеде троглава! (...)

ЛЕНЧЕ: Леле, Донке, Донке!

ДОНКА: Оф, леле, што сум ти направила! Қори ме, сестро, карај ме, многу сум ти згрешила. (Плаче силно.)

ЛЕНЧЕ: Не си знаела, Донке, не си сакала! Молчи, сестро, не плачи! (Ја бацува.)

ДОНКА: Ленче, сестро, колку си арна!

ЛЕНЧЕ: Оф, Донке, зошто ми е животот! Ке се убијам, Донке! Сода ќе испијам.

ДОНКА: Гори многу, сестро!

ЛЕНЧЕ: Ке рипнам од балкон!

ДОНКА: Високо е.

ЛЕНЧЕ: Ке рипнам в бунар!

ДОНКА: Длабоко е... Јас да сум на твое место, нешто друго би направила.

ЛЕНЧЕ: Што?

ДОНКА: Би побегнала!

ЛЕНЧЕ: Мислиш тоа е полесно?

ДОНКА: Само ако сакаш, и тој ако сака.

ЛЕНЧЕ: Тој... А татко, мајка?

ДОНКА: Остави ги нив. Размисли за тоа, Ленче. Размисли убаво, сестро. Ке те оставам. Насамо поарно се мисли. (Излегува.)

ЛЕНЧЕ: Да бегам! Бегалка!... Да поругам и татко и мајка. Леле, што да правам? (Плаче.) (...)

[Мајка му на Бошко дојде да ја побара Ленче.]

ТРАЈКО: Толку, не треба повеќе зборување!

ЕВРА: Не лути се, аџија, со сила убавина не бидува. Ако сум прозборувала, ништо лошо не сум сторила.

ВЕЛИКА: Така е, Евро, имаш право.

ТРАЈКО: Рековме, секој има право да почука на девојкина врата, туку пак човек треба да гледа каде ќе почука. (Зајадливо.) А ти требаше да почукаш на подолна врата!

ЕВРА (станува, се исправува, спокојно и достоинствено, со тон на советување): Е. аџија, секако иде: од високо човек може да слезе надолу, а оздола може да се искачи. Веков е како тркало, не стои на едно место. Прштавајте, седете со здравје. (Си отидува.)

ВЕЛИКА (испраќајќи ја до вратата): Со здравје, сестро, прштавај и ти.

ТРАЈКО: Пурјаци без срам и без образ! Тие да ја побараат ќерка ми! Што знаела таа, парталката! Тркало, искачување... Син ѝ нејзин ќе се искачел. Ке се качи тој — на бесилка!

ВЕЛИКА: Леле, Трајко, што зборуваш!

ТРАЈКО: Така поминуваат такви — јали в апсана, јали сургун, јали ќе фати пустина в планина.

ВЕЛИКА: Детето не е од тие... Си ја гледа работата.

ТРАЈКО: А! Тие под една работа кријат друга. Не биди како ќора кокошка. Погледај го ти само како го носи фесот, каков му е одот, погледот. И остави сè друго, само ова што смее да ја побара ќерка ми! А и таа, кучка... И ти, како мајка, да отвориш очи, да размислиш, да покараш, да поучиш! Такви куќа не отвораат, туку затвораат. Еден ден ќе дојде она: „Се мажила мома, да не седи дома“.

ВЕЛИКА (ослушнува и гледа надвор): Леле, ене го чорбаџи Стојко!

ТРАЈКО: А, иде ли? Е, сега гледај за него кафе да не забораиш!

СТОЈКО (влегува, се ракува): Помози бог!

ВЕЛИКА: Дал бог добро... Повели...

ТРАЈКО: Добро ми дојде, чорбаџи Стојко! Бујрум, седни овде до мене. А така!

СТОЈКО: Па како сте ми вие?

ВЕЛИКА: Па, сполај на господа, арно. А вие?

СТОЈКО: Сполај на бога, и ние сме арно. Како ми поминуваш ти, аџија?

ТРАЈКО: Па со милоста божја арно, чорбаџи Стојко. Ете, си ги бројам везден, да речам, бројаниците и деновите.

СТОЈКО: Е, уште многу ќе ги броиш, ишала, уште многу.

ТРАЈКО: А, прикрај се веќе, комај на прикрајка. Туку уште ќерка ми да ја удомам, па ако сакаат, веднаш нека се прекинат.

СТОЈКО: А, не, аџија. Ќерка ќе удомиш, па внуче ќе чекаш, па друго ќе дочекаш, па треќо, ишала. Така е, Велике?

ВЕЛИКА: Па тоа е во божја рака, а господ, сполај му, не прашува ни кога дава, ни кога зема.

(Ленче влегува полека со послужавник.)

СТОЈКО: Така е. Право има Велика.

ТРАЈКО: Раѓањето и умирањето е во божја рака. Ама за сè друго треба таткото да гледа. На прво место за венчање, зашто човек еднаш се раѓа, еднаш умира, и еднаш треба да се венча.

СТОЈКО: Така е.

ЛЕНЧЕ (го послужува со слатко, прво Стојка па Трајка) Повели.

ВЕЛИКА: Добро си дошол, чорбаџи Стојко.

СТОЈКО (земајќи да се послужи): Да си ми жива! Ај добро сум нашол. (Зема слатко и пие вода.)

СИТЕ: На здравје!

СТОЈКО: Здравје да имате!

(Ленче излегува.)



СТОЈКО: Е, што имате ќерка, господ да ви ја поживи!

ВЕЛИКА: Амин! И тебе да ти е жив син ти.

ТРАЈКО: Ама и ти имаш син, чорбаџи Стојко! Мирен, кроток, се гледа дека е чорбаџиски син, од домаќинска куќа. Не е, да речам, како оние пурјачки залангури.

СТОЈКО: Зошто го учам везден: „Досе синко. Ако појдеш по крив пат, во моја куќа место за тебе ќе нема. Јас сè за тебе се мачам, да те направам човек. Дал господ имот, имот. Сè тоа тебе ќе ти остане, твое ќе биде.

ТРАЈКО: Така, човек, да речам, во гробот не може да понесе. Секој татко за својата челада работи и живее. А кога ќе умре човек, гледа да им остави поарен живот.

СТОЈКО: Така е, аџија. Не зборуваш, туку вангелија поеш. Е, ете што ти чини човек аџија да биде и во својата куќа да дочекува владика!

ТРАЈКО (со поклон и со рака на градите): Да му ја имаме молитвата!

ВЕЛИКА: Да видам кафето... (Излегува.)

ТРАЈКО: Послатко! Па како ти оди работата, чорбаџи Стојко?

СТОЈКО: Греота е од бога да се поплачам, аџија, арно. Сега ќе фатам да си носам стока направо од Солун.

ТРАЈКО: А, така те сакам, де! Зошто да им ги полниш чекмеџињата на скопските болтаџии?

СТОЈКО: Што велиш, аџија, и ние имаме чекмеџиња.

ТРАЈКО: Велиш, стока од Солун. Гледам, дуќанот ти е полн: не можеш да поминеш од вреќи и сандаци.

СТОЈКО: Тесно ми е.

ТРАЈКО: Тесно.

СТОЈКО: Комшијата мој, Санде, ќе даде фалименто.

ТРАЈКО: Бре?

СТОЈКО: Многу е заборчен. А вамо слаб е со капетал.

ТРАЈКО: Слаб.

СТОЈКО: Ќе му се распродава сè. Јас ќе му го земам дуќанот. Ќе го урнам сидот, и така ќе си го раширам мојот.

ТРАЈКО: Е, убаво ќе ти биде така.

(Велика и Ленче влегуваат.)

СТОЈКО: Па напролет, со бога напред, и куќа нова ќе сидам. Луѓето се умножуваат: син ќе венчам, па внуџиња ќе дојдат...

ТРАЈКО: Ишала, ишалá! Со помоќта и со милоста господова, сè напредница да ти оди, чорбаџи Стојко...

(Ленче послужува со кафе и излегува, Велика по неа.)

СТОЈКО: А ти, аџија, како твојата работа? Токму како за аџија! И за тебе арно, и на луѓето им правиш добрина. А се виде некој на зорт, трчај кај аџијата.

ТРАЈКО: Така, туку пак аџијата, да речам, не им чини. Сè им е многу лихвата. Комитациите ги подбуцнуваат: „Не давајте!“ И мене ми порачуваат: „Од толку и толку лихва повеќе да не земаш“. А од друга страна: „Ке дадеш толку и толку за комитетот...“ Само за нив да работи човек! Им се чудам на некои од чаршијата што одат со нив! Што не си ја гледаат работата...

СТОЈКО: Велат, баш за работата наша, за трговците не чинело ова... Знаеш, има дури и Турци што сакаат да се промени... младотурци.

ТРАЈКО: А, младотурци... фукари и аџамии, училие, недоучиле, негде по бел свет. Јас се држам со старотурците... И арно ми оди работата... Па и за тоа ми порачаа... Уште малку ќе фатат да ми повелаат што да јадам и колку да спијам. Туку нека ми е жив мене Екрем-ага. Царот има долга рака.

СТОЈКО: Ке му ја скуселе, велат. Султанот нè продавал на европските банкири и кумпании. Ке не излапаат како јагули ситните риби: не можеме да издржиме со нив конкуренција. Остави што пропаѓаат занаетчии и послаби трговци, туку и луѓе со голем капетал... Банката дава со мала лихва, туку мрежата ѝ е широка, та накрупно лови. И крупно се заплеткуваат во неа. А кај тебе сè помалку идат, нели?

ТРАЈКО: Помалку.

СТОЈКО: И понесаглам. Порано се знаеше за секого на колку стои, до кога ќе стои. А сега, одеднаш туку се стркалал човекот оголгол... На Димка Саздовски си му дал, слушам, многу пари?

ТРАЈКО: Па... многу... Туку тој е, да речам, даб.

СТОЈКО: Даб, туку влегол црвецот... И тој...

ТРАЈКО: Па, и да... онади... има тој куќи, магази...

СТОЈКО: Има и ниви и лозја. Туку сè тоа ќе биде малку, колку борчови има.

ТРАЈКО: Бре? Ке има нешто: од некое време ми ја забава лихвата.

СТОЈКО: Гледај веднаш, да не ти изгори лихвата сосе главата.

ТРАЈКО: Арно што ми кажа, чорбаџи Стојко... Не се малку пари... Голема добрина ми стори!

СТОЈКО: Е, па за тебе јас, аџија...

МИРСА (влегува задувана): А, дошол чорбаџи Стојко!

СТОЈКО: Е, каде си ти, Мирсо?

МИРСА: Прштавај, чорбаџи Стојко, ме врати снашка Евка за еден збор, па уште еден, па уште еден...

СТОЈКО: Е, зборовите ти се како црешни, на еден десет ќе се нафаќаат.

МИРСА: А вие, белки ја свршивте работата и без мене.

СТОЈКО: А, не. Јас те чекам тебе.

МИРСА: Е, па ако е до мене, веднаш ќе ја свршиме работата. Многу зборување не треба. Ти, чорбаџи Стојко, имаш син за женење.

СТОЈКО: Така.

МИРСА: А, ти, брате, ќерка за мажење.

ТРАЈКО: Така.

МИРСА: Колку за девојката, ич не треба зборување, мана си нема, па со сто очи да ја гледаш. А и на момчето не му треба фалење. Како да се родени едно за друго.

СТОЈКО: Така. За тоа толку си се сакаат.

ТРАЈКО: Кој?

СТОЈКО: Па мој Досе со твоето Ленче.

ТРАЈКО: Се сакаат?

МИРСА (му дава знак со мимика): А-а, се сакаат...

СТОЈКО: Сега, аџија, твој збор чекам. И ти, Велике, што ќе кажеш за дарови, за од женска страна...

ВЕЛИКА: Па, се знае за дарот, спроти куќата... бовчалаци, едно, друго, треќо... сè. Како што прилега на аџиска ќерка.

ТРАЈКО: И спроти вашата куќа.

МИРСА: Така. За мене едни кондури стифалети роганлии, јали од видело, со високи топуци, што сум трчала толку... Туку за даровите после да зборуваме. Сега речете аирлија нека е!

ТРАЈКО: Аирлија!

СТОЈКО: Аирлија! Да се исцеливаме! (Се прегрнува со Трајко, се ракува со Велика и со Мирса.) Нека ни е честито, сваќе!

ВЕЛИКА: Амин, свате.

МИРСА: Честито, свате, и вековито!

ТРАЈКО (вика) Ленче, Ленче! Брго вамо! Брге, чорбаџи Стојко, и на господа ќе му е мило нашите куќи да се ородат!

МИРСА: Така. Најдомаќинската и најчорбаџиската куќа во градот!

СТОЈКО: Е, што ќе направиме свадба! Ќе се чуди цело Куманово!

(Ленче влегува, одвај го крие очајанието.)

ТРАЈКО: Целивај рака, ќерко, на свекор ти.

СТОЈКО: Да си ми жива, ќерко. (И подава златник.) Од мене дар, од бога здравје! А касмет во мојата куќа ќе најдеш и касмет ќе ми внесеш во куќата. А сега проштавајте, да одам веднаш дома да ги израдувам. Ај седете ми со здравје! (Излегува.)

ТРАЈКО: Со здравје, сват Стојко!

ВЕЛИКА: Со здравје...

МИРСА: Здраво живо на сите дома, на сваќа Цена на... (Сите го испраќаат продолжувајќи да говорат.)

ЛЕНЧЕ (како останува сама, солзите ѝ бликнуваат и сета задржувана болка провалува во конвулсивен плач): Оф, леле!...

ДОНКА (и притрчува): Ленче, сестро!  
 ЛЕНЧЕ: Донке, ме свршија, Донке!  
 ДОНКА: Ако те свршиле, та не е сè свршено! (Гледа низ прозорецот, водејќи ја и неа натамо.) Ене го Бошко!  
 ЛЕНЧЕ: Бошко! (Надвор веќе почнале оро и се слушаат „тупанчиња“.)  
 ДОНКА: Сите играат, тој се одделил сам. Право вамо гледа. Боже како е нажален!  
 ЛЕНЧЕ: И налутен! (Се тргнува од прозорецот.)  
 ДОНКА: Треба да ја разбрал работата. Ела, Ленче, да видиш како жално гледа.  
 ЛЕНЧЕ: Не, Донке, ако го погледам повеќе, ќе рипнам од пенцере.  
 ДОНКА: Тој би те дочекал на раце.  
 (Трајко, Мирса и Велика влегуваат.)  
 ТРАЈКО: Ај, Донке, и на твоја глава!  
 МИРСА: Да ти се врати, Донке, оваа радос'.  
 ДОНКА (за себе): Не дај ми, боже, таква радос'.  
 ТРАЈКО (на Ленче): А ти што си таква, да речам, како гемии да ти пропаднале?  
 ВЕЛИКА: Остави го сега девојчето!  
 ТРАЈКО: Како да ја оставам? Не ја гледаш каква е? А треба да е весела, да се радува.  
 МИРСА: Па таа се радува, туку и жали... Не знаеш ти како сè жали за моминско време, за оро, за пѐсна, за другачки...  
 ТРАЈКО: За тоа ли е? Ајде викнете ги другачките, нека си попеат, нека си поиграат оро. Ајде, Донке, збери ги сите од орото!  
 ДОНКА: Сега (Излегува.) (... )

### ТРЕТИ ЧИН

[Соборно место, каде во недела и празнични дни младејта игра оро. Десно куката на аџи-Трајко, висока на два ката, со балкон, убаво бојадисана и нашарена. Пред куката градина. Покрај ѕидот од двете страни на портата ѕидани седишта. Лево и десно улици.] (...)

БОШКО (се качува на педсидокот, гледа во прозорецот на Ленче): Ене ја на пенцере. Да ја викнам? Ајде. (Затресува гранка.) Виде. Дали ќе излезе?  
 ЛЕНЧЕ (излегува): Зашто ме викаш?  
 БОШКО: Па... така... да ти ја честитам свршувачката...  
 ЛЕНЧЕ: Зар ти?  
 БОШКО: Ја јас, ја кој друг. Ама што момче си одбрала! Момче и пол, Досе...  
 ЛЕНЧЕ: Бошко, зар не знаеш... Што можев јас?

БОШКО: А, ќе можеше, да сакаше... Да ме сакаше мене. Е, будала јас: мислев, верував дека ме сакаш.

ЛЕНЧЕ: Зар уште не ми веруваш, Бошко!

БОШКО: Бре, уште? Мижи да те лажам! Зашто не излезе синоќа? Толку сакав да зборувам со тебе. Не ти рече чо-Трендо?

ЛЕНЧЕ: Ми рече.

БОШКО: И писмо ти пратив. Не купи вчера изутрина симид од Спасе Тумбочелецот?

ЛЕНЧЕ: Купив. Расечен... Среде, писмо... Го читав и го квасев со солзи.

БОШКО: Ами како не, солзи. Што ми ваѓаш ширити! Зашто не излезе?

ЛЕНЧЕ: Татко, Бошко, ме заклучи. И вечерава. Туку Донка некако ујдиса клуч. Леле, Бошко, да знаеш со каков страв стојам. Ако стане пак...

БОШКО: Да ме сакаш, не\_ќе\_имаш страв, ни...

ЛЕНЧЕ: Како да ти докажам, Бошко, дека те сакам!

БОШКО: Како? Бегај за мене!

ЛЕНЧЕ: Бегалка! Да бидам бегалка!

БОШКО: Бегалка, ако сакаш моја да бидеш.

ЛЕНЧЕ: Сакам, Бошко, туку мајка, татко... Таква рана да им отворам.

БОШКО: Така. А мојата рана, а мојата болка! Слушај, Ленче! Ако те изгубам, не ќе можам да преболам. Јас не можам да живеам без тебе, Ленче!

ЛЕНЧЕ: И јас не можам без тебе, Бошко! И мојата рана е без пребола! Ќе ти умрам, Бошко!

БОШКО: Зашто, Ленче! Зашто да умреме, кога можеме да си живееме заедно, среќни.

ЛЕНЧЕ: Ама...

БОШКО: Нема веќе ни ама, ни аман! (Ја прегрнува цврсто.)  
Ајде!

ЛЕНЧЕ: Вака, без ништо?

БОШКО: Така, без ништо! Ништо друго не\_ми\_треба. Доста си ми ти, само ти на светов, Ленче!

ЛЕНЧЕ: И ти мене, Бошко!

БОШКО: Тога? Ајде, Ленче!

ЛЕНЧЕ: Не, Бошко, не сега... остави ме да помислам, Бошко...

БОШКО: До кога?

ЛЕНЧЕ: До... утречер.

БОШКО: Утречер ќе ме сакаш ли повеќе отколку сега?

ЛЕНЧЕ: Не. Не може да се сака повеќе отколку што те сакам сега.

БОШКО: Ленче! Не сакам повеќе зборови! Само зборови!  
Докажи ми! Ајде! Веднаш! (Пак ја прегрнува цврсто.)

ЛЕНЧЕ: Ајде! Води ме, Бошко!

БОШКО: Ајде, брзај, Ленче! (Отидуваат со брзи тихи чекори.)

З а в е с а .

#### ЧЕТВРТИ ЧИН

[Сцената како во вториот чин. Од почетокот до крајот од далеку се слуша час послабо, час појако свирка, песна и извици: „Јашас'н Јуриет“.]

[ЛЕНЧЕ ја носат на венчавање. Сватовите минат пред куќата. Трајко работел да го затворат Бошко или да го пратат сургун, но не успеал поради тоа што токму тогаш се извршува во Турција смена на власта. Последната надеж за тоа го оставила кога неговиот пријател Екрем-ага му соопштил дека не може ништо да направи.]

ТРАЈКО (со тешка воздивка го испратува Екрем-ага): Со здравје.  
(Пауза.) Еве ги кинисаа на венчање... А јас не можам да ги запрам. Јас, јас, аџи-Трајко! Прочуен аџи-Трајко! Јас...

ВЕЛИКА (влегува луда од болка): Еве ги! Овде ќе поминат, под пенџерињава!

(Сватовската песна сè поблизу:

Назад, назад, китени сватови,  
девојка ве во двори не пушта,  
девојка е од рода голема,  
она пушта, а род не ве пушта.)

ВЕЛИКА: Слушаш ли, Трајко? Погледај! Види! (Гледа низ прозорец затскривајќи се зад завесата.) Ене ја! Право вамо гледа! Со очи моли... Види ја, види ја како е жална, милна, како Геновева. Леле, леле, плаче, солзи рони како лешници. Солзи ѝ паѓаат на венчан фустан! Оф, леле, ќерко мајкина! Оф, леле, гранко откршена! Погледај ја само, Трајко, па ако не ти е срцето од камен, ќе се ражалиш и...

ТРАЈКО: Доста! Онеми! Не смееш да гледаш! Тргни се!  
(Ја тргнува за рака назад.)

(ЕДЕН ПИЈАН ГЛАС ОДНАДВОР: Ајде, аџија, на ќеркина ти свадба!

ДРУГ ГЛАС ОДНАДВОР: Остави ги, море, и без Камбера свадба бива!

ТРЕТ ГЛАС: Јашас'н Јуриет!

ЕДЕН ГЛАС ПЕЕ ЗАКАЧЛИВО: Аџи-Трајко, аџи-Трајко,  
ќерка си удава,  
ем, удава; ем удава,  
ем па не ја дава!

Бурно смеење и викање.)

ТРАЈКО (бесен од гнев): И не\_ја\_давам! Не\_ќе\_сè\_венча! . .  
(Истрчува и вендаш се враќа со пушка в рака, се наместува под прозорецот и нишани.)

ВЕЛИКА (за тоа време на прозорецот занесена, загледана во Ленче, слепа и gluva за сè друго, не го забележува Трајка): Лен. . .

ТРАЈКО: А, кучко ниедна! Умри, кучко! (Пука.)

ВЕЛИКА (како таа да е удрена со куршум, паѓа на миндер): Ле. . .

З а в е с а .

## ПЕТТИ ЧИН

Сцена како во третиот чин. Убав сончев ден. „Прочка“ — покладна недела. (На тој ден е обичај луѓето да си проштаваат меѓу себе за навредите сторени со знаење или незнаење.) (. . .)

ТРАЈКО: Ама ти пак ли. . . Молчи!

ВЕЛИКА: Леле, Трајко, што ден е денес, златна Прочка! . .  
Е, Трајко, немој да се лутиш и караш, туку размисли малку, душа имаш, а душа не повелаш. Утре, задутре, ти иде умирачка. . .

ТРАЈКО: Што има за тоа да мислам! Никој не може, да речам, да утече од умирачката.

ВЕЛИКА: Така. Ама некој умира со повеќе гревови на душата а некој со помалце.

ТРАЈКО: Безбели, безбели: секоја планина со својата тежина.

ДОНКА: (доваѓа со страв за себе): Леле, сега ќе ме праша каде сум била! (Сака да влезе некако во портата незабележана.)

ТРАЈКО: А, ти не си дома! Си излегла без прашање!

ДОНКА: Па. . .

ТРАЈКО: Убава работа, машала! Девојка да излезе без прашање! Ашколсун! Каде беше?

ДОНКА: Па. . . Бев. . .

ТРАЈКО: Каде, кажи!

ДОНКА: Па денес е Прочка. . . На Ленче многу сум згрешила. . . Бев да се простам.

ТРАЈКО: Кај неа! Како си смеела да појдеш!

ВЕЛИКА: Оф, Донке, арно си сторила! Ела, ќерко, да те исцеливам! Кај неа си била! Си ја видела! Си зборувала со неа! Оф, кажи, кажувај ми, кажи ми сè!

ТРАЈКО: Ама ти како од ум да се мрдна!

ВЕЛИКА: Не би било чудо и да се мрднам! Оф, кажуј, Донке! Како е?

ДОНКА: Арна е, мајко. Многу арна. Сè ѝ е арно. Кукичето малечко, ама ново, убаво како кутивче. Свекрвата ја чува како една капка вода на длан, како цвеќе во градина што се чува. Што е тоа да је скара, лош збор да ѝ каже! Многу убав помин си имаат.

ВЕЛИКА: Кажувај ми уште, многу, за сè, сè што виде и што чу тамо!

ДОНКА: А Бошко од свадбата пиење веќе в уста не тура, од дуќан право дома си иде, што беше се заборчил за куќата, вратил; рабогата арно му оди, во еснафот тој е прв мајстор.

ВЕЛИКА: Чу ли, Трајко, чу ли?

ТРАЈКО: Не, нејќам ништо да чујам!

ВЕЛИКА: А внучето? Кажувај, Донке, за внучето! Го виде ли?

ДОНКА: Како не! Оволкаво е, како дибече! Обращчињата му набабреле, дури носето му го поклопиле. Што е тоа да заплаче! Ич, ич! Само си гуга, гуга како гулапче.

ВЕЛИКА: Оф, гулапче бабино! Оф, златно внуче, зар баба да не ми те види, да не ми те чуе, да не ми те целива и милува! Не, не, не можам повеќе да пекам вака! Не можам веќе да истрпам, ќе одам веднаш!

ТРАЈКО: Не, какво одење!

ВЕЛИКА: Никој веќе не може да ме запре! Само да се облечам!

(Влегува во портата.)

ДОНКА: Не, мајко, не треба да одиш, зашто Ленче со све-крга ѝ ќе дојде овде! Не ме чу...

ТРАЈКО: Чекај, чекај, што рече?

ДОНКА: Ќе дојдат да се простите. Ене ги идат!

(Доваѓаат ЕВРА со бебето и ЛЕНЧЕ.)

ТРАЈКО: Е, сега држи се арно, аци-Трајко! Сега ако истраеш...

ЕВРА: За многу години овој ден, свате!

(Трајко се свртува уште повеќе на другата страна и молчи.)

ЕВРА: Ние дојдовме како што нè носи редот, како што е адег на овој златен ден, да се простиме, да се измириме. Ти молчиш, ација, не гледаш. Не гледаш што држам во рацеве. Погледај, свате, држам внуче, ем машко! Внуче мое и твое, и твоја крв, ација. Погледај го, види го! Сега е малечко, ништо не знае. Туку по некоја година ќе порасте, ќе прооди, ќе прозборува. Ќе доваѓа кај тебе и ќе те вика: „Дедо, дедо!“ Ќе ти ја трие брадата, ќе те трга за мустаќи. Погледај го! Види го како те гледа! Како да те моли! Да може да прозборува, би ти рекло: „Дедо, измири се, дедо, земи ме, дедо! Исцеливај ме, дедо!“

ТРАЈКО (влечен неодоливо од детето, за малку да се сврти, да го зграби и исцелива, од грлото му се истргнува придавено): Дедин... О... О!... Дед... (Во тој момент некој од несобраните луѓе со реско смеење потфрлува): А, ациште! Си клекна...

(ТРАЈКО се стреснува и в миг побегнува во портата.)



ДОНКА (вика под прозорецот): Мајко! Мајко! Брго! Излези! (На Ленче): Сега ќе излезе, Ленче!

(БОШКО се појавува меѓу група другари. ТРЕНДО нешто го советува.)

ВЕЛИКА (облеана во солзи, се појавува на портата): Керко! Душо мајкина!

ЛЕНЧЕ (притрчува, ја прегрнува, ѝ бацува рака). Мајко! Слатко мајче, прости ми!

ВЕЛИКА: Керко! Просто нека ми ти е! Внучето! Дај ми го внучето, слатка сваќе!

ЕВРА: На, сваќе!

ВЕЛИКА: (го зграбува бебето и го бацува): Оф, внуче мое! Оф, анѓелче мое! (Го согледува Бошко, му приоѓа, со една рака го прегрнува и го целива.) Златен зете! Просто нека ти е сè! Да си ми жив!

БОШКО (ѝ целива рака): Прштавај, бабо... (Се враќа кај другарите.) (Велика седнува до Евра и гледајќи сè во бебето, разговара со неа. Ленче е сè до нив, а до неа Донка.)

ТРЕНДО: А, така, Бошко. Како да е, мајка е!

МИРСА: (доваѓа брго, застанува еден момент и се враќа уште побрго, скоро трчајќи): Леле, се простиле! Немаат срам да се засрамаг! Леле, ќе пукнам! Ќе здивјам. (Се стрчува назад и брго се изгубува.)

ТРЕНДО и гласови од народот: Пукни, Мирсо! Рипни в бунар, Мирсо! (Бурно смеење и викање.)

(Момците и девојките, од кои повеќе костимирани во народни носии, се собрани и готови да го започнат орот.)

ТРЕНДО: Ајде, Бошко, на свадбата ни се расипа орот, а сега да го доиграме!

БОШКО: Така, чо-Трендо! Ајде, Ленче! (...)

ВЛАДО МАЛЕСКИ-ТАЛЕ  
МЛАДОСТА НА ФРОСИНА

Со недогледна пустина во душата го жалеше Фросина човекот што беше роб по туѓи земји, само и само да ѝ испрати пари по некој нашинец. Нејзе — што никогаш не го сакала. Тој — што мислеше дека ја сака. А, кога еден ден домогна да се запраша: „Кој е кривецот за моите несреќи, за мојот умрен живот?“ — таа пак не најде одговор. „Татко ми. А зошто? Тој стори тоа што чинеле сите на времето. Таков беше адетот: по селата момичките се мажеа дваесетпетгодишни, а зетот немаше повеќе од деветнаесет; во Струга (а и во Охрид) — момичињата мали да се мажат и таму каде сакаа татковците. Да ме оставеа немажена до дваесеттата година, ќе можев да земам само вдовец.“

Кога стори четиринаесет години, веќе почнаа да идат стројници, а мајка ѝ Златица им велеше:

— Мала ми е, не ја давам! И една е у мајка. Нека ми поседи, да ми ја различи куќава . . .

Се насилија од седум места — сите прочуени домаќински фамилии.

— Ќе ја дадете, та ќе ја дадете!

Ја сакаа во Охрид и тоа за „најбогаташите“, а мајка ѝ — ни да чуе:

— Не, братко, дури Охрид — ценемите!

Ја сакаа за учителот Sose.

— Не давам ќерка да шета од град на град. И кој ме праша мене, живи Бога? Ќе му пишам на стопанот, та што ќе рече тој.

Му пиша. Му искажа сè по ред и му ги наброи местата.

Митре одговори од Букурешт:

„Јас никого не познавам од нив. Овде ја бара Јане Кочо и за него да се стори работата.“

Таа тогаш туку што наполни петнаесет години, а Јане имаше преку триесет. Само еднаш се видоа при нив, кога го покани Митре на „поседа“, пред тргање за туѓина. Таа ги почести слатко, со ничкосани очи. И толку. Зимата се даде зборот. Сосем просто:

Татко ѝ Митре имаше фурна во Букурешт, а Јане работеше мајсторлак на една голема куќа. Едно утро, откако ја нагори Митре првата фурна, Јане дојде и му рече:

— Керка ти ми се ареса. Ал' ќе ми ја дадеш?

Митре се помисли отпростум и потем малу му одговори:

— Печалник си, не пишеш, не чадиш. Со ум — ќе станеш домаќин... Ми фаќа окото... Ти ја давам.

Три недели пред Божиќ дојдоа во Струга и стројот се направи.

Фросина само еднаш кажа што мака ја гори, и тоа пред тетка ѝ Митанка, насамо:

— А мори, тетко, не е тој што го чекав?

— Ами кого го чекаше, чудо те нашло, да би те?

— Не знам, рече Фросина подуплашена. Не знам кој требаше да биде. Ама тој — не. Не ми е по кефот. А и калабалак се.

— Не гледај го седалото, туку гледај го пиленето, го скуси разговорот Митанка.

Од стројот до свадбата, Јане дојде да ја види Фросина само еднаш — на Летник. На нејзините другарки севезден им идеја свршениците. Многу жал ѝ падна на Фросина и пак ѝ се пожали на тетка си:

— Нога негова не стапи овде. Што беше тој арнаутски табиет?

Митанка сега ѝ се развика:

— Засрами се! Да н' сакаш да се бацуваш со него и намус на куќава да донесеш?

Фросина се вцрви како трендафил и веќе никому ништо не рече.

Што повеќе се ближеше свадбата — нејзе ѝ го стегаше срцето нова тага, дотогаш несетена.

Дента пред свадбата, Фросина ја запраша мајка си:

— Многу ли е мачно да имаш маж печалбар?

Златица пребледна како крпа, ѝ го сврти грбот и почна нешто да рошка по постелите и јорганите, сместени во мусандрата.

— Мајко, повтори Фросина, многу ли е мачен животот со маж печалбар? Кажи!

Златица залипа. Тогаш заплака на глас и Фросина и ѝ се фрли на гради. Никогаш не ја почувствувала мајка си толку близу, внатре дури — во себе, како сега.

А после — сè си одеше по ред.

За нејзината свадба многу години потоа се прикажуваше. Саботата на вечер дојдоа од кај зетот чалгациите за да се прави веселба. Но, Митре исто така повикал чалгациите, дури од Охрид, зашто беше многу севдосан во Фросина.

— Две рала чалгии! Никој ни чул ни видел!

Мислењата за невестата Фросина, речиси, беа еднодушни:  
— Што невеста! Ја фати рувото! Телоите<sup>1</sup> и велот многу ја  
акашчисуваат!

Откога ја поведоа за у Кочовци сè ѝ мина како на сонe: прва  
вечер, блага ракија, во средата утрото — на вода на Езеро со  
побратимите, та враќање со песни по чаршија, па метење и шегите  
на побратимите — „неестава не знајт да метит!“<sup>2</sup> правење гомле-  
сец, првичето и... разделбата.

Тажно се носеше по Дрим песната, пеана од оние исти чалга-  
ции што беа на свадбата:

Момче се спрема на гурбет д' оди,  
млада невеста пред коња стои,  
крвај<sup>3</sup> солзи рони, ем му се моли...

Некои од жените, што исто испраќаа мажи, веќе се просолзија.  
Митре извади од црвените клашнени (од купечко клашно)  
бечви голема шамија со цвеќиња и го избриса челото. Јане гле-  
даше задуман во кeманеџијата, чекорејќи крај деда си. А зад нив,  
Златица и Фросина — петнаестогодишната невеста.

Не одај, лудо, ушт' ова лето,  
аман, не одај пуста туѓина!  
Парите, бре лудо, секош<sup>4</sup> се печалат,  
а пуста младост не се печали...

Тешко е да слушаш песна во која се пее за тебе, за твојата  
болка. Но, затоа, заплака ли — ќе ти лесне. А Фросина од песната  
ја болеше душата, младата душа, што требаше да му ја даде  
целата на Јанета. А ете, ѝ остана раскипата. Болката не беше од  
тоа што прерано заминува мажот, што нема да го види со месеци,  
со години, а може никогаш. Не! Од друго, токму обратно: зошто  
и нејзе не ѝ тежат зборовите од песната, зошто не може — како  
нејзините другарки — да плаче по стопанот. А кога ѝ засунеа по-  
следните стихови:

Цвеќе мириса дури е росно,  
моме се љуби дури е младо!

таа преbledна и сети како да ѝ се пресекоа нозете. Ја фати под  
мишка мајка си. На „Чаршискиот мост“ застанаа. Во пречистата  
вода весело се задираа рипчиња.

Татко ѝ ја целуна в чело, Јане само се токоса и тргнаа:

## 2.

Клопката од нејзиниот живот на жена почна да се одметкува.  
Живот — без бел ден. „Таков ли бил животот?“

<sup>1</sup> Тел вите

<sup>2</sup> мете

<sup>3</sup> крвави

<sup>4</sup> секогаш

Потем четири месеци — се дели од Кочовци. Уште веднаш зафатија кавги со свекрвата и со трите јатрви. А еве како почна:

Тие денови се мажеше нејзината другарка Вета. Сè премене во најубавиот фустан — тесен во слабината та, што оди понадолу, сè поширок — до земја, убаво елече со срма везено.

— Мамо, јас се зготвив — целата задишана ѝ рече на свекрва си, која кршеше ореви во одајчето до кујната. Кога виде дека таа не ни помислува да се облекува, придаде:

— Знаеш дека сме викани на свадба . . .

— Слушај невесто! Мажот не ти е овде и не ти треба да се пременуваш многу, ниту да одиш по свадби. Не ти личи. Туѓи мажи да ти се пулат!

Фросина истина, ведна глава, и со скршено срце се врати горе во одајата.

Оттогаш овие куќни „нераатлаци“ постојано се повторуваа. Еден ден му искажа сè на Јанета во едно изнасолзено писмо. Тој од Букурешт одговори: „Веднаш дели се. Земи го моето исе. Не ти треба да се сак'лдисвиш . . .“<sup>5</sup>

Делењето стана. Јаневото „исе“ беше куќата крај река, сета навалена, што служеше за сушење кожи или ја земаа под кирија грнчарите Голабовци за сушење стомни. Фросина ја исчисти, вароса, ја уреди „новата“ куќа и потоа здивна малку. Мајка ѝ Златица севезден ѝ идеше, та така полесно врвеше времето. А свекрвата рашири низ чаршија „Се дели зашто е бесрамница! Сама — секакви гнасотилаци ќе прави. Ех, што син будала сум имала.“

Томку ѝ лесна — дојде глас дека го отепале татка ѝ Митрета во Бугарија, идејќи за наваму. Пропаднал со фурната и мислел да заработи во Струга. Мајка ѝ Златица, ако и не многу стара, сосем опасна по смртта на мажа си. Таа ги продаде двата загона кај „Шаркиница“, купи облека за умирачка и не потера ни три месеци — умре. Умре кога Фросина имаше дете на доносување — првата радост.

Врвеа години. Јане секоја зима идеше, остануваше по некој месец и пак се враќаше во Букурешт. Фросина раѓаше деца и, штом ќе ги пододрастеше умираа. Пет роди (еднаш близнаци) и сите пет умреа. На нејзиното лице пред време се покажаа бразди.

---

<sup>5</sup> сакледисувааш

This passage and two others (cf. below, pp. 147 and 172) are given in the forms which indicate that the narrator does not take the standpoint of a witness. This is „renarration“ and the verb-forms are „distanced“ Cf. § 24.

*Врвеле* години. Јане секоја зима *идел*, *останувал* по некој месец и пак *се враќал* во Букурешт. Фросина *раѓала* деца и, штом ќе ги *пододрастела*, *умирале*. Пет *родила* (еднаш близнаци) и сите пет *умреле*. На нејзиното лице предвреме *се покажиле* бразди.

А после дојдоа и војните. „Српско“, „бугарско“... едни отиди други дојди! Патиштата се затворија, пари повеќе не идеа.

Фросина работеше аргатка, ту на лозјето од Пере кувенцијата, ту во бавчите или загоните на чорбаџи Ефтима, Горшета самарџијата, Никола од Биљановци... Една душа — сè некако врзуваше крај со крај. Ке ѝ дадат некое тенеќе грав, ќе поднасуши на низалки пиперки, по четири-пет осмака жито и — доста, колку да се преживее зимата.

Војните тивнаа. Луѓето излегуваа од своите домови, исплашени и неверни, ги поправаа кепенците, ги пополнуваа полиците со тоа што се нашло („колку да тргнит<sup>6</sup> работата“), рибарите ги крпеа своите запустени мрежи. Пролетта пак го измете снегот од калдрмата и го разигра Езерото. Новиот послевоенен живот отпочнуваше несигурно, со страв на дете пред проодување.

Фросина, веќе триесетпетгодишна старица, седеше крај огниште, пресвисната од сето она што го претрпела последните години. Седеше неподвижна држејќи ја главата со двете раце, накрепени на склучените колена. Само очите ѝ се движеа по пламенот што немирно трепетеше и го лижеше газарот од котлето, обесено на синџирот, што се спушта од димникот. Се готвеше ручек.

Некој затропа на патната порта. Стана лено, наметна гечетка и слезе. Со мака ја отвори вратата, што со години, додека траеше војната, стоеше потпрена.

Пред неа се покаже Јане, но не оној Јане што како планина беше исправен на венчавка во црквата Св. Ѓорѓија — здрав, црвен, со поткастри мустаќи. Од него бликаше сила на маж и, погледнувајќи го скришно, таа сеќаваше страв и почит кон него. А сега — тој стоеше со износени бечви, крпено френско палто, држејќи в рака поголем врзак. Над устата му висеа мустаќите, оставени да се шират по своја волја; брадата неизбричена со недели, го криеше бледнилото на образите, но како ќе се сокријат потсинатите две кесиња под очите и мртвечкото чело! Уште несоземена од минут-

---

<sup>6</sup> тргне

А после *дошле* и војните. „Српско“, „бугарско“... едни отиди други дојди. Патиштата *се зашвориле*, пари повеќе *не иде*ле.

Фросина *работела* аргатка, ту на лозјето од Пере кувенцијата, ту во бавчите или загоните на чорбаџи Ефтима, Горшета самарџијата, Никола од Биљановци.. Една душа — се некако *врзувала* крај со крај. Ке и *даделе* некое тенеќе грав, ќе *поднасушела* на низалки пиперки, по четири-пет осмака жито и — доста, колку да се преживее зимата.

Војните *шивнале*. Луѓето *излегувале* од своите домови, исплашени и неверни, ги *поправале* кепенците, ги *пополнувале* полиците со тоа што се нашло („колку да тргнит работата“), рибарите ги *крпеле* своите запустени мрежи. Пролетта пак го *измела* снегот од калдрмата и го *разиграла* Езерото. Новиот послевоенен живот *отпочнувал* несигурно, со страв на дете пред проодување.

ната изненада, таа просто почувствува како ѝ лази неговиот мразовен поглед по целата снага и најназад го стопи во своите очи, што потоа се веднаа.

— Дobar ден, Фросино! со глас на кривец прозбори тој и му се стори како да тие негови зборови дојдоа дури од таму некаде — од Мокра. И зошто при секое идење од гурбет — сè така, сè исто?

Од денот кога ја зеде, тој ја виде во сета бездона длабочина јамата што ги држеше подалеку еден од другиот. Петнаесет години стоеја меѓу нив. А таа може би мечтаела во зимските долги ноќи за оној што ѝ е суден (од нарачниците). Млад, строен, домаќин со полни-рамни потони, мусандри и ковчези, таков што сите друшки да ѝ позавидат. Во недела или добарден — заедно, под рака, да одат в црква, на визити, на гости, првичиња . . . И сите мајки да им зборат на ќерките: „Бидете умни, намусли, не стојте многу пред врата, не тук' се вртите на река — ами наполни стомни и дома! та белки ќе се најде таков зет и за вас како Фросининиот . . .“ А тој — што? Што ѝ дал тој? Ако не беше разделбата, може ќе се зближеа некако. А вака . . . со години далску од неа, од новина на погибеш дојди-чини — и ништо! Да, и по некој подарок. Што може, кога и тој таму — сега в работа, сега без работа! И секогаш кога се враќаше во Струга, па и сега, штом ќе наближеше до Турските гробишта и веќе завлезеше во Турска маала, му се факаше мраз околу срцето, го мачеше чувството на гостин, свесен дека е немил во куќата. Затоа кога ја виде Фросина пред себе, кога ги виде нејзините уште незгаснати очи — се засрами.

— Добре дојде, Јане! — со нескриена радост отпоздрави Фросина (Јане токму сега, по одговорот, се изгуби, зашто овој пречек ниту малу не прилегаше на поранешните). Крвта ѝ проструи посилено и внесе нешто живот во испиените образи. Мина младоста — со аргатење, со војни, со смртта на петте, веќе пододрастени деца. Невратно отидоа соништата! А снагата ја загуби некогашната сила — опадна. Сега таа чувствува за прв пат потреба од машка рака во куќата. А Јане ѝ беше, сепак, најблискиот човек. Што не сторил тој за неа! Ами зар нему му беше лесно? Ех пусти век! И се чинеше, дури, дека го сака, но ова беше подруга љубов од таа по којашто копнееше во лудите години. Ова беше љубов на човек кон човека.

— Не ти се надевав, — додаде таа, земајќи му го врзакот од раката. Јане ја потпре вратата.

Долго седеа крај огниште и молчеа. На неколку пати таа му се опули право в лице, но тој не ги симна очите од камарчето, на левата страна од мусандрата. „Господи, како се изменил! Остарел, забелеал . . .“ — помисли и веднаш потоа се присети за себе:

„А јас?... и јас остарев пред време“. (Божиќта, кога се готвеше да оди на гости кај братучеда ѝ Милана — не се позна во огледалото). Фросина прва ја прекрати тишината со бесмислено прашање:

— Дојде?

— Дојдов, — одговори Јане, сега веќе загледан во машата крај нозете.

И пак замолчија. Потем малу тој, како да му светна нешто во умот, запраша:

— А децата умреа?

— Умреа.

— Тешко ли ти беше сама?

— Претешко, — рече Фросина и го набра челото. — Василчета сама го родив, без никого. Одненадејно стана. Го искапив, спастрив сè, ја варосав приемната, го измив чардакот и после легнав. Да не ме најдат виѓарките расфрлана...

Јане пак не знаеше што да каже, од каде да зафати и, затоа, толку се зарадува кога го виде зад Фросина врзакот што го донесе со себе. Од долните руби извади голем маслинен шал, со темни реси по краиштата.

— Тоа е сè што ти носам. Не знам ал ќе ти се ареса.

Фросина му го грабна, го разгледуваше од сите страни, ги мазнеше ресите и потоа го наметна. Таква, со шалот, на Јанета му се виде пак лична.

— Убав е, а? — запраша тој.

— Убав. Многу убав...

Сега веќе, му се одврза устата:

— Одвај го најдов да го купам. Дуќаните празни. После, каде што имаше, не беа такви. Ама, си реков: „Дури не најдам нешто како за Фросина, не го оставам Букурешт!“

. И двајцата се насмеаја.

Потоа, Јане раскажуваше за тешките денови што ги минал во Руманија, за војната, за патот од Букурешт до Струга. Таа до подробности му објасни за сите деца — како растеле, кое умрело од сипаници, кое од боли во грлото, кој се нашол од роднините, при кого работела — сè така дури до првиот мрак. Во разговорот Фросина го запраша:

— А сега што мислиш да правиш?

— Ке барам работа. Сакам тука да живеам.

А, ете, не стана така како што мислеше Јане. Два и пол месеца тој седе без работа, освен една недела што поработи на крпењето на магацинот од чорбаци Ефтима, искрај градот — во Леништа. Ништо друго не му преостана туку да го фати пак печалбарскиот пат.



Еден јунски ден илјада деветстотини дваесеттата година, уште во првите мугри, се качи на вовчето и замина за Белград. На сјо-дување ѝ рече на Фросина:

— Варди го ова што го носиш. Ко' ќе се роди опитај доктори и пиши ми. Тоа што ќе ти речат тие, тоа чини. Не жали пари. Себеси ќе се продадам и пари ќе ти пратам. Да умрам јас, да умреш ти, ама тоа да остане живо...

### 3.

На педесетина метра од местото каде што се дели Дрим од Езерото, „Уста“ — како го викаат Стружаните — се влева речистето Климетица. Тоа тече ленливо од кон Радолишта, по блатестото место низ шавари и трски и, човек би рекол — иста спрострена, неподвижна водена тѐнка. На пролет и есен, Климетица е еден од напоителите на струшкото блато, а штом ќе зафатат студовите, се покрива со ледена корупка. Инаку, таа е приказана по богатството со пијавици. Некогаш Стружанките и крај неа белеле платно, ползувајќи секое суво песочно место. И ништо чудно не му било на минувачот-Стружанец да чуе вресок од моми и жени, со поткренати фустани, до колена во вода. Некоја пијавица им се впила во нозете.

Беше три дена по Водици. По долгата ледена тѐнка се слизгаа деца со „кајкови“. Долу, близу до мостето, другите го скршиле мразот и се тепаа околу рипчињата што преплашено бегаа од пукнатината, за да се вратат пак, намамени од трошки леб.

По пругата, недалеку од Климетица, одеше човек со качкет, облечен во скромни градски рутишта и со селска торба, што висеше од десното рамо. Подзастана пред железничкиот мост, се обспна околу себе, та кога не виде жива душа, се зададе кон децата. Тој „машки“ окара кога, пред самото мосте, пропадна со едната нога во ендечето, вешто замаскирано со снегот, та сети вода да му навира во чевлот.

— Деца, — викна тој и тие кај пукнатината се свртија, оставајќи ги рипчињата на мир, — ал' знае некој од вас да ми каже каде е куќата на Јане мајсторот?

---

*Било три дена по Водици. По долгата зедена тенка се слизгале деца со „кајкови“. Долу, близу до мостето, другите го скршиле мразот и се ил йале околу рипчињата што преплашено бегае од пукнатината, за да се вратат пак, намамени од трошки леб.*

*По пругата, недалеку од Климетица, одел човек со качкет, облечен во скромни градски рутишта и со селска торба, шт висела од десното рамо. Подзастанал пред железничкиот мост, се обспнал околу себе, та кога не видел жива душа, се задал кон децата. Тој „машки“ окарал кога, пред самото мосте, иропаднал со едната нога во ендечето, вешто замаскирано со снегот, та сешил вода да му навира во чевлот.*

Едно од децата, со поткренат десен ракав на долгото палте до лактот, намигнувајќи им на другите, му одговори:

— Не знајме каде е! — Го нагласи тоа „каде“, сакајќи да му покаже како од под градската облека открил селанец. Сите брбнаа во смеење.

— Море проклетник, — се налути туѓинецот, скуси си го јазичиштето, оту ако те потфатам — само ковчињата ќе ми останат в раце.

— Јане, тој што е во Белград? — запраша едно појадро дете со синина на потечениот нос, та, уште невратен одговорот, киниса кон него.

— Тој, тој!

— Јас ќе ти покажам. Кумоштина сме.

Придојдениот извади од торба грст шеќерчиња и му ги даде на детето, секако сакајќи да ги испука неговите „непоелвани“ другари. Тоа првото викна, очигледно неубедено во своите зборови:

— Бре, бре, мислиш ќе нè зилјосаш...

На Јаневата куќа двете поли од вратата беа отворени. Скалилата — сè дури до горе послани со чиста тѐнка, ткаена од вапцани крпи. Потонот (по право — половината од калдрмисаното приземје или како го викаат во Струга — „дворче“) беше ограден со разнишани штици. Метрџ\_и\_пол ако беа високи. И, штом ќе накачиш четири-пет скалила, преку празниот простор од горниот крај на оградата, до чардакот над тебе, веднаш ќе го откриеш домашниот инвентар во потонот: еден голем навален амбар, покриен со два прста прашина, секира, трупец, и неколку товари дрва, едно рушено сито што виси над амбарот и мала бочва, наметната со ципа од пајажина, — спомен од првите денови во бракот, кога во Букурешт Јане реши да стане „домаќин“. Но Фросина се погрижила за овој куќен празник да го затне отворот со црвен чаршав и така да ја сокрие сиромаштијата од виѓарките. Таа знаеше дека е и така грдо — „право teatro“. Ама сепак, поарно „teatro“ отколку дупка.

Уште штом стапи во „дворчето“, туѓинецот чу придушен плач на рулче. По краиштата од устата му заигра осмевка. На чардакот го пречека Вета, баш-пријателката на Фросина, — стројна триесетпетгодишна жена, со широки тркалести колкови и дундесто весело лице.

— Кое добро, пријателе?

— Добар ден, сестро. Идам од Белград. Ете, носам писмо од Јанета. Ал' е тука домаќинката?

— Тука, ами! Влези, влези, пријателе! Ние си имаме радост во куќава. — викна Вета и се стрчна кон приемната:

— Фросино, абер од мажот!

Во аголот од источната страна, под поличето преполно со икони, лежеше Фросина — леунка веќе три дена. Од постелата, послана на подот и од винениот јорган, каплаисан во бел како

млеко чаршав, донесен во прикето — низ одајата пливаше пакен мирис.

Кога влезе гостинот, Фросина ги оддели од рулчето своите очи што болскаа како момирок и збунето отпоздрави. Нејзиното поразубавено лице бликаше од мајчинска радост, но секој што знаеше за смртта на петте деца можеше да зирне во таа радост и потаен страв.

— Ајде да ви е живо. Да ви е живо... Машко али женско?

— Машко, гордо одговори Фросина.

— Хе, хе! — се насмеа гостинот. — Значи, јас токму на време идам, а? Их. Јане да знае, ќе се спобудали од радост. Аферим бре Јане!

— Писмо носиш? — со половина глас запраша леунката.

— Хе, хе... писмо и... пари. Јас мислам сега повеќе требаат пари одошто писма, а?

Придојдениот изваде од ѓузденот илјада динари, стана од миндерот и ги остави крај детето. Токму да седне, се вцрви од срам, та на брзина истрга уште сто динари и ги фрли на постелата.

— А јас забораив, хе, хе! Тие од мене. Еве ти го и писмото, невесто. Сега одам в село — Црвена Вода... В недела имам свадба, син женам, а другиот петок пак се враќам. Вие дотогаш згответе писмо, а јас ќе се вратам да го земам.

— Пријателе... како ти беше името? — Се наведна Вета да го чуе поарно.

— Кузман.

— Пријателе Кузмане, вечерва тука ќе останеш. Треќа вечер, разбираш. Ќе ни бидеш гостин, на местото од Јанета. Сполајбогу што ѝ донесе здраво-живо на Фросина од стопанот. Утре со зорите ќе си кинисаш, де! Еве уште малку ќе се стемни, патем — волци и што не! Ехеее, каде е Црвена Вода. Немој, не... не се спротивувај, речено — сторено!

Кузман се послужи со многу докази како треба да оди в село — куќата сама, само со стопанката и синот, а сега пред свадбата што побргу. Но Вета и Фросина не се дадоа, а особено Вета, и тој попушти.

— Тогаш, ќе ја оставам торбава, да излезам да купам нешто дури не се затворени дуќаните.

— Ако, ако! — Вета му ја зеде торбата.

Новороденчето заспа. Фросина го покри преку глава со јорганче, го отвори писмото и се обиде да го прочита, но не смогна.

— Вето, ми се врти нешто во главата. Прочитај ми го ти, ако сакаш.

Вета беше лоша ученичка во времето. Тогаш во Струга имаше егзархиско училиште. Ден оди, пет дена не оди — чинеше. Тие си беа неколку другарки. Од дома со јантиња и по цаде — право на „Ајрот“. Таму правеа цели свадби со кукли, неучено шиени

од крпи. Учителката Анастасија Чакарва што стори поелвање, та и дома им одеше при татковците и мајките, ама резултатите беа никакви. Дури држеше ќотекот, децата одеа на училиште, штом ќе се заборавеше — пак старата песна. Затоа Вета мина одвај, „со атар“ — како велеше светот. Секогаш смрт ѝ било да чита. А Фросина беше подруга. Сите разреди со одлично ги заврши и малу требаше да заучи гимназија. Мајка ѝ Златица му пиша на Митрета и му раскажа како им било детето надарено за учење, сè одлично — та кабил ли е да го даде в гимназија! Митре побрза со одговорот. Тој не сакаше да чуе за тоа — ќерка, веќе повозрасна (дванаесетгодишна!) во гимназија, каде учат „деца и момичиња заедно“. Доста ѝ е. Та нема учителка да ја прават! На два пати идеа при Златица учителките Анастасија Чакарва и Цара Дољкина, молеа да го пушти девојчето, но, што можеше таа? „Стопанот не дава. Многу е табиетлија“. И така — уште на дванаесет години Фросина ја затворија, ја направија „момичка“. Оттогаш Вета севезден киснеше при неа и нивното пријателство продолжи до денешниве денови.

Вета почна со маки да чита:

„Стопанке Фросино, прими поздрав од мене стопанот Јане до тебе Фросина. Јас сум здрав и жив, кој и тебе ти сакам здравје и живот. Не ти клавам кусури зошто не ми одговори на последното писмо, кој знам да се готвиш за раѓање. Фросино, не се сак'лдисувај, јас заработив и ти праќам по пријателов Кузмана 1000 — динари и пак ќе пратам шом заработам пак. Сега нема работа за мајсторлак и сега работам амалска работа. Фросино, варди се за детето и доктури слушај и варди се. Да ми пишеш али машко али женско. Ако е машко крсти го Климе, на татко ми, бог да го прости, а ако е женско — Златица, на баба му, бог да ја прости, крсти го. Сега да ти кажам шо мислам. Овде се работи, ама малу пари, а нас ни требат многу пари за детето зашто. И со господа напред по Велигден ќе одам со пријателов од Црвена Вода во Америка. Таму одат многу уште и таму имало многу работа и јас ќе одам. Сега платив за пашапортите и за два-три месеца ќе дојдам и ќе се видиме и детето ќе го видам. Сега немам друго што да ти пишам и оставам на твојот брз одговор до видување.

Со поздрав и те бацувам  
тебе и детето ако е родено а ако не е  
— од кога ќе се роди  
Јане

— Чу ли, ќе одел Америка? — неопределено викна Вета, среќна што веќе заврши писмото. Сакаше уште нешто да рече, но кога ја виде леунката, молкна. Фросина лежеше наурез, за-

вртена кон детето, а од полузатворените очи ѝ светеа солзи. Таа ништо не прозбори.

Вета излезе напрсти од приемната, застапа крај прозорецот до скалилата и се загледа во реката од наспроти. Дрим фодулно течеше меѓу бреговите послани со снег, пенливо се делеше од дрвените столбови на „Чаршискиот мост“, што тврдоглаво му стојат на пат, и пак одмерено се слизгаше до далјаните, каде ќе му ја пресечат снагата лесите од густо збиени трски, прикрупени со колови. Со страшно рикање тој ќе се раздели од рибите, заробени меѓу преградите, и тажно ќе го продолжи својот далечен пат.

Од оловното небо се кинат паулки и весело играат во сивото пространство сè додека не се напластат по крововите и по струшките тесни улици. Уште малку и ќе падне ноќ.

## СЛАВКО ЈАНЕВСКИ

### Од УЛИЦА

#### (I. ВО ШКОЛАТА)

Воопшто, професорите ги познавав многу подобро, отколку тие мене Високиот, танковрат, внимателно напудрен професор по српски јазик и по историја, киваше на часот во белите дланки, удираше со прсти по масата како по барабан и пакосно говореше:

— Вие не сте добиток, имате јазик. Јазикот на говедото му служи да се оближува, а вам — да говорите. А ваму, не знаете уште што е глагол, што е придавка. Глагол е — вие оглупуваге, придавка — глупави сте. Јасно?

Одговаравме дека ни е јасно.

Ќе прозовеше некого и покажувајќи на него со прст ќе мрднеше со веѓите.

— Ти што си, глагол или придавка?

Ученикот, навикнат на вакви прашања, одговараше без волја, но покорно:

— Ја сум, господине, глагол, но ќе станам придавка!

— Објасни, објасни!

— Оглупавувам, после ќе станам глуп.

Тој ќе се искиваше во дланките, тресејќи ја главата како да клука, ќе ги избришеше темните тенки усни и одново ќе мрднеше со ретките веѓи.

— Незналицо. Придавка си откако си се родил и придавка ќе умреш. Разбираш? Седни. За идниот час ова да го научиш и сам да се јавиш.

Мене ме прати во „магарешката клупа“; не ме трпеше, како и јас што не го трпеш него. Бесмислено и досадно ми се потсмеваше што со мака ги разликував „ч“ од „ќ“, сè додека сосем не престанав да ги разликувам.

Вешто ги изопачуваше имињата, прозивајќи сериозно и незаинтересирано, држејќи го марамчето в рака:

— Нека стане... Јане Славковиќ, со стан в магарешка клупа, број единица од мојот дневник, од овдешнава гимназија.

Молчев на неговите прашања сè додека не ќе се налутеше:

— Седни, придавко една вечна. Од прле станува магаре, од тебе не ќе стане човек.

По неколку минути пак ќе ме скорнеше.

— Играш ли футбол?

— Играм — признавав, не знаејќи што е поарно да одговарам: да или не.

А потоа следеа безброј прашања: Крадам ли зелени сливи? Пијам ли зејтин? Го читам ли Робинзон? Фаќам ли ракови?

На крај, кога ќе ги исцрпеше сите прашања, жалосно ќе затресеше со глава.

— Седни. Петка по сè. А јас ќе ти напишам единица само од српски јазик.

Станував безволен, молчалив и замислен, без интерес за учењето. (...)

## (II. ЦРЕШНИ.)

Утредента не отидов по птичји седела. Оваа брза одлука ја промени Баждар. Со чекор на човек што управува со голема трговија, излезе од стариот напуштен автомобил и се протегна, замижувајќи од јакото летно сонце. Се насмевна кога забележа дека ја гледам гребаницата на неговото чело.

— Што? Гребаницата, а?

Се намурте и плукна пред моите нозе:

— Мижи Асан да ти бајам... А тебе што ти е гајле за тоа? Мислиш ли дека во железнава кутија е лесно за спиење? Гаволски ќе те заболат коските. Жиците гребат. А вие каде?

Пенчо рамнодушно ги подвитка краиштата на белите усни и затрепка со замижаните очи:

— Вака, по птици. На Водно.

— Е-ее, Баждар одново се протегна, со мака одржувајќи рамнотежа да не би паднал на грб. — А јас не би одел. Знаам една куќа со зрели црешни.

Пенчо го затвори едното око, од што некако чудно и за мене неочекувано му се собра лицето полно со сув лишај.

— А ако нè фатат?

— Глупост! — Се усмивна Баждар. — Пред пладне во куќата нема никој.

И не прашувајќи ме, како да не беше важен мојот пристанок, тие појдоа. Мрзоволно се влечев по нив, по малку навреден што не ме ни погледнуваат, застанував полека и гледајќи го широкиот грб на Баждара, се губев в нејасни мисли. По некое маслено перче коса му излегуваше над излижаната јака и ајдучки подсиркуваше

од под старата стуткана шапка. Испуканите петици на босите нозе цврсто удираа по прашната калдрма. Тој одеше како војник на парада, скоро не виткајќи ги колениците. Сега знаев дека Пенчо се трудеше да личи во одењето на својот мајстор во апашкиот занает.

— Побрзај! Што застануваш? — ми дофрли Баждар и како јастреб ме погледна со едно око, преку широкото рамо. Ги стасав и појдов на ред со нив. Ненадејно, без врска и потреба, Пенчо гласно кликна:

— Зимај сè што можеш!

Баждар позастана во одењето и љубопитно го погледа:

— Што е тоа?

— Ништо. Така татко ми велеше.

— Ти е жал за него?

Пенчо го избегна каменот испречен на сред пат и зачуден од прашањето одговори:

— Не, зошто? Не беше токму, пиеше!

— Мм, да-а! — скоро воздивна Баждар. — А калуѓерот кај кого служев, отец Симеон, инаку говореше: „Туѓо ли е, ти не подавај раце. Ке ти се исушат прстите“.

Стасавме.

Тоа беше црвеникава убава куќа, со широки, светли прозорци и сончана тераса. Стегната в железна ограда, со полн двор дрвје, по кои како на божиќно дрвце висеа румени црешни, куќата беше повлечена од редот на другите згради поредени крај Вардар. Како случајно залутано и забунето учениче, опколено од улични деца! И улицата и куќата беа пусти, скоро како напуштени од луѓе.

Баждар ја извади цигарата од уста, плукна и му се заврте на Пенчо.

— Како, а?

И не чекајќи одговор, енергично заповеда:

— Префрлајте се. Ти, Пенчо, в капа и в пазуви, а ти, арслане, — најпосле ме забележа — во крпава.

Извади од џеп црвена крпа и ми ја додаде. (...) Вешто како мачка Пенчо се префрли преку железната ограда и тивко но остро ми потфрли:

— Ајде, што чекаш?

Се префрлив и јас, скоро навреден што во тоа ми помагаше Баждар, говорејќи:

— Ке ги делиме после. А можеби и ќе ги продадеме. Убави парички, а?

Бев вешт за качување по дрва и молчејќи брзав, натпреварувајќи се со Пенчо; тој се качуваше на едно црешново стебло а јас на друго. Го назирав низ густите лисја како ја полни капата, ставајќи ги во големата чавкина уста појадрите и позрели црешни. Крпата полека стежнуваше. Негде кон врвот плодот ми се стори



позрел. Се качував од гранка на гранка, уживајќи во глупаво зачудениот поглед на Пенча. Во својата опиеност да го привлечам вниманието на Баждара и да ја задобијам неговата доверба, јас не внимавав кај газам, та стапнав со сета тежина на една потенка гранка. Чув крцкање и сетив лабавост под нозете и, пред да се снајдам, гранката се скрши, а јас со мака се фатив за првата гранка. Под мене, како крупни капки крв, се растурија црешните што ги собирав.

— Идиот, ќе нè чујат! — низ заби писна налутениот Пенчо, ширејќи ги ноздрите.

Пред да му одговорам, стаклената врата на куќата се отвори а низ неа истрча огромна жена, со бели коси завртени кон темето. Немав време да се вратам по таков начин како што се качив. Ги олабавив прстите и се пуштив, верувајќи во својата среќа. Со сета тежина паднав на левата нога, гмечејќи ги под себе зрелите црешни. Сетив болка во зглобот над стапалката од десната нога и несвесно извикав. Пенчо брзо се стркала низ стеблото и со големи скокови се упати кон оградата. Но големата жена, со машки раце, беше брза и го стигна пред да се префрли.

Се обидов да станам и да се изгубам од куќата, но болката во зглобот беше јака и јас одново паднав.

Сè што се одигра за тоа кусо време, некако до срце ме потресе. Болката во зглобот беше јака, но не можеше да го потисне срамот пред оваа жена, пред чии очи со зеленкави пламенчиња се чувствував бедно, како глувче во фак. Лежам и како во сон, кога некој ме брка, не можам да бегам; се мачам и го чувствувам чукањето на срцето дури во слепоочниците. Баждар се изгуби, оставајќи нè во рацете на неизвесната судба, а Пенчо се превиткуваше во рацете на јаката жена, што спокојно со мек глас ме доведуваше до треска.

— Чекајте, додека повикам полиција. Не ќе се сетите уште еднаш да берете туѓо.

Малку како учудено застапа кога ме виде дека лежам, безуспешно обидувајќи се да се исправам.

— А ти, бре суртук? Каков си ти тоа? Дете со така убави очи и веќе апаш!

Не знаејќи што да ѝ одговорам, ја дигнав косата од очи и посрамено реков:

— Ја' скршив ногата!

Жената застапа и не без сомнение ме погледна в очи. И Пенчо се смири, пуштајќи ја да го држи со една рака за мишката, а со друга за модрата искрпена кошула. Низ засолзениот поглед нивните очи ми заприлегаа на две положени осмици, полни со седефест сјај. Осмиците се споија во трепетливо светкаво колце, терајќи ме да ги спуштам трепките.

— Добро, стани. — меко рече жената.

— Не можам. Навистина, ногата ми е скршена. Боли.

Жената го пушти Пенча и заповеда:

— Помогни ми да го внесам в одаја. Пострадало ајдучето.

Во куќата беше чисто и удобно. Сламените столови, покриени со шарени прекривки од мека волна, строго беа поредени околу темното масиче, на кое светкаше скапа, китајска ваза, полна со рози. Под отворениот прозорец, покриен со тешка кадифена драперија — беше миндер со боја на зрела вишна. Придржувајќи ме од страна, додека скакав со една нога помеѓу нив, тие ме поведоа кон миндерот и ме наместија да легнам. Додека подведнатиот Пенчо покорно стоеше над мене, несносно и често шмркајќи, жената клекна гibaјќи ми ја босата, нечиста нога со долгите прсти.

— Шината, повеќе за себе рече таа, но јас сетив прекор во нејзиниот длабок глас. — Треба да го наместиме зглобот. Маж ми е лекар, та некако и јас се разбираам.

Ги впив усните една во друга и од болка јачев низ стиснатите заби.

— Ништо, ништо. — се усмивна таа. — Ногата те боли од тоа што ти е луда главата. Човекот секогаш пати од главата. Друг пат да не влегуваш во туѓи куќи, инаку еднаш и главата ќе ти пукне.

Потоа строго погледа во Пенча, со отворени очи, а од тоа белата кожа на високото, гордо чело, ѝ се собра во ситни брчки.

— А ти придржи го за раце, ми пречи да го лекувам. Од каде сте вие?

Пенчо направи тажно лице и како просјак, чудно застенка без врска со прашањето:

— Немам ни татко ни мајка. Гладен сум. Срцево ме боли.

— Срцето? — со потсмевна жената. — Токму срцето, а?

Вместо да одговори, Пенчо коњски фркна со долгиот нос.

— А тој? — со очи покажа жената на мене, вртејќи ми ја ногата и триејќи го убиениот зглоб.

— Брат ми е! Спије на улица!

Немав сила да кажем дека Пенчо лаже. Лежев со затворени очи и со страв го ослушнував крцкањето на зглобот. Жената ми ја пушти ногата и се исправи, од што закрцка душето.

— Почекај, ќе ти го истријам зглобот со маст. За еден ден ќе ти помине.

И мавтајќи како машко со рацете се упати во соседната одаја.

Некако чудно, како виновник, се чувствував пред Пенча, тој потсмешливо ме гледаше со ајдучките очи. Ги стиснав трепките не сакајќи да го гледам. Многу повеќе сакав, жената да нè истепаше и да нè пуштеше да си одиме, отколку вака што ми го местеше зглобот, без да нè искара за кражбата, од што ќе ми беше многу полесно.

— Брат ти кај отиде? — ја чув жената над себе и ги отворив очите, гледајќи околу себе, со замрежен поглед.

Не верувајќи во она што слутев, плашливо зинав:

— Пенчо...

Никој не ми се одсва.

Скоро во исто време и чудната жена и јас забележавме дека шарената китајска ваза не беше на масичето и дека еден од сламените столови беше без својата прекривка, срамно разголен.

— Господе, ме обрал! — неспокојно извика жената и притрча кон вратата; под тежината на нејзините чекори душмето непријатно закрцка како да се крши.

Возбуден и збунет, се исправив и седнав на миндерот, обидувајќи се да застамам на болната нога. Жената ја очекував со таков срам каков порано никогаш не сум го почувствувал.

— Летнал апашот! — се појави жената, бледа и збунета. — А ти, гаволски непрокопсаник, бегај оттука и очиве да не ми те видат. Би требало и на полиција да ве предадам. Ајдуци живи.

Се исправив и куцајќи со болната нога излегов од чистата куќа полна со јоргованов мирис. Чекор по чекор жената одеше по мене, не верувајќи им веќе на моите убави очи. Во претсобјето, од големото огледало на ѕидот, крадешкум ме погледа со крупни црни очи, ластаресто момче, со бушава коса и малу дамкав нос. Тоа не ми заприлега на Пенча. Излегов низ стаклената врата, со мака спуштајќи се по мермерните басамаци. Жената ми дофрли:

— Земи си ја својата ајдучка крпа. Ене ја под дрвото.

Сетив нешто тажно во нејзиниот мек глас. Пазејќи да не ги изгазам расфрлените црешни, ја зедев крпата и не вртејќи се кон стаклената врата, појдов кон железната ограда.

— Не префрлувај се. Вратата е отворена! — се насмеа жената и јас отстрана само со едното око видов, дека в раце уште го држи зеленото тегличе со маст за трисење.

Овој ден беше болен настан за мене. Во сето ова имаше и добро и зло, но јас не можев да ја најдам границата помеѓу нив, што до некаде ќе ми помогнеше да им загледам на луѓето во душата, да ја најдам најважната нишка, што ги врзуваше нивните зборови, дела, неочекуваности. Но најмногу ме мачеше Пенчо, малиот бездушен ајдук, што и за мене исочкувано, ропски спрема својата ајдучка страст, го замрси денот в клопче, оставајќи ме полусакат и во неизвесност кај обраната жена. Бев сигурен, таа увереност ми се јави прв пат тој ден, дека во Пенча се кријат две деца, две еднакво чудни и туѓи на моето разбирање. Едно подгрбено, со белузлави веѓи, високо дигнати на испупченото чело, со плачлив, богомолски глас — „Брат ми е! Спи на улица!“ — и друго — вешт крадец, бестрашен дека можат да го фатат, или барем да го гонат како малолетен криминалец, што неизбежно може да подлегне на законите, изгласани, сеедно, за возрасните

престапници. Оној третиот, што го знаев, Пенчо — сонот на моето детство, бестрашен и јак, господар на сите деца од улицата, со параден војнички чекор, слободен од стегите на училиштето — полека гаснеше во мојата свест, оставајќи во мене некаква празнотија на излаган човек, навреден до солзи. Не, тоа не беше Пенчо. Тоа беше лушпа, убава, цврста и привлечна, што во себе криеше сува, начната од црв јатка. Или можеби и ништо не сокриваше. Како орев од кого вешта верверица, на неразбирлив начин, со долгите остри заби, ја извадила јатката, оставајќи на тврдата кора фантастично мало дупче. Тоа беа три замрсени претстави за едно лице, на кое уште не можев да му ја догледам душата. (. . .)

Тоа беше ден, прв ден, кога разбрав дека во скоро време не ќе сум веќе дете. (. . .)

### (III. КУЗМАН.)

Од тој ден Кузман почна да ме привлекува, како што ме привлекуваше порано Пенчо. Не верував дека тој е, како што беше Пенчо, убав, светол балон што ги обзима очите, неочекувано еден ден да прсне пред тебе во ситни, неупотребливи парчиња на збрчкана гума. Го ценев и затоа што призна дека сме појаки од него, а им се радував на приказките што ни ги расправаше за непознатиот скопски Рокамболо, одмаздникот Киро Атевиќ, за кој не знаев постои ли вистина или е измислен. Секој ден се состанував со него, чувствувајќи го како брат и верувајќи му со сета своја детска искреност. А не знаев дека тој ќе ме разочара како никој дотогаш, нанесувајќи ми болка што останува како белег во човека, негде внатре во него. Му се радував, го слушав, пристанував да крадам сливи по бавчите со него а и не сонував дека е тој најарниот ученик од школата на злочинците во овој врел, прашен град, исткаен како стара черга од тесни, криви улици, со плашливи куќерки, џамии и два бронзени коњаника пред стариот камен мост — два црвеникави крала, Петар, татко, и Александар, син — што слепо гледаа во просјациите под себе — во овој полуурнат град, гладен за леб, укочен од додеаност и ситни пакости на безработната чаршија, себична и граблива до бесчовечност. Требаше да помине некое време та да разберам дека Кузман е узреан прерано и дека туѓиот живот не е поголем од она што му е потребно. (. . .)

Улицата спуштуваше, беше без настани и јас се спријателив со Кузмана, примајќи ги полека неговите навики и разбирања за животот. Му беше досадно да живее во градот, досадно ми стана и мене, сакаше да бега в Америка и лично да се запознае со кралот на гангстерите — го сакав тоа и јас. Америка ние ја знаевме од мрачната сала на кино „Аполо“ — земја со Индијанци и ковбои, со јунаци какви што беа Буфало Бил, Арби, Лон Шанеј,

земја во која правдата се печали со бровнинзи и цврсти мускули. Беше тоа рај-земја што често нè враќаше на своја тема.

Една модра вечер, Кузман ми пријде со сјај во очите, плукна преку мојата глава и се наведна кон мене.

— Фантома!

— Што? — зачудено прашав не можејќи да го разберам.

— Фантома, во шест чинови, во кино „Аполо“!

— А фантома жена ли е? — рамнодушно го погледав, готов да го осудам на смрт последниот „љубовен филм“.

Тој ме чукна со кажипрстот по чело и развлечено свирна низ заби.

— Будала си! Фантома, човек со маска преку лицето. Живее во подземни одаи. Сите се плашат од него.

И неочекувано предложи:

— Сакаш ли и ние да живееме во подземни одаи! Ќе им пишуваме писма на луѓето — направи тоа и тоа, инаку... А? (...)

Полека се распалував. Господар на подземни одаи! Кузман и јас, фантоми, што пишуваат писма на луѓето и бараат од нив што сакаат! Веќе ги набројував во себе луѓето на кои ќе им пишувам и ќе го барам она што сакам да барам. Прво писмо — до маќеа ѝ на Ана, затоа што ѝ забрани да се сретнува со мене — „или клекни на коленици пред Ана, или...“, второ — до професорот од гимназијата, до кијавичавата желка Поповиќ и пакосното директорче со црн влакнест квадрат под остриот нос. Ура!

— А? — ми го прекина сонот Кузман. — Што велиш?

— Знам, само во Скопје нема подземни одаи. — одговорив.

— Кој ти вели? Одаи има, јас ќе ти докажам. Треба само да копаме. А?

— А колку ќе живееме во нив?

— Колку? — пакосно извика Кузман, ширејќи ги рацете. — Цел живот. Ќе земеме оружје и храна, ќе спроведеме струја. А?

— Не можам, — одговорив тивко. — Јас навечер морам дома да се прибирам. Татко ми е строг. Се лути.

— Се разбира, се разбира. — брзо проговори Кузман. — Навечер дома ќе спиеме. Под земја ќе живееме само по еден до два часа. Сакаш?

Немаше смисла потаму да се спокодувам и јас пристанав. Кузман олеснето воздивна, ја одмери девојката што помина покрај нас и испраќајќи ја со очи, ми ја префрли раката преку рамо.

— Добро. Утре ќе копаме. Само немој да си писнал за ова.

Утредента тој ме поведе кон својата улица. Застанавме пред една жолта двокатница, заградена со дрвен плот. Планот за акцијата кратко ми го објасни.

— Пази, ќе влеземе в изба. Татко ми и мајка ми се на работа, а дедо ми е горе, но нема да нè чуе. Глуп е. Само пази да не нè видат.

— Татко ти не ќе се лути?

— Нема да знае. Никој не смее да знае. Разбираш?

— Да! — процедив, зачуден од неговиот нервен изглед.

Тој претпазливо сирна низ сивиот плот, потоа ја отвори дрвената вратата и ме повлече во дворот, полн со босилек и некое жолто, ситно цвеќе. Брзо дотрчавме до избата. Тој застапа малку, послушнувајќи, потоа се подгрбави како мачка, ја отвори вратата од избата и ме бутна во темницата.

— Тивко. Чекај да затворам зад нас.

Внатре беше темно, а мирисаше на земја и штавени кожи. Стоев, не смеејќи да направам ни еден чекор, несигурен дека нема да паднам во еден од оние фантомски дупки за кои расправаше Кузман. Во оваа темница имаше нешто од оние таинствени филмови на Лон Шанеј; недостапуваше само познатата грамофонска музика од киното, па возбудата да ми биде потполна. Зад мене затрепете пламен од шкорче.

— Тивко, — шепотеше Кузман. — Има ламба. Почекај да ја запалам.

Избата беше широка и преполна со дрва, буриња, вреќи и други стари предмети. Кузман ја запали ламбата и ја обеси на клинец на камениот ѕид. Осветлен со мртвечка светлост, тој изгледаше блед и неспокоен. Го соблече модрото палто и остана гол до појас. Од старото празно буре извади два копача, гледајќи ме внимателно.

— Се плашиш? — тивко, како самиот да се плаши, праша и ми подаде еден копач. — Земи.

Го зедев копачот, не знаејќи што да правам со него. Тој покажа кон едниот крај на избата со глава.

— Ти ќе копаш таму, а јас овде. Прокопуј длабоко, подземните одаи имаат влез од оваа изба.

— А ако нема одаи? — се обеспокојував.

— Копаж! — подвикна Кузман. — Нема веќе што да говориме.

Плукна во дланките и замавна, не гледајќи ме веќе. Копаше брзо и со снажно замавнување. Ударите од тврдата земја тапо одзвучуваа. Воздивнав и го стегнав копачот. Почнавме да копаме не разговарајќи. Оваа непредвиденост ме разочара, коправ без волја, размислувајќи што нашол убаво Кузман во подземниот живот. Но коправ, не сакајќи да го разочарам својот нов полуидол со кого склопив пријателство.

— Подлабоко! — дофрлуваше задушено Кузман, шуштејќи низ нос. Полека ме облеваше пот, се ладеше на кожата и ме освежуваше. Но дланките почнаа да ме болат. Заостанував по малку во замавнувањето, но не ја прекинував работата. „А жилав си ти...“ — се сеќавав за зборовите на Кузмана по борењето.

— Одмори се малку! — суво го прекина моето размислување Кузман, се исправи и го фрли копачот. Палејќи цигара, тој ме испитуваше со замижаните очи.

— Се каеш ли?

Можеби и се каев, но нејќев да сум кукавица пред него. Секако го излагав кога реков:

— Не се кајам. Зошто? Сам пристанав. Само има ли подземни улици?

— Одаи, — ме поправи тој. — Има, сигурен сум. Уште од турско време. Штом сме почнале, да завршине. Што велиш?

— Да завршине! — прифатив, секавајќи болка на дланките.

Продолживме да копаме. Влажната земја тешко се одлепуваше, но не попуштавме. Мојата прва тешка физичка работа ми ги загреваше дланките, но јас колав и го следев движењето на мојот за шест години постар другар, со цврста одлука да не попуштам.

Долго колавме. Неколку квадратни метра во длабочина од пол-метро беа изровени. Одвреме навреме Кузман ја збираше земјата со лопата и ја фрлаше во еден кош.

— Да прекинеме, предложи тој.

Ги скривме копачите и лопатите во бурето, ја изгаснавме ламбата и излеговме на улица. Луто цицајќи ја цигарата, Кузман ги кошкаше камењата пред себе и се усмеваше непрекидно.

— Не најдовме. Сакаш ли и утре да копаме?

— Не знам, ако бидам слободен. — Несигурно одговорив, размислувајќи како да го поколеbam да се откаже од овој фантомски живот. (...)

Утредента при бледото треперење на ламбата, колавме во влажната изба и го баравме влезот на подземниот свет. Бесно замавнував со копачот и го потсилував јатакот.

— Подлабоко, подлабоко, Кузмане.

Тој ден целата изба је преоравме. Остануваше уште оној дел покриен со дрва. Кузман го бришеше челото и неспокојно гледаше на две страни.

— Уште овде. Да ги преместиме ли дрвата?

— Денеска?

— Па... би можело и утре. — тивко одговори Кузман. — Пристануваш?

Утредента, кога влеговме в изба, кришум како и порано, просторот кајшто беа дрвата беше чист.

— Да не се мачиш, дрвата сам ги преместив. — широко се усмивна Кузман, префрлувајќи го соблеченото палто преку бурето.

Жолтото јазиче на пламенот се извиваше, како да бара излез од стаклото на зачадената ламба. По влажните сидишта на избата трепереа две големи сенки, замавнуваа една на друга, се судруваа како да не копаат, туку се борат. Удирав со копачот по влажната, набиена земја и ја следев со поглед сенката на сидот. Со секој

замав ми стануваше сè потешко од мислата дека можеби и не постои влез во подземниот свет. Ако не ми се оствари планот, мојата сонувана одмазда, да станам фантома и да праќам писма, ќе прсне како балонче од сапуница. Пак ќе се вратам во кривиот корсокак, и пак ќе се судрувам со Баждара, агентот и сивите жители. Одвреме навреме ќе се сретнувам со студентите. Јас ќе им расправам со фаталистичка сериозност за својата смислена одмазда, а тие ќе се смеат, ќе играат околу мене и ќе ме збунуваат со чудни прашања, на кои беше невозможно да се одговори. Бар да можев некако да се изгубам од тој задушен правоаголник, казан во кој се варат луѓето, нивните страсти, маки и пакости.

— Ца-анг! — засвони нешто под мојот копач.

— Стој! — рикна Кузман и ми притрча. Ме турна и се наведна; ги забуца долгите прсти во меката земја, и почна да копа со раце, задушено, како во треска дишејќи:

— Тоа е, тоа!

Се наведнав над него. Под неговите прсти полека се појавуваше од земјата грне, голо и мазно како избричена глава. Разочарано гледав во него и се муртев, лут на оваа неочекуваност, и на неговата бесмислена возбуда.

— Што — тоа е? Ова не е подземна улица!

— Каква улица?

— Одаја! — се поправив.

— Каква одаја! Што говориш како дете? Она што барав, најдов. А ти молчи...

Се смееше некако езиво — ситно и старечки — како да го дават невидливи прсти.

— Тоа, тоа е... Гледај...

Кузман го дигна и го затресе грнето, покриено со земјен капак, залепен на отворот. Однатре нешто засвони со сребрен звук, како десетина мали ѕвонца.

— Слушаш ли? — црвен и испотен шушкаше Кузман и ми се внесуваше в лице. — Слушаш? Тоа што баравме најдовме. А ти немој да си писнал за ова, главата ќе ти ја исечам.

Голем, светол квадрат помина преку нас и падна на ѕидот. На него стоеше висока страшна сенка со стап в рака. Сфатив дека некој ја отворил вратата зад нас и се завртев. Ни се доближуваше висок, сув старец со претпазливи чекори како да се плаши да не разбуди некого. Под црната шубара од јагнешка кожа светнаа жолти очи, така страшно тркалести, што мене ми се стори дека се од стакло. Беше неизбричен, со бели мустаќи, виснати околу црната штрба уста со бледи усни. Кузман беше занесен со откриеното грне и не го виде, а јас не можев да му кажам; гледав во старецот како во сениште и не знаев што правам, како да ја изгубив способноста на говорот.



— Тоа е, тоа е, тоа... — шепотеше Кузман, мерејќи ја в раце тежината на грнето.

Старецот замавна и го спушти стапот преку грбот на Кузмана со страшен крик на бледите усни.

— Пуштај, кучешки сину. Проклет е туѓиот пот. Проклето е.

Не дочекав да се заврти кон мене. Го фрлив копачот и потрчав кон излезот, со полна глава нејасни и испреплетени мисли. Трчав сè до безизлезната улица со чувство дека сувиот штрбав старец ме гони в чекор.

— Мечка ли те брка? — ме задржа Андон црн и со слупен нос од летното сонце.

Застанав и се завртев. Зад мене улицата беше пуста. Срцето јако ми биеше, а неговото тропане го чувствував во вратните жили и во слепоочниците, покриени со пот.

— Да не те брка агентот?

— Не, — задувано одговорив. — Така, ми се трча и трчам.  
(...)

ЈОВАН БОШКОВСКИ

## НЕПРИЈАТЕЛИ

Мире се разбуди од краткотраен и немирен сон, сонливо се протегна во постелата и ги протри надуените и зацрвенети клепки и наеднаш срипа, поткренувајќи ја перницата. Лицето вчас му се разведри и задсволно се развлече во усмивка. Таму, под перница, си лежеше новата праќа негибната, така како што ја остави синојка пред легнување.

Низ отворениот прозорец се точеа првите снопја од благата утринска светлина и го галеа по лицето. Во душата му пламна некоја нездржана возбуда, кога се сети дека денеска ќе се одигра решителната битка со децата од турското маало. Ќе им покаже тој со другарите убаво, та никогаш веќе да не им текне да дојдат на Газибаба и да зафучат со праќите! А пак на оној напернатиот Кемал, што се прчи пред сите со чпртавото носле, како слатко ќе му ја распука коравата глава.

Немаше ден а да не се степаат. Низ улиците од турското маало не смееше да помине ниедно нашинче — се знаеше дека ќе го пресретнат и ќе дојде со змучки по челото. А после исто им се враќаше на Турчињата со не помала силина и страст.

Немиен уште, Мире се спушти низ врата. Надвор го пречека пролетниот развигор и почна да си игра со неговата бушава коса. Кога стаса на ритчето, насобраните од порано другари го заоби-колија и сите прашално се загледаа во него, растреперени и немирни пред големата борба. Само малку понастрана стоеше најмалиот од сета дружина Столе, со наведната глава, а под расплаканите очи му се синееја две големи модрици. Мире му се сврте: „Што ти е тоа, Столе?“

Столе започна низ солзи да расправа: „Синоќа ме прати мајка ми по млеко. Тие ме пречекаа на кошето. Ама беа многу, инаку ќе им покажев убаво.“

Мире стегна вилици и се заврте на дружината: „Ќе им платиме и за тоа! Набравте ли камења?“

Тие му покажаа со рака на куп бели тркалезни камчиња, набрани од Вардар.

Турчињата уште ги немаше. Беше рано. Нетрпението на децата растеше и ги тераше да корнат од тревата, не знаејќи што друго да прават. Наоколу сè беше тихо, само од далеку, откај маалото пееја петли.

Наеднаш, однекаде, откај градот се разнесе писок на фабричките сирени, виејќи долго и страшно. Дружината се згледа зачудено меѓу себе. Што ли е сега ова? Кога писокот запра, до нив допре оддалечено бучење на аероплани, отпрво послабо и нејасно, а после сè посилено и поблиску. Небото наеднаш потемне од многу, неброено многу црни големи аероплани и, тогаш, на сите страни се разнесе пукот, воздухот засвири, а одвреме навреме земјата татнеше од страшни експлозии. Исплашен Мире едвај стаса сред тој татнеж и тресок да им довикне на другарите: „Лежете!“

Некоја страшна сила ги тресна од земја. Со притаен здив лежеа на росната земја а срцата им тупкаа како на преплашени врапчиња. Сето тоа не потраја многу. По некое време бучавата на аеропланите се оддалечи и ја снема.

Еден по еден поткренаа глава и замелушени од страв погледаа околу себе. Градот беше завиткан во облаци од чад и прашина и наоколу се ширеше миризма од запалено. Од тоа ги отргна писокот на жени и деца од долу, од маалато, што на купчиња се разбегаа по патот што води кон селата во планината.

Мире никако не можеше да разбере што станало. Мајка му дотрча одоздола како изумена, со расчорлени коси, боса и недооблечена, го зграпчи и го притисна кон себе си, тресејќи се целата како прат, а од очите ѝ капеа солзи. Нешто го задави во грлото и не му даде да прозбори. Само послушно потрча по неа.

По патот се точеше долга, бескрајна врволица. Жени, деца, стари луѓе, натоварени со постели, алишта и чегри, преплашени и запотени бегаа како пред некој ужас, некој невиден досега страв. Мире одеше бргу крај мајка си, не прашајќи ниту еднаш ни каде одат ни зошто а во ушите непрестано му брчеше оној татнеж и го тераше одвреме навреме да се затресе како гранка на ветер. Покрај него помина Кемал со мајка му и двете сестричиња; и тие така преплашени брзаа по патот. И кој знае зошто, овој пат не се погледаа напоречки, како некогаш.

А неколку дена после, кога престана опасноста, Мире и неговите пак си се вратија дома.

Како страшен сон тежеше споменот на оној ден. Со денови Мире немаше сили да излезе од дома, се плашеше од туѓинските војници што беа надошле оној ден во градот. Но, еднаш, кога ја дочу вревата на другарите, што ветерот ја носеше од далеку, Мире се престраши и полека, како за прв пат да проодува, тргна кон ридот. Малку по малку се ослободи и задиша со отворени гради.

Му се чинеше како да прележал некоја тешка, долга болест, а сега се поправа.

Другарите ги најде насобрани околу една група од оние војници, љубопитно загледани во големиот топ, што го чистеа војниците. Полека се доближи до нив. Неколцина се свртеа, трепнаа од радост, и пак продолжија да гледаат пооддалеку кон војниците, што си зборуваа нешто меѓу себе на туѓ неразбран јазик.

Потече сега друг, нов, тежок живот. Го снема она весело трчкање по ридот; смуртеното лице на Германците ја растера и помрачи нивната радост. Нешто неповратно си отиде, се сврши — сеќаваше Мире и сакаше да заплаче.

Еден ден приквечер од турското маало допра пискот, како кога ќе умреше некој. Набргу се разбра; татко му на Кемала, што беше отиден уште пред оној ден војник, го отепале Германците и нема да се врати веќе. Жал го стисна Мирета. Сега Кемал му се стори толку близок да тој длабоко во душата реши да се помири со него. И страшно ги намрази Германците, ги намрази од дното на душата и се зарече дека ќе им васа за сè, за татко му на Кемала, за растераната радост.

И кога по некој ден го виде Кемала меѓу насобраните деца околу Германците, како со свиени веѓи мрачно гледа пред себеси, Мире се доближи до него и го загледа отстрана. Кемал се сврте и го изгледа со болен поглед.

Се стемнуваше. Децата едно по друго се прибираа дома. Меѓу последните остана Кемал, којшто молчејќи и со наведена глава забрза надолу по ридот. Мире потрча по него. Кога насети дека некој оди по него, Кемал ги забрза чекорите и не се ни сврте.

„Кемал!“ го повика тихо.

Тој пак продолжи да оди и едвај кога Мире го допра по рамото, застапа и се сврте.

„Кемал, да се простиме. Ете, тие ти го отепаа татко ти,“ и покажа кон Германците, со поглед полн омраза.

Кемал ништо не рече, само од окото му се стркала солза.

Истата ноќ две сенки се влечеа по ридот, со лазење, кон германската караула. Беше пусто и само далеку низ мракот се назираше големата сенка на стражарот.

По некое време од таму се покажа прво малечко огинче, после сè повеќе нарасна и за кратко време вивна силен пламен и се извиши високо во небото. Наеднаш ридот се исполни со тресок, експлозии и диви викотници од Германците, што се насобраа околу пожарот.

А за тоа време Кемал и Мире бегаа преплашено по патот кон селата во планината, задишени од трчање и страв. Одвреме навреме се вртеа и гледаа кон пламенот што се креваше високо.

## ВО ПОХОД

Ветерот како бесен ги виткаше оголените гранки, креваше купчиња гнили, попагани лисја и ги плеткаше во нозете од борците. Колоната тешко се пробиваше во мракот. Тоде чекореше на чело од колоната, со наведена глава, намирајќи се да ги задржи силните налети од ветерот, што како бранови се удираше во него. Кога за малку ќе стивнеше, тој ги забрзуваше чекорите, а колоната борци по него инстинктивно тргаше со засилен марш. По мрачното небо, одвреме навреме ќе засветеше месечина и осветлуваше купишта црни, тешки облаци.

Три дена е колоната во поход.

Тоде магливо се сеќаваше за подробностите од борбата, кога околу бригадата се затегна обрачот на непријателска офанзива. И за да ја потуши болката што истиот час ќе го притиснеше, Тоде го затегаше ременот од шмајзерот сè додека остра физичка болка не го пониже. И сепак пред очите непрестано му искрснуваше иста слика, го печеше споменот на тој час. Отсечена од бригадата, неговата чета цел ден се пробиваше низ заседите, за да се истрга некако по мракот. Оттогаш за нив, дваестина борци, колку што останаа од целата чета, започна овој поход во неизвесност, за којшто никој не знаеше како ќе се сврши.

По него колоната се повиваше во такт со ветерот, што напираше со сè поголема силина. Тој го сеќаваше зад себе тешкото, уморно дишење на првиот борец и потсвесно ги напрегаше сите сили, за да не потклекне. Клепките му тежеа како налеани со олово, а нозете едвај ги поместуваше низ купиштата изгниени лисја. Само да издржат сили. Во негови раце сега е нишката што ги држи борците и ако тој допушти да се скине, сè ќе беше загубено. Непријателот демнееше не како порано низ цевките на митралезите зад секоја шумка, туку сега уште пострашен се влечеше како призрак по малата колона и се огледаше во гладните одблесоци во очите на капнатите борци.

Ветерот малку стивна.

Колоната оживе и Тоде сети како нешто да се одлесни. Папсаната снага бараше починок. Сеќаваше дека снагата му беше стежнала толку што при првото запирање би се струполил на земја и долго не би можел да стане.

Уште истата ноќ Тоде беше решен да го премине Вардар и таму после да се поврзе со другите единици. Затоа тој упорито чекореше напред по патеката, послана со окапани лисја и со радост сеќаваше дека и другите напињаат сили да одат по него.

Одлево, под патот, се простираше широка ледина, покриена со трева. Низ мракот, на уморните очи од Тодета, тревата му се чинеше како водни бранови, лесно нишкани од ветер. Во свеста му исплива далечен спомен: пред војната така тој се оставаше со

каичето да го носат езерските бранови, кога ќе ги разиграше стрмец. Далеку остана тој живот, но оваа ноќ тој веруваше дека сето тоа ќе се врати, и тој пак ќе се пушти со каикот по широкото езеро, ќе го носат брановите, а градите ќе му се шират, шират.

Зад него одненадеш колоната се скина. Тоде инстинктивно се запра, исплашено се сврте и веднаш се затрча по сенката од еден борец што бргу се спушташе надолу кон ледината. Кога го настигна, овој стоеше приклекнат над тревата, се веднеше со грстови како да црпи вода и ги принесуваше до устата. Му пријде и благо го допра до рамото. Борецот не се ни сврте и продолжи несвесно да се наведнува и да срка со устата од раширените грстови. Тогаш Тоде силно го затресе за раменици и го повика, „Друже, стануј! Не смееме да се задржаваме.“

Тој се обиде да се истрга и пак да се наведне, но Тоде го зграпчи силно за раменици и му ја стегна раката, сè додека тој не извика од болка. Се загледа во него со срчест, изгубен поглед и тихо исцимоле, „Друже комесар, пушти ме да се напијам уште малку. Многу, многу ми се пие.“

Тоде го прегрна преку рамо и го поведе нагоре каде што другарите стоеја допрани до дрвјата, со оборени глави и потиснати од она што се одигра пред нивните очи. Сожаливо погледаа кон својот другар. А тој зачудено ги изгледа сите на ред и наеднаш рамениците му се затресоа и тој залипа на глас.

Колоната го продолжи својот пат.

Месечината се пробиваше сè повеќе низ облаците и им го осветлуваше патот со бледа виделина. Во тишината се носеше мек тупот од стапките на борците и шумот на последните лисја што се ронеа од дрвјата како дождовни капки. Од далеку, сосем тихо, допираше шумолење на речни води, што само напрегнат слух можеше да го начуе.

Се ближеше Вардар. Тоде со шепот пронесе низ колоната, „Пст!.. Тихо...“

Уште пол час и пред очите му искрснаа густы врбацы. А низ наведените гранки од врбите се забелеа, засветка на месечината речната вода.

Од далечина допре клопот на железнички тркала. За час борците се прикрија зад врбаците и се притаија. Сè појасно ближеше клопотот на тркалата и се мешаше со бучењето на речните бранови. Со шум и букот се проточи долга композиција од натоварени вагони, помина непосредно покрај нив, а после се оддалечи и изгуби.

Немаше време за губење. Тоде зеде со себеси двајца од другарите и појде низ реката да разгледа откаде полесно може да се мине на другиот брег. Надолу, реката беше поплитка, но од секаде отворена и имаше опасност да бидат откриени од непријателот — од блиската железничка станица шареше рефлектор низ пругата.

Не преостануваше ништо отколку да се мине од таму, зад врбаците, кадешто водата беше брза и вировита.

И токму се спремаше да даде знак, кога отстрана забележа една група борци кои нешто се расправаа. Тоде се доближи до нив. Сите в миг замолчеа, а кругот се раствори. Насреде стоеше загледаана во една точка пред себе партизанката Лена, а слабата снага ѝ потреперуваше едвај видно.

„Што има, другари?“ запраша тој, трудејќи се гласот да му биде спокоен. Во душата го косна нешто.

Никој не му одговори. И токму што сакаше да го повтори прашањето, а Лена наеднаш крена глава и се сврте кон него и проговори со туѓ, зарипнат глас, „Не, јас не можам. Остајте ме. Одеге вие, другари, мене не ме гледајте.“ — повтори неколку пати изумено, а во укочените очи ѝ се читаше ужас.

Тоде ја фаги за обете раце и ѝ се загледа во очите упорито. „Успокој се, Лено, ништо нема. Ајде со нас, не се плаши,“ и потргнувајќи ги настрана другарите им пришепна: „Припазете на неа. Не ја испуштајте од вид.“

Полноќ одамна беше замината.

Тоде загази меѓу првите во пенливите и разбучени води на реката, месечината се скри зад облак и се затемни, а после, едвај како насоне се присекаваше што стана. Наеднаш некоја сила го зграпчи, го завлече надолу и сети како водата се склопи над него, нешто го стегна за гуша и не му даде ни да се издиши. Свеста му работеше забрзано. Со голем напор на последните сили се издигна над водата. И во истиот час пред очите му излезе страшна слика; наоколу разбеснетата стихија ги траќаше човешките тела, а згора над брановите пливаа раници и делови од алишта. Наблизу за час се покажа од водата една човешка глава и напред подадени згрчени раце и пак ја снема под пенливата вода.

Сето тоа стана во еден миг. Него пак го завлече витлото. Започна очајна, долга борба. Низ ноќната тишина, со шумот на разјарените бранови се мешаа крикови, од кои Тоде истрпна: „Помагајте! Се давиме.“

Тој час не можеше да им помогне.

Кога излезе на другиот брег, треперејќи од утринскиот студ и преживениот ужас, Тоде долго време не можеше да се прибере. Еден по еден се извлечуваа од водата борците. Тој неспокојно гледаше во нив и — на негов ужас, Лена је немаше. А заедно со неа и уште двајца другари. Тој тихо викна неколку пати, но никој не се одзва. Како трештен се слушти низ реката.

Полека се разденуваше. Од водените алишта на борците се крваше густа пурева. Сите молчеа.

Зароси дожд.

Тоде стегна вилицы, за да не залипа од болка и даде знак за покрет.

## ЗЕМЈАТА НА ПАНКА БИСЕРИН

Три дена се врткаше околу него чорбаџи Андон, оти како по селските конференции почна да се зборува за аграрната реформа, за земјата. Панко Бисерин од тој час, откако насети дека чорбаџијата — у кого дваесет и неколку години работеше и не чу топол човешки збор — сега наеднаш станал мек, оддалеку со смеа го поздравува, се запира ако се сретнат на пат и го распрашува де за децата, де за друго нешто — од тој час Панко со трепет го чекаше денот на селската радост. Три дена како сенка го следи на секоја стапка, копа во неговата душа со оној лукав пронизен поглед, а тој не смее дури ни за час да го погледа — кога оддалеку ќе му се мерне пред очи сè гледа некако да го одмине, за да не се сретнат. А по селото се носеше веќе глас дека земјата ќе им се дава на сиромасите. Радост ги обзимаше луѓето онака како пред дваесет и толку години, кога Панко Бисерин се врати од војна, за да заживее нов живот на оставената беговска земја. Сега нема да стане како некогаш, на земјата да се намести нов господар, како чорбаџи Андон, што за време на војната го немаше никаде. Сега земјата ќе ја добие оној што ја работи.

Така еднаш приквечер чорбаџијата оддалеку го зачека и го запра крај плот. Панко истрпна, а срцето му затупка неспокојно. Да можеше тој час земјата да се отвори, да го снема, да пропадне, само да не го сеќава на себе тој лукав, студен поглед што како осојница му навева страв во душата. Уште повеќе се сви, наведе глава и загреба со опинок по снегот, чекајќи со страв што ќе му рече. А тој стегнат во нови шаечни алишта, здрав, со светнати чизми и астрагански калпак, го одмери зачас и после заговори со самоуверен глас и скришен подбив: „Е, што има ново, Панко?“

„Ништо,“ слегна Панко раменици.

„Земјата, сум чул, ќе ни ја земате? Слушај, јас што ќе ти речам,“ протегна тој рака кон него, „остај се ти од тоа. Не ги гледај оние мрзливци и неранимајковци. Голтари. Хм, мислиш земја ќе им дадат. Ветер и магла! Пак ќе дојдат оние озгора и — што сме направиле? Кој е излаган — пак вие. Не ти требаат тебе тие работи.“

Панко молчеше, не знаејќи како да се одбрани. Во душата му вриеше од јад и бесилие.

„После,“ продолжи тој, „кој знае што бидува. Ќе ги одвее ветерот и овие. И што сме направиле? Само клавај си грев на душа. Ти велам — не ти треба. А и господ има,“ и крена прст нагоре.

„Па... така си е...“ промрморе Панко низ нос. „Ама, пак... право ли е... толку земја...“ едвај стркала преку јазик и во истиот час, исплашен се поќаја.



„Ветер и магла!“ се вжешти чорбаџијата и замавта со раце. „Имам. Сум спечалил. Ама тоа е мое, мое, разбери! А со кое право, кажи ми, сега едни никакви, голтари, сакаат да ми ја земат земјата? Ти си видел ли лошо од мене? Еј, лебот ќе те колне што си го јал кај мене. Кога ќе решиш нешто, помисли си малку.“

Панко истина. Се вцрве во мракот. Откако помолча малку, здишен од лутина, чорбаџи Андон на одење веќе додаде: „Ти сам знаеш дека јас сум ја работел земјата. И тоа ќе го кажеш таму. Пред сите. Мисли му.“

Панко едвај сега крена глава и ја попраати со поглед големата, црна сенка на чорбаџијата, што полека се оддалечуваше во мракот. Се издиши длабоко и испрекинато и како некоја тежина да му падна.

И од тој час, Панко Бисерин немаше мир.

Наместо како сето село да го чека оној голем ден со радосен трепет, Панко понекогаш скришно во душата сакаше никогаш, никогаш да не се раздени тој ден. Се затвори во себеси, почна да бега од луѓето, а дома за ништо туку ќе ѝ привика на жената или ќе истепа некое од децата. Ноќе го мачеше бесоница. Како во треска се траќаше на постелата, бладаше и мавташе со раце како да се брани од некоја страшна, нечестива сила. А кога доцна, пред зори, на морните клепки ќе му дојдеше сон, тој се гледаше себе си во страшни, немирни соншта: испиен, слаб, со последни сили, се плеткаше во пајакова мрежа — тој се трга, се брани, но сè повеќе и повеќе се заплеткува во мрежата. И еден огромен, набабрен од исциданата крв негова, страшен пајак, подаваше безбројни пипки, за да му ја земе и душата. И се засмеваше, се клештеше, грозно.

Со таа тревога, со тој немир, Панко Бисерин го исчека денот.

Беше сончев февруарски ден. Панко се разбуди доцна после краткотраен сон, стана како штрекнат, како кога напролет ќе се забавеше за орање. Низ прозорец паѓаше на постела сноп сончева светлина и печеше како пламен. Седнат на постела, тој долго гледаше пред себе и не мислеше ништо. Неспан, со модри колца под очите, тетеравејќи се во одењето, тој излезе во двор и се зафати да вади вода од бунар. Над селото се ширеше утрински, празничен мир. Се носеше само рското чрктање на чекрилот и оддалечен шум на речните води.

Едвај кога излезе од врата, Панко забележа дека се беше облекол во нова руба; на коленицата му се белеше крајот околу големата латица. Низ февруарскиот студ напираше силно сонцето, го топеше снегот над замрзнатата, корава земја, правејќи локви и кал.

---

Едвај кога *излегол* од врата, Панко *забележал* дека се беше облекол во нова руба; на коленицата му се *белел* крајот околу големата латица. Низ февруарскиот студ *напираше* силно сонцето, го *топило* снегот над замрзнатата, корава земја, правејќи локви и кал.

И што повеќе се ближеше до селското училиште, срцето сè понемирно му се стегаше, го обзимаше неспокојство. Пред самата врата, низ којашто се носеше застрашително врева од многу гласови однатре, запра и премисли колебајќи се да се врати, да избега далеку од тоа место. Присобра сили, влезе. Со отворањето на вратата, вревата нарасна и му се стори уште пострашна. Како кривец, незабележан од никого, тој се свлече на празното место до самата врата. Беше збрано комај сето село. Се рееше облак лут тутунов чад и ги обвиваше распалените човешки лица. Отстрана, подалеку од другите, навидум мирни и рамнодушни, седеа еден до друг селските чорбаџии. На свиените, скупчени усти им светкаше нескриена злоба и подбивна усмевка, како да сакаа да кажат: ете, ништо не ни можете!

Наеднаш стана тихо, сосем тихо, да се слушаше шушкањето на лисјето од масата на комисијата. После некој зазборува бргу, распалено нешто што Панко не го разбра; до него допираше само некој нејасен шум, а пред широко отворените очи му се мрежеше непрогледна магла. И како отприштена, надојдена река кога се урнува, така наеднаш зрготе салатата.

Започнуваше првата расправа.

Панко Бисерин се заслуша напрегнато. Се отпушти онаа потисната селска душа, заистура болки и јадови, брани во гладните години над плодородната земја.

„Лете, зиме, ние работевме а тој ги полнеше амбарите. Каде има таква правина?“ згрме Стојче од Пендовци, а скинатиот ракав од гуњата му се замавта како големо црно крило. Под наежените веѓи очите му заискреа.

Стотина глави со избраздени, небричени лица, со набрекнати вратни жили, подзедоа како од едно грло: „Право кажуваш, Стојче, така е.“

„Глеј го каков е во вратот.“

„Грутка земја не фатил в рака.“

И пак татнеж, 'ржење, викотници.

А Панко го слушаше сето тоа со затаен здив. Како бран го завлече она големо и судбоносно што се одвиваше пред негови очи

---

И што повеќе се *ближел* до селското училиште, срцето сè понемирно му се *стегало* го *обзима* неспокојство. Пред самата врата, низ којашто се *носел* застрашително врева од многу гласови однатре, *зайпел* и *премислил* колебајќи се да се врати, да избега далеку од тоа место. *Присобрал* сили, *влегол*. Со отворањето на вратата вревата *нараснала* и му се *сшорила* уште пострашна. Како кривец, незабележан од никого, тој се *свлекол* на празното место до самата врата. *Било* збрано комај сето село. Се *реел* облак лут тутунов чад и ги *обвивал* распалените човешки лица. Отстрана, подалеку од другите, навидум мирни и рамнодушни, *седеле* еден до друг селските чорбаџии. На свиените, скупчени усти им *свейкала* нескриена злоба и подбивна усмевка, како да *сакале* да кажат: ете, ништо не ни можете!

и го тераше да трпне во непозната милина. Не забележа кога излезе пред комисијата неговиот чорбаџија; му се исправи одеднаш пред очите, голем и страшен. Само сети како по снагата го полазија студени морници а во грлото нешто му се стопчи. Му се чинеше дека очите на сите сега се свртени кон него и го печат како разгорени гламји. Ете од овој час Панко Бисерин се плашеше. Сега требаше тој да каже тежок збор, да ја излее сета горчина што како тиња му тежи и тлее во него еве веќе дваесет години. А тоа, му се чинеше, не може да го стори. Не, не. Свеста му се напрегна до ужас. Ете, сите знаат дека чорбаџијата не ја работи земјата, ќе кажат и сè ќе се сврши, ќе одмине како лош, немирен сон што тежи како товар на душата.

А тој, завртен кон селаните, се виткаше лигав како црвец, правејќи кисела гримаса на зараснатото во сало лице, црвено и обесено под брадата.

„Бива ли, браќа, под старост да ме оставате без земја,“ цимолеше, а малите, изгубени во сало, очиња му играа. „Јас, знаете и вие, секогаш сум работел земја.“

Бран од смеа ги пречека неговите зборови.

„А, а, си работел!“ потфрли некој подбивно. „Си го копал бавчицето околу куќата.“

„Знаеме, како да не.“

Тој збунето стоеше сеедно свртен кон распалените селани, подзинат, испотен, кубејќи ја несвесно астраганската шапка.

Сред наежената, разгомжена маса, Панко Бисерин седеше како прикован. Во душата му се кинеше. Неколку пати потстана и заусти, но глас не издаде. Целата сала, заедно со луѓето, му се вртеше, му бучеше во свеста. Се загледа натаму и пред очите му заигра натписот над комисијата: земјата на оној што ја работи! И како стана, како се отпушти, не знаеше ни сам. Се исправи наеднаш цел и салата му стана мала и тесна. Вревата замре. Чорбаџијата, како што беше свртен со грб, погледа на таа страна и пак се заврте. И во тишината што настана, Панко Бисерин ги подаде напред своите црни, спечени и распукани како сомун раце и заборе полугласно и плахо: „Еве, браќа, па судете по душа.“

Штрекнат, чорбаџијата се сви уште повеќе и незабележано ги спика своите меки, бели раце под шапката. А Панко сè уште стоеше така со подадени напред раце и победоносно гледаше наоколу. После го понесе бран од викотници, грот, тропане: „Така е! Честито, Панко.“

Него како да му падна товарот што го притискаше. Скришум, невиден од никого, тој полека се искраде надвор. Студен повев го загали по оросеното со пот лице. По него остана шум и врева.

Панко заита по патот, носен од некоја незнаена досега сила, загледан некаде напред. Набргу се најде сред полето. Пред очите

му заблеска снежната покривка над родната земја, а кога погледот му свикна со блесокот, тој ја виде неа, земјата. Наместа, под растопените снегови, се црнееше крвката, набабрена земја, а над неа високо се крваше пуреа. Оддалеку се слушаше шумот на надојдените води на Вардар.

· Панко Бисерин кликна во неискажана радост, се пресегна и со грстови загреба во натопената земја, ја крена високо над глава и извика со глас: „Наша! Наша е сега земјава,“ и погледот му се зареа по широкото поле.

ДИМЧЕ МАРКОВСКИ

## ЧИЧКО АЛЕКСО

Тој ден чичко Алексо, ковачот, го затвори дуќанот пред да се стемни, ги стави кепенците на старите сидови што беа искрпени со штици од долгогодишната употреба, ја заклучи вратата со големиот старозамански катанец што ни самиот тој не знаеше од кога виси на вратата, и полека полека со рацете назад што никога не ги ставаше во џебовите и по најголемиот студ се упати дома.

Времето беше ладно. Дуваше север и ги штипеше лицата на луѓето. Темни оловни облаци беа надвиснати над градот и изгледаше секој момент дека ќе се срушат и ќе го покријат целиот живот во него. Снегот беше замрзнат и при одењето на луѓето силно крцкаше.

Во ова невреме стариот ковач си пробиваше пат полека но сигурно и се ближеше до куќата.

Дојде дома. Го свлече палтото, се изми како секогаш, седна скрснозе на сламеникот што беше до шпоретот, ги засучи мустациите и извика: „Марије, ако не ти е на одмет, наполни го шишенцето.“ И не дочека да дозбори стариот, тетка Марија ја крена главата, го погледна увредено, како што може да гледа стара домаќинка што си ги свршува редовно своите домашни работи и рече: „Чекај Алексо, уште не си седнал. Гледаш, пустоно пиперчиња ти вадам. Туку само да речеш —“ и продолжи да го полни чиничето со кисели пиперчиња што ги вадеше од земјениот грнец. Чичко Алексо ја погледна, осети дека ја навреди и додаде: „Ех, Марије, немој ти веднаш за кусур. Знаеш, човек греша, што ќе му правиш. Пак јас и не мислев нарочно тоа да го сторам.“

Откако му ја подаде ракијата и мезето, ја запали ламбата и седна до него. Тоа беше стариот адет во оваа куќа, табиет на чичко Алексо од долги години, откако зачука староста на нивната врата. И седеа така повеќе време, во зимските деңови околу шпоретот а през летото на рогузина во бавчата под сливата што ја насадил чичко Алексо уште како дете. Седеа и разговараа. Старата

го известуваше за положбата во маалото, додека чичко Алексо ѝ расправаше што се случило во чаршијата, како оди пазарот и многу други работи.

Така овие двајца старци меѓусебно се разбираа и беа доволни еден од друг.

Веќе шпоретот ја затопли собата и чичко Алексо набргу го креваше шишенцето со ракија. Тетка Марија што седеше секогаш до него со уживање го гледаше сега нејзиниот старец како се насладува на ракијата по заморната работа. И тоа ѝ чинеше радост. Колку да ја прикриваше љубовта кон него, сепак ќе му префрлеше многу милни зборови што го разнежнуваа. Тогаш, тој ја погледнуваше насмевнато под веѓи, очите посветли му стануваа а тетка Марија кој знае по кој пат, исто така, се посрамуваше и не чекаше да се развие разговор, одеднаш преминуваше на друго, мачејќи се да ги собере мислите. Стариот го знаеше тоа и многу пати намерено ѝ зборуваше. На тоа тетка Марија ќе поцрвенеше, ќе го чукнеше од милост по колено или по плеќи и ќе му речеше: „Море, ти старојко, немој да ме гибаш.“ Потоа и двајцата ќе се насмееја. Долги години така мирно живееја. Еве веќе триесет и пет години има откако се оженети и за сето време не се разделиле, лош збор не си имаа речено. Но затоа тетка Марија секогаш била внимателна: никогаш не го оставала без јадење, навреме исчистен, испеглан, а богоми и целата работа во лозјето ја вршеше. И во зимските долги ноќи кога седеа покрај огнот и чичко Алексо цврцкаше од шишенцето комињарка, велеше дека винцето и ракицата се бакшиш од неа. Гледајќи ја работата на жена си, стариот ковач се трудеше да одврати уште подобро. За нивниот живот и поминувачка целото маало прикажуваше. Кога ќе се зборуваше за нив, секој ќе речеше: „Кој, Алексо и Марија? . . . Живот живеат. Блазе им на душите.“

Ветерот сè повеќе беснееше. Недалеку тропаше ламарина поткревана од ветрот, кај комшиите траскаа отворени прозорци, мачките немирно ги извиваа своите гласови што личеа на детско плачење. А целиот тој зимски ноќен пејсаж го потполнуваа виулиците што потсеќаат на фабрична сирена. Снегот сè посилено врнеше и го полнеше дворот.

Чичко Алексо седеше на лактен на коленото, ја чешаше небричената брада и извика: „Ту . . . мори Марто, не бидува една година мирна да бидеш. Слушај, жено, слушај како беснее.“ Тетка Марија го нададе увото накај прозорецот што беше од страна на портата и заслуша притивнувајќи го и дишењето. Тоа го забележи стариот.

„Што е, Марије, што е? Глушец да не влегол во ноќвите и го јаде лебот, тоа да не прислушкуваш.“

„Не, Алексо, ми се слушна како некој да чука на порта.“

„Марије, откако остаревме сè ни се слуша како некој да чука. Кој ќе чука во ова невреме освен Марта?“

Сега се слушаше појасно чукање. Стариот го нададе увото и наслушна.

„Права си била, жено, вистина некој чука,“ рече со одобрување. Потоа стана, го наметна палтото и отиде да ја отвори портата. Во темнината пред него стоеше возрастен сериозен човек со костенливо лице. Го погледна, но не можеше да го познае. Потоа му се приближи до лицето и со смеа рече: „О, повели, повели.“ Тоа беше Ристо столарот, комшија со дуќаните. Без многу канење гостинот влезе и се упати кон куќата. Чичко Алексо одеше по него и си мислеше: „Што мака го нашла овој човек та во ова време кај мене доаѓа?“ И колку да бараше одговор, не можеше да си објасни. Влегоа дома. Ристо ѝ ја подаде раката на тетка Марија и енергично ја поздрави. Седнаа. Настана таец во собата. Чичко Алексо виткаше цигара, старата расфаќаше низ кујната а Ристо седеше до шпоретот, молчеше и како да мислеше како ќе го отпочне разговорот.

„Како си подома?“ запраша стариот и ја прекина тишината.

„Не прашај, чичко Алексо, не прашај. Лошо, глад,“ одврати Ристо.

„Така е, така. Прав си.“

„Туку, знаеш ли што ме нанесе патот кај тебе?“

„Кажи, кажи, внучко, да слушнам!“

Ристо се поднамести, се поднакашла и додаде:

„Чичко Алексо, ти самиот гледаш што станува секој ден кај нас. Тепаат луѓе Бугариве, тепаат Германците и тоа зошто? Сакаат да нè сотрат. Ете и овие денови затворија неколку чесни работници. Сверови се, сверови. И како да му ги дадеш в раце на тие целати овие златни деца да ги мачат и спици под нокти да им ставаат, а најпосле да ги отепаат.“

„Така е, Ристо внучко, така е. Што е право, право е,“ подзамислено забележи стариот.

„Еве... така е, чичко Алексо, ама ние нема да им седиме со скрстени раце. Нема да им се даваме. Ќе почнеме уште посилно да ги тепаме, па ќе видиме кој ќе излезе поербап: или една рака Борисови кучиња, или ние сите.“

„Ех, внучко Ристо... тие Бугарите од секогаш мешале прсти и кај нас. Од секогаш Македонија им била убаво залче,“ издишувајќи се тешко како да се присетуваше на нешто одамнешно, мачно, рече стариот. Тргна неколку пати од цигарата и продолжи: „И порано сум ти расправал какви резилаци ни правеа уште пред Илинденското востание пак и по него. Колку пати сме се судирале со бугарските чети што идеа да пљачкаат во Македонија... А неодамна што слушнав? Застанал еден Бугарин пред кафенето што е под градскион часовник и нешто вика. Го подзачув како вели, 'Море каква Македонија, сè е ова бугарска земја. Мајката ќе му ја расплачам на секој што ќе помисли инаку.' Да знаеш, Ристо, во

душава како ми беше. Како да ми се кине нешто. Го погледав песјисинот и си заминав да не го слушам. Прав катил беше. А една муцка што имаше како вистински овчарски пес. Дури да ти се гади кога го гледаш.“

За ова време додека расправаше стариот, Ристо слушаше и нервозно чепкаше низ јастакот. Тој навистина сакаше многу да ги слуша зборовите на чичко Алекса не само сега ами и друг пат, но овој пат не му беше до тоа. Очигледно беше дека Ристо сакаше што побргу да му каже зошто дошол и да го чуе резултатот. И откако замолче стариот, отпочна:

„Еве што е работата, сега ќе ти речам што ме натера да дојдам кај тебе. Има двајца другари што се кријат од полицијата и мислиме кај тебе да ги сместиме за неколку дена. Вие сте стари луѓе, пак нема никој да се сомнева дека такво нешто има кај вас.“

Кај чичко Алекса се изгуби мирното и сталоженото настроение. Кога ги слушна тие зборови, стана подруг: ја исправи главата, очите остро му гледаа кон Риста. Се подзамисли, потоа запраша како да не дослуша: „Како рече, Ристо? Луѓе се кријат од полицијата... да ги сместиме кај мене?!“

„Да, чичко Алексо, луѓе. Двајца наши другари на кои им прети да ги фати полицијата. Знаеш, никаков мастрав околу нив нема да правиш. Сè што треба ќе ти донесеме.“

„Уф, уф... чудо... мастрав... Не е работата до мастрав, главното е... туку нејсе ќе видиме.“

Овие последни зборови убаво ги зачу тетка Марија и веднаш се расони. Очите ѝ се отворија како некој да ја полеа со студена вода. Гледаше час кон стариот, час кон Риста сакајќи да разбере точно во што е работата и веднаш забележа на челото од чичко Алекса капки пот. Го виде неколку пати како длабоко се издишуваше, ја подгризнуваше цигарата, префаќаше и расфаќаше со рацете ненужни работи, ќе ја ставеше металната кутија од цигари на едно место, ќе ја подржеше и пак ќе ја преместеше. Во собата беше мирно но луѓето во неа не беа. Чичко Алексо под веѓи ја гледаше тетка Марија и Риста. Ристо одвреме навреме погледнуваше во стариот и старата а пак оваа во двајцата. Еден со друг се прострелуваа со очите и погледите често им се судруваа. Чекајќи одговор Ристо додаде: „Мислам, чичко Алексо, дека ја разбра работата и да ти повторувам нема нужда.“

„Не е, внучко, до неразбирање, само... знаеш... стари луѓе сме пак... може сè да се случи... После што ќе правиме?“

„Како мислиш дека ќе биде подобро, така прави,“ рече отсечно Ристо.

Стариот ја крена главата, го погледа Риста и рече: „Внучко Ристо, јас те разбираам сè што сакаш да ми речеш, но оваа вечер не ќе можам да ти одговорам. Ќе помислам, ќе се советувам со бабичката, пак утре повели ова време ќе зборуваме.“



„Добро. Тогај да си одам,“ изусти Ристо како од пушка станувајќи: „Само едно знај: да не дозволиш Бугарите да нè сотираат.“

Кога го испратија гостинот стариот ја затвори вратата од кујната и остана како скаменет гледајќи во тетка Марија. Потоа седна до миндерлакот.

„Што е работата, Алексо?“ запраша старата кога го виде како се мисли и гледа во една точка.

Чичко Алексо молчеше.

„Кажи де, што е работата?!“

„Жено, дојди поблизу и седни,“ одврати стариот. „Иако беше одамна сепак си спомнуваш во младите години како ги криевме комитите што се бореа за слободна Македонија. Еве, и денеска има луѓе што се борат. Секој ден гледаш и слушаш на чешма и на фурна какви чуда прават. Народот страда и гладува, Марије. Ние со тебе уште глад не сме виделе. Ама да појдеш по светот луѓето не можат веќе да се преранат. И не молчат. Во оваа народна мака треба и ние да помогнеме. Ристо вечерва затоа дојде. Прашаше дали ќе прибереме кај нас две момчиња што се кријат од полицијата.“

Тетка Марија зацесено слушаше и устата ѝ беше подзината од која ѝ се издаваа неколкуте заби што ги имаше на предниот дел од вилиците. Слушаше гледајќи го право в очи како кој знае од кога да не го видела и запраша: „Ами ти што му рече?“

„Да дојде утре навечер ова време.“

Како под команда и двајцата ги наведнаа главите и молчеа. Какви ли мисли не им проагаа низ главата? А важна беше и работата. По многу години чичко Алексо има вака тешка задача за решавање. И таа треба да се реши.

„Тешко е, Алексо, тешко. И мачно е и страшно,“ забележа старата издишувајќи се длабоко.

„Тешко е, жено, знам оти е тешко, ама мораме нешто да решиме. Да знаеш на децата колку им е уште потешко, млади се кренале да се борат. На стари години ни се паднало помош да даваме, да му служиме на народот.“

„Добро, тогај да ги прибереме,“ прозбори тивко старата како со половина глас. „само тешко е. Каде ќе фатат партизани по куќите, ги интернираат стопаните или ја горат куќата. Ние не ќе можеме да издржиме, Алексо, стари луѓе сме.“

„Само да знаеш колку многу ќе помогнеме,“ убедливо рече чичко Алексо, „колку души ќе нè благословат. Ќе придонесеме и ние за слободата на Македонија што сите ја грабеле, секогаш патела, за која и јас младоста ја дадов а многу мои другари и животите ги положија.“

„Тогаш да ги земеме. Каде целиот народ и ние,“ одврати старата виткајќи го крајот од престилката.

„Добро, и јас се согласувам,“ додаде стариот, го погледа саатот и ѝ напомна на тетка Марија дека е време да си легна. И на двајцата како да им олекна дека без многу муабет и пречки се согласија.

Веќе си легнаа. Беше темнина. Во собата се осеќаваше мирис од газидената ламба и чад од цигарите. Чичко Алексо се завитка во волнената јамболија и замижа. Беше изморен и сакаше да заспие, да ги отфрли сите мисли. Колку се мачеше да го совлада сонот, напразно остануваше. Капаците од очите широко се отвораа. Во темнината му се покажа голема лента од минатото. Таа се одмотуваше но тешко се намалуваше. Стариот ги гледаше изминатите години, мачниот живот, борба за опстанок, востанија, комити, војски и уште многу друго. Си спомнуваше за младите години кога со пушка в рака отиде да ја ослободува својата земја, убаво сега си припомнуваше со каков жар тоа го чинеше. Размислуваше и околу тоа што ги натера луѓето од покретот да му пријдат, ете, баш нему и да му поверат два живота на револуционери. И не сакајќи му идеја зборовите на Гоцета Делчев: Ослободувањето на Македонија ќе стане рамо до рамо со останатите братски народи. Спомнувајќи си за сето тоа си мислеше за правилноста на борбата во Македонија. Кога мислеше дека го прифати предлогот на Риста јасно гледаше дека се разделува со мирниот и монотониот живот.

И така вртејќи лист по лист од страниците на неговиот живот колку ли пати не се преврти од една на другата страна на постелата, дури и снагата го забеле. Веќе и петлите запеаја. Тетка Марија сонот одамна ја потисна. Пред зората и чичко Алексо заспа. И тукушто мигнат, се разбуди. Уште беше многу рано. Се облече и отиде на работа. Го отвори дуќанот и почна да работи мачејќи се да ја отстрани мислата што не го напушташе. Постојано му доаѓаше тоа дека тој, Алексо ковачот, веќе од денеска станува активен учесник во народната револуција. И таа помисла му олеснуваше на душата, самиот пред себе се гордееше. И покрај сите усилби да работи, не можеше. Се проврте низ дуќанот нервозно, фати една, фати друга работа и излезе. Отиде право при Риста.

„Добро утро, Ристо,“ сериозно рече стариот.

„Здраво, чичко Алексо,“ одврати столарот весело, и му ја даде раката. „Што така рано?!“

„Е — внучко, јуначко срце не трае.“

„Повели, седни.“

„Не, не сум за седење. Дојдов да ти кажам да ги донесеш луѓето уште вечер.“

„Така е, чичко Алексо, браво,“ изусти Ристо и му ја стегна раката, „не сме се излагале во тебе!“

Овие, последниве зборови како да му поласкаа на стариот, се поднасмевна задоволно под мустаци и додаде: „Многу сме дале за оваа земја, и пак ќе дадсеме. Не сме ние туѓи. Човек на млади

години штом се борел и на стари не откажува. Само, треба вие младите да не подбуцнувате.“

Го рече тоа, се поздравија и отиде мирно да работи.

Од таа вечер оживе куќата на чичко Алекса. Немаше ден тетка Марија сама дома да остане. Секогаш имаше гости. Во првото време се потсрамуваа, се извинуваа затоа што го немаа тоа или она, но свикнаа кога убаво видоа и сетија со кого имаат работа.

Луѓето што се криеја кај нив речиси беа како прави гости. Спиеја во приемната што ја чуваше тетка Марија спремна за големи празници и за многу сакани гости. Во неа сè најчисто и најубаво имаше. Нелегалците ја одвратуваа да не ги валка и не ги кине тие нови работи но тетка Марија им одвраќаше: „Вие, синковци, да си молчите. Ја сум домаќинка во оваа куќа. Вие сте ги оставиле домовите и сте се дигнале да се борите заради нас и ред е и ние да дадеме нешто ако не можеме со вас да се рамниме.“

И се разбира, тие само гледаа и се восхитуваа.

Теророт почна да бидува сè поголем. Каде ќе фатеа партизанин или нелегалци ги стрелаа без суд и судење. Чичко Алексо за ова многу размислуваше. Кроеше планови како да измајсториса безопасно да живеат луѓето што му ги повериле. И науми. Еден празничен ден стана порано од сите и почна во едната соба под рафтот што беше направен во ѕидот да копа скривница. По дводневна работа таа беше готова. Нелегалците останаа многу доволни од неа. По неколку дена се посоветуваа и решија да си даат уште една. И кога беа двете готови ни оддалеку не секаваа опасност. Веќе неколку пати низ градот се правеше подробна блокада, во куќата на чичко Алекса претресуваа, но ништо не најдоа. Да не помислите дека овие луѓе по цел ден седеа во скривниците. Не. Еве како беше организирана работата.

Штом ќе се разденеше, тетка Марија ќе ги земеше ѓуѓумите и ќе појдеше на чешма за вода. Овде ќе научеше каква е положбата, што има ново во маалото, во градот, кого затвориле, кого не го фатиле и сето тоа ќе го соопштите дома. Додека старата помагаше, ете, вакви поситни работи, дека толку ѝ позволуваше времето и условите, чичко Алексо не седеше со скрстени раце. И тој се активизира и уште како. Не можеше да се помири само со тоа да прибира партизани и нелегалци во неговата куќа. Уште првите недели, штом се посмири, им рече: „Деца, дајте да ви помогнам. Само ќе проштавате, јас сум стар, не ќе можам многу. Туку колку што ми носат силите.“

Работа му дадоа и полека, полека таа целиот го обземаше. Прво разнесуваше писменца низ градот, потоа летци, а подоцна неговата ковачница беше свратилиште на многу луѓе. Едни влегуваа, други излегуваа, едни предаваа писма, други земаа. Понекогаш се случуваше да појде во некое блиско село кога имаше поважна работа. И по неколку месеци на двајцата старци целата

работа им беше обична. Ниту се плашеа како порано, ниту помислуваа да не ги фатат луѓето што се кријат кај нив, да им ја запалат куќата или да ги интернираат. Нелегалците се чувствуваа сигурни во оваа куќа што немаше повеќе каде. Навечер штом ќе се собереа за вечера, во тесното кујниче и смеа имаше, а понекогаш сосема тивко, никој да не чуе, се пееше и партизанска песна. Живееја убаво и подредено како цел живот да биле заедно. Веќе старите ги именуваа нелегалците „синковци“ а овие пак „татко“ и „мајко“.

И кој знае до кога така ќе живееја ако еднаш не се случи следното. Беше пазарен ден. Чичко Алексо стана порано од сите. Се облече и отиде во собата да ги разбуди децата. Во кујната светеше. Слабата светлост од газнената ламба продираше во дворот преку прозорците. „Станале,“ процеди низ заби повеќе за себе. И полека тивко ја отвори вратата. Кога влезе, ги затекна како седат и изморени разговараат. Беше ладно во кујната и целата беше зачадена од цигарите што ги пушеле през ноќта. Пепелницата беше преполнета со качунки а низ масата беа расфрлани цигари. Писмата што ги пишуваа ноќта беа групирани; на едниот крај од масата стоеја писма направени во вид на фишеци а на другата затворени во плика. Сонот ги совладуваше. На лицата им се читаше измореност. На едниот перчиња коса му беа надвиснати над челото а очите повреме автоматски му се затвораа и покрај тоа што се мачеше да ги држи отворени. Другиот носеше баретка и му беше надвисната над чело.

„Аман луѓе, вие пак не сте спиеле,“ рече стариот приближувајќи се кај нив. „Нема далеку со здравјето да ја дотерате ако продолжите вака. Барем некој саат да сте се одмореле, пак после продолжете.“

Нелегалците се насмеаја, го погледнаа, и самите се погледнаа.

„Еее, чичко Алексо, револуција е. Со непријателот се бориме на живот и смрт,“ рече едниот загнувајќи се со палтото. „За спиење има време. Кога ќе се ослободиме за тоа ќе мислиме, сега треба да се работи.“

Додека разговараа влезе тетка Марија и почна да чепка околу шпоретот.

„Ајде жено, лебати, побргу со појадокот оти ручек дома ќе нè најде. И децата треба да се затоплат,“ рече стариот.

Нелегалецот со баретката го покани чичко Алекса да седне до него и му рече: „Татко, работата е сериозна. Што побргу треба да ги разнесеш писмава.“

Стариот молчеше, гледаше неодредено негде во ѕидот и ја нишаше главата во знак на одобрување.

По појадокот чичко Алексо ги спакува писмата, кое во реверите од палтото, кое во манжетните од панталоните или под каишот и отиде. Веќе беше убаво разденето.

Во куќата беше мирно и ни глас не можеше да се слушне. Тетка Марија седеше покрај шпоретот и плетеше. Нелегалците наведнати над купишта штампани табаци внимателно читаа. Едниот ја прекина тишината и рече: „Нема да биде лошо да ги подмачкаме шмајзерите, долг пат ќе тргеме.“ Потоа стана, донесе два шмајзера од скривниците, ги остави до креветот и пак продолжи да чита.

Кујната беше затоплена. Топлината ги совлада и тие задремаа. Неколку пати тетка Марија ги покануваше да си легнат, не станаа. Кога виде дека убаво заспаа и едниот посилено 'ркаше, ѝ беше жал да им го расипе сонот и ги остави да спијат а таа продолжи по-често да става дрва да ја одржува топлината.

Стариот веќе ја вршеше работата низ градот. Одеше по анови, по дуќани, се сретнуваше со луѓе по улици и сè повеќе ги празнеше своите тајни скривалишта. Дојде и до дуќанот на Трајка кондурацијата. Седна на долгата клупа на којашто имаше уште еден човек и запали цигара. Поседе немирно додека ја испуши цигарата и тукушто ја стави раката да го извади писменцето што беше под каишот и беше наменето за Трајка веднаш се отвори вратата. Влегоа двајца цивили и повеќе полицајци со машинките на гради. Уште при влегувањето во вратата едниот од цивилите извика: „Кој е Трајко Петров од вас?“

Трајко го погледа и рамнодушно одврати: „Јас сум. Што сакате?“

„Станувај, бандит еден!“ Извика со танкиот крештав глас цивилниот, се доближи до Трајка, го фати за реверот и почна да го влече. Потоа им климна со главата на полицајците и овие го прифатија, му ги ставија лисиците на рацете и со машинките вперени во него четворица го истуркаа од дуќанот на улица. Цивилите и полицајците останаа внатре.

„Што бараш ти при овој бандит?“ извика другиот цивил со намазнета црна коса и танки мустачиња, фаќајќи го чичко Алекса за реверот од палтото.

„Кој, јас?“ запраша стариот како да не дослушна дали на него се однесува.

„Ти, ти! Сомнителен си ми. Ти си комунист. Надвор!“ се развика и првиот. „Носете го и овој.“

Се приближија двајцата полицајци, го фатија и го извлечкаа надвор. Стариот се отимаше, им зборуваше дека дошол да си ги поправа кондурите, но ништо не му помагаше.

„А ти, птицо, што бараш во оваа партизанска база?“ со висок глас извика тој што го извлече Трајка.

„Свој ми е, господине,“ тресејќи ги вилиците одвај изусти човекот што седеше на клупата.

„Лажеш, бандит,“ рече агентот со замазнетата коса и му удри силна шлаканица по лице. Човекот како што седеше на клупа се заниша и падна на земја во нозете на другиот агент. Кога виде

овој дека му се наоѓа под нозе го шибна со ногата по слабина два-три пати и извика: „Стани, мрсник. Стани!“

Човекот стана и почна да ја брише крвта од лицето.

„Носете го и овој,“ им рече на полицајците агентот со замазнета коса повеќе со иишарет.

Во дуќанот останаа само двајцата агенти. Ја затворија вратата, го разгледаа дуќанот и тој што го истрга Трајка отиде кон масата, ја отвори фиоката и почна да чепка. Се гледа дека не му беше до тоа да најде некој материјал. Зафати со рацете нешто книжни пари, нешто никел, ги стави во џебовите од панталоните и излегоа.

Не помина многу време откако го изнесоа од дуќанот, чичко Алексо се најде во участак. Пред него стоеше агентот со залижана коса. Стоеше, се фаќаше за танките мустачиња и му се пулеше во очите блесаво. Стариот дури сега го сети дека е напиен додека во дуќанот не можеше да запази. Сè стана со филмска брзина и наеднаш сите тројца се најдоа в полиција. Полупијаниот агент му поставуваше разни унакрсни прашања да го збуни чичко Алекса и да разбере што барал кај Трајка. Но стариот ни да трепне: „Кондури правев,“ и ништо повеќе.

„Мрсник, лажеш,“ разнервирано извика агентот, му ја извади капата од главата и ја фрли на подот. „Ајде да видиме кај тебе досма дали ти е чиста работата.“

Стариот му одврати: „Мене ми е чиста работата, господине,“ и се наведна да си ја земе капата. Кога се наведнуваше, агентот замавна со раката и колку што може го удри по тилот. Овој се заниша и падна на коленици.

„Ајде, готви се да одиме!“

„Готов сум,“ одврати стариот и душата му се кинеше што ќе најдат дома, што ќе стане со луѓето. „Сè е свршено,“ помисли во себе си.

Одеа по патот двајцата и молчеа. Агентот не знам точно дали нешто мислеше, а на стариот какви ли мисли не му се меткаа низ главата; да ли ќе бидат откриени дали ќе ги фатат или ќе избегаат? И додека така мислеше, стигнаа во куќата и влегоа во дворот. Кога влегоа в куќа агентот што ќе види — нелегалците навалени на масата спиеја. Двата шмајзера светеа под креветот, тетка Марија беше во мудбакот. Агентот извика уплашено: „Што е ова, овде има партизани?!“ и посегна да се фаќа за револверот.

Од викотот нелегалците се разбудија, збунето се погледаа и мислеа што да преземат. Чичко Алексо што стоеше зад агентот кога виде каква е работата и дека агентот посегнува да го извади револверот, го откачи од чивилук долгото палто, веднаш го раствори и му ја покри главата на агентот и рече: „Ете тоа е.“

Агентот целиот избезумен и престашен извика: „Што правиш, бре мрсник?“ Дури го симна палтото од главата, нелегалците беа

во дворот а чичко Алексо почна да трча кон портата. Агентот излезе на врата и гледајќи го како бега стариот, се упати кон него викајќи: „Стој, стој! ќе пукам!“ Чичко Алексо и натака трчаше по улица не обзирајќи се на викањето а мислеше да го извлече агентот од дома за да се сокријат и осигураат нелегалците. Дојде до едно коше и сврте во едно тесно уличе. Агентот тргна по него. Тогај чичко Алексо влезе во една порта и однатре ја заклучи. Агентот чукна неколку пати силно со нога, ја тресеше портата, и кога виде дека не се отвара, пукна во бравата два куршума и портата ширум се отвори. Туку додека овој ја отвораше портата, стариот се провираше низ малото вратниче за да излезе на другата страна на улицата. Додека се провираше низ вратничето и трчаше по дворот си мислеше: „Во главното и најважното успеав. Го оддалечив кучето од куќата. Децата сè сега сигурно склонети. Друго што сака нека биде, јас може и да загинам.“

Агентот лут како рис го држеше пиштолот в раце, ожолтен како лимон во лицето трчаше, дојде до вратничето. Но тоа беше зарезено. Се обиде да го отвори, не можеше. Погледна од големата дупка и го виде стариот. Тргна по него од дупката еден куршум. Стариот не се збуни, се качи на скаличето, се искачи на ѕидот и рипна на улица.

Кога виде агентот дека не може да го отвори никако вратничето се поврати назад и заобиколувајќи пак го сретна стариот. И двајцата трчаа колку што можат. Но сега чичко Алексо беше далеку. Трчаше и си мислеше: „Ако ме фатат жив, ќе ме отепаат од биене, вака ако не ме убие ќе се спасам и јас.“ И таа мисла му даваше уште поголем кураж и сè посилено бегаше напнувајќи ги и последните сили.

Агентот виде дека не може да го втаса, силите го издадоа и извика: „Стој, стој!“ Чичко Алексо не стоеше, луѓето што минуваа низ улица не сакаа да му помогнат, од лутина испука неколку куршуми.

Стариот одеднаш осети како да го касна нешто за рака. Погледна, крв му течаше низ дланот. Во трчањето го извади марамот, ја стегна раката и скршна во другата уличка. Заврти во едно, после во друго коше и сосема ја изгуби трагата. Агентот трчаше де во една де во друга улица, но напразно. Виде дека го испушти стариот од рака. Изморен и задушен се упати кон куќата. Во неа немаше никој. Нелегалците со шмајзерот под мишка избегаа преку ѕидови а тетка Марија се сокри кај комшиите. Агентот постоја пред кука целиот избекумен и се мислеше како да направи херојство за да ја поправи грешката. Постоја и си отиде назад во полиција. По еден час триесетина полицајци наоружани до заби ја опколија куќата и почнаа подробно да претресуваат.

Другиот ден вечерта чичко Алексо отиде во партизани.

# PART THREE

## VOCABULARY

Definitions of related words have been grouped under single headings where possible. The basis of dividing words into parts for this classification is orthographical, not morphological or morphemic. In a few cases a word has been slightly displaced in the alphabetical order so as to include it under another entry.

If a basic entry includes a boldface period (.) separating off the last letter (or last few letters), the secondary entries begin with a boldface period. It is then to be understood that all letters preceding the period in the basic entry are also a part of the secondary words. For example—**бавч.а** garden **.анџија** gardener—is to be read **бавча, бавчанџија**; **бац.и** *T.ува* *I* is to be read **баци** *T бацува I*.

If the secondary items represent the basic entry plus other letters, the basic entry is indicated by a boldface semicolon (;) followed by the other letters. Thus **брат** brother **:ски** brotherly is to be read **братски**.

A non-boldface vowel in a noun or adjective indicates that the vowel drops out in other forms of the same word; **аутокомен** thus implies also **аутономна**, and **Македонец** implies **Македонци**.

The stress is marked if it does NOT fall on the antepenult of words of three or more syllables, or on the first or only syllable of shorter words. It is not indicated for the great majority of words, which follow this basic rule, and for verbs ending in **-иоа**, which usually stress the **и** (cf. 1. 42).

In the few entries where some phraseology is given, the basic entry is represented by a dash (—); e. g. **алал** forgiveness, — **стори** forgive, is to be read **алал стори**.

Numbers in parentheses refer to paragraphs in the grammar.

If the part of speech of the Macedonian word is clear either from the English meaning or from the Macedonian form, no grammatical indications are given. Masculine nouns ending in **-СØ**, feminines in **-а**, and neuters in **-о** or **-е** are not marked. In other cases, the abbreviations *m.*, *f.*, and *n.*, are used. Adjectives and adverbs are marked only if there could be doubt. In secondary entries, the abbreviation *adj.* may constitute the whole definition, e. g. **езер.** lake **.ски** (*adj.*). This means that the adjective refers to the noun with which it is associated; in this example the translation is thus 'lake (water, shore, fish)'. Similarly the abbreviation (*dim.*) is considered a sufficient definition.

The plurals of nouns which have some peculiarities are given in parentheses; e. g. **лист** (**-ови**, *coll.* **лисје**). The feminine forms of adjectives which need comment are given without parentheses; e. g. **каменен**, **камена**; **бо.ен**, **.јна** (= **боен**, **бојна**).

Adverbs formed regularly from adjectives (see 3.1) are not entered in the vocabulary. A number of nouns formed from adjectives by means of the productive feminine suffix **-ост** are likewise omitted (e. g. **остроумност** 'cleverness', cf. **остроумен**), although not all adjectives have corresponding nouns of this type.



A

a and, but а...а either...or	ајде let's go :те let's go (addressed to more than one person)
а да не unless	ајду.к (-ци) hajduk, bandit, rascal .че (dim.)
абажу́р lamp-shade	ајдут/ајдутиh bandit, rascal
абер news	ајдучки hajduk's, rascal's
арбе ( <i>vocative particle</i> )	ака I wander
аван metal mortar	акашчисува I fit, become
аванга́рда vangurd	ако if; approximately; that's all right; go ahead
аванту́ра venture, adventure, wild undertaking	акт (акти/актови) act; official letter or document
авантури́ст adventurer	активен active
август August	активизи́ра I/T activate, make active (usually political)
авио́н airplane	актуе́лен current, present-day, actual
автокефа́лен autocephalous	актуе́лност f. present-day reality, currentness
автоматски automatic	акузати́в, акузати́вот accusa- tive case
автомобил automobile	акумула́тор storage battery
автономен autonomous	акција action
автономистички autonomistic	ал' ( <i>dial.</i> ) = дали
автор author	ала dragon
авторитет authority	алајка servant girl in harem
агал = агол	алал forgiveness, — стори forgive, — ми вера! bravo!
агалак rank of aga; property of an aga	али ( <i>introduces a question</i> )
агѐнт agent; police detective	алиби alibi
агенту́ра agency; detective office	алиште piece of clothing; <i>usually pl.</i> , алишта clothes, clothing
агилен agile	алов red
агитацио́нен, -цио́на ( <i>adj.</i> ) of propaganda, publicity	алчак dolt
агол, аглот (агли) corner, angle	ама but
аграрен agrarian	амал porter :ски porter's
адет custom, usage, practise	аман! alas!
адски hellish	амандма́н amendment
аероплан airplane	амам Turkish bath
аждер dragon	амбар store-house, barn
ажурен up-to-date, efficient	
азбука alphabet	
аздиса T debauch, degenerate	
азиец азијци Asiatic ( <i>noun</i> )	
азиски Asiatic ( <i>adj.</i> )	
азот nitrogen	
аирлија good luck; fortunate	
ај! well; let's go	

**Американец** American  
**ами** but, indeed  
**амин** amen  
**ан** inn  
**анамка** Moslem bride  
**анафора** holy bread  
**ангажира** I/T engage  
**ангажман** engagement  
**ангел** angel :че (dim.)  
**Ангеле** *m. name*  
**Англи.ја** England .ски English  
     .чанец Englishman  
**анкета** inquiry, investigation  
**антерија** cotton blouse  
**апартман** apartment, flat  
**апаш** thief, roughneck :ки (adj.)  
     thievish  
**апел** appeal :ира I/T  
**април** April  
**апсана** prison, arrest  
**апче** pill  
**арамија** *m.* bandit  
**аргат.ка** day laborer .ење hired  
     day labor  
**арен** fine, beautiful, good  
**арес.а** T .ува I please

**Арнаут.ин** Albanian .ски  
**арно ама** however; but even so  
**аро, старо аро** little old man  
**арслан** lion  
**архиепископија** archbishopric  
**аскер** soldier; Turkish army  
**аскет** ascetic  
**астрагански** Astrakhan  
**атаман** Cossack chief, ataman  
**атар** village boundary  
     (= синор)  
**Атина** Athens  
**атлет** athlete  
**аферим** bravo!  
**афион** poppy; opium  
**ацами.ја** *m.* immature, inexpe-  
     rienced person .лак "wild  
     oats", foolishness \*  
**ацеле** (adj.) urgent  
**аци.ја** *m.* pilgrim (hadji) .лак  
     pilgrimage (for Moslems to  
     Mecca; for Christians to Je-  
     rusalem: gives right to title  
     hadji) .ски hadji's  
**ашколсун** bravo, excellent  
**ашлак** (a negative epithet)

Б

**баб.а** grandmother; wife's mo-  
     ther; great-aunt, old woman  
     .ин (adj.) .ичка (dim.)  
**бабуњосан** puffy, pale and  
     swollen  
**бав.ен** slow .и I slow  
**бавч.а** garden .анција *m.* gar-  
     dener .иче little garden  
**багрем** acacia  
**Бадник** Christmas Eve  
**бае** I charm, cast spells **мижи**  
     **Асан да ти бајам** = don't  
     try to deceive me

**баждар** toll paid at city limit  
     for right to sell produce in  
     market  
**база** base  
**бајачка** wise-woman, sorceress;  
     fortune-teller  
**бајги** quite a lot  
**бајка** fairy-tale  
**бајрак** banner, pennant  
**бакар** tin  
**бакари** I worry about  
**бакрданик** polenta, corn-meal  
     mush

бакшиш gift, alms	безнадежен hopeless
балон balloon; kite :че ( <i>dim.</i> )	безнача.ен .јна insignificant
банкар banker	безобзирно ruthlessly
бара I demand, seek	безобразност f. impudence, shamelessness
барабан small drum	безопасен safe
бардаче little water vessel	безработен unemployed
барем at least	безредие disturbance, anarchy
баретка beret	безуспешен unsuccessful
басамак step	беки = белки
басен swimming-pool	бел white
баста I rave, be delirious	бел. = белешка
батакчија m. swindler, cheat	белег (-зи) mark, stamp, brand
бац.и T .ува I kiss	белегзија mane
бацџл germ, bacillus	белее I look white, be white
бачо m. elder brother	бележи I note
баш just, exactly	белешка note
баш- chief-	бели I make white, bleach
баштина homeland, fatherland	белки, белким perhaps
бдение vigil, wakefulness	белузлав whitish
бебе baby	беља misfortune, trouble
бег. beg, bey ( <i>Turkish rank</i> )	бендис.а T .ува I like
:овски beg's	беневреци ( <i>pl. tant.</i> ) trousers
бег.а I flee, run .ство flight	бензин gasoline, petrol
бед.ен poor .ност f. poverty	бербат mess :ен filthy
бежичен wireless	бере I gather (17.2)
без ( <i>prep.</i> ) without (4.301)	берза bourse
безбели right! surely!	берикет harvest, production
безброј infinity	берокуќник home-loving man
безволен not desirous, unwilling	бесвесен unconscious
безвучен soundless, voiceless	бесен furious
безгрижен carefree	беси I hang
бездна abyss	бесилие helplessness, impotency
бездруго of course, without question	бесилка gallows
бездушен soulless	бесконеч.ен endless .ност f. infinity
безживотен lifeless	бесконтролен unchecked, uncontrolled
беззаветен fully devoted, unquestioning	бескорис.ен useless, profitless .ност f. uselessness
беззащитен defenceless	бескрвен bloodless, anemic
безземјаш landless peasant	бескуќ.ен homeless .ник home-
безизлезен having no exit, no way out, hopeless	

less man  
**бесмислен** senseless  
**бесмрт.ен** immortal **.ност** f. immortality  
**беснее** I rage, be furious  
**бесоница** insomnia  
**беспатен** trackless; undisciplined  
**бесплатен** free, gratis  
**бесплод.ен** fruitless, barren **.ност** f. sterility  
**беспомошен** helpless  
**бесправен** without right(s) **.ност** f. lack of rights, injustice  
**беспримерен** without peer, unparalleled, unheard of  
**беспристрастен** impartial  
**бесрам.ен** shameless, brazen **.ник .ница** shameless, brazen person  
**бессилен** powerless, helpless  
**бестелесен** bodiless  
**бестрага** without trace  
**бестрам-** (*dial.*) = **бесрам-**  
**бестрашен** fearless, unafraid  
**бесформен** formless  
**бесцелен** aimless, pointless  
**бесцен/:**ет priceless  
**бесчест.тен, .на** dishonorable, dishonorable **.ност** f. dishonourableness  
**бесчовечност** f. inhumanity  
**бесшумен** noiseless  
**бетономешалка** concrete-mixer  
**бекар** bachelor  
**бечви** *pl. tant.* broad trousers of heavy homespun  
**библиотека** library  
**бивол** water-buffalo **:ица** (f.) **:ски** (*adj.*) **:че** water-buffalo calf  
**бигор** tufa: sorrow, bitterness

**бид.е** *T* **.ува/.нува** I be  
**бие** I hit, strike, fight  
**билбил, бильбиљ** nightingale  
**билје** herb  
**билка** medicine  
**билтен** bulletin  
**биралиште** voting-place  
**бирó** office, bureau  
**бирокрáт** bureaucrat  
**биста** bust  
**битие** being, existence  
**битка** battle  
**битност** f. essence  
**Битол.а** Bitola (*city, SW Mac.*) **.ски** of B. **.чанец** native of B.  
**бифé** small bar-restaurant, snack bar  
**благ** mild  
**благодет** f. advantage, mercy  
**благослов** blessing **:и** I bless **:ен** blessed  
**благота** cheese products  
**блада** *T* rave  
**блазé\_си\_му** (**ти, ѝ**) fine for him! (you, her, etc.)  
**блед** pale **:ило** pale color **:нило** **:ност** f. paleness  
**блее** I bleat  
**блесав** stupid, foolish  
**блесок** gleam, shine  
**ближи** I near, approach (10.12)  
**близина** nearness  
**близнак** twin  
**бли.зок, .ска** near  
**блика** I overflow with, radiate (a quality)  
**бликн.е** *T* **.ува** I shine, burst forth  
**блиску [до]** near [to]  
**блисне** *T* splash, splatter  
**блокада** blockade, drag-net  
**блюе** *T* vomit  
**блудец** sinner, one who errs

**блуткав** tasteless, flat  
**бовча** big cloth  
**бовчалак** amount of linen which can be placed in a бовча  
**бог (-ови)** god  
**богами** (a mild oath)  
**богат** rich :аш rich man :ство wealth, riches  
**БОГОМИЛСТВО** movement and teachings of the Bogomils (religious sect)  
**БОГОМОЛСКИ** pious, pseudo-pious  
**Богородица** the Virgin Mary: place name; feast day  
**бодар** bold  
**боде** I stick, stab  
**бодеж** stab, stabbing pain  
**бод.не** T .ина I/.нува I gallop  
**бо.ен, .јна** fighting, battle  
**боже, Боже** Voc. of бог (2.1613)  
**божем** allegedly, supposedly, as if  
**божест.во** divinity .вен divine  
**Божик/Божиќ** Christmas **божикен/божиќен** of С. **божиќта** (adv.) at С.  
**божилак** rainbow  
**божји** godly, divine, God's  
**божурка** wild scarlet poppy  
**боздоган** club  
**бои се** I (10.12) fear  
**боиште** battle-field  
**бој (боеви)** battle, fight  
**бој** height, **човечки бој** the height of a man, **детето фрли бој** the child grew fast  
**боја** color :џија m. dyer  
**бојазлив** timid, fearful  
**болва** flea  
**бол.ен** ill, sick: painful .ест f. illness .ештина pain .и I pain, ache, hurt .ка ache, pain

**болсне** T flash  
**болтација** m. owner of a big store, shop  
**боља** pain  
**бомбардирóвка** bombardment, bombing  
**бон (-ови)** coupon  
**бонбóни** candy, bonbons  
**борави** I be occupied with  
**борб.а** struggle, fight .ен fighting, aggressive  
**бор.ење** fighting, wrestling .ец fighter .ечки fighter's .и се I fight  
**Борисов** Boris's (Boris, Tsar of Bulgaria)  
**борч (-ови)** debt  
**бос** barefoot, unshod  
**босилек** basil  
**бочва** big wine-barrel  
**брава** lock  
**браво** bravo  
**брада** beard  
**брадавица** wart  
**бразда** furrow  
**бразлétна** bracelet  
**брак** wedding, wedlock  
**бран (-ови/-ишта)** wave  
**брана** barrier, fence, dike, guard  
**брани** I defend, hold off :ко m. (dim.)  
**брат** brother :ко m. (dim.) :ски brotherly, fraternal :ство brotherhood  
**братан.ец** brother's son .ица brother's daughter  
**братуче.д** cousin .тка  
**браќа** pl. of брат  
**брачед** (dial.) = братучед

**брбне** *T* burble, bubble  
**брбори** *I* gurgle, murmur  
**брго** quickly **брго-брго** very quickly  
**бргу** quickly  
**брз** quick, rapid, speedy :а *I* hurry :ина speed, rapidity  
**брег (-ови)** shore, bank  
**бремен** pregnant :ост *f.* pregnancy  
**брест** elm  
**бричи** *I* shave  
**брише** *I* wipe off, erase  
**брка** *I* chase; confuse  
**бркне** *T* mix up, rummage about; chase  
**бровнинг (-зи)** Browning (revolver)  
**брод (-ови)** ford: boat  
**брџди** *I* wanders  
**броеници** (*dial.*) = **бројаници**  
**брои** *I* count (10.12)  
**број (броеви)** number  
**бројаници** *pl. tant.* rosary, prayer-beads  
**бројач** counter  
**бронзен** (of) bronze  
**брошѹра** brochure, pamphlet  
**Брсјак** (*Old tribal name for Slavs now inhabiting most of western Macedonia*)  
**брсти** *I* nibble, graze  
**брут (брукѳе)** spike, long nail  
**брчи** *I* buzz, hum  
**бршлан** ivy  
**бубаќ** cotton  
**бубрег (-зи)** kidney  
**був (бувови)** owl

**бува** *I* bang, slam  
**бувалка** beater (for clothing, etc.)  
**був.та** *I* .не *T* .нува *I* bang, slam  
**Бугар.ија** Bulgaria .ин *pl.* .и Bulgarian .ски (*adj.*)  
**будал.а** fool .аштина .штина foolishness .инка a bit of a fool  
**буди** *I* waken, be awake  
**бу.ен, .јна** sturdy, excitable, untamed, lush  
**буза** lip  
**буица** freshet: woman with uncombed hair  
**бујрум** if you please, be so good  
**бука** beech  
**буква** letter (*of alphabet*)  
**букот** roar  
**Букурешт** Bucharest  
**булка** wild scarlet poppy  
**булук** herd of sheep :баша captain  
**бунар** well  
**буниште** garbage heap, dump  
**буре** barrel  
**бурен** stormy  
**буржоа** *m.* bourgeois :зен (*adj.*) :зија bourgeoisie :ски (*adj.*)  
**бутне** *T* shove, push  
**бутурњак** ill-humored, lethargic, having hangover, partly paralysed  
**бучава бучење** buzzing, humming, roar  
**бушав** touseled  
**б'сне** (*dial.*) = **болсне**

**в.** = **види; век; весник**  
**в/во** (*prep.*) in, into (4.302)  
**ваган** shallow wooden mortar  
*(for grinding peppers, onions, etc.)*  
**вагон** railroad car  
**вада** furrow  
**вади** *I* (17.011) take out, draw  
*(water): irrigate, water; —*  
**на слика** photograph  
**ваѓа** *I* take out  
**важен** serious, important: valid  
**ваза** vase  
**ваков** such, of that kind  
**вали** *I*, — **оган** lay fire  
**валија** *m.* (Turkish) administrator, ruler of a large area  
**валка** *I* dirty, soil: roll  
**валчест** round, oval  
**вам** (*see* **вие** and 2.31) to you  
**вамо** on the other hand,  
*however*  
**ваму** (to) here, this way  
**вамўтаму/ваму-таму** hither  
*and yon*  
**Вангелија** Gospel  
**вапцан** painted  
**вар** *m./f.* lime, whitewash  
**Вардар** the Vardar river  
**вардарски** (*adj.*)  
**варди** *I* keep, guard  
**вари** *I* cook: digest  
**вариво** cooked vegetable  
**вароса** *T* whitewash  
**вас** (*cf.* **вие** and 2.31) you  
**васа** [му] *I* take revenge on  
*[someone]*  
**ваќа** (*dial.*) = **фаќа**  
**ваш, ваша, ваше** your (2.313)  
**вгледа** *T* look at, into  
**вгнезди** *T* settle into

**вгради** *T* build in  
**вграпчи** *T* grasp firmly  
**вдаде** [му] *се* *T* (17.316) succeed, strive for, yearn for  
**вдахновение** inspiration  
**вдене** *T* thread, put in  
**вдлабочи** *T* make deep, hollow  
*out*  
**вдовец** widower **вечки** widower's  
**лица** widow  
**ве** (*cf.* **вие** and 2.31) you  
**вее** *I* blow, waft  
**веда** lightening  
**ведар** clear  
**ведарница** clear, cold winter  
*night*  
**веднаш** at once, immediately  
**веѓа** eyelash  
**вежба** exercise  
**везден** all day long  
**везе** *I* (17.311) embroider  
**везелка** embroiderer  
**везме** gunpowder-sack  
**вејач** scoop (*for tossing grain, so that the chaff will blow away*)  
**век** age, epoch :**овит** eternal,  
*age-long*  
**вел** veil, bride's lacy head-covering  
**Велес** = **Титов Велес** Veles  
*or Titov Veles (city, central Mac.)*  
**велешанец (ани)** native of V.  
**.ки** (*adj.*) of V.  
**вели** *I* say  
**Белигден** Easter  
**велик** great  
**великобугарски** pan-Bulgarian  
*(political advocate of a greater Bulgaria)*

**великогрчки** pan-Greek  
**великосрпски** pan-Serbian  
**величеств.ен** magnificent .о  
 magnificence  
**Велјан** (*m. name*)  
**велможа** *m.* magnate, nobleman  
**вене** *I* fade, wilt, wither  
**венча** *T* **венчава** *I* marry, have  
 a wedding  
**венча.вка** wedding ceremony  
 .ње wedding  
**вепар** (-парот, -прови) boar  
**верба** belief  
**верверица** squirrel  
**вергија** tax  
**веројат.ен** probable .ност *f.*  
 probability  
**верува** [му, го] *I* believe  
**весел** gay :ба party, celebration  
**веслач** oarsman  
**весник** newspaper  
**вест** *f.* news, piece of news  
**ветар** (-трот)/  
**ветер** (-терот, ветрови) wind  
**вети** *T* promise  
**ветов** old  
**ветува/веќава** *I* promise  
**веќе** already, still, as early as;  
 — не, no longer  
**вече** (*dial.*) = веќе  
**вечен** eternal  
**вешт** skillful :еп wizard, sorcerer:  
 old man :ина skill, art  
 :ица witch  
**вжешти** *T* heat up  
**ви** (*cf.* **вие** and 2.31) you  
**вивне** *T* wind, spiral: flare up  
**вид** sight, aspect  
**виделина** /о light  
**виден** visible, in sight; respectable,  
 well-thought-of  
**види** *T* (17.01) see  
**вид.лив** visible .ок sight

**виѓа/виѓава** *I* see (often,  
 regularly)  
**виѓарка** visitor to newborn  
 child  
**вие** (вам ви, вас ве; 2.31) you  
**вие** *I* howl  
**Византија** Byzantium, the  
 Eastern Roman Empire,  
 Constantinople  
**визба** cellar  
**визит** visit  
**Виена** Vienna  
**вија** (*dial.*) = овие  
**вик.а** *I* .не *T* .нува *I* shout, call  
**пикот** shout, shouting :ница  
 shouting  
**викум** aloud, loudly  
**вила** fork, pitch-fork  
**вилает** vilayet, (Turkish)  
 province  
**вилен** raging, furious  
**вилица** jaw  
**виљушка** fork  
**вина** guilt, fault  
**винен** dark red, wine-colored  
**вино** wine  
**виновник** guilty one  
**виножито** rainbow  
**винце** wine (*dim.*)  
**виор** whirlwind  
**вирее** *I* ripen  
**вировит** swirling, with whirl-  
 pools  
**виси** *I* hang  
**висок** high  
**височество** highness (*title*)  
**вистина** truth: (*adv.*) in truth,  
 to be sure  
**вистин.итост** *f.* trueness, genu-  
 ineness .ски true, genuine  
**витез** hero, count, knight  
**вител** whirlpool



- ВИТКА** *I* wind, wrap, roll, squirm  
**ВИТОК** slender and tall  
**ВИТЛО** whirlpool  
**ВИУЛИЦА** snowstorm  
**ВИШИ** (2.23) higher  
**ВИШОЛ** (*dial.*) = **ВИДЕЛ**; *v.* **ВИДЕ**  
**ВКАМЕНЕТ** rigid :**ост** *f.* rigidity  
**ВКАМЕНИ** *I* become rigid  
**ВКИСНЕ** *T* sour, go bad  
**ВКЛУЧИ** *T* include; turn on (electricity)  
**ВКЮЧАНИ СЕ** *T* become rigid  
**ВКРАЈ** beside, on the edge  
**ВКУС** taste  
**Влав** (**Власи**, 2.1311) Vlach, Mac. Rumanian, Arumanian :**че** little Vlach  
**ВЛАДАТЕЛ** ruler, possessor  
**ВЛАДИКА** *m.* bishop  
**ВЛАЖ.ЕН** damp :**ност** *f.* dampness  
**Влаинка** (female) Vlach  
**ВЛАКНЕСТ** hairy  
**ВЛАСТ** *f.* power, government  
**ВЛАС.ТЕН**, :**на** ruling, commanding, predominating  
**ВЛАСТОДРЖЕЦ (-ЩИ)** ruler  
**ВЛАШКИ** (*adj.*) Vlach  
**Влашко** Rumania  
**ВЛЕВА** *I* pour into  
**ВЛЕГУВА** *I* enter, go in  
**ВЛЕЗ** entrance  
**ВЛЕЗЕ** *T* (17.313) enter  
**ВЛЕЧЕ** *T* (17.312) drag, pull; — **се** creep  
**ВЛЕЧИ.ВЛЕЧКА** dull, slow person :**ПОЛИ** awkward, slow person  
**ВЛЕЧКА** mules (*type of slipper*)  
**ВЛЕЧКО** *m.* lazy-bones  
**ВЛИЈАЕ** *I* influence  
**ВЛИЈАНИЕ** influence  
**ВЛОГ** deposit  
**ВЛОЖЕН** inserted, deposited  
**ВМЕСТО** instead of  
**ВМЕТНЕ** *T* put in  
**ВНАТРЕ** inside  
**ВНЕС.Е** *T* (17.319) :**УВА** *I* carry in, introduce  
**ВНИМА.ВА** *I* pay attention :**НИЕ** attention :**ТЕЛЕН** attentive  
**ВНОС** import; contribution  
**ВНУ.К** grandson; nephew :**КА** = :**ЧКА** granddaughter, niece :**ЧЕ** (*dim.* for either)  
**ВО** *v.* **В**  
**ВОА** (*dial.*) = **ОВА**  
**ВОВЕДЕ** *T* (17.316) lead in  
**ВОВИРА** *I* push into, bury in  
**ВОВЧЕ** little train, narrow-gauge train  
**ВОДА** water  
**ВОДАЧ** leader  
**ВОДВИЉ** vaudeville  
**ВОДЕН** watery, of water  
**ВОДСЕН** wet, soaked  
**ВОДИ** *I* lead  
**Водици** *pl. tant.* Twelfth Night  
**Водно** (*Village and mt. just outside of Skopje*)  
**ВОДСТВО** leadership  
**ВОЕН** (*adj.*) of war  
**ВОЗ** train, wagon  
**ВОЗБУДА** excitement  
**ВОЗВИШЕН** elevated, lofty, exalted :**ост** *f.* height; exalted position  
**ВОЗГОРДЕЕ СЕ** *T* be proud, overbearing  
**ВОЗДИВНЕ** *T* groan, sigh  
**ВОЗДИШКА** groan, sigh  
**ВОЗДУХ** air  
**ВОЗИЛО** vehicle  
**ВОЗОВОЃА** *m.* locomotive engineer  
**Воислав** (*m. name*) Voislav

**војвод.а** voyvoda (*military leader*) **.ски** (*adj.*) **.ство** (*position, rank, of v.*)  
**војни.к (-ци)** soldier **.чки** soldier's, military  
**војск.а** army **.оводец** general  
**војува** I war, wage war  
**вокал** vowel  
**вол (-ови)** ox  
**волен** free  
**волк (волци)** wolf  
**волн.а** wool **.ест** wooly  
**воловар** ox-herder, guard for oxen  
**волчки** wolf-like  
**вообрази** T imagine  
**воопшто** in general, (not) at all  
**вооружен** armed **:ие** arming, armament **:ост** f. state of being armed  
**вооружи** T (10.12) arm  
**вопросен** in question  
**воскресение** resurrection  
**воскрес.е** T **.ува** I resurrect  
**восок** wax  
**воспит.а** T bring up, educate **.ува** I **.ач** tutor  
**востани.е** uprising, revolt **.к** rebel  
**восхит** delight **:и** T **:ува** I delight  
**вошка** louse  
**вперен** directed at, fixed on  
**впечаток** impression  
**впи.ва** I **.е** T drink up, blot: — **се**, become attached  
**впише** T write in  
**вплете** T (17.317) weave in  
**впрегне** T hitch in, hitch up  
**впрочем** by the way, incidentally  
**вра.бец (-пци)** sparrow **.бица** (female) sparrow

**врав (-ови)** sheaf of grain laid on threshing-floor ready for threshing  
**враг (-ови)** unpleasant, incorrigible person; enemy  
**враже** unmanageable, incorrigible child  
**врапче** little sparrow  
**врасте** T (17.320) grow in, "ingrow" (toenail)  
**врат** neck **:ен** (*adj.*) neck  
**врата (враке)** door  
**врати** T return, give back  
**вратниче** little door  
**враќа** I return, give back  
**врашки** (*adj.*) to **враже**  
**врба** willow **:к** place where willows grow  
**врбува** I recruit  
**врв (врвови)** tip, top, point, crest  
**врви** I move on, pass (time): fall (of rain, snow)  
**врвица** path  
**врволица** confusion, milling about  
**врева** turmoil, noise  
**вреви** I cause turmoil, racket  
**време** time, weather  
**вресне** T shriek  
**вресок** shouting, screaming  
**врей.а** sack **.улче** (*dim.*)  
**врз** (*prep.*) on, onto (4.303)  
**врзак** bundle  
**врз.е** I **/ува** I tie  
**врие** I boil, ferment, be in turmoil  
**вриеж** fermentation, agitation, unrest  
**врне** I rain, fall like rain  
**врска** connection; necktie  
**врсник** contemporary, person of same age

врти *I* turn  
 вртка *I* turn, twist  
 вруќ hot  
 вруќи *I* heat, make hot  
 вруќина heat  
 врховен supreme  
 врчка jar  
 вршачка threshing-machine  
 врши *I* carry out, execute:  
 thresh :дба threshing :тел  
 executor  
 вселена universe  
 вслуша се *T* become completely  
 engrossed in listening  
 встрана to the side  
 всушност in essence,  
 essentially  
 втаса *T* = стаса  
 втврдне *T* make hard, firm  
 втера *T* drive into  
 втор(и) second (2.94)  
 вторичен secondary

вторник Tuesday  
 второстепе.нен, .на secondary,  
 second-rate  
 вторпат a 2nd time, for the  
 2nd time  
 вуј.ко *m.* -ковци mother's bro-  
 ther .на mother's brother's  
 wife  
 Вуков (*adj.*) of Vuk S. Karadžić  
 (great Serbian linguist and  
 collector of Serbo-Croatian  
 folk poetry, 1787—1864)  
 вцрви се *T* turn red, blush  
 вчас in a moment, all at once  
 вчепка *T* grasp, get a good grip  
 on  
 вчера yesterday  
 вчерá вечер yesterday evening  
 вцаши се *T* become heated  
 (exertion, emotion): be  
 amazed  
 вшие *T* sew in

Г

г. = господин; година  
 гади се *I* be revolting,  
 unpleasant  
 гаѓа *I* aim, guess  
 газар/газер bottom (of pot)  
 гази *I* step on, tread  
 Газибаба (hill and Moslem  
 cemetery in Skopje)  
 гази.ен, .јна (*adj.*) kerosine  
 гаи *I* nourish, harbor  
 гајле worry  
 гајрет comfort  
 гали *I* caress, pet  
 галиба perhaps, probably  
 галиматијас tirade  
 гангстер gangster

ганса се *I* shuffle  
 гансало *m.* shuffler, awkward  
 person  
 гараз hate  
 гас (гасови) gas  
 гасени.ца caterpillar .чав  
 infested with caterpillars  
 гасне *T* quench  
 гаталец story-teller, sooth-  
 sayer  
 гаќи *pl. tant.* trousers  
 гаќник/гашник trouser-strap,  
 belt  
 г. г. = господа  
 г-ѓа = госпоѓа

**Гевгели** Đevđelija (*town on Greek frontier*)  
**геми.ја** boat **.џија** *m.* boatman, sailor  
**Генадија** (*m. name*) Genadii  
**гениј** genius :**áлен** of genius, masterful  
**Геновева** (*f. name*) Genevive; *symbol of great beauty*  
**германски** German  
**Герман.ец** German **.ија** Germany  
**ги** (*cf. они/тие* and 2.31) them  
**гиба** *I* bend  
**гиди** (*vocative particle*)  
**гиздав** well-groomed, fussy about dress  
**гилотина** guillotine  
**гимназија** gymnasium (*school for 4th to 12th year of education*)  
**гимназијалец** gymnasium-pupil  
**гине** *I* perish  
**гипс** plaster (of Paris)  
**глава** head; chief; chapter; main part  
**главно** chiefly  
**глагол** verb :**ски** verbal  
**гладен** hungry  
**гладува** *I* be hungry, starve  
**гламја/гламна** ember, coal  
**глас** voice **.че** (*dim.*)  
**гласеж** sound  
**глас.ен** voiced, loud **.но** (*adv.*) aloud, loudly  
**глед** look :**а** *I* look :**ач** onlooker  
**глеј, глејте** (*dial.*) = **гледај(те)**  
**глоџа** *I* gnaw  
**глув** deaf :**онем** deaf and dumb  
**глувче** little mouse  
**глужд (-ови)** knot (in wood)  
**глуп** :**ав** stupid :**ост** *f.* stupidity  
**глу.шец (.вци)** mouse

**гмечи** *I* mash, crush, press  
**гнас** repulsiveness :**а** filth, repulsive thing, person :**ен** filthy, revolting :**и** *I* dirty, make filthy :**отилак** (*dial.*) nastiness, nasty things  
**гнев** anger :**ен** angry  
**гнет** yoke, slavery :**е** *I* (17.318) knead, press, oppress  
**гнида** nit, louse-egg, young louse  
**гни.е** *I* rot **.л** rotten  
**ГНО** = **градски народен одбор**  
**гној** manure :**оса** *T* suppurate, be infected  
**го** (*cf. тој/он* and 2.31) him, it  
**говед.ар** cattle-herder **.арник** cattle-yard **.арче** little cattle-herder **.о** cattle, cow, bull **.ско** beef  
**говор** talk, speech, dialect :**и** *I* speak  
**година** (*coll. годиње*) year, (*rarely,*) moment  
**годинáва** (*adv.*) this year  
**годишен** yearly, annual  
**гои** *I* (10.12) fatten  
**гол** bare, naked  
**голаб/гулаб** dove, pigeon  
**голем** big, large  
**голорак** (*adj.*) barehanded  
**голта** *I* swallow  
**голтар** poorest of poor  
**гони** *I* chase, pursue, persecute, prosecute :**тел** pursuer, persecutor  
**горд** proud :**ее** *I* be proud :**ост** *f.* pride  
**гóре-дóлу/горéдо́лу** about, approximately  
**горен** upper  
**горешт** hot :**ина** heat  
**гори** *I* burn

**горица** grove, little forest  
**горок** bitter  
**гороцвет** edelweiss  
**горчина** bitterness  
**горчлив** bitter :ост f. bitterness  
**господ** Lord :ар owner, master, lord :арува I control, rule, be master :ин gentleman, mister :ов of the Lord :ски lordly :ство gentry; ladies and gentlemen  
**госпоѓ.а** Mrs., madame, lady  
**.лица** Miss, young lady  
**гостин** (гости, 2.1314) guest  
**госто.љубив** hospitable .примство° hospitality  
**гостување** visit, visiting  
**готви** I prepare, make ready  
**готов** ready, finished :ност f. readiness  
**Гоце Делчев** *Mac. revolutionary leader and hero, 1872—1903*  
**гр.** = град, грам  
**граблив** rapacious  
**грабне** T grab, grasp, steal, kidnap  
**грав** pea(s)  
**град** city, town  
**град.ба** building, construction (act) .еж building (process) .ежен (adj.) building .ежништво building industry .и I build  
**гради** pl. tant. breasts, chest  
**градилиште** building site  
**градина** garden  
**градски** (adj.) city, municipal  
**граѓа** material  
**граѓанец** (граѓани 2.1314) citizen  
**граѓан.ка** citizen (f.) .ски civil; bourgeois

**грамада** (coll. грамаѓе) mound, heap  
**грамофон** gramophone :ски (adj.)  
**гранап** = градско народно претпријатие (food stores)  
**гранка** branch  
**граор** chick-peas  
**гратче** little town  
**графикон** graph  
**грб** (-ови) back  
**гргот** gurgle, gurgling sound  
**грд** ugly  
**гребе** I dig  
**грев** (-ови) sin  
**гревота** great sin  
**грее** I warm, glow  
**греш.ава** I sin, make errors .ен sinful, erroneous  
**грибло** rake  
**гриж.а** worry, care, concern .лив careful, painstaking  
**гримаса** grimace  
**Грк** (Грци) Greek  
**Гркинка** Greek woman  
**грклан** throat, gullet  
**грло** throat  
**грм.еж** thunder, thundering .и I .не T thunder  
**грн.е** .ец (clay) pot, jug .чар potter  
**гровка** I grunt, snort  
**гровче** little grape  
**грозд** (-ови) grape  
**грозен** terrible, fearful  
**грозје** (coll.) grapes сувó грозје raisins  
**грст** (-ови) (double) handful  
**груб** rough, rude, gross  
**грува** I thresh  
**Грција** Greece  
**грчее се** I become Hellenized  
**грчки** (adj.) Greek

гу (*dial.*) = ја her  
 губи I lose, damage, pass (time)  
 гувее I stand with reverence  
 before  
 гуг.а I .не T coo, gurgle  
 гужва I muss up, squash  
 гулаб/голаб dove, pigeon  
 гулапче (*dim.*) dove  
 гума rubber  
 гумно threshing-floor  
 гунгула crowd, crush, mob

гуња a heavy outer garment  
 (usually women's)  
 гурбет = печалба, странство  
 гусак gander  
 гусар pirate  
 гуска goose :р gooseherd  
 :рница goose-girl  
 густ thick  
 гуша throat  
 гуш.ка I .не T throttle  
 г-ца = госпоѓица

Д

да yes, indeed: that; in order  
 to; may (*cf.* §21)  
 даб (дабје) oak  
 дава I give  
 дави I suffocate, drown  
 даде T (8.1, 14.11, 17.316) give  
 даире tamburine  
 дактилограф stenographer  
 далга broad wave  
 далеку (*adv.*) far, distant  
 дали (*introduces a question*),  
 whether  
 далјан old-fashioned long rifle;  
 a type of fish-trap (Struga);  
 tall man  
 далновид far-seeing  
 далновод aqueduct  
 дамка spot, freckle :в spotted,  
 freckled  
 данок tax  
 дар (-ови) gift  
 дарпа many-colored kerchief  
 датум date  
 дахија tyrant  
 два, две 2  
 дваесемина 20 (group)  
 дваесет 20  
 дваесетпетгодишен 25-year-old

дваесетти 25th  
 дваестина 20 (group)  
 двајца 2 (males)  
 дванаесет 12  
 двапати twice  
 два-три 2 or 3  
 двегодишен 2-year-old  
 двесте 200  
 двестотен 200th  
 движ.ење movement, motion  
 .ечки moving, motive .и I  
 move  
 д-во = друштво  
 дводневен 2-day  
 двоен, двојна double  
 двоина dual (*gram.*)  
 двои I divide in 2 (10.12)  
 двокатница 2-story house  
 двоножец biped  
 двор (-ови) yard, court;  
 двоумење doubt, indecision  
 де (*vocative particle*) де...де  
 now...now  
 Дебар (*city in west Mac.*)  
 деб.арски (*adj.*) of D. .ранец,  
 .рани native of D.  
 дебне (*dial.*) = демне  
 деведесет•90

девер husband's brother  
 девет 9  
 девет- (*v.* 2.94)  
 девѝза currency  
 девој.ка girl, maiden .кин  
 girl's, maiden's .че little girl  
 .чински girlish .чиште great  
 girl  
 дедин (*adj.*) to дедо  
 дедо *m.* grandfather; wife's  
 father; great-uncle; old man  
 дејди (*vocative particle*)  
 дејност *f.* activity  
 дека that, because  
 декември December  
 дел (-ови) part, share, fraction  
 општ дел (*grammar*) root,  
 stem  
 дел.ач divider .еж division .и  
 I divide .ум partly .че little  
 part  
 Делчев *v.* Гоце  
 деманџи denial  
 демантира I/T deny  
 демек that is, so, I mean  
 демонстративен having the  
 character of a demonstration  
 Демир Хисар (*city in Greek  
 Macedonia*) Sidhirokastron;  
 (area at source of Crna river)  
 демне I lurk, lie in wait  
 ден (2 дена, дни/денови) day  
 денгуба loss of time: loafer  
 денгуби I waste time  
 денес, денеска today  
 деноноќие period of 24 hours  
 дента (*adv.*) that day  
 дење by day  
 дерд poison  
 дере I (17.2) tear, bother, annoy  
 десен right, right-hand  
 десет (2.94) 10  
 десетгодишен 10-year-old

десница right hand  
 детаљ detail  
 дете (*pl.* деца) child  
 дет.ински childish, immature  
 .инство childhood .ски chil-  
 dren's, childish .ство child-  
 hood  
 деца *pl.* children  
 деценија decade  
 див sigh, deep breath  
 дибек fool  
 дибече little fool  
 дивина wild animals, animals  
 дигне T lift, raise  
 дизгин rein  
 дикел two-pronged hoe  
 диктатура dictatorship  
 диљбер lover  
 димник smoke-stack, chimney  
 диња melon  
 дип (*particle emphasizing the  
 following word*)  
 дипломира I/T receive diplo-  
 ma, graduate  
 директор director :че (*dim.*)  
 дисаѓи saddle-bags  
 диши I breathe  
 дишење breathing  
 длаби I chisel, hollow out  
 длабо.к deep .чина depth, deep  
 place  
 длан/дланка palm of hand  
 дневник diary  
 дно bottom: back (of stage)  
 до (*prep.*) to, up to, until (4.304)  
 доаѓа I arrive, come up to  
 доајен doyen  
 доба (*neuter!*) time  
 добар good  
 доби.ва I .е T get, receive  
 добит *f.* gain, profit  
 добиток, добици beast, cattle

**доближ.и** *T* .ува *I* approach,  
 near  
**добре дојде!** (formula)  
 welcome!  
**добрина** good quality, goodness,  
 kindness  
**добро** (*noun*) good  
**добро (си) дошол** welcome!  
**добро (сум) нашол** (*answer to*  
*this formula*)  
**добрóвечер** the greeting  
 "good-evening"  
**добровол.ец** volunteer .ечки  
 volunteer's  
**добротвор** benefactor  
**добрóутро** the greeting  
 "good-morning"  
**доваѓа** = **доаѓа**  
**довед.е** *T* (17.316) .ува *I* lead to,  
 bring in  
**довека** forever  
**доверба** trust, confidence  
**довери** *I* convince  
**довикне** *T* call to, reach by  
 calling  
**довчерашен** that which existed  
 until yesterday, former,  
 recent  
**догања** *I* Тој ми догања на  
 него. He reminds me of him,  
 resembles him.  
**догледа** *T* see, catch sight of  
**договор** agreement, treaty,  
 contract  
**додаде** *T* (14.1, 17.316) add  
**додаток** addition  
**додеаност** *f.* annoyance,  
 boredom  
**додева** *I* annoy, bore  
**додека** while, — не until  
**додолу** downwards  
**дожд (-ови)** rain :овен of rain,  
 rainy

**дождеалец** salamander  
**дожние** *T* (17.11) complete  
 harvesting  
**дозбор.и** *T* .ува *I* finish speak-  
 ing, complete speech  
**дои** *I* (10.12) nurse, breast-feed  
**доигра** *T* dance to end  
**дојде** *T* (17.323) come, arrive  
**докаже** *T* (10.161) prove,  
 demonstrate  
**доказ** proof, piece of evidence  
**докај** (*prep.*) to, to the house  
 (home, region) of (4.2)  
**докрај** to the end: to the  
 edge of  
**докраиса** *T* finish off  
**дол** valley  
**долап** cupboard, closet  
**долг** long  
**долговечен** centuries-long,  
 long-lived, of long duration  
**долен** lower  
**должен** indebted  
**должи** *I* lengthen; owe :на  
 length  
**должност** *f.* duty  
**долзи** (*dial., m. pl. adj.*) =  
 долги  
**долу** below, down  
**дома** at home  
**домаќин** master of house, host,  
 properly conventional man  
**:ство** household, household  
 economy  
**домашен** home(made), local  
 (not foreign)  
**домогне се** *T* succeed  
**донде** to that place  
**донекаде** to a certain extent  
**донесе** *T* (17.319) bring  
**доносување** bringing forth  
**допаѓа** *I* please: fall into (one's  
 hands)



допати next time, another time  
 допира *I* reach, touch, halt  
 дописни.к correspondent .чки correspondent's  
 допишува *I* correspond  
 дополн.и *T* .ува *I* complete; make additions to .ение supplement .ет completed, supplemented  
 допрва not until (future)  
 допре *T* (17.1) reach (до); touch (на); penetrate: halt  
 допушти *T* admit, permit  
 досаден boring, annoying до-сaдно ми е I'm bored  
 досврши *T* complete  
 Досе (*m. name*)  
 досега up to now, hitherto :шен (*adj.*)  
 досиé dossier, file  
 доследен consistent  
 доста enough; rather  
 достап entry, access :ен accessible, available  
 достасува *I* be sufficient  
 достоен, достојна worthy  
 достоинств.о worthiness, dignity .ен dignified  
 дотер.а *T* .ува *I* drive to or past the limit; improve, perfect, — се get dressed up in best clothes  
 дотогај, дотогаш up to that time  
 дотрча *T* run up to  
 доучи *T* study to the end, finish studies  
 дофрл.а *I* .и *T* .ува *I* throw in, interject  
 доход income :ен (*adj.*)  
 доцен late

доцна (*adv.*) late  
 дочек.а *T* .ува *I* (wait and) meet, receive, see  
 дочуе *T* hear  
 дошлак new-comer  
 др. = другарот  
 д-р = доктор  
 драг dear  
 драгоцен valuable :ост *f.* treasure, valuable object  
 драска *I* scratch  
 дрвен wooden  
 дрво (дрва, дрвја) tree, wood  
 дрводел.ец carpenter .ство carpentry  
 дрвце little tree, piece of wood  
 дреа piece of clothing  
 дребен small, fine  
 дрем.е *I* doze .не *T* start to doze, nod off  
 држав.а state .ен (*adj.*) .ник statesman .нички statesman-like  
 држан held  
 држи *I* hold  
 Дрим (*river, west Mac.*)  
 дробен small  
 дроби *I* crumble, make into small pieces  
 дробови viscera бели дробови lungs  
 дрпне *T* grab, steal  
 дрсло *m.* coward  
 друг other, another кој друг who else, someone else што друго something else  
 другаде elsewhere  
 другар comrade :ка wife :ство friendship, comradeship, society  
 другачка girl-friend  
 другиден on the next day  
 другпат again, another time

**друже** (2.1612) Voc. of **другар**  
**дружи** I associate :на group of  
 friends, company  
**друзи** (*dial.*, *m. pl. adj.*) =  
**други**  
**друшка** = **другачка**  
**друштво** company, society  
**дршка** handle  
**дубара** trick :лак trickery  
**дува** I blow (of wind)  
**дувне** T blow, puff  
**дуге** I blow, blow up — се be  
 conceited  
**дума** (*dial.*) word; challenge  
**дума** I remember; (*dial.*) speak  
**дундест** plump  
**дунџер** carpenter (makes doors,  
 windows, wooden fixtures)  
**дуња** world; quince

**Дуовден** Whitsunday  
**дупи!** go ahead!  
**ду.и** I .не T pierce, poke;  
 urge  
**дупка** hole  
**дупче** little hole  
**дурбин** telescope, field glasses  
**дури** up to, until; even **дури**  
**не** not until, before  
**дурија** spade  
**дукан** store, shop :**ција** *m.*  
 store-keeper  
**дух** (-ови) spirit, ghost -овен  
 religious :овит witty, clever  
 :овник cleric; priest  
**душа** soul, spirit: person  
**душеме** floor  
**души** I choke, stifle

Г

**ѓавол** devil; clever (2.26) :ест  
 devil-like :ски devil's, devil-  
 ish  
**ѓак** acolyte  
**ѓакон** deacon, sexton  
**ѓеврек** a sort of pretzel  
**ѓем** bit (bridle)  
**ѓердан** necklace  
**ѓерѓев** embroidery-frame  
**ѓечетка** woman's outer gar-  
 ment—long jacket, usually  
 with fur trimming. Worn  
 only by towns-people.  
**ѓоа** (*dial.*) as if (= **божем**)  
**ѓомлесец** a special dish of  
 layers of fried mush and  
 cheese and fat  
**ѓон** sole (of shoe)  
**ѓорѓи** :ја (*m. name*) George

**ѓошо** (*m. name*)  
**ѓубре** refuse, manure  
**ѓувез** reddish color :ен reddish  
**ѓувеч** a dish made of meat,  
 potatoes, rice and vegetables  
**ѓуѓум** (large, tin) water-can,  
 milk-can  
**ѓузден** purse  
**ѓул** rose  
**ѓуле** cannon-ball  
**ѓум** = **ѓуѓум**  
**ѓуп.ка** Gypsy woman .тин  
 Gypsy  
**ѓупски** (*adj.*) Gypsy  
**ѓурѓовден** St. George's Day  
**ѓурултија** racket, noise,  
 quarrel  
**ѓутур.е/ица** (to sell) not accu-  
 rately measured, approximate  
 measure

e is (18).  
 еве here is, see here  
 Евре.ин (.и) Jew .јка Jewess  
   .јски Jewish  
 Европа Europe  
 европé.ец (.јци) European  
 Евтим (*m. name*)  
 евтин cheap :ија cheapness,  
   inexpensiveness  
 ега may (it be)  
 Егзархија Exarchate  
 егзархиски (*adj.*) exarchate's  
 егземплár copy.  
 егзистенција living  
 египетски Egyptian  
 еда (exclamation of surprise)  
 едвај scarcely, hardly  
 еден (2.91) one  
 единаесет eleven  
 единица unit; the numeral one;  
   *as a mark in school* = failure  
 едн. = единица  
 еднаков equal, of same kind or  
   quality  
 еднаш once  
 единица singular (*grammar*)  
 еднипати a few times  
 едновремен (*adj.*) simultaneous  
 едногодишен 1-year-old  
 едnodневен one-day (long, old)  
 едnodодруго one against (next  
   to) another; together  
 едnodруго one or the other  
 едnodзадруго one after another  
 едnodличен alike, similar  
 едnodмесечен one-month (old,  
   long)  
 едnodроден of the same nature  
 едnodобразен monotonous, same  
 едnodоок (*adj.*) one-eyed

едностран one-sided :ост *f.*  
   one-sidedness, narrow-  
   mindedness  
 едnodчудо a great many (*indef.*  
   numeral)  
 еж (-ови) hedgehog  
 езер.о lake .ски (*adj.*)  
 езив (*Serbian!*) dreadful  
 екипа team  
 економски economic  
 екот echo  
 ела, *pl.* елате come! come  
   here!  
 Елáда Hellas, Greece  
 елен deer .че (*dim.*)  
 Елена Helen  
 ели (*dial.*) = или  
 елин Hellene, Greek  
 елинизација Hellenization  
 елинист Hellenist, student of  
   Greece  
 Елица *dim.* of Elena  
 елка fir  
 ем = и  
 емиш fruit  
 ендезе measure, yard-stick  
 енде.к ditch .че (*dim.*)  
 ене over there is, see there is  
 енергичен energetic  
 Енице Вардар (town in Greek  
   Macedonia, Yiannitsa)  
 епархија eparchy  
 епичар epic poet  
 епопéја epic, epos  
 ептен entirely  
 ербап capable  
 еребица partridge  
 ергела herd of horses  
 ерген unmarried youth,  
   bachelor

Еремија Jeremiah  
 ерес heresy  
 еретик heretic  
 Ерме.нец (.ни) Armenian  
 есеј essay  
 есен fall, autumn :е in the fall  
 :ски autumnal :оска this fall

еснаф craft-guild :ски (*adj.*)  
 :лија *m.* craftsman  
 етапа stage, step  
 ете here is, there is, see  
 етикѐта label  
 етимологија etymology  
 ечи I echo, resound

## Ж

жаба frog, toad  
 жабји (*adj.*) frog's, toad's  
 жал *f.* pain, sorrow му е жал  
 за... he is sorry for  
 жал.ба complaint .бен compla-  
 intant's .ен sad, sorrowful .и  
 I sorrow, regret .овит/.евит  
 sad, sorrowful .осен sad,  
 pitiable, sorrowing .ослив  
 saddening, pitiable .ост *f.*  
 sorrow, sadness  
 жандарм gendarme, policeman  
 (now usually pejorative)  
 жар heat, glow  
 ждребе colt, foal  
 жега I burn  
 жегавица sting, pain; small  
 scorpion  
 жед *f.* thirst :ен thirsty :ост/  
 :ност *f.* thirstiness :ува I be  
 thirsty, thirst  
 жеже I burn, sting  
 жежок, жешка hot, red-hot  
 желад acorn  
 железен iron, of iron  
 железни.ца railroad .чен (*adj.*)  
 =.чки, .чар railroad-man  
 желка turtle, tortoise  
 желудник stomach  
 жена woman, wife

жен.ење marrying, taking a  
 wife .и I marry (only of a  
 man)  
 женски feminine, female,  
 woman's  
 жерав crane  
 жетварка harvester  
 жив alive :ее I live :еалиште  
 dwelling-place, :еачка life,  
 way of life  
 живина bugs, lice, vermin  
 живнување enlivenment  
 живот *m./f.* life  
 животи́на, животи́нка animal  
 животно (животни) animal  
 жила vein, sinew; nerve :в  
 tough  
 жилест sinewy, tough  
 жител dweller  
 житие biography of a saint  
 жито grain  
 жние I (17.11) harvest  
 жолт yellow :ее I be, look  
 yellow :ица jaundice  
 жолчка gall-bladder  
 ж. р. = женски род  
 жртв.а victim, sacrifice .ува I  
 sacrifice .еник sacrificial  
 altar

- за** (*prep.*) for, after, about, concerning, by (4.305)  
**заб, заби** tooth; projection :**ец**,  
**запци** little tooth; cog  
**забав.а** *I .и T* slow down, delay  
— **се** be slow, delay: pass time, amuse self, have a good time  
**забелее** *T* begin to look white  
**забележи** *T* (10.12) note, notice  
**забелешка** note, notation  
**заблеска** *T* (start to) glitter, reflect'  
**заблуда** error, blunder  
**заболекар** dentist :**ство**  
dentistry  
**заболи** *T* start to ache, hurt, be ill  
**заборав.а** *I .и T* forget  
**заборчен** indebted  
**забран.и** *T .ува I* forbid, prevent  
**забрз.а** *T .ува I* hurry, hasten  
**забунет** aroused, upset, excited  
**забуца** *T* poke  
**завари** *T* reach  
**завис.ен** dependent **.лив** envious **.ност** f. dependence  
**завитк.ан** wrapped, bundled up  
**.ува** *I* wrap up, wind about  
**завлезе** *T* (17.313) go in  
**завлече** *T* (17.312) drag  
**завоѓа = заоѓа**  
**завој** bend, curve; bandage  
**завојува** *I* conquer :**ње** conquest :**ч** conqueror :**чки** conqueror's, aggressive  
**заврти** *T* (10.14) turn  
**завршок** ending  
**завчера** day before yesterday  
**загази** *T* tread underfoot
- загали** *T* stroke, pet, caress  
**загасне** *T* extinguish, put out  
**загине** *T* perish  
**загледа се [во]** *T* stare [at], look deep into  
**заглибува** *I* sink, become stuck in  
**заглувне** *T* deafen  
**загнети** *T* press in, force in  
**заговори** *T* begin to speak  
**загон** (*a measure of cultivated land*)  
**заград.а** parenthesis, bracket  
**.ен** fenced, enclosed  
**Загреб** (*capital of Croatia*)  
**загребе** *T* (begin to) dig  
**загрева** *I* heat, warm  
**загрнува се** *I* wrap self closely in  
**загуби** *T* ruin, lose  
**зад** (*prep.*) behind (4.306)  
**задави** *T* suffocate, drown  
**зададе се** *T* (17.316) appear (suddenly), bear down on (threateningly)  
**задача** task, problem, assignment  
**задева се** *I* tease, make fun of  
**задира** *I* touch  
**задише се** *T* breathe deeply, take a full breath  
**задишен** out of breath  
**задобие** *T* get, procure  
**задоволен** content  
**задоволи** *T* content, satisfy  
**задолжение** indebtedness  
**задолжителен** indebted  
**задреме** *T* doze off, start to doze  
**задрж.ува** *I .и T* (10.11) hold back

**задув** puff of wind  
**задуван** out of breath  
**задутре** day after tomorrow  
**задуш.ен** muffled .ува *I*  
 smother, muffle  
**заеднички** united, common,  
 communal  
**заедно** together, in concert  
**заем** loan, **дава на** — *I* lend,  
**зема на** — *I* borrow  
**заема** *I* borrow  
**заем.ен** mutual .ност *f*: reci-  
 procity  
**заживее** *T* (start to) live  
**заземање** intervention, aid  
**зазборува** *I* (begin to) speak  
**засвони** *T* ring, sound  
**засуни** *T* begin to sound,  
 resound  
**заигра** *T* start to dance  
**заискрее** *T* spark, make sparks  
**заистура** *T* let loose  
**зајадлив** vicious  
**зајак** hare  
**зајакн.е** *T* .ува *I* strengthen,  
 reinforce  
**заја.че** little hare .чки hare's  
**зајме** *T* borrow  
**закана** threat  
**закани се** *T* hesitate, be unable  
 to make up mind; [му]  
 threaten  
**закачлив** annoying, bother-  
 some, teasing  
**заклуч.и** *T* .ува *I* lock; con-  
 clude .ок conclusion  
**заков.а/.е** *T* forge  
**заколе** *T* (17.2) slaughter  
**заколне** *T* take oath  
**закон** law :ит lawful :итост *f*.  
 lawfulness :одавец legislator  
 :одавство legislation

**закоравен** crusted, hardened,  
 tough; embittered  
**закрцка** *T* creak, crunch,  
 squeak  
**зала.к** mouthful .че (*dim.*)  
**залангур** rascal, guttersnipe  
**залепен** stuck  
**залижан** licked; slicked-down  
**залипа** *T* (start to) sob  
**залудно** in vain  
**залутан** lost, erring  
**замав** wave, broad gesture,  
 gesticulation  
**замав.нува** *I* .та *T* wave,  
 gesture, make a motion  
**заман** time, period  
**замаскира** *T* mask, disguise  
**замелушен** somewhat con-  
 fused; not quite sane  
**заменик** replacement, successor  
**заменка** pronoun  
**замиж.и** *T* .ува *I* squint, blink,  
 wink  
**замине** *T* pass through, leave  
**замисл.а** intention  
**замислен** thoughtful, sunk in  
 thought: intended  
**замок** castle  
**замолчи** *T* (10.12, 10.13) fall  
 silent  
**замор.и** *T* .ува *I* tire, worry  
**заморен** tiring, exhausting  
**замре** *T* (17.1) die away, become  
 silent  
**замрежен** covered with a net  
**замрзне** *T* freeze  
**замрси** *T* confuse, tangle up;  
 cease fasting  
**занает** trade, handwork :чија  
*m.* handworker, craftsman  
**зандан** prison, dungeon  
**занем** dumb person  
**занес** enthusiasm

занесен carried away, enthusiastic  
 занесува/заносува се *I* be enthusiastic, be carried away  
 заотвора *T* try or start to open  
 занимање occupation  
 заниша *T* waver, wobble  
 заобикол.и *T* .ува *I* go around, circle  
 заоѓа *I* set (of sun); scream (of weeping child)  
 заостри *T* sharpen; intensify  
 запад, Запад west, the West  
 западноевропски western European  
 запали *T* set afire, kindle  
 запаровина hot, damp weather  
 запее *T* start to sing  
 запетла *T* button  
 запина *I* grasp, exert  
 запира *I* stop, hinder :ње halting, obstacle, objection  
 запирка comma  
 заплаче *T* (10.16) burst into tears  
 заплеткува *I* involve; tangle  
 запне *T* grab hold of, catch: exert, put shoulder to wheel  
 заповед *f.* command :а *T* command  
 запознавање acquaintance, making the acquaintance of  
 запознае *T* (10.15) recognize, get to know, meet  
 запомне *T* remember  
 запоти *T* (start to) sweat  
 започн.е *T* .ува *I* begin, set about  
 запраша *T* ask, put a question to  
 запре *T* (17.1) stop, halt  
 заприлега *T* start to look like  
 запустен neglected, abandoned

запчест toothed, toothy  
 зар (*introduces question, showing extreme doubt*) зар не знаете? Don't you really know? Can it be that you don't know?  
 заработи *T* start to work  
 заради for the sake of, because of (4.1)  
 зараснат thickly grown, covered with  
 зарее *T* hover, fly  
 зарезан bolted  
 зарече се *T* (17.312) take oath, swear  
 зарзават greens, green vegetables  
 зарипнат hoarse  
 зароби *T* enslave, make captive, take prisoner  
 заробување enslavement  
 зароси *T* bedew  
 зарон.и *T* .ува *I* dive  
 засвати се *T* become related by marriage  
 засвети *T* (start to) shine, gleam  
 засветка *T* flash  
 засега *I* touch, concern  
 заседа ambush, trap :ние session  
 засили *T* .ува *I* intensify, strengthen, — се become strong  
 засилен forced  
 заслужен worthy, deserving  
 засмева *T* make laugh — се burst into laughter  
 засолзен tearful, tear-stained  
 засолне *T* hide  
 заспие *T* (17.11) fall asleep  
 засрами се *T* be ashamed  
 заста.е *T* .ува *I* stop

**застап.и** *T* .ува *I* represent, stand for .ник representative, surrogate .ништво representation, surrogation  
**застарен** obsolete, out of date  
**застенка** *T* groan  
**заstraшителен** warning, intimidating, terrifying  
**засукаан** with rolled-up sleeves  
**засуче** *T* (10.16) twirl, roll up  
**затаен** withheld, silenced, concealed  
**затвор** jail, prison :а *I* :и *T* close, lock; imprison  
**затемни се** *T* (start to) get dark  
**затина** *I* stuff, stop up  
**заткулисен** behind-scene, back-stage  
**затне** *T* stuff, stop up  
**затоа** therefore, so, — што for the reason that  
**затопли** *T* heat up  
**затре** *T* (17.1) destroy, wipe out  
**затрепка** *T* shudder, shake, tremble  
**затрепети** *T* (10.14) begin to flicker  
**затрес.е** *T* (17.311) .ува *I* shake  
**затркала** *T* begin to roll  
**затркалезнува се** *I* become round  
**затропа** *T* knock  
**затскри.ва** *I* .е *T* hide behind  
**затупка** *T* start to pound  
**заусти** *T* (Serbian!) begin to speak  
**зафати се** *T* set to: catch on, be successful  
**зафучи** *T* whistle, whiz (rapid object in air)  
**зацврс.не/.ти** *T* make firm  
**зацрвени** *T* redden  
**зачаден** smoky, smoked

**зачас** at once, suddenly, in a moment  
**зачеток** beginning, germ, embryo  
**зачмаен** sad, sorrowful  
**зачува** *I* keep, preserve  
**зачуден** amazed  
**зачуди** *T* amaze  
**зашто** because  
**за'рѓа** *T* rust  
**за'рже** *T* whinny; growl  
**за'рска** *T* start to make noise (laughing, singing)  
**за'рка** *T* begin to squeak  
**збере** *T* (17.2) **збира** *I* gather together  
**збирен** collective, collection-  
**зближи се** *T* (10.12) near, approach  
**збогум** good-bye  
**збор (-ови)** word  
**зборник** collective volume (book with selections by different authors)  
**зборува** *I* speak, talk  
**збрчка** *T* rumple, muss  
**збунет** confused, upset  
**збунува** *I* confuse, upset  
**звание** *archaic*, for **звање** title  
**звук (-ови)** sound  
**звучн.ик** loudspeaker .ост *f*. sonority, voicing  
**зглоб** joint, ankle  
**згора** down, from above  
**зграбува** *I* take, steal  
**зграда** building  
**зграпчи** *T* grasp, grab  
**згרבавен** bent  
**згрбави** *T* bend  
**згрготе** *T* gurgle  
**згреши** *T* sin, err, do wrong  
**згрми** *T* thunder  
**згрне** *T* embrace



**здив** breath, sigh  
**здив.а** I .не T breathe (heavily), sigh  
**здишен** breathless, gasping  
**здодее** T bore, be boring  
**здрав** healthy, well :о (general greeting, on meeting or parting)  
**здравје** health  
**здраво-живо** (greeting)  
**здржан** restrained :ост f. restraint  
**здрж.и** T .ува I restrain, keep in hand  
**зедев, зеде** (aor. of земе)  
**зеер** v. зер  
**зејтин** olive oil  
**Зекир** (m. name used by Moslems)  
**зел** v. земе  
**зелен** green :ее I look green :и T make green :ило greenery, verdure :кав greenish  
**зел.је** greens (for food) .ка cabbage  
**зем.а** I .е T (17.321) take  
**земј.а** land, earth, country .ен earthen, of earth  
**земј.ишен** (adj.) land .иште ground, plot, site .овладелство land-owning, ownership .делец land-owner .оделство agriculture .опис geography .опосед land, property, estate .отрес earthquake  
**зер** poison, bitterness  
**зет** husband of daughter, sister or other female relative not otherwise specified  
**зилје, ми прави** — he's cheating me, not playing fair  
**зилјоса** T annoy, abase, spite  
**зима** winter

**зимáва** (adv.) this winter  
**зимај!** (dial.) = земај!  
**зим.е** in winter .овиште winter-ing-place .ски (adj.) winter  
**зина** I gape  
**зинат** open-mouthed; wide open  
**злат.о** gold .ен of gold .ест goldish  
**Златица** (f. name)  
**златник** gold-piece  
**зло** evil :ба spite, ill-will, malice :сторник criminal, evil-doer, malefactor :чест unfortunate :чинец evil-doer  
**змев (-ови)** dragon :че (dim.)  
**змеј (-ови)** = змев  
**зми.ја** snake, serpent .ин snake's, belonging to snake .ски snake's, snake-like .јулче little snake  
**змучка** lump  
**знае** I know  
**знајме** (dial.) = знаеме  
**знак (-ови)** sign, signal  
**знаме** flag, banner  
**значи** I mean, signify .чење meaning, significance  
**зовре** T (17.1) boil, come to a boil  
**зол, зла, зло** evil, bad  
**золва** husband's sister  
**зори** pl. dawn  
**зорт** need, worry, persecution  
**зошто?** why?  
**зра.к** ray .чи I radiate, give off light: glimmer  
**зрее** I ripen, mature :ње ripening  
**зрел** ripe, mature  
**зрно** (single) grain  
**зулуф, зулуфка** forelock

## S

Сака (f. name)  
 Сана (f. name)  
 свезд.а star .ен/.ен star's,  
 starry  
 свер (-ови) (wild) beast :и се  
 I look or act brutally, like a  
 beast :ски brutal, beastly  
 :ство beastliness, brutality  
 свеч.и I ring, sound .алка  
 rattle  
 свиска 2-year-old sheep  
 свон.и I ring .ец bell  
 севаг pair of oxen  
 семне I get cold  
 сенсер type of apricot  
 сиври pl. tant. long knit heavy  
 woolen trousers

сид (-ови/-ишта) wall  
 сида I build  
 сидан of masonry  
 сидар mason :ија building ma-  
 terials (for mason) :ство po-  
 sition, activity of mason  
 ситче little wall  
 сирне T look at, peer  
 сирка peep-hole  
 Сосе (m. name)  
 срцала pl. tant. glasses  
 срчки pl. eyes (pej.)  
 суни I hum, buzz  
 суница rainbow: multicolored  
 sash

## И

и and; also, too, as well (*empha-  
 sizes following word*) и...и  
 both...and  
 ѝ, ѝ, нејзе ѝ (cf. таа/она, 2.31)  
 to her  
 иако although, even though,  
 even if  
 игра I play игра се dance  
 иде I (17.322) go  
 идéen, идéјна containing a  
 substantial idea; socially  
 significant  
 иден future  
 идеолошки ideologic  
 иднина future  
 и др. = и друго  
 изба = визба  
 избегне T run away, avoid

избезумен out of one's mind,  
 crazed, infuriated  
 избербат.и T .ува I soil, dirty  
 избие T break out  
 избира I select, chose  
 избразден lined, furrowed  
 избричен shaved, shaven  
 избрише T wipe off, erase  
 избунува се I get upset  
 извади T (17.011) take out,  
 extract  
 извесен known, certain  
 известувач herald, reporter  
 извештај bulletin, news  
 announcement  
 извива се I wind, twist  
 извидувач scout, observer  
 извик exclamation :а T call  
 out, exclaim, shout

**извиши се** *T* rise up  
**извлеч.е** *T* (17.312) .ува/извле-  
 кува *I* pull out, extract  
**извлечка** *T* drag out  
**извојува** *I* conquer, win by  
 fighting  
**извор** source, spring  
**изврши** *T* execute, exert,  
 complete  
**изгасне** *T* quench, extinguish  
**изгласан** proclaimed  
**изглед** look, outlook :а *T* :ува  
*I* look like  
**изград.ба** erection, building .и  
*T* build, erect, finish  
**изгние** *T* rot  
**изгниен** rotten  
**изгорува** *I* burn up  
**изгуби** *T* lose, — се get upset,  
 confused  
**издавач** publisher  
**издаде** *T* (17.316) give out;  
 betray; publish  
**издание** edition, publication  
**издаток** expense, debit  
**издели** *T* set aside, select out  
**издигање** erection  
**издигне** *T* lift, raise (up)  
**издиши се** *T* take one breath  
**издржи** *T* (10.11) hold out  
**изеде** *T* (17.316) eat up,  
 consume, devour  
**изедначи** *T* equalize  
**изжени** *T* marry (off)  
**изживее** *T* use up, wear out,  
 — се become obsolete, old-  
 fashioned  
**изжнее/изжние** *T* harvest  
**изжули** *T* rub off  
**иззаборави** *T* completely forget  
**иззавитка** *T* wrap up (several  
 things)  
**иззагине** *T* lose (a great deal)

**иззагради** *T* fence in (many  
 things)  
**иззаклучи** *T* close, lock  
**иззакрпи** *T* patch up  
**иззалее** *T* draw water; water  
**иззамрзне** *T* freeze  
**иззатне** *T* stop up, put cork in  
**изземне** *T* get cold  
**изсида** *T* finish building  
 (masonry)  
**изсира** *I* peep out, show  
 through  
**изјав.а** declaration, assertion .и  
*T* .ува *I* declare  
**изјаснетост** *f.* clarification,  
 clarity  
**излага** *T* lie, deceive, — се be  
 mistaken  
**излева** *I* pour out  
**излее** *T* pour out  
**излегува** *I* go out, exit  
**излез** exit :е *T* (17.313) exit  
**излижан** licked  
**излишок** lack  
**изложба** exhibit, exhibition  
**измајсториса** *T* complete in  
 masterly fashion  
**измени се** *T* change  
**измет.е** *T* (измети, *dial.*) sweep  
 out  
**измеќар** servant, hired-man  
**измие** *T* wash  
**измине** *T* pass, leave behind  
**измири се** *T* reconcile  
**измисли** *T* think up, think out  
**измолитви** *T* reverence  
**измолкне** *T* take, pull out  
**изморен** tired  
**измрзне** *T* freeze  
**изнасолзен** tear-drenched  
**изна'рга се** *T* have enough of  
 drudgery  
**изненад.а/но** = **ненадеен**

**изнесе** *T* (17.319) bring out, present  
**износ** export; sum  
**износен** worn out  
**изобилие** abundance  
**изолира** *T* isolate  
**изопачува** *I* distort, spoil  
**израдува** *I* make happy  
**израелски** Israeli  
**израз** expression :ен expressive :ит marked, express  
**израсте** *T* (17.320) grow up  
**изрине** *T* reject, throw out  
**изрован** dug up  
**изумен** amazed, astounded, stricken, crazed, near insanity  
**изусти** *T* say  
**изучува** *I* study, investigate :ње study  
**изцвака** *T* chew cud  
**ика** *I* hiccough  
**или** or **или**...или either...or  
**илика** button-hole  
**Илинден** St. Elias' Day (2 Aug.): the date of Mac. national uprising against Turks in 1903; that uprising  
**илинденски** pertaining to the uprising  
**илјада** thousand :мина group of 1000  
**илјад.ен/ит** 1000th  
**илје** cheating  
**илустрира** *I/T* illustrate  
**илъач** cure, medicine  
**Иљка** (f. name)  
**Иљо, Иљко** (dim. of Ilija) Elias  
**има** *I* (25, 25.4, 20.21) have; there is, one should, — **20 години** he is 20 years old  
**име** name  
**именка** noun, substantive  
**имено** specifically, to be specific

**имењак** namesake  
**имот** property, goods  
**имперфект** imperfect tense  
**импонира** *I* impose  
**импровизира** *I/T* improvise  
**инает** stubbornness :чија *m.* stubborn person  
**инаков** of another kind, different  
**инаку** otherwise, in another way  
**инати се** *I* balk, be stubborn  
**индивидуалност** f. individuality  
**Инди.ец (-јци)** East Indian .já-нец American Indian  
**инженер** engineer  
**инка** funnel  
**ИНО** = извршен народен одбор  
**инспирисува се** *I* be inspired by  
**интелектуалец** intellectual  
**интензивен** intensive  
**интервју** interview :ира *I/T* interview  
**интерес** interest  
**Ирак** Iraq  
**ирамче** light woolen blanket or rug  
**Ирец** Irishman  
**исвири** *T* play (to end), whistle  
**исе** inheritance  
**исекне** *T* dry out  
**исели** *T* cause to emigrate  
**исече** *T* (17.312) cut off, out  
**иситни** *T* crumble, powder  
**искаже** *T* (10.161) declare, depose: say all  
**исказ** declaration, deposition: expression  
**искалани** *T* sort (tobacco leaves)  
**искапе** *T* wash

искара *T* scold, upbraid, — **се**  
 quarrel  
 искастри *T* prune: scold  
 искач.и *T* .ува *I* unfasten,  
 disentangle, unhook  
 искашла *T* cough, cough up  
 искива *T* sneeze  
 исклепа *T* open  
 исклоца *T* kick  
 исклучи *T* exclude, shut out  
 :во exclusively  
 исков.а/.е *T* forge  
 исколе *T* (17.2) massacre  
 исколчи *T* sprain, put out of  
 joint, displace  
 искираде **се** *T* (17.316) sneak  
 out, steal out  
 искирај (prep.) at the end, edge  
 (4.307)  
 искреност *f.* sincerity  
 искреска *T* shout, scream  
 искриви *T* distort, disfigure  
 искириен hidden, concealed  
 искирпи *T* patch  
 искирсн.е *T* .ува *I* come out,  
 appear suddenly  
 искирши *T* zigzag  
 искубе *T* pluck, pull out  
 искушение temptation  
 и сл. = и слично  
 ислуша *T* hear to the end  
 исмее *T* ridicule, laugh to scorn  
 испади *T* drive out  
 испадне *T* испаѓа *I* turn out,  
 result, fall out  
 испали *T* enkindle  
 испасе *T* (17.311) graze, eat off  
 испегла *T* iron, press  
 испере *T* (17.2) wash out  
 испече *T* bake, roast  
 испиен empty, shrivelled,  
 exhausted

испит test, examination :а *T*  
 :ува *I* examine, question clo-  
 sely :увач examiner, interro-  
 gator  
 испише *T* write out  
 исплави *T* wash out  
 исплакне *T* rinse  
 исплаче *T* (10.16) weep,  
 bemoan  
 исплаши *T* frighten  
 исплете *T* (17.317) finish knit-  
 ting, braiding  
 исплива *T* float out, float to  
 surface; leave water  
 исплиска *T* splash, besprinkle  
 исплука *T* spit out  
 исплуска *T* talk nonsense  
 исповед *f.* confession :а *I/T*  
 confess :ува *I* confess, profess  
 исполнение fulfillment  
 исполн.и *T* .ува *I* fulfill, fill up,  
 execute (order)  
 исполнувач one who fulfills,  
 carries out  
 испотен sweaty  
 исправ.и *T* .ува *I* **се** straighten  
 up, stand up  
 испразни *T* empty  
 испрати *T* истраќа *I* send away  
 (*Serbian meaning is also*  
*found: see off*)  
 истрекине *T* interrupt  
 истреpletен complicated,  
 tangled  
 истречен blocked off  
 истржи *T* fry  
 испродаде *T* (17.316) sell out  
 испука *T* shoot off, crack  
 испупчен bulging  
 ист same  
 истав.а *I* .и *T* move  
 истакнат outstanding

**истак.не** *T* .нува *I* emphasize, stick out; — *се* be outstanding  
**истанчи** *T* make fine, thin  
**истап** resignation: appearance  
**:и** *T* :ува *I* resign: come forward  
**истегне** *T* stretch out  
**истепа** *T* beat  
**истера** *T* drive out  
**источи** *T* flow out, run out  
**истине** *T* cool off  
**истиска** *T* press out, squeeze out  
**исткае** *T* finish weaving  
**истовар.а** *I* .и *T* unload  
**истовремен** simultaneous, of the same time  
**исток** east  
**истопи** *T* melt  
**истори.ја** history .ски historic, historical  
**историкофилолошки** historico-philological  
**источен** eastern, oriental  
**истрае** *T* hold out, last out  
**истрг.а** *T* .не *T* drag out, pull out, rip off  
**истреби** *T* wipe out, destroy completely  
**истрезни** *T* sober  
**истресе** *T* (17.311) shake out  
**истрие** *T* rub out  
**истриже** *T* (17.315) shear, cut hair off  
**истрне** *T* sting, tingle  
**истроши** *T* expend  
**истрпи** *T* suffer, stick out  
**истрпне** *T* be at a loss, be shocked  
**иструе** *T* poison  
**иструже** *T* (10.16) scrape,

**истрча** *T* run out  
**истур.а** *I* .и *T* push out  
**истурка** *T* push out  
**исфрла** *I* .и *T* throw out  
**исарља** *I* .и *T* throw out  
**исхран.а** food, nourishment, foodstuffs .и *T* feed, nourish  
**исцапа** *T* tread out  
**исцеди** *T* wring out, squeeze out  
**исцелива** *T* kiss  
**исцело** completely  
**исцимоли** *T* whimper, whine  
**исцица** *T* suck out  
**исцрка** *T* shout, quarrel  
**исцрп.е** *T* .ува *I* exhaust  
**исчади** *T* smoke up; cover, fill with smoke  
**исчезне** *T* disappear  
**исчека** *T* wait (to end), wait out, meet  
**исчепка** *T* pull up, pull out, scratch up or out  
**исчеша** *T* scratch out, finish scratching  
**исчешла** *T* comb (out)  
**исчисти** *T* clean, purify  
**исчуди** *T* marvel  
**исчука** *T* bang out  
**исшета** *T* go for a stroll  
**исшие** *T* finish sewing  
**исшилчи** *T* sharpen, put a point on  
**итар** clever, sly, quick-minded  
**итн.** = **и така натака/натаму**  
**итно** urgently, quickly  
**итрост** *f.* cleverness, quickness  
**ич** not at all  
**ишала** if God wills  
**ишарет** signal, sign (of hand, face)  
**ишари** *T* paint, color  
**иштав** appetite, desire

- ја** (cf. **таа/она** and 2.31) her  
**ја** oh, ah; but **ја . . . ја** either . . .  
 or; (*dial.* = **јас**)  
**ЈА** — Југословенската армија  
**јаболк.а** apple **.ница** apple-tree  
**јава** I ride (horse, mule, etc.)  
**јавашлак** procrastination,  
 laziness  
**јав.ен** public, open; — **работник**  
 publicist; **.ност** f. public opi-  
 nion, publicity  
**јави** T declare; — **се** appear:  
 greet, salute  
**јавне** T ride  
**јавор** maple  
**јавува** I appear, declare  
**јаганца** v. **јагне**, 2.1392  
**јаглен** coal, charcoal **:ов** (*adj.*)  
**ар:** charcoal-burner  
**јагн.е** lamb **.ење** lambing **.ешки**  
 lamb's **.ешко** lamb (meat) **.и**  
**се** I lamb, have lambs  
**јагула** eel  
**јагурида** green grapes  
**јад** poison, grief, bitterness  
**:ен/:****овит** poison, bitter  
**јадар** strong, big  
**јаде** I (17.316) eat  
**јадица** fishing-pole  
**јадоса се** T become upset  
**Јадранско Море** Adriatic Sea  
**јаже** rope  
**јажица** special straw binding  
 for sheaves  
**јазел** v. **јазол**  
**јазик** tongue, language  
**јазич.е** little tongue **.ен** lingual,  
 linguistic, language **.иште**  
 nasty big tongue  
**јазол** knot  
**јак** strong **:не** I strengthen
- јалов** fruitless, barren: hollow  
**:ица** sterile, barren (sheep,  
 cow)  
**јама** ditch, abyss  
**јамболија** heavy, hairy, woolen  
 blanket  
**јамец** guarantor  
**Јане** (*m. name*)  
**јанса** sickness; boring person  
**Јанина** (*Greek town*) Ioannina  
**јанте** child's school briefcase or  
 knapsack  
**јануáри** January  
**јаре** kid **:шко** kid-meat  
**јас** (2.31) I  
**јасаш'н јуриет** = *Turkish*  
*yasaşın hürriyet*, long live  
 freedom!  
**јасен** clear, obvious  
**јастак** blankets and pillows  
*making up a low platform for*  
*sleeping at night and sitting*  
*by day*  
**јастреб** hawk  
**јатак** person who shields or  
 houses fugitives from law;  
 fellow-conspirator  
**јатка** nucleus; crux  
**јато** flock  
**јатрва** husband's brother's wife  
**јачи** I resound, groan  
**јачина** strength, firmness,  
 toughness  
**јачка** I groan softly  
**јачмен** barley **:ица/:****ик** barley-  
 bread  
**језуитски** Jesuit  
**јерархија** hierarchy  
**јеромонах** hieromonach  
**јорган** blanket **:че** (*dim.*)  
**јоргован** lilac **:ов** (*adj.*)

југ south :озáпад southwest  
 :о́йсток southeast  
 Југославија Yugoslavia  
 Југословен Yugoslav  
 југословенски Yugoslav (*adj.*)  
 јуда *m.* Judas, traitor

јужнословенски South Slavic  
 јуна.к hero .чки heroic .штво  
 heroism  
 јун.и June .ски (*adj.*)  
 јуриет, *v.* јасаш'н, хуриет  
 јуфка type of noodle

## К

ка (*dial.*) = како; кога  
 кабает guilt  
 кабил able  
 Кавадарци (*town, south central  
 Mac.*)  
 (зафати *T*) кавги (*start*)  
 quarrel(*ling*)  
 кавтен орев walnut without  
 green outer covering  
 кадар cadre  
 каде where (*interrogative and  
 relative*)  
 кадела tow (combed flax ready  
 for spinning)  
 кадифе satin :н of satin  
 кадрав curly  
 кае се *I* rue, repent, be sorry  
 каже *T* say  
 кажинрст forefinger  
 кажуба *I* say  
 казан kettle, vat  
 каздиса *T* tease; irritate;  
 amaze  
 казма pick  
 каи.к boat .че (*dim.*)  
 каиш belt  
 кај (*prep.*) at (the home, office  
 of, in (the village, country of)  
 (4.2)  
 кај-годе anyplace  
 како how, as, like (*adv., prep.*;  
 4.1)  
 како што (*conj.*) as

каков-годе of whatever kind  
 какол darnel, cockle  
 кал *f.* mud, clay  
 калабалак a lot, many, plenty  
 калајци.ја *m.* tinner .ски  
 tinner's  
 калап model, mould  
 калапи *I* (тутун) sort and pile  
 tobacco leaves according to  
 size and quality  
 калдрм.а pavement .исан  
 paved  
 калуѓер monk  
 калциум calcium  
 камарка niche in wall, serving  
 as shelf камарче (*dim.*)  
 каматник usurer  
 камбана big bell  
 Камбер (*m. name*): nosey,  
 over-curious person  
 камен (*pl. -ња, coll. -ње*)  
 камо where is/are?  
 камоли so much the more then  
 каменен, камена (2.212) of  
 stone  
 камен-кумур coal  
 камче little stone  
 канабе sofa  
 кандиса *T* .ува *I* convince; —  
 се agree, decide  
 кани *I* invite  
 канон church law, canon;  
 penance



кантар	scales	катаден	every day, daily
капа	cap	катанец	padlock
капавица	water dripping off roof or trees	катил/катиљ	villain, evildoer, assassin
капак	cover, lid, — од очите eyelid	катник	molar (tooth)
капе	I drip, drop; bathe	катóда	cathode
капетал	( <i>dial.</i> ) = капитал capital	католик	catholic .штво catho- licism
капина	bramble	катран	pitch
капка	drop (of liquid)	кафе	coffee
капка	apoplexy, stroke	кафез	cage
каплаисан	lined	каче	keg
капнат	bathed	качество	quality
капне	T bathe	кач.и	T .ува I climb
кара	I scold, blame; — се quarrel	качет	cap with visor
карабин	carabine	качунка	stub, butt (of ciga- rette)
карагрош	(an old silver coin)	кашла	I cough
караактеристика	character reference ( <i>usually political</i> )	квадрат	square :ен ( <i>adj.</i> )
караул	sentinel :a sentinel box, post	квалификува	I qualify
карван	caravan	кварт	quarter, section of town
кардаш	brother	кваси	T dampen
карпа	cliff, rock	кгр.	= килограм
картечница	machine-gun	ке-	see also ке-
каршилак	receipt, credit; opposite	кебапч.е	čevapčić-ground meat roasted .ија m. maker of kebarčinje .ски ( <i>adj.</i> )
каса	I bite, taste, eat a little	кеј	(-ови) quai, dock
касајче	crumb, mouthful	кели.ен, .јна	( <i>adj.</i> ) cell
касапница	butcher-shop	Кемал	( <i>m. name</i> , Moslem)
касарна	barracks	керамика	ceramics
касациóнен, касациóна	(2.212) pertaining to the highest court (cassation)	кердоса	се T flourish, be for- tunate
каскандиса	T tease, annoy, anger	кече	skull-cap
касмет	fate, good fortune	ки-	see also ки-
касне	T bite, take a bite	кибрит	match
кат	(-ови) hearth-corner, hearth, home; corner; storey	кив.а	I .не T sneeze
катавечер	every evening	кијави.ца	cold, with much sneezing .чав afflicted with k.
		кикоти	се I titter
		килим	carpet
		кило	kilogram :метар kilometer
		Кина	China

- кине *I* tear, rip  
**Кинез** Chinese (man) **кинески** (*adj.*)  
кини [му се] *I* cause to quiver  
киниса *T* move, start out  
кипне *T* boil  
кир dirty ring on clothing, spot  
кирација *m.* carter, wagon-driver  
кирија rent  
**Кирил** (*m. name*) Cyril  
кирилица cyrillic alphabet  
**Киро** *m. dim.* of Cyril  
кисел sour, soured, fermented  
кисели *I* sour, make sour  
киска bundle, bouquet: tassle  
кислород oxygen  
кисне *I* sour, make sour; frequent, sit about  
китајски = кинески  
кити *I* adorn, decorate  
китен (сват) adorned (*standing epithet for svat in folksongs*)  
китка bouquet  
кифла roll  
кичевец *native of town* **Кичево** (*central Mac.*)  
кладе *T* (17.315, 14.11) put, place  
кладенец spring  
клања се *I* bow  
клас (-ови, -је) ear (of grain)  
класен (*adj.*) class  
класифи.кација classification  
.цира *I* classify  
класичен classic, classical  
класно-свесен class-conscious  
клати *I* swing; — се walk unsteadily, weave  
клаузула clause, paragraph (in law, contract)
- клашн.о heavy homespun .ен (*adj.*)  
клекне *T* kneel  
клепки *pl.* eye-lids  
клепне *T* squint, blink (once)  
клет poor, unfortunate, miserable: evil :ник the poor fellow  
клиент client  
клик (-ови) clique  
кликне *T* screech  
клинец peg, wedge  
клише (2.1392) cliché  
ккм. = километар  
клокот gurgle (of liquid)  
клопка ball of yarn клопче (*dim.*)  
клоца kick  
клоцне *T* kick  
клува *I* peck  
клук.а *I* .не *T* throb, ache, become infected: knock  
клун (-ови) beak  
клуна bench магарешка — dunce's corner  
клуч (-ови/-еви) key; wrench :алка key-hole :арница lock  
кљака *I* clatter, clack  
кљакуш clatterer, idle talker  
кнегиња princess  
кнежевина principedom  
кнез prince  
книга book; paper  
книго.везец (-сци) bookbinder .везница bookbindery  
книговод.ител bookkeeper .ство bookkeeping  
книжев.ен literary .ност *f.* literature (*belles lettres*)  
книжен (*adj.*) paper; book  
книжнина literature (all written material)

книжовник (archaic) literate person	комовица type of brandy
коби I suspect evil	комшија <i>m.</i> neighbor
ко божем as if	кон (prep.) to, toward (4.2)
ковач smith :ница smithy	конвулзивен convulsive
ков.е/.а I forge	кондензира I/T condense
ковбој/каубој cowboy	кондур.а shoe .ација <i>m.</i> shoemaker
ковче little bone (кост)	конец thread
ковчег (-зи) trunk, chest	конечен final
кога when	конзул consul
кожа skin, hide, leather	конјунктура favorable circumstance, opportunity
кожув leather coat, sheepskin	конкуренција competition
:ар maker of kožuvi	конкурира I/T compete
коз.а .ица goat	коноп hemp
козји goat's	консеквентен consistent .ност <i>f.</i> consistence
кој (2.51, 2.521) who	констатира I/T ascertain, define
кој-годе (2.7) whoever	контрахира I/T contract
којшто (2.603) who	контрoла check, inspection, control
кол ( <i>pl.</i> колја <i>coll.</i> колје) stake	контролен ( <i>adj.</i> ) inspection, check
колбас sausage	контролор inspector, checker
колв.а I .не T peck	конфор convenience (for living; <i>i. e.</i> plumbing, electricity, space)
коле I (17.2) slaughter	коњ horse :аник horseman :ски equine :ушница stable (for horses) :че little horse
колеба I rock	копа I dig
колега <i>m.</i> colleague	копач pick
колеж slaughter; collège, foreign school	копира I/T copy
коленица knee	копнее I yearn
колено knee	коприна silk
количество quantity	копче button
колк (-ови) hip	копук poor man, broke
колка I fatten up, stuff (with food)	кора bark, rind, shell :в tough, shelled
колку how many	кораб boat
колку-годе however many	коренит basic, to the roots, thorough
колкупати how many times	
колне T swear, curse	
коложер January	
колoна column	
колце little wheel	
комај only, nothing but	
комитет committee ( <i>in early 20th century = revolutionary committee</i> )	

**корзо** corso (*the evening promenade, customary in Mediterranean and Latin countries*)  
**кори** *T* scold, blame; — **се** quarrel  
**корис.ен** useful, profitable .т *f.* profit, benefit, use  
**корни** *I* pull up, uproot  
**короман** chunk of bread  
**корумпира** *I/T* corrupt  
**корупка** shell, hull  
**коса** hair (*meaning same in sg. and pl.*)  
**косење** reaping  
**коси** *I* reap  
**коси се** *I* be conceited, haughty  
**коска** bone  
**косне** *T* touch  
**косовар** native of **Косово**, area NW of Macedonia  
**костен (-ње)** chestnut (tree, fruit)  
**костенлив** brown  
**костим** suit, costume :**ира** *I/T* dress, outfit, costume  
**котел** kettle, pot **котле** (*dim.*)  
**кофа** bucket  
**кочанец** native of **Кочани** (*NE Mac.*)  
**кочина** pig-sty  
**кош (-ови/-еви)** **кошка** basket  
**кошка** *I* kick, push  
**кошула** shirt, blouse  
**КПЈ** [к'п'ј'/капeјот] = **Комунистичката Партија на Југославија**  
**кравајче** (a type of unleavened bread)  
**краде** *I* steal  
**крадец** thief  
**крадешкум** stealthily  
**кражба** theft  
**кра.ен, .јна** final, end

**крај** (*prep.*) next to, at the edge of (4.307)  
**крај (-еви/-ишта)** edge: country, region: end  
**крал** king  
**кратко.вечен** short-lived .тра-ен, -јна of short duration  
**краток** short  
**крв** *f.* blood  
**крвожед.ен** bloodthirsty .ност *f.* thirst for blood  
**крво.лок** bloodthirsty person  
**.пиец (-јци)** bloodsucker  
**крвче** little cross (крст)  
**крева** *I* lift, raise  
**кревет** bed  
**кревок** delicate, frail  
**крека** *I* lift, raise  
**кремен** flint  
**крене** *T* lift, raise  
**крепост** *f.* fortress  
**кресне** *T* scream  
**крештав** grating, harsh  
**крив** crooked; wrong :**ец** guilty person  
**криволево, криво-лево** haphazardly  
**крие** *I* cover, hide  
**крик (-ови)** shout  
**крило** (*pl. -ја, coll. -је*) wing, flank (*military*)  
**криминалец** criminal  
**кримски** Crimean  
**критика** criticism  
**кришум** secretly, covertly  
**крои** *I* (10.12) tailor  
**кројач** tailor  
**кромид** onion  
**кроток** mild  
**крп.а** cloth, rag .че rag, small cloth, handkerchief  
**крст (-и/-ови)** cross  
**круг** circle

кружен circular  
 кружи I circle  
 крупен strong, big, coarse (not fine)  
 крушовчанец (-ани) native of Крушово (central Mac.)  
 крцка I crunch, creak  
 крши I crush, smash  
 крштење baptism  
 кубе I pluck  
 кувенција = кујунција jeweller, goldsmith, silversmith  
 кујна kitchen, cuisine  
 кукавица cookoo; sorrowful woman; coward  
 Кукуш (town in Greek Mac.) Kilkis  
 култивира I cultivate  
 кулоар corridor во — outside of normal channels  
 кум godfather; sponsor at wedding :а godmother or wife of кум  
 кумановец native of Куманово (N. central Mac.)  
 кумашин godson .ица god-daughter  
 кумоштина relatives by "kum", relationship of "kum"  
 кумпанија (dial.) = друштво

кункуренција (dial.) = конкуренција  
 куп (-ови/-ишта) pile, heap  
 купи T .ува I buy  
 купувач buyer  
 купче little heap  
 кураж courage  
 курдиса T wind up; — се get settled comfortably  
 курзив cursive (writing)  
 куртоазија courtesy  
 куртули T be saved, survive  
 куршум bullet  
 кус short, stubby  
 кусур offense, insult, reproach  
 кутивче little box  
 кутија box, container, can  
 кут.ина I .не T throw, make fall (wrestling)  
 кутре puppy  
 куќ.а house .ен (adj.) .ерка .иче little house .ница housemaid; good housekeeper  
 куфер suitcase, trunk  
 куца I limp  
 куч.е dog .ешки canine .ка bitch  
 к'смет v. касмет  
 к'ти се I (dial.) disappear

## Л

л. = литар; лице  
 лабав languid, uncertain, shaky :ост f. insecureness, uncertainty, shakiness  
 лабораториум laboratory  
 лав (-ови) lion  
 лавне T break (once)  
 лавовски leonine  
 лага lie, falsehood

ладен cool, cold  
 лади I cool  
 лаѓа boat  
 лае I bark  
 лазење creeping, crawling  
 лази I crawl  
 лаж liar  
 лаже I lie, tell falsehoods  
 лажен false

лажица spoon  
 лажлив false, lying  
 лакомост f. greediness  
 лакот elbow  
 ламарина rain-gutter  
 ламба, лампа lamp  
 лани last year  
 лапавица wet, sticky snow  
     mixed with rain  
 лапне T gobble, eat greedily  
 ластагарка, ластегарка big  
     stick  
 ластарест slim  
 ластовица swallow  
 латица inset piece of cloth to  
     adorn clothing  
 лачи I separate, wean  
 леа bed, flower-bed  
 леб (-ови) bread; loaf :ар baker  
     (of bread)  
 лебати (mild oath)  
 лебед swan  
 леблебија roasted chick-peas  
 лев left :одесно, лево-десно on  
     all sides  
 легн.е T .ува I lie down  
 леден icy  
 ледина unplowed field  
 леџен washbasin  
 лее I pour  
 лежи I lie, be lying  
 лека-полека slowly, by de-  
     grees, little by little  
 лекар doctor, physician  
 лековерен credulous  
 лековит medicinal, healing  
 лекомислен frivolous :ост f.  
     frivolity  
 лекува I heal, doctor  
 Лена (f. name)  
 лента ribbon  
 Ленче dim. of Лена, Елена  
 леп.и I .не T stick, paste, glue

лепче dim. of леб  
 леса barriers of woven reeds,  
     to entrap fish  
 лес.ен light, light-weight, easy  
     .не T relieve, make light  
 летва lath  
 лет.е in summer .ен (adj.)  
     summer  
 летне T fly  
 Летник (festival) 21—2 March  
 лето summer  
 леток leaflet, handbill  
 леке shame  
 леунка women with new-born  
     child  
 лешник hazel nut, filbert  
 ли (question particle); whether  
 либе darling  
 ливада (coll. ливаџе) meadow  
 ливне T well up, begin to flow  
 ливот vermin  
 ливче dim. of лист  
 лигав slobbering, babbling:  
     slimy, slippery  
 лигави I slobber; — се be  
     deceitful, slippery  
 лиже (dial. лижи) I lick  
 лизне T lick  
 лико girl  
 лилјак bat; lilac  
 Лилјана (f. name) Lilian  
 лимон lemon  
 линолеум linoleum  
 липа I sob  
 лира pound (money)  
 лири.ка lyric, lyric poetry .чар  
     lyric poet  
 лирски lyric  
 лисица fox; pl., handcuffs  
 лист (-ови, coll. лисје) leaf;  
     sheet of paper  
 листокап October

**литерату́р.а** literature :ен literary  
**ност** f. literariness  
**лихва** interest :р money-lender, usurer  
**лице** face; person  
**лице́ј** lycée  
**лицемер** hypocrite :ен hypocritical :ство hypocrisy  
**личен** personal; handsome  
**личи** I look like; be fitting, proper  
**личност** f. personality, personage  
**личнотија** beauty  
**лишај** lichen; herpes (skin disease)  
**лишува** I deprive  
**лов** hunt; prey :ен (*adj.*) hunting :ец hunter :ечки hunter's :и I hunt :иште hunting-ground :очувар game warden :очуварски game warden's :ција = ловец :циски = ловечки :ка huntress  
**логика** logic  
**лоен** tallow (*adj.*)  
**лоза (-је)** vine, vineyard  
**лозја** pl. vineyards  
**лозница** = лоза  
**лој** tallow, suet  
**локва** puddle

**лост** lever  
**лотарија** lottery  
**лопата** shovel  
**лош** bad :отџа badness, malice  
**лубеница** watermelon  
**луд** crazy, mad  
**лудба** (*poetic*) anger  
**лудо** young fellow  
**луѓе** (*pl. of човек*) people, human beings  
**лук** garlic **Ни лук јал ни лук мирисал** = I had nothing to do with it, know nothing about it  
**лукав** crafty, sly  
**лула** I rock, cradle  
**луле** pipe  
**лулка** cradle  
**луња** thunderstorm  
**лупешка** (empty) shell, peeling, rind  
**луни** I shell, peel  
**лут** angry: biting, highly spiced (food); strong (liquor)  
**лути се [му]** I be angry [at]  
**лутина** rage  
**луфтбалон** balloon  
**лушна** rind, peel, shell  
**л'сне Т л'шти** I (*dial.*) shine, glitter, gleam

## Љ

**Љуба** (*f. name*)  
**Љубе** (*dim. of Љуба, Љубен*)  
**љубезен** kind, accomodating  
**Љубен** (*m. name*)  
**љуби** I love, kiss  
**љубимец** favorite, pet

**љубител** lover; amateur  
**Љубица** (*f. name*)  
**љубов** f. love :ен (*adj.*) love, amorous :ник lover  
**љубопит.ен** curious .ство curiosity

## М

- м.** = метар  
**маало** quarter, section (of town)  
**мав.а I .не T** wave, motion  
**мавта I** wave, gesture, gesticulate  
     late  
**мавца** *dim.* of **маст**  
**магаре** donkey :**шки** donkey's  
**магадин** storehouse, warehouse  
**магдонос** parsley  
**магија** magic  
**магистер** master (*usually* =  
     pharmacist)  
**магичен** magic  
**магл.а** mist, fog **.ив** misty,  
     foggy  
**магнезиум** magnesium  
**мадру** properly (as a good  
     child should) **седи** —! sit  
     properly!  
**маѓарски** Magyar, Hungarian  
**маѓер** monastery cook :**ница**  
     monastery kitchen  
**маѓос.а T** work magic, cast  
     spell **.ник** magician  
**мае се I** wander aimlessly  
**маж** husband :**ало** = :**ење**  
     marriage (of woman) :**и I**  
     marry (to a man)  
**мазен** smooth  
**мазни I** pet, caress  
**мај** May  
**маја** yeast  
**мајестёт** majesty  
**мајка** mother  
**мајстор** master, master-work-  
     man :**лак** work for a master-  
     workman  
**мајчин** mother's :**ски** motherly  
**мака** pain, torture, sorrow  
**макар** at least, — да although,  
     even if
- Македон.ец** Macedonian **.ија**  
     Macedonia  
**македонски** (*adj.*) Macedonian  
**макне T** move; dip  
**мал** little, small  
**малендо** (*unchanging*) wee,  
     tiny, fine  
**малечок** small, wee  
**малку** a little bit **за** — almost,  
     nearly, [be] about to  
**малодуш.ен** petty, mean **.ност**  
     *f.* pettiness, meanness  
**малобро.ен .јна** few in number  
     **.ност** *f.* small number  
**малокрв.ен** anemic **.ност**  
     *f.* anemia  
**малолет.ен** under-age, minor  
     **.ност** *f.* = **.ство** minority,  
     youth  
**малоумен** small-brained, stupid  
     **.ност** *f.* stupidity, lack of  
     sense  
**малу** a little bit  
**малубро.ен, .јна** few in number  
**малумногу** more or less  
**малце** a little bit, a touch  
**мамуза** spur  
**мана** blemish, lack  
**мангар** very small coin,  
     farthing  
**манéвар** maneuver  
**манжётна** cuff  
**манца** food, dish  
**марама** kerchief, *dim.* **марамче**  
**Марија** (*f. name*) Maria, Mary  
**мариовец** native of **Мариово**,  
     (*region south central Mac.*)  
**марифет** trick  
**мармелáда** jam  
**март** March  
**маса** table



**маса** mass, crowd  
**масиче** little table  
**маска** mule  
**маск.а** mask **.ира** I/T mask  
**маслен** greasy  
**маслинен** olive (colored)  
**маслен** greasy  
**мастрав** materials, supplies  
**матарка** canteen  
**математичар** mathematician  
**матен** muddy, beclouded, unclear  
**материјален** (*adj.*) material  
**мати** I muddy, stir up  
**матос.а** T **.ува** I fib, tell lies  
**макеа** = **маштеа**  
**мач.ен** painful, hard, difficult  
**.еник .еница** martyr, sufferer  
**.енички** martyr's **.и** I torture  
**.ител** torturer **.нотија** torture, suffering  
**мач.ка** cat **.ор** tom-cat **.орок** *dim.* of **мачор**  
**маша** tongs  
**машала** (*exclamation of approval*), fine!  
**машинка** sub-machine gun  
**машки** male, masculine  
**маштеа** step-mother  
**маштеница** butter-milk  
**меан.а** tavern, saloon, inn **.ција** *m.* tavern-keeper, innkeeper  
**мев (-ови)** belly, stomach; wineskin  
**мевце** *dim.* of **мев, месо**  
**мед** honey :**ен** of honey **медениот месец** honeymoon  
**медицинар** medical student  
**меѓа** border-strip; frontier  
**меѓу** between  
**меѓународен** international  
**меѓусебен** internal, intramural, mutual

**меѓутоа** however; in the meantime  
**межбун** stupid person  
**мезе** hors d'oeuvres (usually a salad or cheese, served with drinks)  
**мезлич** council  
**мек** soft :**ост** *f.* softness  
**меле** I (**мелен/млени**) grind, mill  
**мен.и** T **.ува** I change  
**меншеви.зам** Menshevism **.к** Menshevik  
**мењава** I = **менува**  
**мерак** inclination, desire :**лија** *m.* admirer, person inclined towards something  
**мердиван** steps  
**мери** I measure  
**меридијан** meridian  
**мер.ило** measuring-stick, measure **.ка** measure, provision  
**мермер** marble :**ен** of marble  
**мерне се** T flash by  
**меродавен** exemplary, guiding  
**месечина** moon; moonlight  
**меси** I mix, stir  
**месо** meat  
**местен, месна** local, municipal  
**мести** I place  
**место** place; (*prep.*; 4.1) instead of  
**метален** of metal, metallic  
**метанија** obeisance, bow to ground  
**метар** meter (distance)  
**мете** I (17.317) sweep  
**метеж** disorder, confusion, revolt  
**метка** I flash  
**метне** T put, place  
**метод** method :**ски** (*adv.*) in method :**ичен** methodical

метро = метар  
 мекава blizzard  
 меур bubble  
 механичар mechanic  
 мечтае I dream, imagine  
 меша I mix; make bread  
 меше *dim.* of мев :чки (*adv.*)  
 on one's belly, belly-wise  
 мешло *m.* pot-bellied man  
 мивка rag for polishing; lackey  
 миг instant  
 мигне T blink  
 мие (*dial.*) = ние we  
 мие I wash  
 миже I blink, shut eyes Мижи  
 да те лажам *i. e.* Don't  
 expect me to believe you.  
 Мијак (*Name for Macedonians*  
*from west, around Galičnik,*  
*who are somewhat distinct*  
*in language and customs from*  
*other Macedonians*)  
 милијарда thousand million  
 милина pleasure, loveliness  
 милион million :ит millionth  
 милја mile  
 Милјана (*f. name*)  
 милозлив dear, kind  
 милосен merciful, gracious  
 .лив merciful  
 милосрдност *f.* pity  
 милост *f.* grace  
 милува I caress, stroke; love  
 мимика mimicry  
 минат past  
 минато (the) past  
 миндер :лак (*sort of low shelf*  
*covered with carpets, serving*  
*as divan*)  
 мин.е T .ува I pass, pass by  
 минувач passer-by  
 минутен momentary, lasting  
 for a minute

мир peace  
 Мире (*m. name*)  
 мирен peaceful, quiet  
 мириз.ба/.ма smell, odor, fra-  
 grance .лив fragrant  
 мирис fragrance :а I smell  
 мироглед world view  
 мисл.а thought .ење opinion .и  
 I think .ител thinker  
 Митанка (*f. name*)  
 митралез (also -тро-) machine-  
 gun  
 Митре (*m. name*)  
 Митровден St. Demetrius' Day,  
 8 Nov. (*end of agricultural*  
*work-period*)  
 Михајло (*m. name*) Michael  
 мишка upper arm под — by  
 the arm, under the arm  
 мјаука I meow  
 млад young :ина young people,  
 youth :ост *f.* youth  
 младотурци Young Turks  
 (*political party in Ottoman*  
*Empire*)  
 млеко milk  
 мм. = милиметар  
 мн. = множина  
 мнение = мислење  
 многострук versatile  
 многу many  
 многуаголник polygon  
 многубро.ен, .јна numerous  
 .јност *f.* abundance, numer-  
 ousness  
 многугодишен many-year-old,  
 lasting many years  
 многумина = мнозина  
 многупати many times,  
 frequently  
 многустран many-sided  
 множество multitude  
 множина plural

**МНОЗИНА** majority; group of many  
**МНУК** (*dial.*) = **ВНУК**  
**МОВ** *m./f.* moss  
**МОВЧЕ** *dim.* of **МОСТ**  
**МОДАР/МОДЕР** blue  
**МОДРИНА** blueness **ЛИЦА** bruise, black-and-blue spot  
**МОЖЕ** I can, be able  
**МОЖЕБИ** perhaps  
**МОЖ.ЕН** able, possible **НОСТ** *f.* possibility  
**МОЗОК** brain  
**МОЈ** (2.313) *my*  
**МОЛ.БА** petition, request **И** I beg, pray **ИТВА** prayer **ИТВИ** I worship **ИТЕЛ** I petitioner  
**МОЛК** silence **:НЕ** *T* be silent **:УМ** in silence, silently  
**МОЛЊА** lightening  
**МОЛСНЕ** *T* flash brilliantly  
**МОЛЧАЛИВ** silent, taciturn  
**МОЛЧИ** I be silent (10.12, 10.14)  
**МОМА** girl  
**МОМЕНТ** item, matter, moment  
**МОМИНСКИ** girlish  
**МОМИРОК** mica  
**МОМИЧКА** *dim.* of **МОМА**  
**МОМОК** fellow, young man (*dim.* **МОМЧЕ**)  
**МОНАРХИСТИЧКИ** monarchist  
**МОНОТОН** (*adj.*) monotonous  
**МОРАВ** bluish  
**МОРЕ** (*vocative particle*)  
**МОРЕ** sea **:ПЛОВСТВО** navigation  
**МОРИ** (*vocative particle*)  
**МОРКОВ** carrot  
**МОРНИЦИ** *pl. tant.* shivers  
**МОРФИУМ** morphium  
**МОСКОВСКИ** Muscovite  
**МОСТ** bridge, *dim.* **МОСТЕ**  
**МОСТОБРАН** bridgehead  
**МОТИВИКА** motives

**МОЌ** might, power **:ЕН** mighty, powerful  
**МОЧУРИШТЕ** swamp, swampy place  
**МОШНЕ** very  
**М. Р.** = **МАШКИ РОД**  
**МРАВ** ant, *dim.* **МРАВКА**  
**МРАЗ (-ОВИ)** ice  
**МРАЗИ** I freeze  
**МРАЗОВЕН** icy  
**МРА.К** darkness, dark **.ЧЕН** dark, gloomy  
**МРВ.А** crumb, *dim.* **.КА**  
**МРД.А** I **.НЕ** *T* move, budge  
**МРЕЖИ СЕ [МУ]** I have spots before one's eyes, see as through a net  
**МРЗИ [МЕ, ГО]** I be too lazy to  
**МРЗЛИВЕЦ** lazy man  
**МРЗЛО** *m.* lazy-bones  
**МРЗНЕ** I freeze  
**МРЗОВОЉНО** (*Serbian!*) lazily  
**МРМОРИ** I murmur  
**МРСНИК** (*Bulgarian!*) rascal  
**МРТОВ.ЕЦ** corpse **.ЕЧКИ** corpse-like, corpse's  
**МУАБЕТ** conversation **:И СЕ** I converse  
**МУВА** fly  
**МУВЛ.А** mold, mustiness **.ОСА** *T* become moldy  
**МУГРА** dawn  
**МУДАР** wise (often ironic)  
**МУДБАК** outhouse used for preparing meals and the like  
**МУДР.ЕЦ** wise man **.ОСТ** *f.* wisdom (often ironic) **.УШТИЊЕ** over-wise ideas, conclusions **.УВА** I talk wisely  
**МУЗЕЈ** museum  
**МУЗИКА** music  
**МУНАСИП** agreement  
**МУНГУЛ** fool, idiot

**мунсока** *T* make a sharp forward gesture with the hand, indicating rejection  
**мусандра** big chest (for clothing); linen closet; small store-room  
**мускул** muscle  
**муслиман** Moslem  
**мустак/мустаќ** mustach

**мустаклија** (or **-ќ-**) *m.* man with mustaches  
**мустачиња** *dim.* of **мустаќи**  
**мутаџ** rug of woven goats-hair  
**џија** *m.* maker of *m.*  
**мухамеданец (.и)** Mohamedan  
**муцка** animal face, snout  
**мушне** *T* shove

## Н

**на!** here! (*handing someone something*)  
**на (prep.)** of, to, on, onto, at (4.309)  
**набабрен** swollen, bloated  
**набав.ка** procurement, purchase, receipt **.увач** buyer, acquirer  
**набере** *T* (17.2) collect, acquire  
**наби.ва** *I .е* *T* pound down  
**наблег.а** *I .не* *T .нува* *I* insist on  
**наближи се** *T* approach, near  
**наблизу** near, nearby  
**набој** bruise  
**набргу** hurriedly  
**набрекнат** swollen, bursting, tensed  
**набрзо = набргу**  
**набро.и** *T .јува* *I* enumerate, tell off, count  
**набубри** *T = набабри* *T* become swollen  
**навака** here, hither  
**навален** broken-down; lolling  
**наваму** here, hither  
**наваса** *T* conquer, manage, succeed, find time  
**наве.ва** *I .е* *T* waft, blow

**наведе** *T* (17.316) cite, adduce, bring: bend over  
**наведн.е** *T .ува* *I* bend, bow  
**навечер** in the evening, of an evening  
**навива** *I* wind  
**навигацио́нен, -о́на** (2.212) navigational  
**навидум** seemingly, apparently, outwardly  
**навие** *T* wind  
**навик** custom, habit  
**навире** *I* penetrate  
**нависоко** on high  
**наविстина** in truth, indeed  
**навнатре** inside  
**наводници (pl.)** quotation marks  
**наврати** *T* **навраќа** *I* return  
**навре** *T* (17.1) pull up, put on (hurriedly)  
**навред.а** insult **.и** *T* hurt feelings of  
**навреме** in time  
**навремен** timely **:ост** *f.* timeliness  
**навтаса** *T* reach, arrive  
**навчас** right away  
**наглави** *T* repair (knitting)

наголемо, се крева — put on  
airs  
нагоре upward, up, uphill  
нагоре-надолу up and down  
нагори *T* heat up  
наготово for cash  
нагризе *T* (17.311) bite, start to  
gnaw  
над (*prep.*) above, over (4.410)  
надава *I* lengthen  
нададе *T* (17.316) add  
надалеку (*adv.*) distant  
надарен gifted  
надахнат inspired :ост *f.* inspi-  
ration, inspiredness  
надахне *T* inspire  
надвива *I* conquer, master  
надве in two  
на́две-на́три/надвѐнатри  
haphazardly, superficially  
надвор outside, outdoors :ешен  
external, outside :ешност *f.*  
outside, exterior  
надградба superstructure  
наддава *I* give in excess, extra  
:ње extra contribution  
наддаде *T* (17.316) give extra  
надева се *I* hope  
надеж *f.* hope  
надесно on the right  
надзем.а *I* .е *T* (17.321) take  
more (than necessary or due)  
надминува *I* surpass, go beyond  
надмудри *T* outwit  
надојде *T* (17.323) arrive in  
large numbers: rise (water)  
надојден swollen (waters)  
надолго for a long time  
надолу down, downward  
надуе *T* puff up  
наеднаш all at once, suddenly  
паедно all at once, together

наежен covered with goose-  
flesh, with one's hair stand-  
ing on end  
наем rent :ател renter :ник  
lessee  
наеро askance, at an angle  
нажали *T* sadden, make sor-  
rowful  
назад back, backward :ечки  
backwards, backing up :ен  
backward, reactionary :ност  
*f.* backwardness  
назаем on loan  
наздрави *T* recover health  
на здравје to your health!  
наземи on the ground  
назорум as if trailing  
назира *I* насре *T* (17.1) view  
наспре *T* glance  
наизлезе *T* (17.313) come out  
(in crowds)  
наизуст by heart  
нај- (superlative prefix, 2.242,  
3.11)  
најаве when awake, in reality  
најадро wholesale  
најде *T* (17.323) find  
најдолу farthest down,  
bottommost  
најјако most strongly  
најјунак most heroic  
накај (*prep.*) to (4.2)  
накапе *T* bathe  
накаса *T* bite, taste  
накит.и *T* .ува *I* adorn,  
beautify  
наклеветен slandered  
наковална anvil  
накрај (*prep.*) at the edge, end  
(4.307)  
накратко in short  
накрепен based on, supported  
by

**накриво** crookedly  
**накрупно** en gros  
**накусо** in short  
**налактен** leaning on elbow  
**налеан** poured full of  
**налет** attack  
**нали (нели)** is it not so? *n'est-ce pas?*  
**наложи** *T* assign, order; **ми се наложи** he forced me to; *impersonal* **се наложи** circumstances cause  
**налути** *T* anger  
**НаМа** = **народен магацин** (general store)  
**намали** *T* reduce, make small  
**намера** intent  
**намесни,к** substitute **.штво** substitution  
**наместен** substituted  
**намести** *T* put in place  
**наместо** in place of, instead  
**наметне** *T* put in place  
**намигн.е** *T* .ува *I* wink, blink  
**намине** *T* drop in  
**намножи** *T* multiply  
**намурт.и** *T* .ува *I* се frown, scowl  
**намус** shame :лија shy, decent  
**нана** mamma  
**нанес.е** *T* (17.319) .ува *I* bring, visit, cause  
**наниско** on the floor  
**намрази** *T* (start to) hate  
**наоѓа** *I* find  
**наоколу** surrounding, around; in the vicinity  
**наопаку** backwards, wrong, upside-down, inverted  
**напад** attack :не *T* attack  
**напаѓа** *I* attack  
**напамет** by heart, from memory

**напасе** *T* (17.311) pasture  
**напати** at times  
**напернат** arrogant  
**напива** *I* give to drink  
**напие се** *T* drink one's fill  
**напилеса** *T* (*dial.*) curse  
**напина** *I* make effort, exert, stretch  
**напира** *I* insist, make effort  
**напише** *T* write down  
**напладне** at noon  
**напласти** *T* pile in layers  
**напне** *T* exert, stretch  
**напоител** nourisher  
**наполни.и** *T* .ува *I* fulfil, complete, fill out **.о** completely  
**напор** effort  
**напоред.ен** parallel **.ник** parallel  
**напоречки** crookedly, cross-wise  
**на пр.** = **на пример**  
**направа** workmanlike job; thing, gadget  
**направи** *T* do, accomplish, make  
**направо** straight-out, directly  
**напразно** in vain  
**напревар** as soon as possible  
**напрегнат** tense(d)  
**напред** forward, in advance :ен progressive, forward :ица =  
 / **напред**, :ност *f.* progressiveness :ок progress  
**напреку** by a short-cut  
**на пример** for example  
**напролет** in the spring  
**напротив** on the contrary  
**напрсти** on tiptoe  
**напрсток** thimble  
**напудрен** powdered  
**напусто** in vain  
**напушт.а** *I* .и *T* leave

**нараквица** glove  
**нарани** *T* feed  
**нарасне** *T* grow up  
**нарач.а** *T* .ува *I* order  
**нарачници** = наречници  
**наредбодавец** commander  
**нареди** *T* line up, order  
**наречје** dialect  
**наречница** Fate (one of 3 old women believed to prophesy life course of infant on 3rd day of life)  
**наречува** *I* name  
**народноослободителен** national-liberational  
**народност** *f.* nationality :ен of nationality  
**нарочно** purposely, on purpose  
**наручек** at noon  
**насади** *T* plant  
**насамо** alone  
**насекаде** everywhere  
**насел.ба** settlement .ение population  
**насети** *T* sense, realize  
**насила** scarcely  
**насил.и се** *T* put on pressure, try hard .ник aggressor .ништво aggression, force .ство force  
**наскоро** soon  
**наслед.ник** successor, heir .ство heritage  
**наслов** title :ен (*adj.*)  
**насме.а** smile, laugh .вка smile .внат smiling, cheerful .вне *T* smile .е се *T* smile, laugh (*at*)  
**насобере** *T* (17.2) gather, collect  
**насолзи** *T* shed tears  
**насон/насоне** in a dream  
**наспан** having had enough sleep

**наспрема** vis à vis, opposite, in relation to, as opposed to  
**наспроти** opposing, opposite (4.1) :в opposite  
**насреде** in the middle, midst  
**насрчи** *T* encourage  
**настави** *T* continue  
**настав.ка** continuation; suffix .ник instructor, teacher .нички teacher's, educator's  
**настан** event, happening :е *T* happen, take place  
**настап** entrance, appearance :и *T* :ува *I* appear, enter  
**настине** *T* cool off, get cold  
**настојува/настова** *I* insist  
**настојување** insistence  
**настрада** *T* suffer  
**настрана** to, on one side; aside  
**настрани** *T* put aside  
**настрви** *T* wish evil to, be ready to attack  
**настроение** mood  
**насуво** on dry land  
**насушен** daily  
**натака, натаму** in that direction, after, и така — (итн.) and so on (etc.)  
**натамошен** subsequent  
**натема** anathema, curse — го damn him!  
**натера** *T* drive, chase  
**натисне** *T* press, put pressure on  
**натисок** pressure  
**натовари** *T* load (completely)  
**наточен** sharpened  
**натпис** inscription, marginal notation  
**натпревар** (*m.*) competition; (*adv.*) in competition :ува се *I* compete  
**натриум** sodium

**натрча** *T* run up, come running  
**наттрча** *T* win race, excell in running  
**натфрл.а** *I* .и *T* .ува *I* throw further, overshoot, exceed  
**натчове.к** superman .чки superhuman  
**наука** science, teaching  
**науми** *T* invent, think out, up  
**наурез** crosswise  
**научен** scientific, learned  
**научи** *T* learn, teach  
**нафаќа** *I* grab on to  
**нахија** district (of Turkish empire)  
**нахрани** *T* feed, nourish  
**наци.ја** nation .онален national  
 .онално-ослободителен of national liberation  
**началник** chief, chief official  
**начас** right away  
**начело** со headed by  
**начесто** often  
**начин** manner, way; mood (*grammar*)  
**начнат** begun, touched  
**начуе** *T* hear, catch sound of  
**наш** (2.313) our  
**нашин.ец** our man, member of our group, *dim.* .че  
**нашироко** broadly  
**наштесрце** on an empty stomach  
**не** no; not (*with verb, written separately; but joined to noun or adjective*)  
**не** us (*cf.* нас, ние 2.31)  
**неа** her (*cf.* таа/она, 2.31)  
**неарен** ugly, wrong, not pretty, not proper  
**небо** sky  
**небран** ungathered, uncollected  
**неброен** uncounted, countless

**неверојат.ен** improbable, unlikely .ност *f.* improbability  
**невеста** bride, engaged girl, newly wed woman  
**невешт** unskillful, clumsy, awkward  
**невид.ен** unseen, unparalleled  
 .лив invisible  
**невин** innocent :ост *f.* innocence  
**невистина** untruth  
**невнимателен** unattentive  
**невоздржан** unrestrained, unbridled  
**невозможен** impossible  
**невола.а** pain, illness, misfortune .ен sick, unfortunate  
**невралгија** neuralgia  
**неврастен.ија** neurasthenia .ик neurasthenic  
**негар** Negro  
**негде** = некаде  
**негибнат** unbent; unused, brand new  
**негов** his (2.313)  
**негодување** displeasure, impatience, annoyance  
**недела** Sunday, week  
**неделив** indivisible :ост *f.* indivisibility  
**неделкан** unhewn, crude  
**недовер.ба** distrust .лив distrustful .ливост *f.* distrustfulness  
**недоверен** unconvinced  
**недоволен** discontent  
**недоделкан** rough, unhewn, loutish  
**недомаќин** good-for-nothing (loafer, gambler, drunkard)  
**недоносче** abortion  
**недооблечен** not fully clothed  
**недослед.ен** inconsistent .ност *f.* inconsistency



**недостанува** I lack, be missing  
**недостап.ен** unavailable, inaccessible .**ност** f. unavailability, inaccessibility  
**недостат.ок** lack .**очен** insufficient .**очност** f. insufficiency  
**недостиг** lack, insufficiency  
**недоумева** I be unable to make up mind  
**недоумица** doubt, hesitation  
**недоучен** semi-educated  
**недугав** abnormal, feeble-minded  
**нееднаков** dissimilar, not of the same kind  
**незаборавен** unforgettable  
**независ.ен** independent .**ност** f. independence  
**незадржлив** unrestrainable, irrepressible  
**незаинтересиран** disinterested, uninterested  
**незаменлив** irreplaceable  
**незапаменен** unremembered  
**незгаснат** unextinguished  
**нездржан** unbounded, unchecked  
**незнабожечки** irreligious  
**незна.ен** .**јна** unknown .**ење** ignorance  
**незнатен** insignificant  
**неизбежен** inescapable, inevitable  
**неизвес.ен** unknown .**ност** f. the unknown  
**неизвестен** uninformed  
**неиздржлив** unbearable  
**неизјаснет** unexplained :**ост** f. unexplainedness  
**неизлечив** incurable :**ост** f. incurability  
**неизмер.ен** infinite .**ност** f. infinity, excess

**неизразим** inexpressible  
**неисе** even so, all the same  
**неискажан** unsaid; inexpressible  
**неисцрпен** incomplete, not exhaustive  
**нејаде.н** hungry, not having eaten .**ње** hunger  
**нејасен** unclear, indistinct  
**нејзе** (cf. **таа/она**, 2.31) her  
**нејзин** her, hers (2.313)  
**нејќе** I will not, not want to  
**нека** let, may  
**некаде** somewhere  
**некако** somehow  
**неканет** uninvited  
**некогаш** once, formerly, :**ен** former  
**некој** (2.7) some(one), a certain (one)  
**некојпат** some (indefinite) time  
**неколку** a few, some  
**неколцина** (group of) a few  
**нелегалец** underground worker, person in disguise  
**нели** isn't it so, *n'est-ce pas*  
**нељубезен** unhelpful, inconsiderate  
**нема** I not have; there is no, not **нема ќе** won't..., not want to..., not intend to... (20.211)  
**немажен** unmarried  
**немат** (*dial.*) = **немаат**  
**немаштина** poverty  
**немиен** unwashed  
**немил** unwanted, unloved, unpleasant  
**неминовен** inevitable, unpreventable  
**немир** uneasiness, unrest :**ен** uneasy  
**немислим** unthinkable

**немој, немојте** (29.1) do not!  
 don't!  
**неморал** lack of morality  
**немоќ** f. weakness :ен weak  
**немош** f./**немошница** illness  
**немошен** ill, sick  
**ненаде.ен, .јна** unexpected  
**.јност** f. unexpectedness  
**ненадминат** unsurpassed  
**ненаоружан** unarmed  
**ненапиен** not having drunk  
**ненормален** abnormal, not  
 normal  
**ненужен** unnecessary  
**необичен** unusual  
**необуздан** unbridled  
**неограничен** unlimited  
**неодамн.а** not long ago, not  
 long since **.ешен** (*adj.*) of not  
 long ago  
**неодолив** irresistible  
**неодреден** undefined, indefi-  
 nite  
**неопход.ен** necessary, indispen-  
 sable **.ност** f. indispensability  
**неосетлив** imperceptible  
**неосетно** imperceptibly  
**неоспорен** undisputed  
**неотстапно** unswervingly,  
 implacably  
**неоценлив** invaluable, inesti-  
 mable  
**неочекуван** unexpected :ост f.  
 unexpectedness  
**непарен** odd, uneven (number)  
**неписмен** illiterate :ост f. illite-  
 racy  
**непишан** unpainted  
**непобедлив** unconquerable  
**неповратен** irrevocable; which  
 cannot (be) return(ed)  
**непогрешен** infallible

**неподвижен** immovable  
**неподнослив** unbearable  
**непоелван** (*dial.*) badly  
 brought-up, ill-mannered  
**непознат** unknown  
**непоколеблив** firm, unshakable  
**непокорност** f. unsubmitive-  
 ness  
**непомирлив** irreconcilable  
**непоправлив** irreparable  
**непосреден** direct  
**непотполн** incomplete  
**неправда** injustice  
**непрегледен** unsurveyable  
**непредвиденост** f. unforeseen-  
 ness, unforeseen state of  
 affairs  
**непрекидно** incessantly  
**непреоден** intransitive  
**непреста.ен, .јна** incessant  
**непрестано = непрестајно**  
**непријател** enemy :ски un-  
 friendly, inimical  
**неприличен** improper  
**неприметно** (*Serbian!*) imper-  
 ceptibly  
**непрогледен** impenetrable,  
 opaque  
**непрокопсаник** useless, bad  
 person  
**непроменлив** unchangeable  
**непушач** non-smoker  
**неп.це** palate **.чен** palatal  
**нераатлак** disorder, quarrel,  
 lack of peace  
**неразбир.ање** incomprehension  
**.лив** incomprehensible  
**неразбран** not understood;  
 incomprehensible  
**неразделив** indivisible  
**неразрешлив** insoluble, unsol-  
 vable

неранимајка/неранимајко *m.*  
 (-овци) good-for-nothing,  
 loafer  
 нерв.ен nervous .ира се *I/T* be  
 nervous, impatient  
 несвес.ен unconscious .ност *f.*  
 faint, lack of consciousness  
 несврзлив unconnectable  
 несебичен unselfish  
 несетен unfelt  
 несигурен uncertain  
 нескриен unconcealed  
 несмислен senseless, nonsen-  
 sical  
 неносен unbearable  
 несовесен without conscience  
 несовладлив unmanageable  
 несовземен not collected, not  
 recovered  
 неспан not having slept  
 (enough), sleepy  
 неспиење insomnia  
 неспоко.ен, .јна uneasy .јство  
 uneasiness  
 несреќ.а misfortune, accident  
 .ен unfortunate .ник unlucky  
 person, victim  
 нетрпе.лив impatient .ние  
 impatience  
 неубав not pretty  
 неубед.ен unconvinced .лив  
 unconvincing  
 неуверлив untrustworthy  
 неумерен excessive  
 неумесен out of place (*adj.*)  
 неумолив implacable  
 неупотреблив unusable  
 неуспех (-си) failure  
 неустрашлив fearless  
 неучен inexpert, unstudied  
 нечестив devilish, sinful  
 нечист unclean, impure :отија  
 dirtiness, impurity

нечове.к inhuman person .чен  
 inhuman, bestial  
 нечуен, нечујна imperceptible  
 (to the ear)  
 нечуен, нечуена unheard of  
 нешто something (2.7); thing  
 ни not ни...ни neither...nor  
 нива meadow  
 нивелира *I/T* make level  
 нивни their (2.313)  
 ниво́ niveau, level  
 нигде = никаде  
 ние (2.31) we  
 ниеден none (*as epithet indi-*  
*cates strengthening of other*  
*attributes*)  
 ниже *I* string  
 нижи (2.23) lower  
 низ (*prep.*) through, about, on,  
 along, down (4.311)  
 низа string, series  
 низок, ниска low  
 нијанса nuance  
 никаде nowhere  
 никако not at all, in no way  
 никаков no kind of, no  
 никел nickel; metal coins  
 никне *T* sprout  
 никогаш never  
 никој (2.7) no one, no  
 ни́кој-ни́где no one anywhere  
 никојпат never, on no occasion  
 никулец sprout  
 ниту not even ниту...ниту  
 neither...nor  
 ничкоса *T* lower, fall on face  
 ничкум face-down  
 нишани *I* aim  
 нишка *I* lean, bend, waver,  
 rock  
 нишка thread  
 ништи *I* destroy  
 ништо (2.7) nothing

**НОБ** (енобе/ноб) Народно-ослободителна Борба (i. e. the Partisan movement, 1941-5)  
**НОВ** (нов) Народно-ослободителна Војна War of National Liberation  
**нов** new :ост f. newness, novelty  
**новина**; од новина на погибеш from the new moon to the dark of the moon = from beginning to end  
**новороденче** newborn child  
**нога** (pl. нозе) leg, foot  
**ногавица** pant-leg, puttee  
**ноёмври** November  
**ноздра** nostril  
**нозе** pl. of нога  
**нож** (-ови/-еви) knife  
**нокот** fingernail, toe nail  
**нос** nose *dim.* носле

**нос.ач** bearer, porter .и I carry, wear .ија costume .илка litter .ител bearer, carrier  
**носов** nasal :ост f. nasality  
**носорог** rhinoceros  
**ноќ** f. night  
**ноќви** pl. *tant.* bread-trough  
**ноќ.е** at night, by night .ева I spend night .ен night, nocturnal .еска last night .ешен of last night .и I/T spend the night  
**НР** (н'р') = Народна република Peoples Republic  
**НРМ** (н'р'м') = НРМакедонија PR of Macedonia  
**нуди** I offer  
**нуж.да** need .ен necessary  
**нула** zero, null  
**нунциј** nuncio  
**нур.ка** I .не T dive; stagger

## O

**обата** (f., n. обете) both (2.92)  
**обајцата** (male persons) both (2.92)  
**обвива** I wrap around  
**обвини** T accuse  
**обврзе** T bind up, involve  
**обврска** bandage; commitment  
**обедин.и** T .ува I unite  
**обезземјување** losing land  
**обележје** mark  
**обем** circumference :ен inclusive, large  
**обере** T (17.2) rob  
**обеси** T hang  
**обеспоко.и** T (10.12) .јува се I be bothered, become upset

**обесчести** T dishonor  
**обештети** T dishonor  
**обзема/обзима** I include, embrace  
**обсир** account :а се I look around, take into account  
**обспре/обспне** T = **обсира**  
**обид** attempt :е T (17.322) :ува I се try, attempt  
**обиѓава** I try, attempt (repeatedly)  
**обиоѓа** I visit, inspect  
**обител** f. dwelling  
**обичај** custom  
**објав.а** declaration, poster .и T publish, declare.

**објало** peasant woolen puttees  
**објасн.и** *T* .ува *I* explain,  
 expound .ение explanation  
**облак** cloud  
**област** *f.* region  
**областен, обласна** regional  
**обле.ва** *I* .е *T* bathe, soak  
**облека** clothing, suit  
**облече** *T* (17.312) clothe, dress  
**облива** *I* flood  
**оближува (се)** *I* lick one's  
 chops  
**облик** form  
**обликува** *I* give form to  
**обмана** deception  
**обнов.а** renewal, renovation .и  
*T* renew, renovate  
**оборен** fallen, felled; bowed  
**обопшти** *T* generalize  
**обра, обрал, обран** — *v.* **обере**  
**обравче** *dim.* of **образ**  
**образ** cheek, honor ('face'), fi-  
 gure :ец (-ци) model :ован  
 educated, cultured :ование  
 education :уван formed :ува-  
 ње formation  
**обрасе** *T* overgrow  
**обрати** *T* **обраќа** *I* turn, return  
**обрач** embrace, encirclement  
**обрне** *T* turn  
**обу.ва** *I* .е *T* put on (shoes,  
 footwear)  
**овде/овдека** here  
**овдешен** from here, local  
**овој** (2.4) this (close to speaker)  
**овош.ен** (*adj.*) fruit .је (*coll.*)  
 fruit .ка fruit-tree .тар fruit-  
 grower .тарство fruit-grow-  
 ing  
**оврши** *T* thresh  
**овца** sheep  
**овч.ар** sheep-herder .арски **пес**  
 sheep-dog .и/.ки sheep's

**о. г.** = оваа година  
**оган/огин** (*pl.* **огнови**) fire;  
*dim.* **оганче/огинче**  
**оглав/огламник** rope halter  
**огласи се** *T* react, express  
 opinion  
**огледа** *T* look around; — **се**  
 reflect  
**огледало** mirror  
**оглув.и/не** *T* deafen  
**оглупува се** *I* become stupid  
**огн.ен** fiery .иште hearth  
 .оотпорен fire-proof  
**оголен** bared, made naked  
**ограда** (*coll.* **ограѓе**) garden,  
 enclosure, yard  
**ограничи** *T* limit  
**огрди** *T* make ugly  
**огре.в** heating materials, fuel  
 .е *I* warm, heat  
**огрне** *T* put around shoulders  
**огромен** huge, tremendous  
**огруби** *T* make rough  
**од** (*prep.*) from, of (4.312)  
**од** walk, course  
**одавде** from there, then  
**одавна** = **одамна**  
**одавник** traitor  
**одај.а** room, *dim.* .че  
**одамн.а** long ago .ешен of long  
 ago  
**одбере** *T* (17.2) choose, select,  
 comprehend  
**одби.ва** *I* .е *T* reject, beat off,  
 repel  
**одблесок** reflection  
**одблизу** from close by  
**одбради** *T* take off (kerchief)  
**одбран.бен** (*adj.*) defense, de-  
 fensive .и *T* defend  
**одведе** *T* (17.316) take away,  
 deduce  
**одвее** *T* waft away, blow away

одви.ва *I* :е *T* unwind  
 одвишок excess  
 одвратен repulsive  
 одвреме forever, since the beginning; — навреме from time to time  
 одврзе *I* untie  
 одгатне *T* solve, find solution  
 одглас echo, response  
 одговара *I* answer, correspond (to)  
 одговор answer :и *T* answer  
 оддаде *T* (17.316) give away  
 оддалежу from afar .чен distant .чи *T* .чува *I* make to go away, become distant  
 оддел section, division :и *T* divide :ение section, department :ување separation, dividing, division  
 оддесно on the right  
 оддолжи *T* release from debt  
 оддолу from below  
 оддома from home  
 одење walk, walking, leaving, going  
 одзади from behind  
 одзвучува *I* echo  
 одзем.а *I* е *T* (17.321) take away  
 одсвие се *T* (17.11) answer back, reecho  
 одсив echo, answer :а *I* echo, answer  
 одсида *T* destroy (masonry)  
 одеднаш suddenly  
 одере *T* (17.2) flay; rob  
 оди *I/T* walk; — си go (home)  
 одлачи *T* decide  
 одигра се *T* take place, play  
 одлево on, from the left  
 одлепува се *I* come unfastened, unstuck

одлесни *I* lighten, relieve  
 одликува *I* decorate, reward  
 одличен excellent  
 одличје excellence  
 одложи *T* put off, postpone  
 одломка fragment  
 одлука decision  
 одма at once  
 одмазда revenge .ник avenger  
 одмери *T* measure, look up and down  
 одмет, ако не ти е на одмет  
 If it isn't too much effort for you  
 одметкува *I* unwind, unravel  
 одмине *T* avoid  
 одмори се *T* rest  
 одмотува *T* unroll  
 однадвор from outside  
 одназад from behind  
 однапред from in front  
 однародува *I* lose nationality  
 однатре from within  
 однекаде from someplace  
 одненадеж/одненајдено unexpectedly  
 однесе *T* (17.319) take out, carry out  
 однесува се *I* refer  
 одново again  
 однос attitude, relation  
 одовде from here  
 одобре.ение approval .и *T* approve .ување approval  
 одоздола from below (upward)  
 одоколу from about  
 одолжи *T* become indebted  
 одошто than  
 одраз expression, reflection  
 одред.ба order, regulation .ен definite, defined, specific .и *T* define  
 одрж.и *T* .ува *I* keep up

одс- *v.* отс-  
 одучи *T* get out of the habit, forget  
 одушев.и *T* .ува *I* ce become enthusiastic .еност *f.* enthusiasm .ување enthusiasm  
 ожедни *T* ce become thirsty  
 ожив.и *T* revive .ее *I* come to life  
 ожние *T* (17.11) \*harvest  
 ожолтен yellowed  
 озабен showing teeth  
 озгора from above  
 оздола from below  
 оздрави *T* regain health  
 освие *T* (17.11) answer  
 окалки *pl. tant.* glasses  
 окапан soaked, thoroughly wet  
 окапе *T* fall (leaves); spend a long time on  
 окара *T* curse, swear  
 око (*pl. очи*) eye  
 ококорен staring, popping, fixed  
 околи.ја neighborhood, vicinity, (an administrative area)  
 .ски regional  
 околу (*prep.*) around; about (4.313)  
 окрвави *T* bloody  
 округ *г* region .жен rounded  
 окрши *T* break, destroy  
 октомври October  
 окупационен, -она (2.212) occupational  
 олабави *T* loosen  
 олади *T* cool  
 олесни *I* relieve, lighten  
 олкав of this size (2.8)  
 олку this much  
 олов.о lead .ен leaden  
 олца *I* hiccough  
 о. м. = овој месец

омажи *T* marry  
 омаловаж.и *T* .ува *I* deprecate; underestimate .ување depreciation, depreciation  
 омекн.е *T* soften .ување softening  
 омраза hate  
 он, она, оно, они (2.31) he, she, it, they  
 онади *I* (*verb which replaces any verb which the speaker cannot think of at the time, or wishes to avoid naming.*)  
 онаков like that (2.8)  
 онаму (to) over there  
 оневозможни *T* make impossible  
 онеми *T* fall silent, be dumb  
 ОНО (он'о or оено) = Организација на Обединетите Нации UN = United Nations  
 опадне *T* reduce, fall  
 опаѓање decline  
 опако/опаку inside out, backwards  
 опасност *f.* danger  
 опачина inside, back-side, reverse  
 опаше *T* gird :ст with a tail  
 опашка tail  
 операционен, -иона (2.212) operational  
 опиеност *f.* intoxication  
 опинок opinok, opanak (kind of sandal)  
 опинчар opinok-maker  
 опис description  
 описмен.и *T* .ува *I* make literate, teach reading and writing to  
 опит experience; attempt  
 опита *T* ask  
 опитен experienced  
 опколи *T* surround

опне *T* make effort, strive  
 опозициџнен -џна oppositional  
 ополномошти *T* empower, give full powers to  
 оправд.ание justification .ува *I* justify  
 определ.ба definition .ување determining, definition  
 опсад.а siege .и *T* besiege  
 опсег extent, compass, girth  
 опседне *T* besiege  
 опсипе *T* shower, sprinkle  
 опстанок existence  
 оптичар optician  
 опули се *T* look at  
 опфатен preoccupied; included  
 општ general  
 општеств.ен social .џ society  
 општодржавен all-state  
 ора/оре *I* plow  
 ора.ње plowing .ч plowman  
 орган organ, agent, agency  
 организациџнен, -џна organizational  
 организира *I/T* organize  
 орда horde  
 орден order  
 орев walnut  
 орел (орли) eagle :ски (*adj.*)  
 ориз rice :ов of rice  
 оро dance (*similar to Serbian kolo*) :водец leader of оро  
 ороди се *T* become related  
 оросен dewy, dew-covered  
 ортографија orthography, spelling  
 ортома rope :р rope-maker  
 орудие tool  
 оруж.а *I* arm .ен armed .је weapons, arms  
 осамне *T* isolate, become lonely  
 освежува *I* refresh, freshen  
 освен except for (*adv., prep.*; 4.1)

освет.ли *T* .ува *I* illuminate, light up  
 осветление illumination  
 осво.и *T* .јува *I* conquer, adopt  
 осетен palpable, perceptible  
 осети *T* sense, realize  
 осигура *I* ensure  
 оскуден sparse, rare, poor  
 ослаб.и/.не *T* .нува *I* weaken  
 ослеп.еє *T* become blind .и *T* blind  
 ослобод.и *T* .ува *I* liberate .ите-лен of liberation .ување liberation  
 ослушнува *I* listen  
 осмади *T* make sharp odor (burning, hair, wool, etc.)  
 осмак (*a weight and measure, ca. 62 lbs*)  
 осми eighth  
 осмина  $\frac{1}{8}$   
 осмица figure eight  
 основ.а basis, foundation, warp .а/.ува *I* found, base .ан based, founded .ачки founder's .ен basic, fundamental  
 особен special, particular  
 осојница sheltered spot, where sun does not shine  
 остав.а *I* .и *T* leave  
 останат remaining, left over  
 остан.е *T* .ува *I* remain  
 остар sharp, pointed  
 остари *T* age, get old  
 остаток remainder  
 остри *I* sharpen :ло sharp edge; whetstone :на sharpness :ца cutting edge  
 остроумен sharp-minded, clever, witty  
 осуди *T* condemn  
 осум 8 :десет 80 :наест 18 :сто-тини 800



отаде from there, then; on the other side of  
**отвор** opening :a I/T open :ен open, unlocked  
**отелотворение** embodiment  
**отепа** T kill, murder  
**отец** father (= priest)  
**отече** T swell up, become infected  
**оти** (*conj.*) that, because  
**отиде** T (17.322) go away, leave  
**отима** I take by force — се resist, object  
**откаже** се T  
**откај** (*prep.*) from, beside (4.2)  
**откако** as soon as, from the time that  
**откачи** T unfasten, unhook  
**откине** T cut off  
**отклопи** T unclose, open  
**откога** since  
**отколку** since, than  
**откосѝ** at an angle  
**открај** from beside  
**откри.ва** I .е T discover, open .тие discovery  
**откршен** ripped off  
**отме** T take away, kidnap  
**отпадне** T fall away, be left out of account  
**отпатува** I depart  
**отпетла** T unbutton  
**отпечаток** off-print  
**отпоздрави** T greet in return, return a greeting  
**отпочн.е** T .ува I begin  
**отпрво/отпрвин** from the beginning, at first  
**отпростум** standing up  
**отпушти** T let loose  
**отров** poison

**отру.вач** poisoner .вачка poison; act of poisoning, f. poisoner .е T poison  
**отрча** T run around  
**отсега** from now (on)  
**отсекаде** always  
**отсече** T cut off  
**отсечен** brusque, clipped  
**отскраја** from afar  
**отспреди** from in front  
**отстап.и** T retreat, withdraw .ник apostate .ување retreat  
**отстран.а** from the side .и T rid, put aside  
**отсуств.о** absence .ува I be absent  
**отсут.ен** absent .ност f. absence  
**оттаму** from there, then  
**оттиши** T deflate  
**оттогај/оттогаш** from that time, since then  
**оттука** from here  
**оттур.а** I .и T push out  
**отфрли** T throw away  
**отцеди** T wring out, squeeze out  
**отцепи** T split off  
**отцепување** separation  
**отцрпи** T excerpt; draw (water) from  
**оќелави** T get bald  
**оќори** T become blind in one eye  
**оф** (*exclamation of surprise, pain, sorrow*) :ка I :не T say 'оф', exclaim, groan  
**офанзива** offensive  
**официјален** official  
**оформува** I form :ње formation  
**Охридско Езеро** Lake Ohrid (*in SW Mac.*)

охридски *of, from Охрид*  
 (town, SW Mac.)  
 охриѓан.ец (-ни) .ка native of  
 Ohrid  
 оцет vinegar  
 оча.е T despair .ен, .јна de-  
 sperate, despairing .ј/.јание  
 desperation, despair .јник de-  
 sperate man  
 очебијно strikingly, obviously  
 очевидец eye-witness

очекува I expect, wait for :ње  
 expectation  
 очи *pl. of око*  
 очигледен apparent, obvious  
 очила *pl. tant. glasses*  
 очув stepfather  
 ошол, ошла = отишол, в.  
 отиде  
 (на) ошто (*special form of што*  
 with на)

## II

па and, and then; well  
 павилјон pavilion  
 пагубен fatal, destructive  
 падар field guard  
 падеж case (*grammar*)  
 пади I shoo, drive out  
 падне T fall  
 паѓа I fall  
 ПАЗ (паз) противавионска за-  
 щита  
 пазар market, market-place  
 :ен (*adj.*) market :и I trade,  
 bargain .иште market-place,  
 market  
 пази I watch, watch out, take  
 care  
 пазува bosom, breast  
 Пайси (*m. name*)  
 пајажина spider-web  
 пајак spider :ов spider's  
 пајачина = пајажина  
 пајка duck  
 пак again  
 пакос.ен nasty .т f. nastiness  
 палав noisy, naughty :и I be  
 noisy, naughty  
 палеограф paleographer :ија  
 paleography

пали I burn  
 палте *dim. of палто* overcoat,  
 coat  
 памети I remember, keep in  
 mind  
 памтивек, од — forever, from  
 the beginning of time  
 паму.к cotton .чен of cotton  
 панаѓур fair  
 паница clay plate  
 Панко (*m. name*)  
 ПАО (пао) противавионска  
 одбрана  
 папра/папрата fern  
 папсан bent from exhaustion,  
 near collapse  
 пара I rip, unravel  
 парад.а parade .ен (*adj.*) parade  
 паразит parasite  
 парвені parvenu  
 пардѓн excuse me!  
 пари I pair, mate  
 пари *pl. money, dim. парички*  
 парѓла password; slogan  
 парох parish  
 парталав ragged .ка ragged  
 woman, beggar  
 партер ground floor

**парти.ен, .јна** (*adj.*) party, having qualities expected of the (communist) party  
**парти.ец (.јци)** party-member (i. e. communist)  
**партизан .ка** partizan  
**партија** political party  
**партиски** party, belonging to the (communist) party  
**парче** piece  
**парчоса** *T* tatter, tear to bits  
**пасе** *I* (17.311) herd, pasture  
**пасинок** step-son, foster-son  
**пастрма** dried meat; food  
**пат** (*pl.* -ишта, *coll.* -је) road, way :алец traveller :ека path, little path; long narrow carpet :ем on the way, by the way :ен (*adj.*) road :ец part (in hair)  
**пати** *I* suffers  
**пат.ник** traveller .опис travelogue, travel-book .описец writer of travel books  
**патријаршија** patriarchate  
**патрициј** patrician  
**патува** *I* travel, journey  
**пакен** (*adj.*) cleanly  
**паулка** snowflake  
**пациент** patient  
**пацифист** pacifist  
**пеач** :ка singer, person who sings  
**пев.ец .ица** singer, professional singer; poet(ess)  
**педагошки** pedagogical  
**педеса** *T* become customary  
**педесет** 50  
**пее** *I* (пеен/пеан, 13.12) sing  
**пејсајж** landscape  
**пеки** yes, fine, very well  
**пекол** hell :ен hellish  
**пељте** a kind of fruit jelly

**пељуш** thick velvet  
**пен.а** foam .лив foamy  
**пенче** sole :тира се *I/T* re-sole  
**Пенчо** (*m. name*)  
**пенцере** window  
**пењави се** *I* whip up foam  
**пењоар** bathrobe  
**пењушка** stump, log  
**пепел** *m./f.* ash  
**пепелница** snow-storm: ash-tray  
**пеперуга** butterfly, moth  
**пергамент** parchment  
**пердув** down, feather  
**пере** *I* (17.2) wash, launder  
**перне** *T* hit hard  
**перница** pillow  
**перо** (*pl.* пера) pen  
**перо** (перје, перја) feather  
**перунига** wild iris  
**перче** little feather; hair, lock  
**пес** (пци) dog  
**песји** dog's, canine  
**песјисин** son-of-a-bitch  
**песимизам** pessimism  
**песн.а** song, poem .ик poet .ички poet's  
**песок** *m./f.* sand :лив sandy  
**песочен** sandy  
**пет** five  
**петел** rooster  
**петелка** stem (of fruit, etc)  
**петица** heel  
**петка** the numeral 5; as mark in school = excellent; as mark in university = failure  
**петкатен** five-story  
**петлица** button  
**петнаесетгодишен** 15-year-old  
**петок** Friday  
**петокрака** five-pointed star (symbol of new Yugoslavia)

петолетка = петгодишен план  
 5-year plan  
 петорен five-fold, quintuple  
 петпати five times  
 Петровден Day of St. Peter  
 and Paul, 12 July  
 Петроград Petrograd, St. Pe-  
 tersburg  
 пет-шест five or six :отини  
 five or six hundred  
 печалба work away from na-  
 tive village (in another town  
 or country) :р worker who  
 goes on pečalba  
 печал.и I earn .ник earner  
 печат stamp, press :ен printing,  
 printer's :и I print, stamp  
 :ница printing shop, press  
 пече I bake, roast, cook; brew  
 (coffee) (17.312)  
 печи (dial.) = пече :во bakery  
 goods  
 печка stove  
 пеш (adv.) on foot  
 пешник big flattish loaf of  
 bread  
 пивтија (dish made of bits of  
 pork in aspic)  
 пие I drink  
 пиеса play  
 пизма enmity  
 пијавица leech  
 пијачка beverages  
 пиле chick, bird (frequent as  
 term of endearment) :нце  
 (dim.) :шко chicken (meat)  
 пион pawn  
 пионер pioneer (member of  
 youth group, age 6—12)  
 пипер/:ка dim. :че (red, green)  
 pepper  
 пипка feeler

писав, писал (dial.) = пишав,  
 пишал  
 писап painted, with pictures  
 писател writer  
 писменост f. literature, liter-  
 ateness  
 писменце note  
 писмо letter, writing  
 писне T squeak, squeal  
 писок squeak, faint cry  
 пита I beg  
 пише I (but may be T in past  
 forms) write  
 пишти I squeal  
 пиштол pistol  
 пишува I write  
 плави I wash wool  
 пладн.е/.ина noon  
 плакне I wash  
 пламен (pl. -ња, coll. -ње)  
 flame, fire :ен, :а flaming,  
 flame-colored; dim. :че small  
 flame  
 пламне T flare, flame  
 план (-ови) plan: plane, level  
 планина (coll. -ње) mountain  
 пласира I/T place  
 пласје v. пласт  
 пласне T slap, hit with some-  
 thing soft: blurt out some-  
 thing stupid  
 пласт (-ови/пласје) mound of  
 hay: layer  
 пласти I pile up (in layers)  
 плат.а pay, salary .и T pay  
 плаќа pay, salary  
 плахо shyly, timidly  
 плаче I (10.16) cry, weep  
 плач weep :ко m. cry-baby :лив  
 tearful  
 плаш.и I frightened .лив shy,  
 easily frightened

·плевна feed-barn  
 плевритис pleuritis  
 пледоајé plea (in court)  
 плејада Pleiades  
 племе tribe, clan  
 плен.ик prisoner of war .ство  
 captivity  
 плете (17.317) braid, knit  
 плет.иво material for knitting  
 or braiding .ка knitting pat-  
 tern I knit in, interweave  
 плеќ.ест broad-shouldered .и  
 pl. tant. back  
 плешка shoulder-blade  
 плив.а I float, swim .ач swim-  
 mer .ец swimmer: float  
 плик (-ови) blister  
 плико envelope  
 плиска I splash  
 плиткоумен shallow-minded,  
 silly  
 плиток shallow  
 плови I float :дба navigation  
 плод fruit :ороден fruitful  
 плот fence  
 плoшт f. hollow  
 плoштад (town) square  
 плуе I spit  
 плук.а I .не T spit  
 плуска I blister  
 плуска blister :вeц blister,  
 callous, wart  
 пљачка booty  
 пљачкос.ува I .а T plunder,  
 pillage  
 пнеума pneum :тика pneuma-  
 tics  
 пнеумонија pneumonia  
 по (prep.) after, according to,  
 on, 'along (4.314)  
 по- (comparative prefix, 2.241,  
 3.11)  
 побара T seek, request, demand

побегне T run away, flee  
 побед.а victory .нички victori-  
 ous .оносен victorious  
 побледне T pale, become white  
 побрза T hasten, hurry up  
 повев breeze, puff of wind  
 поведе T lead  
 повел.а I .и T command  
 (imperative повели/пове-  
 лете 'please') .ба command,  
 charter  
 повесмо wool or flax ready for  
 spinning  
 повест f. long story, novela  
 повеќе more  
 повие T tie  
 повика T call  
 повласти T empower  
 повлечен drawn back  
 повозрастен, -асна somewhat  
 grown up  
 повој bandage  
 поволен pleasing, suitable, con-  
 venient  
 поврзе T connect, bind to  
 површ.ен superficial .ина sur-  
 face .ност f. superficiality  
 повтор.и T .ува I repeat; con-  
 tinue .но again, repeatedly  
 погаѓа I guess, solve, hit the  
 target  
 погибел = погибеш dark of the  
 moon  
 погибеш dark of the moon (see  
 новина)  
 поглед look, sight :а/:нува I  
 :не T look at, view for a  
 moment  
 погрижи T concern, worry  
 about  
 погрч.и T .ува I hellenize  
 под (prep.) under, below (4.315)

под- (*prefix*) under, sub-; a little bit  
 под floor  
 пода.ва I .де T (17.316) give  
 поданички servile  
 подарок gift  
 податок datum, piece of information  
 подбив mocking, sarcastic smile :ен mocking, sarcastic, derisive  
 подби.ва I .е T се swear at, mock, tease  
 подбуд.а impulse, impetus, encouragement .ува I .и T urge on, encourage  
 подбуцнува I instigate, stimulate, encourage :ч instigator  
 подви.ва I .е T bind under, tie  
 подвитка T curl down, bend down, under  
 подвле.кува I .че T (17.312) underline, pull under  
 подврзе T tie under  
 подготви T prepare  
 подготовка preparation  
 подгрбави I bend over  
 подгрбен bent  
 подгризнува I gnaw, chew at  
 поддаде T (17.316) put under  
 поделба division  
 подетален more detailed  
 подзамисли T consider for a moment  
 подзглавица pillow  
 подзем.а I .е T (17.321) pick up  
 подзем.ен underground .је underground  
 подзинат partly open (usually of mouth)  
 подсидок small wall supporting a higher wall

подсирнува I peer out from under  
 подиум podium  
 подјарм.и T .ува I yoke, enslave  
 подлегне T be subject to, succumb to, fall victim to  
 подлец rascal, villain, evil man  
 подложен subject to  
 подмачка T grease  
 подмет subject  
 подмолен subversive, undermining  
 поднаведе T (17.316) bend over a bit  
 поднакашла T cough a bit  
 поднамести се T get settled a bit  
 поднасуши T dry (a bit)  
 пододрасте T (17.320) raise a bit, cause to grow a bit  
 подол villainous, low  
 подрачје region  
 подреди I regulate  
 подрече T (17.312) say (secretly, not completely)  
 подрипн.е T .ува I jump a little, hop  
 подроб.ен detailed .ност f. detail  
 подржи T hold for a while  
 подршка support, aid  
 поду.ва I .е T blow  
 подуплани T frighten somewhat  
 подучува I coach  
 пое I sing (*in church*. Russ. Church Slav. word)  
 поезија poetry  
 поелвање (*dial.*) up-bringing, training, deportment  
 поента point, meaning, crux

поет.ичен poetic .ски poet's,  
 poetic  
 пожала *T* complain  
 пожар fire, conflagration  
 поживи *T* give life to  
 пожртован sacrificed, having  
 sacrificed :ост *f.* dedication,  
 devotion  
 позавиде *T* envy  
 позапре *T* (17.1) halt  
 позастане *T* stop for a moment  
 позволува *I* allow  
 поздрав greeting :ен (*adj.*) :и *T*  
 :ува *I* greet  
 познава *I* know, be acquainted  
 with :ч connoisseur  
 познае *T* recognize  
 познание recognition .ик  
 acquaintance .ство acquaint-  
 tance  
 познат known, well-known,  
 familiar  
 пои *I* give to drink  
 поигра *T* start to dance  
 поим concept  
 појав.а appearance, phenome-  
 non .и *T* .ува *I* appear  
 појаде *T* (17.316) eat  
 појадок breakfast  
 појата hut  
 појде *T* (17.323) set out, go:  
 come  
 покае се *T* repent, be sorry  
 покаже *T* show  
 покани *T* invite  
 покара *T* scold, reprimand —  
 се quarrel  
 поклон bow :и се *T* bow  
 поколеба се *T* hesitate, shake  
 поколение generation  
 покорен submissive, obedient  
 покоси *T* mow  
 покраина region

покрај (*prep.*) next to (4.307)  
 покрет march (*military term*)  
 :от the Partizan movement  
 покрив roof  
 покри.ва *I* .е *T* cover  
 покрив.ач/.ка covering,  
 blanket  
 покроце slowly, gently  
 покуќнина household furnish-  
 ings  
 пол half: sex: pole  
 пола half: (one of two)  
 section(s): shirt  
 полага *T* lay, place, depend:  
 take (examination)  
 полази *T* start to crawl  
 (SC-leave, start out)  
 поласка *T* flatter  
 поле field; flat lands (not  
 mountains)  
 полека slowly, easily  
 полемички polemic  
 полесок roof  
 полецка slowly  
 полжав snail  
 полза use, advantage  
 ползува *I* use, make use of  
 полити.ка policy; politics` .чар  
 politician .чки political  
 полица shelf  
 полиција police  
 полице little shelf  
 полјак field guard  
 Полја.к .чка Pole  
 полјан.ец (-и) .ка native of  
 villages in valley  
 полк regiment :овник colonel  
 :оводец leader of troops  
 полн full .и *I* fill  
 полнолет.ен of age .ник (legal-  
 ly) adult .ство majority  
 полномошн.ик plenipotentiary  
 .о fully empowered

полноќ f. midnight  
 полов sex, sexual  
 половина half  
 полож.ба situation .и T lay  
 down, place  
 полошки of Полог (region in  
 NW Mac.)  
 Полска Poland  
 полу- (used in compounds):  
 semi-  
 полугласен in a half-voice  
 полугодие period of 6 months  
 полузатворен half-closed  
 полуидол semi-idol  
 полукруг semicircle  
 полулегален semi-legal  
 полумесец half-month  
 полуостров peninsula  
 полусакат semi-crippled  
 полуурнат half-ruined  
 пољка polka  
 помага [му] I help  
 помазни T pet, caress  
 помалку somewhat less  
 помеѓу between, among  
 (= меѓу, 4.307)  
 поместува I place, put in place  
 помилуј, господи помилуј (for-  
 mula) Lord, have mercy!  
 помин/:увачка harmony, mu-  
 tual understanding  
 помине T pass by  
 помири T pacify, quiet; — се  
 be reconciled  
 помисл.а thought .и T think a  
 little  
 помни I remember, mention  
 помогне T [му] help  
 поможе T = помогне, помбзи  
 Бог — Бог ти помогол (for-  
 mula; greeting) God help you!  
 помош f. help, aid :ен auxiliary  
 :ник helper (with another

noun =>) vice (e. g. помош-  
 ник министар vice-minister)  
 :ница helper  
 помрачи T darken  
 понад.а gift, offering .и T give  
 a gift  
 понатам.у from then (there) on,  
 subsequently .ошен subse-  
 quent  
 понеделник Monday  
 понекаде in some places  
 понекогаш sometimes  
 понес.е T (17.319) .ува I carry,  
 bear, carry away  
 понуд.а bid, offer .и T bid,  
 offer  
 поодделно separately  
 поонака further  
 попаѓа T fall  
 попари T scald  
 попее T (start to) sing  
 поплава flood  
 попладне (adv.) afternoon :вен  
 (adj.) afternoon  
 поплаче T (10.16) weep, com-  
 plain  
 пополнува I complete, fill  
 попосле afterward, somewhat  
 later  
 поправ.а I .и T better, improve,  
 correct, — се (health)  
 improve  
 поправка correction  
 попраг (-зи) broad sash  
 попра.ти T .ќа I send  
 оппраша T ask, enquire of  
 попусто in vain, uselessly  
 попусти T give up; recede, fall  
 пораби T hem  
 поради on account of, for  
 поразубавен become beautiful  
 порака recommendation  
 поранешен preceding, earlier



**пора́ча** *T* .ува *I* order .ка order  
**поре́дб.** comparison .ен com-  
 parative  
**поре́ден** lined up, ordered  
**поре́же** *T* cut  
**поро́би** *T* enslave  
**поро́бувач** enslaver :ки enslav-  
 er's  
**поро́ј** cloudburst, flash flood  
**пору́га** gate (to courtyard)  
**пору́трет** portrait  
**пору́га** *T* curse, shame  
**пору́чек** (*adv.*) in the afternoon  
**пору́чник** lieutenant  
**поса́тка** household pots and  
 pans  
**посв́ршен** engaged, betrothed  
**посе́бен** special, separate  
**посе́гн.е** *T* .ува *I* grasp, lay  
 hands on  
**посе́да** visit  
**посе́н** fast, lenten  
**посе́стрима** adopted sister  
**посе́ти** *T* visit  
**поси́ни** *T* adopt a son  
**посќришем** secretly  
**посла́н** spread out (*cf.* постеле)  
**после́** (*adv.*) after (often used  
 as *prep.*, instead of по)  
**после́военен**, -оена post-war  
**после́ден** last .ица result  
**посло́вица** proverb  
**послу́жавник** tray  
**послу́ж.и** *T* .ува *I* serve — се  
 use  
**послу́шен** obedient  
**посма́трач** observer, witness  
**посме́е** *T* laugh, joke  
**посми́ри се** *T* get somewhat  
 reconciled  
**посни́к** one who fasts  
**посовре́ме** while there's yet  
 time, in time

**посочи́** *I* indicate, point out  
**посраму́ва се** *I* be ashamed  
**пост** fast  
**поста́ва** lining  
**постав.и** *T* .ува *I* pose  
**поста́пи** *T* act, conduct self  
**поста́пка** conduct  
**посте́ла** bed  
**постеле́** *T* (17.2) spread out, set  
 (table)  
**посте́пен** gradual  
**пости́** *I* fast  
**пости́гне** *T* reach, attain  
**посто́и** *I* exist  
**посто́јан** constant  
**постра́да** *T* suffer  
**посра́мен** ashamed  
**пот** *f.* sweat  
**пота́ен** concealed  
**пота́ка/пота́му** further  
**потем** then  
**потемни́** *T* become dark  
**потече́** *T* (17.312) flow; swell  
**потисне́** *T* suppress, press  
**потка́стрен** trimmed  
**потка́чи** *T* make climb a bit  
**поткле́кне** *T* kneel a little bit:  
 give in  
**потко́ва** horseshoe  
**потков.а** *I* .е *T* shoe (horse,  
 mule)  
**поткре́ва** *I* поткре́не *T* lift a bit  
**потку́си** *T* shorten a bit  
**пото́а** then  
**потомо́к** descendant  
**пото́н** cellar  
**потоне́** *T* sink, drown  
**потпа́дне** *T* fall under  
**потпевну́ва** *I* sing a bit from  
 time to time  
**потпира́ч** support  
**потполко́вник** lt. colonel  
**потполн** complete

**потпоручник** 2nd lieutenant  
**потпре** *T* (17.1) support; bar  
**потпретседател** vice-president  
**потрае** *T* last, continue  
**потреб.а** need .ен necessary,  
 needed  
**потреперува** *I* shudder  
**потроа** a little bit  
**потрошувач** consumer  
**потрча** *T* run  
**потсвесен** subconscious  
**потсети** *T* **потсекава** *I* remind,  
 remember a bit  
**потсече** *T* (17.312) out a bit,  
 undercut  
**потсилува** *I* strengthen, inten-  
 sify  
**потсинат** bluish  
**потсмев** mild ridicule .а *I* .не  
*T* ridicule mildly, smile a bit;  
 sneer  
**потсмешлив** sarcastic, taunting  
**потсрамува** *I* be a bit ashamed  
**потстав.а** lining .и *T* line; place  
 under  
**потстане** *T* stand up a bit, raise  
 up a bit, start to stand up  
**потстрек** support, encourage-  
 ment  
**потфаќа** *I* stutter  
**потфрли** *T* throw under, add  
**потчини** *T* subordinate  
**поќерка** step-daughter: foster-  
 daughter  
**поука** lesson, moral  
**пофалба** praise: threat, boast  
**пофати** *T* grasp  
**поход** march, campaign  
**по Хр.** = **по Христа** A. D.  
**поцрни** *T* blacken  
**почва** soil  
**почека** *T* wait (a bit)

**почес.ен** honorary .т *f.* honor,  
 being honored  
**почести слатко** *T* serve the  
 sweet (*customary when guest*  
*comes*)  
**почеток** beginning  
**почин.е** *T* rest: die .ка/.ок rest  
**почит** respect, awe  
**почн.е** *T* .ува *I* begin  
**почувствува** *I* feel  
**почуди** *T* amaze  
**почука** *T* knock  
**поште** *I* (13.11) catch fleas  
**поштеда** mercy  
**поштозашто** very cheaply, at  
 any price  
**прав** *m./f.* dust  
**прав** right, just .да justice  
**правец** direction  
**прави** *I* make, do  
**прави.лен** correct, regular .на  
 (*coll. -ње*) right, justness  
**правоаголник** quadrilateral  
**правопис** orthography, spelling  
**православен** orthodox  
**правоуголник** = **правоаголник**  
**праг** threshold, sill  
**праз** leek  
**праз.ен** empty .ни *I* empty .ник  
 holiday; .нички (*adj.*) .нотија  
 emptiness  
**прај(те)** (*dial.*) = **прави, пра-**  
**вите, правете**  
**практи.ка** practice, practical  
 application .кува *I* practise,  
 apply .чен practical .чност  
*f.* practicality  
**прамен** (*Serbian!*) = **перчиња**  
**пранги** *pl.* fetters  
**прасне** *T* burst, pop, explode  
**прат** (-ови, *coll.* **праќе**)  
 switch, twig  
**пратеник** envoy, representative

**прати** *T* send  
**пратка** shipment, thing sent  
 (package, letter, etc)  
**праќа** slingshot  
**праќа** *I* send  
**праша** *T/I* ask, question  
**праша.лен** (*adj.*) question(ing)  
 :ње question, problem  
**прашен** dusty  
**праши** *I* hoe  
**прашина** dust, dustiness  
**прашува** *I* ask  
**прв(и)** first (2.94)  
**првиче** (*first family gathering*  
*of the bridal pair and the*  
*groom's family, some days*  
*after the wedding*)  
**прв.ка** *I* .не *T* fly, whirr  
**првпат** for the first time  
**првут** dandruff  
**пргав** lively, quick, excitable  
**пре-** (*prefix indicating high*  
*degree; absolute superlative,*  
*cf. 2.243*)  
**пребаба** great-grandmother  
**пребледне** *T* pale, become pale  
**пребликнат** completely full,  
 too full  
**пребол.а** remedy, recovery .и  
*T* get over (sickness)  
**преведува** *I* translate :ње  
 translating  
**превод** translation :ач transla-  
 tor :ен (*adj.*) translated, tran-  
 slation  
**прегне** *T* hitch  
**преговор** negotiation, conver-  
 sation  
**прегрнува** *I* embrace  
**преграб** embrace  
**преград** embrace  
**преграда** division  
**пред** (*adv., prep.*) before, in

front of (4.316) — да (*conj.*)  
 before  
**предава** *I* lecture, teach: betray  
 :ч lecturer :ње lecture  
**предав.ник** traitor .нички trai-  
 torous .ство treason  
**предаде** *T* (17.316) betray;  
 hand over, transfer  
**предание** tradition  
**предвид** provision, prevision,  
 account, consideration — зе-  
 ма *I* take into account  
**предвидлив** provident, foresee-  
 ing  
**предводник** leader  
**предвреме** (*adv.*) prematurely  
**предговор** preface  
**предградие** suburb  
**преде** *I* (17.316) spin  
**предедо (-овци)** *m.* great-  
 grandfather, *pl.* ancestors  
**преден** forward, former  
**предизвика** *T* call forth, cause,  
 result in  
**предимен** principal, foremost,  
 superior  
**предимство** advantage,  
 superiority  
**предлог (-зи)** proposition, pro-  
 posal; preposition  
**предложи** *T* propose, present  
**предмет** object  
**предок** ancestor  
**предрасуда** prejudice  
**предручек** (*adv.*) in the  
 morning  
**предусетува** *I* sense before-  
 hand, suspect  
**предуслов** precondition  
**преѓа** thread .  
**преѓе/:ска** somewhat previous-  
 ly, a while ago :шен recent,  
 somewhat previous

**преживее** *T* live through, experience  
**преживелица** archaic feature, archaism  
**преживува** *I* experience, live through  
**преживен** experienced  
**презем.а** *I .е T* (17.321) take over, assume, undertake  
**прекапа** [од] *T* be overloaded [with]  
**прекар** nickname  
**прекин.е** *T .ува I* cut short, break, interrupt  
**преклез** weakling  
**прекрати** *T* shorten, cut short  
**прекривка** cover, covering  
**прекршок** crime, offense  
**преку** (преп.) across, over (4.317)  
**прекумерен** excessive, superfluous  
**прекуморски** oversea  
**прекуред** (*adv.*) ahead of time, out of order  
**прекусила** (*adv.*) scarcely, with difficulty  
**прекутрупа** cross-country, not by the road  
**прележи** *T* get over (sickness)  
**прелез** opening in fence where one can cross over  
**премени** *T .ува I се* change clothes  
**премести** *T* move  
**премине** *T* cross  
**преминување** passing, crossing  
**премисли** *T* think over, consider  
**преобраз.и** *T .ува I* reshape, form, transfigure  
**преобразување** reformation, reshaping, transfiguration

**преод** transition :ен transition-al, transitive  
**преоѓа** *I* change, go over to  
**преор.а/.е** *I* plow over  
**преостан.е** *T .ува I* be left over, remain  
**препина** *I* trip; — *се* stumble  
**препис** copy  
**препишувач** copier, copyist  
**преплашен** terrified  
**препне** *T* trip; make stumble  
**преполн** completely full, too full  
**преполнет** completely filled, overflowing  
**препорака** recommendation  
**препорач.а** *T .ува I* recommend, register (letter)  
**препрека** obstacle, hindrance  
**прерани** *T* feed  
**преродб.а** rebirth, renaissance  
**.еник** leader in cultural revival  
**прероди се** *T* be reborn  
**пресвиснат** exhausted  
**пресегне се** *T* reach out and grasp; stretch out hand for  
**преселба** migration  
**пресече** *T* (17.312) out off, interrupt  
**преслече** (17.312) change clothes  
**преснек** unleavened bread  
**пресретне** *T* meet  
**престане** *T* cease, stop  
**престап.и** *T* transgress .ник transgressor  
**престилка** apron  
**престраши се** *T* get over fear  
**пресуда** judgment  
**претежок, -шка** extremely heavy  
**претендира** *I/T* pretend, claim

**претензија** pretension, claim  
**претеча** *m.* forerunner  
**претпазлив** cautious  
**претпладне** in the morning  
**претплата** subscription  
**претполага** *I* assume  
**претпоставка** assumption  
**претприемач** contractor  
**претпријатие** firm, business  
 undertaking  
**претресува** *I* search  
**претседател** president  
**претсобје** anteroom  
**претстав.а** presentation, performance  
**.ка** petition  
**претстав.и** *T* .ува *I* present, request  
**.ник** representative  
**.ништво** representation  
**претход.ен** preliminary  
**.ник** fore-runner, predecessor  
**префака** *I* catch up with, pay back, return  
**префрла** *I* .и *T* throw over, throw from one place to another  
**прехран.а** food  
**.бен** food  
**.и** *T* feed  
**пречек** reception, welcome :а *T* receive, welcome  
**пречи** [му] *I* hinder, obstruct, bother  
**пречист** crystal clear, extremely clean  
**пречка** hindrance, obstacle  
**пржи** *I* fry  
**прешлен** vertebra: weight on a spindle  
**при** (*prep.*) near, in the presence of, at the time of (4.318)  
**прибере** *T* (17.2) take in; — *се* collect self, get hold of self, go home

**прибира** *I* collect; — *се* go home  
**приближ.ен** approximate  
**.ност** *f.* approximate vicinity, approximativeness  
**прибрат** half-brother  
**прибрежје** region along the bank, shore  
**приведе** *T* (17.316) bring in, cite  
**привилег.ија** privilege  
**.иран** privileged  
**привле.кува** *I* .че *T* (17.312) attract: adduce  
**привлечен** attractive  
**привога** [му] *I* come up to  
**привремен** temporary  
**привржен** adherent, devoted  
**:ик** devotee, follower  
**:ост** *f.* adherence, devotion  
**приврзан** = **привржен**  
**придавен** choked  
**придав.ка** adjective  
**.ски** adjectival  
**придонес** contribution :е *T* (17.319)  
**:ува** *I* contribute  
**придржи** *T* (10.11) hold to, adhere  
**придружува** *I* join  
**придушен** smothered  
**прием** reception :ен receiving  
**:лив** acceptable  
**:на** guest-room  
**призвук** accompanying sound  
**призна.ва** *I* .е *T* admit, recognize  
**.к** characteristic, mark  
**прозори/при зори** at dawn  
**призрак** phantom  
**приспе** *T* (17.1) glimpse  
**пријател** friend :ка *f.* friend  
**:ски** friendly  
**:ство** friendship  
**пријде** *T* (17.323) come, arrive

**прикаж.е** *T* (10.161) **.ува** *I* tell a story; — **се** chat  
**приказ** book-review; = **приказна**  
**приказан** talked about  
**приказна/прикаска** story, tale  
**приквечер** toward evening, in the early evening or late afternoon  
**приклекнат** kneeling  
**приклучен** included, additional  
**приклучи** *T* include, join  
**прикован** nailed, riveted  
**прикрај** at the edge, end :ка end, last part  
**прикрепи** *T* reinforce  
**прикрие** *T* hide  
**прилега** *I* resemble: be right, fitting  
**прилепчанец (-пи)** *native of Прилеп (city, central Mac.)*  
**прило.г** adverb **.шки** adverbial  
**прим.а** *I* **.и** *T* receive, take, take on  
**примен.а** use, application **.ет** applied  
**примети** (*Serbian!*) = **забележи**  
**примора** *T* force  
**приморје** littoral, shore  
**принес.е** *T* (17.319) **.ува** *I* bring  
**принуди** *T* offer  
**принцип** principle  
**приоѓа** *I* find  
**припадник** adherent  
**припадничав** epileptic  
**припаѓа** *I* belong  
**припази [на]** *T* watch out for, look after  
**припне** *T* jump, start  
**припомпува** *I* remind, remember

**припрема** *I* make preparations. get ready  
**прираст** (additional) growth  
**прирачен** (*adj.*) hand, handy, convenient  
**природа** nature  
**прирок** predicate  
**присвои** *T* (10.12) acquire  
**присестра** half-sister  
**присети се** *T* **присеќава се** *I* remember  
**прислушкува** *I* listen  
**присмев** half-smile  
**присобере** *T* (17.2) collect, gather together  
**присоединување** unification, joining  
**присој** sunny side  
**приспособи** *T* adapt  
**пристан/:иште** harbor :ок agreement, assent  
**пристанува** *I* agree  
**пристап** access :и *T* :ува *I* approach, come up to  
**пристрастен, пристрасна** non-objective, tendentious  
**пристрастен, пристрастена** given over to, devoted to  
**присутств.о** presence **.ува** *I* be present  
**присут.ен** present **.ност** *f.* presence  
**прита.и** *T* **.јува** *I* conceal  
**противнува** *I* silence, hold back  
**притисне** *T* press (together, against), tighten  
**притоа** at the same time, in addition  
**притрч.а** *T* **.ува** *I* run up to, come running  
**приќе** dowry  
**приход** income, profit

**причин.ува** *I* cause .ски causal  
**пришенне** *T* whisper to  
**пришт** pimple  
**прле** little donkey, donkey colt  
**прњар** scrub forest  
**пробива** *I* penetrate, smash  
 through, push through  
**проблем** problem  
**провалува** *I* surge forth, roll  
 out  
**проведува** *I* spend (time)  
**провидение** providence  
**провика** *T* start to shout  
**провинцијален** provincial  
**провира** *T* **повре** *I* pull  
 through  
**проврти** *T* bore through  
**прогонство** persection, being  
 persecuted  
**продавач/;ка** seller  
**продаде** *T* (17.316) sell  
**продажба** sale  
**продолж.ение** continuation,  
 extension .и *T* .ува *I* continue  
**проект** project .ција projection  
**прозбор.и** *T* .ува *I* (start to)  
 speak  
**прозива** *I* **прозове** *T* call by  
 name  
**прозор.ец** window; *dim.* .че  
**прозрачен** transparent  
**просева се** *I* yawn  
**просевка** yawn  
**просир.а** *I* look through, see  
 through .ка peep-hole .но  
 transparently  
**просре** *T* look through, see  
 through  
**произведува** *I* produce  
**производ** product, produce  
 :ител producer :ствен (*adj.*)  
 production .ство production  
**произволен** arbitrary

**произлезе** *T* emerge  
**пројава** appearance: speech,  
 assertion, declaration  
**прокине** *T* pierce  
**проклет** damned, cursed :ник  
 cursed one  
**прокоментира** *T* comment  
 (thoroughly) on  
**прокопса** *T* be good, have value  
**прокопсан** diligent, good, hard-  
 working, fine (person)  
**пролет** *f.* spring :ен spring  
**пролетёр** proletarian  
**промен.и** *T* .ува *I* change,  
 change clothes .лив variable,  
 changeable  
**промет** traffic, turnover  
**промрморе** *T* start to murmur  
**пронајдок** discovery  
**пронесе** *T* pass on, carry on  
 further  
**прониже** *T* pass on  
**пронижан** pierced, permeated  
**проникнува** *I* permeate  
**проод.и** *T* .ува *I* begin to walk  
**пропаганда** propaganda  
**пропади** *T* drive out, expel  
**пропадне** *T* be lost, perish: fail  
**проповед** *f.* sermon :а/:ува *I*  
 preach :ник preacher  
**пропусница** pass  
**пропуст** omission  
**просвет.а** education .ен educa-  
 tional .и *T* .ува *I* educate,  
 enlighten .ител educator  
**просјак** beggar  
**прослав.и** *T* .ува *I* celebrate  
**просолзи се** *T* start to weep  
**просперитёт** prosperity  
**прост** simple; uneducated: free  
**прости** *T* forgive  
**простира** *I* spread out

**простодуш.ен** simple-minded, naive **.ност** f. simplicity, naiveness  
**простор** space, room  
**пространство** space, room, open space  
**простре** *T* (17.1) spread out  
**прострелува** *I* shoot through  
**проструи** *T* (begin to) course, flow through  
**простум** (stand) erect  
**протегне** *T* stretch  
**против** (*prep.*) against (4.2)  
**противкултурен** anti-cultural  
**противпожарен** fire-prevention  
**противположност** f. opposition, oppositeness  
**противпостав.и** *T* .ува *I* contrast; — *се* object to  
**противреч.и** *I* contradict **.ен** contradictory **.ност** f. contradiction  
**противставување** contrast  
**протне** *T* pull through  
**протечи се** *T* flow by  
**протрие** *T* rub  
**протуѓер** village town-crier  
**проучува** *I* study thoroughly  
**проф.** = **професор**  
**професор** professor; high-school teacher  
**процвета** *T* bloom  
**процеди** *T* strain through: speak with clenched teeth  
**процес** process: trial  
**процут** flowering, prime  
**процути** *T* bloom  
**прочита** *T* read (through)  
**Прочка** festival at beginning of Lent. Young people ask forgiveness of parents for all transgressions of year.

**проштава** *I* forgive (*imperative* = farewell)  
**проштење** forgiveness  
**прсне** *T* pop, explode, shatter, splash  
**прст** (**прсти**) finger **:ен** (*coll.* -ње) ring  
**пруга** (railroad) tracks, line  
**пр. Хр.** = **пред Христа** В. С.  
**прчи се** *I* stand rigidly: be extremely conceited  
**пти.ца** bird **.чји** bird's  
**пузе** dwarf  
**пук** bang, shot, pop **:а** *I* **.не** *T* burst, explode, shoot off, die (miserably)  
**пукнатина** hole, broken place  
**пули се** *I* look at, see  
**пуни** *T* bud  
**пупка** bud  
**пуре(в)а** dust, cloud of dust  
**пурјак** dirty, poor man  
**пуст** empty, deserted: useless: unfortunate; damned: big **:елија** *m.* poor man (*pej.*) **:ина** desert: damned thing **:ински** (*adj.*) desert  
**псалтир** psalter  
**пушка** rifle  
**пушт.а** *I* **.и** *T* let go, release, let go down  
**пцала** *I* sing psalms: annoy with moral talk  
**пци** pl. of **пес**  
**пциште** dog (*pej.*), cur  
**пцовиса** *T* die (of animal)  
**пцости** pl. *tant.* curses  
**пчени.ца** wheat **чен** wheaten  
**пченка** Indian corn, maize **:пен** corn, maize  
**пчошки** dog's (*pej.*), cur's



**р.** = река  
**раат** peace, rest, quiet  
**раб** seam .и I seam  
**работа** (coll. -ќе) work, thing, affair  
**работи** I work  
**работни.к** worker .чки worker's  
**.чко-сѐлски** workers' and peasants'  
**.штво** workers, working class  
**работодавец** employer  
**равенка** level spot  
**равно-** v. **рамно-**  
**радиум** radium  
**радиус** radius  
**радовишки** of, from Радовиш (town S Mac.)  
**радос.ен** joyous .т f. joy, gladness  
**радува** I rejoice; — се be glad  
**раѓа** bear, give birth  
**разбега** се T run in all directions, disperse (running)  
**разбере** T (17.2) understand, comprehend  
**разбеснет** infuriated  
**разби.ва** I .е T break, destroy  
**разбира** I understand :ње comprehension, understanding, sympathy  
**разбирлив** comprehensible  
**разбој** loom  
**разболи** T fall sick  
**разбра** v. **разбере**  
**разбуди** T waken  
**разбучен** aroused, noisy  
**разведе** T separate, divorce  
**разведри** T brighten, clear up  
**разви.ва** I .е T develop  
**развивање** development

**развигор** warm early spring wind  
**развика** се T start to shout, shout loudly  
**развиток** development  
**развлече** T (17.312) pull out, extend  
**развлечен** prolonged  
**разви.ен .јна** development(al) :ј development  
**разглед.а** T .ува I look over, examine, inspect  
**разговара** I converse  
**разговор** conversation :и T converse  
**разголен** bared, naked  
**разгомжен** teeming  
**разгорен** heated up, carried away by emotion  
**раздвижување** shifting, dislocation  
**разделба** separation, division  
**разден.и** T .ува I се dawn, daylight comes  
**раздво.и** T .јува I separate, divide in two  
**разединет** divided, disunited  
**разедини** T disunite  
**разжали** T sadden, make sorrowful  
**раззелени** се T become green  
**разземе** T take (from all sides)  
**раззоба** T peck up, eat up  
**разигра** се T start to dance  
**разјаден** embittered, annoyed  
**разјарен** infuriated  
**разлади** T cool off  
**разли.кува** I differ, distinguish .чен different, various  
**различи** T adorn

**разлошки** *of, from Разлог (town in Pirin Macedonia)*  
**размав** swing :не *T wave about, gesticulate in all directions*  
**размена** exchange  
**размер** measure, scale  
**размине** *T pass, overtake*  
**размислува** *I consider, think over*  
**размолска** *T pulverize*  
**разнежува** *I make tender, affectionate*  
**разнервиран** upset, nervous  
**разнесе** *T (17.319) spread about, carry in various directions, distribute*  
**разниша** *I rock, shake*  
**разногласност** *f. difference of opinion, disagreement*  
**разнострани** varied, many-faceted  
**разносува** *I distribute, carry around*  
**разочара** *T disappoint, disillusion*  
**разочараност** *f. disappointment, disillusionment*  
**разред** class  
**разубеди** *T dis-convince; cause to change opinion*  
**рај** paradise  
**рак (-ови)** crawfish, crab  
**рака** (*pl. раце*) hand, arm  
**:в/:вица** sleeve **:тка** armful (*dim.*)  
**раки.ја** brandy, *dim. ракица*  
**ракичка** *dim. of рака*  
**раковод.и** *I lead, direct, manage* .ител director, manager, leader .ство management, direction  
**ракопис** manuscript :ен (*adj.*) manuscript

**ракува се** *I shake hands*  
**рало** pair  
**рамен** level, even, equal  
**раменици** shoulders  
**рамка** frame, *pl. framework*  
**рамн.и** *I level, make even* .ина plain, level spot  
**рамнодушен** indifferent  
**рамномерен** equivalent, equal  
**рамноправен** equal, having equal rights .ност *f. equality, equality of rights*  
**рамностран** equilateral  
**рамнотежа** balance, equilibrium  
**рамо/рамено** *pl. рамења/раменици* shoulder  
**ран** (*adj.*) early  
**рана** wound, injury  
**ранениче** fosterchild  
**рани** *I wound*  
**раница** knapsack  
**рано** early, too early  
**расад** seedling (for transplanting) .и *T transplant*  
**расо** priest's robe  
**расвири** *T play; whistle*  
**раседла** *T unsaddle*  
**расели** *T re-settle, cause to change place of dwelling*  
**расече** *T (17.312) cut open, in pieces*  
**расин.а** *I .е T spoil, pour out, waste*  
**раскаже** *T (10.161) narrate, tell*  
**раскажувач** narrator  
**расказ** narration, story  
**раскашля** *T cough*  
**раскваси** *T wet, dampen*  
**раскине** *T tear to bits*  
**раскопа** *T dig up*  
**раскости** *T smash, break to pieces*

**раскринка** *T* unmask  
**раскреница** cross-roads  
**раслаби** *T* weaken  
**расонет** awake,  
**расони** *T* waken  
**распаѓа** *I* disintegrate, fall  
 apart  
**распал.и** *T* .ува *I* се catch fire,  
 flare up  
**распаќе** crossroads  
**распаше** *T* unbelt  
**расплакан** tear-stained  
**расплаче** *T* (10.16) burst into  
 tears  
**расподелба** allotment, distri-  
 bution  
**расправа** account, report  
**расправ.а** *I* .и *T* recount,  
 discourse, report  
**распрашува** *I* ask many  
 questions  
**распредел.ба** allotment, divi-  
 sion .и *T* crack, divide up,  
 assign  
**распродава** *T* sell out  
**распука** *T* crack, burst, break  
 open  
**распули се** *T* (*dial.*) look  
 around  
**расрди** *T* anger  
**растави** *T* dissolve, disintegrate  
**раствори** *T* open, unfold;  
 dissolve  
**расте** *I* (17.320) grow :ние  
 plant, growth  
**растера** *T* disperse, drive away  
**растовар.а** *I* .и *T* unload  
**растојание** distance; во — од  
 2 метра 2 m. apart  
**растопи** *T* thaw out  
**растрел** shot :а *T* shoot  
**растрепери** *T* shake, shiver  
**растури** *T* disperse, scatter

**расуче** *T* untwist, unravel  
**расфаќа** *I* go from one job to  
 another  
**расфрла** *I* throw about, in var-  
 ious directions, away  
**рафт** shelves, shelving, book-  
 case  
**расход** expense, debit  
**расцапа** *T* stamp about  
**расцвет.а** *T* bloom, be in full  
 bloom  
**расцепи** *T* split (into small  
 pieces)  
**расцимка** *T* begin to whimper  
**расцути** *T* come into full bloom  
**расчекори** *T* stand with feet  
 apart  
**расчепка** *T* pick over, clean out  
**расчеречи** *T* quarter, divide in  
 4 parts  
**расчеш.а** *T* scratch thoroughly  
 .не *T* scratch  
**расчешла** *T* comb thoroughly  
**расчини** *T* disintegrate, dissolve  
**расчисти** *T* clean out  
**расчлени** *T* sprain, put out of  
 joint, pull apart  
**расчорлен** tangled, in disorder  
**расчуче** *T* hear by rumor  
**расчука** *T* bang, knock  
**раце** *pl.* of рака  
**рационален** rational  
**рач.ен** (*adj.*) hand .ка handle  
 .ник type of pot with big  
 handle  
**рашета** *T* stroll (a lot)  
**раши.ва** *I* .е *T* rip up, unsew  
**рашири** *T* spread abroad,  
 extend  
**раштрка** *T* disperse  
**рашуми** *T* rustle (sound of for-  
 est or river)

реакционѐр reactionary :ен  
(*adj.*) reactionary  
ребро rib  
ревер lapel  
ревнос.ен zealous, eager .т f.  
zealousness  
регрут recruit  
революционизира се I/T get in  
a revolutionary frame of  
mind  
ред order, row, turn, custom  
редáктор editor  
реди I enumerate, arrange in  
order: bemoan  
редок, ретка spare, sparse  
редум in order  
рее се I hover  
резилак shame  
резултáт result  
реже T cut  
режисѐр director (theater,  
movie, etc.)  
резе latch  
резимѐ résumѐ  
резок, реска shrill, sharp  
река river  
реклáма advertisement, publi-  
city, signboard  
ремек-дело masterpiece  
ремен (-ње, -ња) strap  
реон region: ward (of city)  
реса fringe  
ресенски of, from Ресен (town,  
SW Mac.)  
реси I fray  
реставрира I restore, renovate  
ресторáн restaurant  
ретк- v. редок  
реферáт report  
референт official responsible  
for a given division: one who  
gives a report

речиште big river; dry river  
bed; river (*pej.*)  
рефлектор spotlight  
реценз.ѐнт (book)reviewer .ија  
(book)review  
реч f. word  
рече T (17.312) say, tell, speak  
речен river, fluvial  
реченица sentence  
речиси so to speak  
решава/решува I decide, solve,  
seek a solution :ње delibera-  
tion :шт deciding, decisive  
решение solution, answer  
реши T decide, solve :телен  
риба fish :р fisherman  
риболов fishing  
рид (-ови/-ишта) hill  
рие I dig, burrow  
рикне T bellow  
рипне T jump  
рипче *dim.* of риба  
рис lynx  
ритам rhythm  
ритне T kick  
ритче *dim.* of рид  
роб slave  
робијаш convict, prisoner  
Робинзон Robinson Crusoe  
ровка земја soft, infirm earth  
ровко јајце soft-boiled egg  
роганлија patent-leather  
рогужа (also рогузина, рогуз,  
ругузина) straw-matting  
род (-ови/еви) race, family :ен  
native, related, near and  
dear; роден ден birthday :и  
T give birth, — се be born  
:ител parent :нина relative  
родољубец patriot  
родств.ен related, kin .о rela-  
tionship

родум by birth  
 рожба child, young  
 роза rose  
 рој swarm  
 рои се I (10.12) swarm, teem  
 ролја role  
 рони I dive: pour out (tears)  
 роп.ски slavish, slavlike .ство  
 slavery, captivity  
 росен dewy  
 роси I bedew  
 рофја thunder  
 рошка I rummage about  
 руба clothing долни руби  
 under clothing  
 рубља ruble  
 руво linen; clothing; dowry  
 ружи/ружа I decorate, adorn  
 рулче baby (very young)  
 румен pink  
 Румунија Rumania  
 Русија Russia  
 Русин (Руси), Русинка Russian  
 руски Russian  
 рути се I collapse, fall down

рутиште clothing, clothes  
 руча I have dinner, dine  
 ручек dinner, noon meal  
 руши I destroy  
 'рбет spine  
 'рга I labor, drudge  
 'рдоква sweet-potato  
 'рѓа rust  
 'рѓ.а I .оса T rust .осан rusty,  
 rusted  
 'рж f. rye  
 'ржаница stalk of rye (used to  
 tie sheaves etc.)  
 'ржење growling: whinny  
 'ржи I growl, whinny  
 'рзнува I thunder  
 'рк.а I .не T snore  
 'рнка nostril  
 'рска I squeak, crunch  
 'рскавица cartilage  
 'рскот happy noise, party,  
 racket  
 'рт greyhound, f. :ка, dim. :че  
 'рт.и T begin to sprout .улче  
 first tiny sprout

С

с. = село  
 са (зима, лето, есен, пок) all  
 (cf. 2.71, note)  
 саан tin plate  
 саат hour, watch, clock во 5  
 саатот at 5 o'clock :чија m.  
 watch-maker  
 сабја sabre  
 сабота Saturday  
 саботажа sabotage  
 сад vessel, pot  
 САД (с'ад') Соединети амери-  
 кански држави USA  
 саде only

сади I plant  
 саѓи pl. tant. soot  
 сажеп (a measure) ca. 6 feet  
 саја peasant women's long  
 jacket  
 сајбија m. owner  
 сака I like, desire, love: seek  
 сакледисува се I be nervous,  
 uneasy, upset  
 саклет nervousness  
 сак'лдисува = сакледисува  
 сал (dial.) = само  
 сала hall, auditorium  
 сало lard

сам self (cf. 2.31202)  
 самарџија *m.* saddle-maker  
 само only  
 самовластие anarchy  
 самогласка = вокал vowel  
 самодѣјност *f.* independent  
 action  
 самодржавје autocracy  
 самоопредели *T* self-determine  
 самоопределение/:ување self-  
 determination  
 самосто.ен, .јна independent,  
 self-reliant .јност *f.* independ-  
 ent existence, self-reliance  
 самотија loneliness, isolation  
 самоуби.ец (-јци) suicide (per-  
 son) .ство suicide (deed)  
 самоуверен self-confident  
 самоук self-educated man  
 самоуправа self-management,  
 independent management  
 самоутврдување self-affirm-  
 mation  
 самрак (evening) twilight  
 сантиметар centimeter  
 сандак box (with lid), chest  
 сања sled, sleigh  
 сапуница soapsuds  
 сарај palace  
 сардиса *T* surround, block off  
 сарош drunkard, alcoholic  
 сатиричар satirist  
 сатор cleaver, meat-ax  
 св. = свет(и)  
 свадба wedding  
 свари *T* cook: digest: find  
 сват *m.*, сваќа *f.*, *coll. pl.* сва-  
 тоштини in-law: any relative  
 of wife to any relative of  
 husband and vice versa: any-  
 one who takes part in wed-  
 ding

сватовски svat's, wedding  
 guest's  
 сведе *T* (17.316) reduce  
 сведен holiday  
 сведо.к witness .чи *I* witness,  
 testify .штво witness, testi-  
 mony  
 свекор (*pl.* свекровци) father  
 of husband  
 свекрва mother of husband  
 свес.ен conscious, conscientious  
 .т *f.* consciousness: conscience  
 свет light, world; people (2.122)  
 свет holy  
 светец saint  
 Света Гора Mt. Athos  
 свети, света *plus name* Saint  
 (cf. 2.224)  
 свети *I* shine  
 светка *I* flash, shine, gleam  
 светкав light  
 светлина light, brightness .ло-  
 сен bright, radiant .лост *f.*  
 brightness, radiance  
 светнат shining, radiant  
 светне *T* flash  
 светол bright  
 светрум with, like the wind  
 светски world-  
 свеќа candle  
 свеќава *I* saint, make holy :н  
 sainted, holy  
 свеќатилак holiness  
 свеќар candle-maker  
 свечен solemn :ост *f.* solemn  
 occasion, festivity  
 свешник candle-stick  
 свештен inspired, inspiring :ик  
 cleric, priest :ство clergy  
 свиде се [му] *T* свиѓа *I* please,  
 be pleasing to  
 свиден dear  
 свие *T* bend, curve

**свиен** wrapped up, bandaged  
**свијок** curly-head  
**свикне** *T* get used  
**свиња** pig  
**свир.ач** player, musician, whistler **.и** *I* **.не** *T* play; whistle  
**свлече** *T* (17.312) drag, pull (down, along); — **се** creep  
**своеволност** *f.* arbitrariness  
**своевремен** of (it's, his, her) time  
**своеобразен** unique **.ност** *f.* uniqueness  
**своерачно** with one's hand  
**свој** (2.313) own, one's own; of one's own family  
**свратилиште** stopping-place, meeting-place  
**сврдел** drill  
**сврзе** *I* tie up, bind  
**сврзник** conjunction  
**сврти** *T* (10.14) turn  
**сврши** *T* complete, finish: make wedding agreement  
**свршувачка** engagement  
**сè** continually, all the time, keep (...ing)  
**сеа́нса** seance  
**сева, сево** (2.71) all this  
**себеси (себе)** self (cf. 2.31201)  
**себичен** selfish  
**севдосан** enamoured  
**север** north  
**северобугарски** north-Bulgarian  
**северозапад** northwest  
**северойсток** northeast  
**севозможен** any possible, every possible  
**сега** now: right away **:шен** present  
**седело** nest  
**седефест** satin, satiny

**седи** *I* sit  
**седми** (9.4) seventh  
**седн.е** *T* **.ува** *I* sit  
**седум** 7 seven  
**седумгодишен** seven-year  
**седумдесет** 70  
**седумстотини** 700  
**сее** *I* sow  
**сеедно** all the same, anyhow  
**сезо́на** season  
**сеидб.а** sowing **.ен** (*adj.*) sowing  
**сејач** sower  
**секавица** lightning  
**секаде** everywhere  
**секако** in all ways, all sorts of ways  
**секаков** every kind of (cf. 2.8)  
**секидневен** every-day, daily  
**секира** ax  
**секне** *T* dry up: spark  
**секогаш** always  
**секој** every (cf. 2.7)  
**секојпат** every time  
**селан.ец (-ни)** peasant, country man  
**селидба** settlement  
**сел.о** village: country (not city) **.ски** of the village, country (not city)  
**семе** seed  
**семина́р** seminar  
**семоќен** almighty, all powerful (not city)  
**сена** (2.71) all that  
**сенарник** place where hay is stored  
**сандвич** sandwich, open sandwich  
**сенешто** all sorts of things: nonsense  
**сензуа́лен** sensual  
**сениште** big shadow: ghost

**сенка** shadow, shade  
**сено** hay  
**сено** (2.71) all that  
**сеопшт** general  
**сепак** even so  
**сепарат** off-print  
**сепнува се** I start (be startled, surprised)  
**септémври** September  
**сер** sir  
**сердар** serdar, military leader  
**серенада** serenade  
**сериóз.ен** serious .ност f. seriousness  
**сесветски** world, of the whole world  
**сесрден** with all one's heart  
**сестр.а** sister .иче little sister .ична sister's daughter .ичник sister's son  
**сестран** from all sides, from every angle  
**сета, сето** v. сиот  
**сети** T remind: sense, feel; — се remember, occur to  
**секава** I remember  
**сè уште** still  
**сече** I cut  
**сечиво** cutting edge, sharp instrument  
**сив** grey  
**сиве** (2.71) all these  
**сигурен** sure, certain  
**сижé** (2.1492) subject, plot  
**сила** force, strength  
**силав** type of belt, sash  
**силен** strong, powerful  
**силаина** strength  
**Силјан** (m. name)  
**символ** symbol  
**симид** kind of fine roll, bun  
**син (-ови)** son, *dim.* синко  
**син/сињ** blue

**сине** (2.71) all those  
**синивче** *dim.* of  
**синија** (a low table, ca. 6" high, used for rolling dough, etc.)  
**синина** blue spot, blueness  
**синојка** = **синоќа** last night  
**синоним** synonym  
**синоп** border line between village, town line  
**синоќа** last night  
**синтéза** synthesis  
**синцир** chain  
**сињак** hoar-frost  
**сиов, сион** (v. 2.71) all  
**сиот, сета, сето** (2.71) all  
**сипаница** measles  
**сирена** siren  
**сиромав (сиромаси)** poor man  
**сиромаштија** poverty  
**сирота** orphan; poor thing  
**систем(а)** system  
**сите** v. сиот  
**ситен** tiny, fine: pretty  
**ситнобуржоаски** (*adj.*) petty bourgeois  
**ситнурија** little things  
**сито** sieve  
**ситуација** situation  
**сјае** I shine  
**сјаж** brilliance, splendor  
**сјодување** going away, separation, parting  
**скака** I jump, leap  
**скала** stairs, *dim.* скаличе  
**скалило** stairway  
**скаменет** rigid, frozen, turned to stone  
**скан** expensive  
**скапан** spoiled, rotten  
**скане** T rot, spoil  
**скап.ија/.отија** expensiveness  
**скара** grill



**скеле** frame, drying-frame, scaffolding  
**скепар** hatchet  
**скептичар** skeptic  
**скине** *T* tear, rip up, cut up  
**скитне** *T* wander, tramp **ик** tramp  
**склон** inclined **:ост** *f.* inclination  
**склоп** framework **.и** *T* **.нува** *I* close, conclude, make  
**склучен** pressed together  
**скок** jump, leap **:не** *T* jump, leap  
**сконцентриса** *T* concentrate  
**скопјанец** (-ани) *native of Скопје (capital of Macedonia)*  
**скопски** of, from Skopje  
**скор.ива** *I* **.не** *T* wake up  
**скоро** soon, almost  
**скраја** far away  
**скратеница** abbreviation  
**скри.ва** *I* **.е** *T* conceal **.валиште/.вница** hiding-place  
**скришен** stealthy  
**скришум** secretly, covertly  
**скромн** modest  
**скрснозе** crosslegged  
**скрстен** crossed, folded  
**скрцлив** creaky  
**скрши** *T* break, smash, crush  
**скуб.не** *T* **.е** *I* pluck  
**скуден** sparse, poor  
**скуси** *T* break off, cut short: bite off  
**скут** lap  
**скупен** pushed together, huddled  
**слаб** weak **:ее** *I* weaken **:ина** waist **:ост** *f.* weakness **:окрвен** slightly anemic **:окрвност** *f.* mild anemia  
**славеј** nightingale

**славист** Slavist, student or teacher of Slavic  
**Славка** (*f. name*)  
**слага** *I* consider, view: obey  
**слади** *I* sweeten  
**сладок, слатка** sweet  
**слама** straw  
**сламен** of straw **:ик** straw-filled pillow  
**сламник** (straw) mattress  
**слаткарница** sweet-shop  
**слатко** sweetly; with enjoyment  
**слегне** *T* go down, recede, shrug (shoulders)  
**следбеник** succession  
**след.и** *I* follow **.ствено** as a result, it follows  
**слезе** *T* (17.313) go down, descend  
**слеп** blind **:ее** *I* go blind **:ота** blindness  
**слепоочница** temple  
**слече** *T* (17.312) undress, take off  
**слив.а** plum, plumtree **.овица** plum brandy  
**слиз.га** *I* **.не** *T* slip, slide (down)  
**слика** picture  
**слобод.а** freedom **.ен** free **.ољу-бив** freedom-loving  
**Словен.ец** Slovene **.ечки** Slovene **.ија** Slovenia  
**Словен.ин** (-ени) Slav **.ски** Slavic **.ство** Slavdom  
**словенофил** Slavophil **:ство** Slavophil movement  
**слог** (-ови) syllable: harmony **:овен** syllabic  
**сложи** *T* agree  
**служб.а** service **.ен** official  
**служи** *I* serve  
**слупен** peeled  
**слути** *I* sense, suspect

**слух (-ови)** rumor  
**случа.ен, .јна** chance, incidental .j happening, occasion, chance  
**случ.и T .ува I** happen  
**слуш.а I .не T** listen  
**слуш.ател/.ч** listener  
**см. = сантиметар**  
**сме.а** laughter, smiles, jokes .е  
**се I** laugh  
**смев = смеа**  
**смее I** dare, have courage **не смее** must not, not be permitted  
**смести T** place, put up, house, billet  
**сметање** reckoning, arithmetic  
**смете I (17.317)** sweep out  
**сметка** bill, reckoning  
**сметне T** take off, down  
**смеќа** objection, hindrance, obstacle  
**смеќава I** hinder, bother  
**Смилјан (m. name)**  
**смири T** quiet  
**смила** sense  
**смогне T** be able  
**смок (смоци/смокови)** a kind of snake (*elaphé angissima* or *coluber longissima*)  
**смоква** fig  
**смрт f.** death :ен of death, fatal :ност f. mortality  
**смршти T** scowl  
**смуртен** gloomy, scowling  
**смут (-ови)** disorder, confusion, revolt  
**снаа** wife of son or brother  
**снабд.и T .ува I** provide, supply .ување provision, supply .увач provider, supplier  
**снага** body, torso: strength  
**снажен** strong, powerful

**снајде се T (17.323)** come to, be able to manage  
**снашка dim. of снаа**  
**снег** snow  
**снема T** disappear, **го снема, ја снесма** he, she disappeared  
**сноп (pl. -ја, coll. -је)** sheaf  
**сносен** bearable  
**сношен** last night's  
**сношти** last night  
**со (prep.)** with (4.2)  
**соа** support  
**собере T (17.2)** gather; — **се** contract, — **му се лицето** scowl, wrinkle forehead  
**соблече T (17.312)** undress  
**собуди T** awaken  
**совалка** shuttle  
**совест f.** conscience  
**Советскиот сојуз USSR**  
**советува I** advise :ње advice, counsel  
**совлад.а T .ува I** overpower, take power  
**совпаѓа I** correspond (with), be identical (with)  
**совреме** with time, eventually :н contemporaneous :ник contemporary :ност f. contemporaneity, present  
**совршен** perfect, completed :ство perfection  
**согласен** agreed, in agreement  
**согласка = консонант** consonant  
**согласност f.** agreement  
**согласува се I** agree  
**содејство** collaboration  
**содржи I** contain  
**содржина** contents  
**соедин.и T .ува I** unite  
**соединување** unification  
**созвездие** constellation

созвучје harmony  
 создавање creation, founding  
 создаде *T* (17.316) found, establish  
 созема *I* include, take in  
 сосида *I* build, wall up  
 сојуз union :ник ally :нички allied  
 сокол (соколи/сокли) falcon  
 сокри.ва *I* .е *T* cover  
 сол *f.* salt :и *I* salt  
 солз.а tear .и *I* shed tears  
 солист soloist  
 Солун Salonika, Thessaloniki  
 солца *dim.* of сол  
 сомисленик one who holds the same opinions  
 сомнева се *I* doubt  
 сомнение doubt  
 сомнителен doubtful, suspicious  
 сомун loaf of bread  
 сон (сониште/сниште) dream  
 сон.и *T* .ува *I* dream .лив dreamy, sleepy  
 сон.це sun .ча *I* sun .чев sunny  
 .чоглед sunflower  
 сообраз.ен in harmony with .ност *f.* harmony  
 соодвет.ен corresponding .ност *f.* correspondence, agreement .ство agreement  
 соопштение announcement, report  
 соопшти *T* inform, make known  
 соперник rival  
 сопина *I* сонне *T* trip: hobble (horse); — се stumble  
 копира *I* stop  
 сопрво first of all  
 сопротива opposition

сопруг husband, spouse :а wife, spouse  
 соработ.ка collaboration .ник collaborator  
 сосе altogether, together with  
 сосед neighbor :ен neighboring :ство neighborhood  
 сосем/:а entirely  
 сосила by force: scarcely, with difficulty  
 состав make-up, composition :и *T* :ува *I* put together, make :ка component part :увач compiler, maker  
 состанува се *I* have meeting  
 состои се *I* consist  
 состојба condition, state  
 сотира *I* сотре *T* wipe out, destroy  
 соучес.ник participator .тво participation  
 софра low table  
 социјал.ен social .изам Socialism  
 сочи *I* point at, indicate  
 сошто with what  
 сп. = спореди *cf.*; списание  
 спаѓа *I* fall, belong  
 спаи.ја *m.* spahi, big landowner .лак big estate  
 спакува *I* pack  
 спанаќ spinach  
 Спасовден Assumption (40 days after Easter; always falls on Thursday)  
 спастри *T* clean up, tidy up  
 специјален special  
 специфичен specific  
 спечали *T* earn  
 спечен roasted  
 спие *I* sleep  
 спика *T* push under

**списание** journal, magazine  
**спица** splinter  
**спобудали се** *T* go crazy  
**спогод.ба** agreement .ува се *I*  
 bargain, seek to agree  
**спои** *T* join, connect (10.12)  
**споко.ен, .јна** content, quiet  
**сполај** му (Бога/Бору) thank  
 God  
**спомага** *I* help in, support, give  
 aid  
**спомен** souvenir, reminder, me-  
 mory, memoir .е *T* mention  
**спомн.и** *T* .ува *I* remember,  
 remind  
**снона** connecting link  
**спор** quarrel  
**според** (*prep.*) according to, as  
 concerns (4.1) :ба regulation  
**спореди** *T* compare  
**способност** *f.* capability  
**спотина** *I* poke, urge on  
**спрема** (*prep.*) according to (4.1)  
**спремен** ready, prepared  
**спречување** hindrance,  
 obstruction  
**спријатели се** *T* become  
 friendly, make friends  
**спровед.е** *T* (17.316) introduce,  
 bring in, send  
**спростре** *T* (17.1) spread out  
**спроти** on eve of: corresponding  
 to: opposite (4.319)  
**спротив.ност** *f.* opposition .ува  
 се *I* oppose, object  
**спустува** *I* be empty, deserted  
**спушт.а** *I* .е *T* let, let down;  
 — се go down, hang down  
**с. р.** = своерачно  
**сравнение** comparison  
**сразмер** relation, relationship  
 :ност *f.* relativity

**срам** shame :и *I* :нува *I* shame  
 :ежлив shy :ен shameful :ота  
 shame  
**Срб.ин (-и)** .инка Serb .ија  
 Serbia  
**срдба** anger  
**срдечен** hearty .ност *f.* hearti-  
 ness  
**сребр.ен** (*adj.*) silver .о silver  
**сред/:е** (*prep.*) in the middle,  
 amid (4.320)  
**среда** middle, Wednesday  
**средба** encounter, meeting  
**среде** = сред  
**сред.ина** milieu .иште central  
 point, center, center of  
 attraction .ниот век middle  
 age .ните векови the Middle  
 Ages  
**средношколски** (*adj.*) secon-  
 dary-school  
**средозем.ен** Mediterranean .но-  
 морски of the Mediterranean  
 Sea  
**Средоземно Море** Mediterra-  
 nean Sea  
**средство** means  
**сретн.е** *T* .ува *I* meet  
**среќа** fortune, chance, good  
 luck  
**среќава** *I* meet  
**среќен** fortunate, lucky  
**сржи** *T* begin to growl: whinny  
**СРЗ** = селанска работничка  
 задруга, i. e. collective farm  
**срипа** *T* jump a bit, start, be  
 startled  
**срицање** reading syllable by  
 syllable  
**срк.а** *I* .не *T* drink liquid  
 from spoon  
**срма** gold or silver thread  
**срна** doe

·срони *T* cause to fall  
 ·срп sickle  
 ·српски Serbian  
 ·срт top ridge of a mountain:  
 divide  
 ·сруши се *T* collapse, tumble  
 down  
 ·срце heart  
 ·срцебиене heartbeat  
 ·срчен/срчест glassy: pithy  
 ·СССР (есесесѐр/с'с'с'р') Сојуз  
 на советските социјалистич-  
 ки републики USSR  
 став.а *I* .и *T* place; — име  
 name  
 стакл.ен glass .о glass  
 ·сталожен calm, collected,  
 undisturbed  
 Стамболовщина Stambolovism  
 (*S. was Bulgarian dictator in*  
*1890's*)  
 ·стан quarters, rooms :бен (*adj.*)  
 housing  
 ·стан.е *T* .ува *I* stand, get up,  
 happen, take place  
 ·станица station  
 становиште standpoint, stand  
 стаор rat  
 ·стап stick, cane  
 стапалка sole; track; step  
 ·стапица trap  
 стап.и/.не *T* .ува *I* step, tread  
 ·стапка step  
 стар old :еѐ *I* age :еџ old man  
 :ечки like an old man :ица  
 old woman  
 ·старовремски old-fashioned,  
 antique  
 старозамански antique  
 старојко = старосват senior  
 male member of wedding  
 party  
 старословенски Old Slavonic

старост *f.* old age  
 стас.а *T* .ува *I* arrive; manage;  
 have time to  
 ·статија article  
 статуа statue  
 статускво status quo  
 стебло tree-trunk  
 стега preserve  
 стег.а *I* .не *T* squeeze, oppress;  
 clench; tighten  
 стегнат clenched, pressed  
 together  
 ·стежн.е *T* .ува *I* narrow, tense,  
 tighten  
 ·стемнува се *I* get dark  
 ·стенограм transcript  
 ·степа *T* fight  
 ·степен degree  
 ·стесни *T* narrow, tighten  
 ·стивне *T* quiet, calm  
 ·стигне *T* reach, arrive, attain  
 ·стипендија scholarship, fellow-  
 ship, financial aid  
 ·стисне *T* grip, clasp tightly,  
 clench  
 ·стифалет high shoes  
 ·стих verse, line  
 ·стихи.ен, .јна spontaneous .ја  
 spontaneity, natural force  
 ·стихоплетски verse-making,  
 rhymsterish  
 сто 100  
 ·стожер pole on harvest-floor:  
 (*fig.*) pillar of household  
 ·стои *I* stand — до be up to  
 Стојан (*m. name*) *dim.*: Стојче  
 ·стока wares, goods  
 ·стокми *T* prepare, get ready;  
 — се even up, get "dressed  
 up"  
 ·стол (-ови) table :ар carpenter,  
 furniture-maker  
 ·столб pillar :еџ column

**Столе** *dim.* of **Стојан**  
**стомна** water-jug (clay, with small opening)  
**стоногалка** centipede  
**стопан** master, lord (of estate)  
**:ка** mistress (of estate), frequent as swear-word **:ство** economy  
**стопати** a hundred times  
**стопи** *T* melt  
**стопчи се** *T* become, seem like a ball  
**стори** *T* do, complete; — **се** [му] seem, appear  
**стоти** hundredth  
**стр.** = **страница**  
**страв (-ови)** fear **:отија** fear, dreadful things  
**страда** *I* suffer **.ен** suffering, pitiable  
**стражар** guard, sentinel  
**страк** (flower-)stem  
**страна** side, country, page, **од** — **на** on the part of  
**страни** *I* go to one side  
**страница** page  
**стран.ски** foreign **.ство** abroad, foreign land  
**страст** *f.* passion **.тен, .на** passionate  
**стратег** strategist  
**страчка** magpie  
**страш.ен** terrible, fearful **.лив** fearful **.ливост** *f.* fearfulness  
**стрвен** ravenous, starved  
**стреа** eave: roof  
**стрела** arrow  
**стрела** *I* shoot  
**стремеж** striving, endeavor  
**стреми се** *I* strive  
**стресе** *T* (17.311) shake, make tremble  
**стрижба** shearing

**стриже** *I* (17.315) cut hair  
**стри.ко** *m.* father's brother **.на** father's brother's wife: any older woman  
**стрка** *T* run down(hill)  
**стрм.ец** wind **.нина** steep slope **.ен** steep  
**строг** severe  
**стро.ен, .јна** well-built, handsome **.ј** asking maiden's hand: machine: social structure **.јник** marriage-broker, matchmaker  
**строи** *I* build (10.12)  
**ст. ст.** = **стар стил**  
**строфа** strophe  
**стружанец** native of **Струга** (town, SW Mac.)  
**струже** *I* (10.16) scrape, plane  
**струја** current  
**структура** structure  
**струна** string  
**струп (-ови, coll. -је)** scab, pimple  
**струполи** *T* fall at full length (e. g. tree)  
**струшки** of, from Struga  
**стршен** horse-fly  
**студ** cold **:ен** cold  
**студи.ја** study **.ира** *I/T* study  
**стуткан** crumpled: shy, timid  
**субјект** subject  
**субјективен** subjective  
**сув** dry; dull  
**суварка** dry wood  
**суводолица** dry ravine  
**суд** court, judgment **:ба/:**бина fate **:боносен** fateful **:и** *I* judge **:ија** *m.* judge  
**судирање** fight  
**судрува** *I* strike — **се** fight  
**суд.ски** court, legal **.ство** legal apparatus

**суевер.ен** superstitious .je  
 superstition  
**суетен** vain, idle  
**сукалка/.о** rolling pin  
**султан** sultan :ски sultan's  
**сума** sum; many  
**сунга** knife, bayonet  
**сунѓер** sponge  
**супер-тврднина** superfortress  
**суправа** neat housekeeping,  
 aspect of home  
**суправ.а** I .и T do housework,  
 put in order, clean up: get  
 rid of  
**сурат** face  
**сургун** exile (in Asia Minor)  
**суред.и** T .ува I put in order

**суров** raw :ина raw material  
 :ица wood, firewood: beating  
**суртук** big boy, lout  
**сус (excl.)** shush!  
**суши** I dry  
**сушност** f. essence  
**сушт** same, very  
**суштеств.ен** essential .о crea-  
 ture, being .ува I exist  
**суштина** essence  
**сфати** T grasp, comprehend  
**сфаќа** I grasp, comprehend  
**сфера** sphere  
**сходно** similarly  
**с'клет** = саклет  
**с'ска** I hiss

Т

**та** and (then)  
**таа** she: that (cf. 2.31 and note;  
 2.4)  
**табиет** custom, habit :лија m.  
 habit-bound, conventional  
 person  
**таг.а** sorrow, pain, longing,  
 yearning .и (pl.) complaints, sad  
 songs .овен sorrowful, full of  
 sadness  
**тадеа** over there  
**таен, тајна** secret  
**таец** silence  
**тажен** sad, longing  
**тажи** I be sad, sorrowful, long  
**таи** I hide  
**таинств.ен** mysterious .о  
 mystery  
**така** thus, so како . . . така (и)  
 both . . . and; as well as  
**таканаречен** so-called

**таков** such, that kind of (2.8)  
**такса** T promise  
**такт** rhythm, beat  
**такуѓере** also  
**талас (dial. -з)** wave  
**талентиран** talented  
**талог** sediment; grounds; dregs  
**таму** there  
**тан-алва** a type of oriental  
 sweet; halva  
**танковрат** slim-necked, thin-  
 necked  
**танок** thin, slim, fine  
**тантиéma** wages of an artist;  
 commission, percentage  
**танчи** I make thin, fine  
**тап** dull :и I make dull  
**тапан** drums :џија m. drummer  
**тапија** (Turkish) deed of  
 ownership  
**тапоумен** dull, sluggish-minded

**тарашка** *I* search  
**тас** shallow dish; collection plate  
**тате (-евци)** *m.* daddy  
**татко (-овци)** *m.* father :**вина** fatherland, native land :**вски** fatherly  
**татне** *I* bang, thunder, roar (thunder, cannon) :**ж** thundering, booming  
**таутологија** tautology  
**твој** your (cf. 2.313)  
**твор.ба** creation, work of art  
**.и** *I* make, create, do **.ење** creation **.ец** creator **.ечки** creative **.ештво** creation, act of creation (usually artistic, literary)  
**тврд** hard, firm :**и** *I* harden: arrest :**ина** fortress, hardness stubbornness  
**т. е. = тоа е и. е.**  
**театар** theater  
**тевекелија** *m.* defective, stupid person  
**тегле** *I* stretch  
**тегли** *I* pull  
**тегличе** little jar  
**тежи** *I* weigh, be heavy :**на** weight :**ште** center of gravity  
**тежок, тешка** heavy, hard, difficult  
**тек** course, flow  
**текн.е Т .ува** *I* [му] desire  
**текушт (adj.)** current  
**теле (pl. -иња/-ци)** calf  
**телеграма** telegram  
**тело** body  
**тељ (-ови)** wire  
**тема** theme, darkness  
**теме** scalp, top of head  
**темен** dark  
**темјанка** violet

**темн.е** *I* look, be dark **.ина** darkness, dark color **.ица** prison, jail  
**темно-(зелен)** dark-(green: etc.)  
**тенденциозен** tendencious  
**тенеке** tin; tin-plate :**ција** *m.*/**тенекија** *m.* tinsmith  
**тенк** tank (*military*)  
**тенка** cloth the width of the loom  
**тенок** thin, fine  
**тепа** *I* beat, whip  
**тепсија** a large, metal bowl, usually rather shallow  
**тера** *I* drive, chase  
**тераса** terrace  
**терезија** scales  
**терзија** *m.* tailor  
**тес.ен** narrow, tight: too small **.ни** *I* make narrow, tighten  
**тетерави се** *I* stagger  
**тетива** curve  
**тетка** aunt: any older woman  
**тетин (-овци)** aunt's husband  
**тетовец** *native of Тетово* (town, NW Macedonia)  
**тетратка** notebook  
**тефтер** account-book, record  
**техн.ка** technique, technology **.чар** technician **.чки** technical  
**технолог** technologist  
**тече** *I* (17.312) flow  
**Тешкото** the Teško ('difficult dance'), *Macedonian national dance*  
**тешта** wife's mother (the more usual term is **баба**)  
**тив.не Т** quiet down **.ок** quiet  
**тигар** tiger  
**тиквешки** of, from **Тиквеш** (area in central Mac., around Kavadarci)



**ТИКИ** and, and also  
**ТИЛ (-је)** back of neck, nape  
**ТИЊА** silt, mud, very muddy water  
**ТИРАНИН (-ани)** tyrant  
**ТИТУЛА** title  
**ТИКЕ** insects  
**ТИХ** soft, quiet  
**ТИШИНА** quiet  
**ТИШТИ** *I* weigh, press on: bother  
**ТКАЕ** *I* weave  
**ТЛЕЕ** *I* glow, glimmer, yearn  
**Т. Н.** = **ТАКАНАРЕЧЕН**  
**ТОАЛЕТ** toilet, grooming  
**ТОВАР** load :а *I* .и *T* load  
**ТОГАЈ/ТОГАШ** then, at that time  
**ТОДЕ** (*m. name*)  
**ТОЈ, ТАА, ТОА, ТИЕ** (*cf.* 2.31, 2.4)  
 he, she, it, they: that, those  
**ТОКМИ** *I* prepare, get ready  
 (to do)  
**ТОКМОГЛАВ** of same height  
**ТОКМУ** exactly, precisely: only,  
 nothing more; **НЕ Е ТОКМУ** =  
 he's not as he should be;  
**ТОКМУ ШТО** just as  
**ТОКОСА СЕ** *T* shake hands  
**ТОЛКАВ** so big, of such size  
 (*cf.* 2.8)  
**ТОЛКУ** (that's) all, no more: as  
 much **ТОЛКУ КОЛКУ** as much  
 as  
**ТОЛКУВА** *I* interpret, explain;  
 :ње interpretation; :ч inter-  
 preter  
**ТОЛКУЊСА** as little as this  
**ТОЛЧЕ** *I* hammer  
**ТОЛЧНИК** pestle  
**ТОН** tone  
**ТОНАЖА** tonnage  
**ТОНЕ** *I* drown, sink  
**ТОП (-ОВИ)** cannon  
**ТОПИ** *I* melt

**ТОПЛИ** *I* warm, make warm;  
 :на warmth  
**ТОРБА** knapsack  
**Торбеш** Moslem Macedonian  
 Slav  
**ТОПЛОМЕР** thermometer  
**ТОПОГРАФ** topographer  
**ТОПОЛ** warm  
**ТОПУК** heel  
**ТОПУСКА/ИГЛА** **ТОПУСКА** pin  
**ТОРПЕДО** torpedo  
**ТОЧЕН** accurate  
**ТОЧИ** *I* make flow, serve (wine,  
 beer): sharpen  
**ТОЧКА** point; period; — **И ЗА-**  
**ПИРКА** semicolon; **ДВЕ ТОЧКЕ**  
 colon  
**ТРАБА** bolt (of cloth)  
**ТРАГА** track, trace  
**ТРАГИЧ.ЕН** tragic .**КИ** tragically  
**ТРАЕ** *I* last  
**ТРАКТАТ** tract  
**ТРАНСПАРЕНТ** banner or placard  
 (*with slogan written on, car-*  
*ried in parades, etc.*)  
**ТРАСКА** *I* .**НЕ** *T* slam, bang,  
 slap, cause to tremble  
**ТРАТ** tinder  
**ТРАТИ** *T* throw out, reject,  
 abandon  
**ТРАКА** *I* thrash about, flounder  
**ТРГА** *I* pull  
**ТРГНЕ** *T* .**УВА** *I* start out, move  
 away; twitch: pull  
**ТРГОВ.ЕЦ** trader, merchant .**ИЈА**  
 trade, business .**СКИ** (*adj.*)  
 business  
**ТРЕБА** *I* it is necessary **ТРЕБА**  
**ДА СИ ОДАМ** *I* must go **НЕ МИ**  
**ТРЕБААТ ОВИЕ РАБОТИ** *I* don't  
 need these things.  
**ТРЕБИ** *I* clean, pick over (peas,  
 rice): destroy

трева grass  
 тревога alarm, agitation  
 трендафил rose  
 трепер.ење wavering, flickering  
   .и I waver, flicker  
 трепка eyelid  
 трепет trembling :и I tremble  
   :ење trembling, shiver :лив  
   shaking, wavering  
 трепне T blink  
 тресе I (17.311) shake  
 треска fever (and chills)  
 тресне T shock, shake suddenly  
 трет(и) third (cf. 9.4)  
 третина one-third  
 третпат for the third time  
 трешница thunder  
 трештен dazed  
 три three  
 триаголник triangle  
 тривијален trivial  
 тридневен three-year-old,  
   lasting three years  
 трие I rub  
 триесет thirty  
 триеспетгодишен thirty-five-  
   year-old  
 триесетина thirty  
 трипати thrice  
 триста three hundred  
 триумвират triumvirate  
 триумф triumph  
 трихина trichina  
 трици pl. tant. bran  
 три-четири three or four  
 тричлен (adj.) of three  
   members  
 тркала I roll  
 тркалезен round, rounded,  
   roundish, oval  
 тркал.ест round, rounded  
   .о wheel  
 тркање racing

трн (pl. трње) thorn  
 троа a little  
 тровче a very little  
 троглав threeheaded  
 тро.ен, .јна triple  
 тројца three, trinity  
 тробање pounding, thumping  
 троскот weed  
 тротоар sidewalk  
 трофеј trophy  
 троши I crumble: spend,  
   expend  
 трошјанса a tiny little bit  
 трошка crumb  
 трпеза (low) table  
 трпелив patient  
 трпение patience  
 трпи I bear, stand  
 трпка tingling  
 трпне T stand, bear  
 трска reed  
 Трст Trieste  
 труб.а trumpet, horn, pipe .и I  
   blow or sound trumpet, pro-  
   claim  
 трудбени.к worker, anyone  
   who works .чки workers'  
 труден tiring, difficult, painful  
 трудна (f. adj.) pregnant  
 труди се I labor, exert self  
 тру.е I poison .јач poisoner  
   .јачка poison  
 трупа I pile up  
 трупец chopping-block  
 трчање running  
 туѓ strange, foreign, someone  
   else's :ина foreign land :инец  
   :инка stranger, foreigner  
   :ински foreign  
 тужи I complain, accuse  
 тука here  
 туку but; only  
 тукуречи so to speak

тукушто

тукушто scarcely  
тула brick  
Тумбочелец (*m. nickname*)  
'Popped-out Forehead'  
тупаница fist  
тупка I pound  
тур.а I .и T shove  
турне T shove aside, push  
турнеја tourney

Турска Turkey  
турски Turkish: Moslem  
Турче young, small Turk,  
Moslem  
Турчин (*pl. Турци*) Turk;  
Moslem  
тутне T shove  
тутун tobacco :ов tobacco

К

ќаја *m.* owner of big sheep-herds  
ќар profit :и I/T profit, gain, win :лија *m.* winner :ува I win, make profit  
ќе (*projective modal particle; cf. 27*)  
ќе- see also ке-  
ќебап small piece of meat cooked on a spit, shishkebab or shashlyk  
ќебапче small roll of ground meat cooked on a grill (Serbian *čevapčić*)  
ќебе blanket  
ќедер sole: worry  
ќелав bald :и I strip, make bald  
ќеленур chance for free food and drink  
ќелеш inconsiderate person (*pej.*)  
ќелија cell  
ќемане fiddle :џија *m.* fiddler  
ќемер leather moneybag  
ќепенок window-shutters for store: little shelf made of these shutters when the store is open  
ќерал basement  
ќерамида brick

ќерата scoundrel, pander  
ќердоса T thrive  
ќерка daughter  
ќерпич tile :ен of tile  
ќесе pouch, purse  
ќеф good-humor, inclination :лија *m.* good-humored person  
ќешки would that; may it be so  
ќи- see also ки-  
ќилим carpet  
ќопав (*pej.*) weak, stupid, characterless person  
ќопек dog  
ќор blind in one eye :ави I become blind in one eye  
ќорсокак blind alley  
ќос beardless :е beardless boy  
ќостек watch-chain, silver chain  
ќотек beating јаде ќотек get a beating  
ќофте ground meat; dish prepared from ground meat  
ќош/ќоше corner  
ќуд nature  
ќулавка hood  
ќуљумарка small ax with very long handle

**ќумбе** stove  
**ќумур** charcoal, soft coal, peat  
**:џија** *m.* charcoal burner  
**ќуп (-ови)** big earthen vessel  
**ќурдија** man's long armless  
 cloak, black or white  
**ќурк** woman's long cloak, often  
 with fur

**ќурчија** *m.* furrier  
**ќускија** wedge  
**ќути** *I* be silent  
**ќутук** stump; stupid man; dead  
 drunk  
**ќуќур** sulphur  
**ќуфте = ќофте**  
**ќушне** *T* kick

## у

**у (prep.)** at (4.321)  
**уапс.и** *T* .ува *I* arrest  
**убав** beautiful, pretty, hand-  
 some, fine :ина beauty  
**убед.и** *T* .ува *I* convince .лив  
 convincing  
**уби.ва** *I* .е *T* strike, injure; kill  
 .ец (.јџи) murderer .ство  
 murder  
**убост** *f.* beauty  
**уверен.ие** trust .ост *f.* convic-  
 tion  
**увертира** overture  
**уво** *pl.* уши ear  
**увод** introduction :ен intro-  
 ductory  
**увреден** offended  
**увце** *dim.* of уво  
**угаѓа** *I* happen: be pleasing to,  
 convenient for  
**угасне** *T* put out, quench  
**угледување** imitating  
**угнетува** *I* oppress :ч oppressor  
**угоди** *T* please, do favor  
**угоре** up there, above **угоре**  
 високо, удоле длабоко *i. e.*  
 nowhere in there any hope  
**удавени.к/ца** drowned person  
**удар** blow :ник/:ница shock-  
 worker :ништво shock-work,  
 speed-up

**удел** part, participation, role,  
 share  
**удира** *I* hit, strike  
**удобен** convenient, comfortable  
**удоми** *T* settle  
**удопство** convenience  
**удри** *T* strike; lay (foundation)  
**уѓе** worse  
**ужас** horror, horrible thing  
**ужива [во]** *I* enjoy  
**узре.ва/.е** *I* ripen, mature  
**узреан** ripened, ripe  
**усур** leisure, pleasure  
**уем** percentage of flour miller  
 keeps as payment  
**ујаде** *T* (17.316) afflict, plague  
**ујдиса** *T* arrange, bring about,  
 put in order, arrange in  
 advance; — се work together,  
 collude  
**укине** *T* break off, make an end  
 to, abolish  
**укне** *T* puff, breathe on, blow  
 on  
**укор** reproach  
**укочен** fixed, motionless  
**ул. = улица**  
**ула** misfortune, damnation  
**улав** crazy, man :и се *I* go mad  
**улица** street; *dim.* уличе,  
 уличке

уличен (adj.) street  
улјарник beehive  
улога role, part  
ум mind, understanding, wisdom  
умее *I* be able, know how to  
:ње skill  
умен intelligent, bright  
уметн.ик/.ица artist .ички  
artist's, artistic .ост *f.* art  
умир.а *I* die .ачка death, act  
of dying .ашт moribund,  
dying  
умница wise, intelligent woman  
уморен tired  
умотворба work of art, literary  
or artistic creation  
умре *T* (17.1) die  
умрен dead  
умртвување extinction  
умштина wisdom, wiseness  
(реј.)  
унакрсен at random, conflict-  
ing  
Унгар.ец Hungarian .ија  
Hungary  
унер wonder, miracle  
универзитет university  
унија union  
уништи *T* destroy  
упати *T* give directions to; —  
се set out  
упла.в fright .ши *T* frighten  
упорит stubborn, intensive  
управ.а direction, management  
.ен directed .ник/.ница di-  
rector, manager .ува *I* con-  
duct, direct, manage  
упрост.и simplify .ен simplified  
ура! hurrah!  
уред.и *T* .ува *I* set up, regulate  
уредпи.к/.ца editor .ништво  
editorial board, staff, office

урива *I*/урнува *I* урне *T*  
destroy  
уроди *T* bear fruit  
усво.и *T* master, capture .јува *I*  
усет feeling, taste :и *T* sense,  
feel, taste, notice  
усилба effort  
услов condition :ен condition-  
ed, determined conditional  
усмев smile :а *I* :не се *T* smile  
:ка smile  
усмив.ка smile .не *T* smile  
усна lip  
успе.е *T* .ва *I* succeed, manage,  
ripen  
успех (-си) success  
усрд.ен hearty .ност *f.* hearti-  
ness  
уста mouth  
установа institution  
установува *I* ascertain  
уст.ен oral; labial  
устројство system, set-up,  
arrangement  
утече *T* (17.312) escape  
утеха comfort  
утешение comfort — грешним  
(archaic Dative pl. form)  
'comfort to the sinful'  
утогоњи се *T* get weak,  
collapse  
утока conflux, outlet  
утре tomorrow :дента on the  
next day :шен tomorrow's  
утрински (adj.) morning  
утроба womb, bowels  
укумат administrative office  
участак (Bulgarian) local police  
station, precinct station  
учебник text-book  
уче.ник/.ница pupil; *dim.* .ни-  
че/.ничка .нички pupil's  
учење learning, doctrine

учес.ник/.ница participant .тво  
participation .твува I parti-  
cipate  
учи I study  
училишен (*adj.*) school;  
училиште school, educational  
institution  
училница class-room

учител/:ка teacher :ствува I  
serve as teacher  
учуден amazed, bewildered  
уши *pl.* of уво  
уште already уште не not yet  
уште како and how! уште  
по- even (more)

## Ф

фабри.ка factory .чки (*adj.*)  
factory  
фаворизира I/T favor  
фак trap  
факт fact :ички factual: (*adv.*)  
in fact :ор factor  
факултét faculty, division of a  
university  
фала thanks  
фалба praise, boast; threat  
фали I praise; — се boast; —  
се му threaten  
фалименто bankruptcy  
фалсификát falsification,  
forgery, fake  
фанариот phanariot (see p. 118)  
фане T grasp, grab, get hold of  
фантастичен fantastic  
фантома phantom  
фаталистички fatalistic  
фати T grasp: set to, begin: be  
becoming  
фаќа I grasp, grab; ми фаќа  
окото reckon, think over and  
conclude  
фаша strip  
февруár.и February .ски (*adj.*)  
февче *dim.* of фес  
фељтон feuilleton :ист  
feuilletonist

фенер lantern  
фереце veil  
ферман imperial (Turkish).  
decree, document  
фес fez  
фиданка sapling  
физич.ар physicist .ки physical  
филмски (*adj.*) film  
филоло.гија philology .шки  
philological  
филџан cup  
фиока drawer, pigeonhole  
фитиљ fuse  
фискултýра gymnastics,  
physical culture  
фифлаи I lisp  
фишек cartridge  
флорина florin, gold-coin  
ФНРЈ (ф'н'р'ј) — Федератив-  
на народна ренублика Југо-  
славија  
фоајé foyer  
фодулно proudly; with dignity  
форсира I force, push  
фотéлја armchair  
франк (-ови) franc  
Францу.зин (.зи) Frenchman  
.скиња Frenchwoman  
француски French  
френг (-ови) latch

**френгија** wooden lever  
**френска кошула** European, store-bought shirt  
**фриз.ер** hairdresser **.ира I** dress the hair  
**фрк.а I .не T** fly  
**фрл.а I .и T** throw, — **пушка** shoot a rifle  
**Фросина** (*f. name*)

**фудбал** soccer = European football  
**фукар** poor man  
**фундамент** basis, foundation  
**функционер** official  
**фургон** freight car  
**фурна** public oven  
**фустан** dress  
**фута** apron  
**фучи I** whistle, whiz, zoom

Х

**хаос** chaos  
**хартија** paper  
**харц = харч** expense, cost  
**хлор** chlorine  
**ходник** corridor  
**хонорар** payment, fee  
**хор (-ови)** chorus  
**храбар** brave **.рост f.** bravery  
**храм (-ови)** temple  
**хран.а** food **.и I** feed **.ителни** продукти foodstuffs  
**Хрват** Croat(ian)  
**Хрват** Croat(ian) **:ка** Croat(ian) woman **:ска** Croatia

**хрватски** Croat(ian)  
**христијан.ин (.и)** Christian **.ски** **.ство** Christianity  
**христов** Christ's  
**Христос** Christ  
**хроника** chronicle  
**хроничен** chronic  
**хуман = човечен :ост f. = чо-**  
**вечност**  
**хуриет = Turkish hürriyet —**  
**freedom (connotes various**  
**concessions made by Turkish**  
**government in early 20th**  
**century)**

Ц

**цапне T** tread on  
**цар (-ови/-еви)** emperor, czar  
**:евина** empire, kingdom  
**царевен (adj.)** of maize  
**царевк.а** Indian corn, maize  
**.овина** corn-stalk  
**Цариград** Constantinople, Istanbul **:ски** of Constantinople, Istanbul  
**царство** empire, kingdom  
**цвет (-ови)** flower **:а I** bloom

**цвеќарка** florist  
**цвеќе (coll.)** flowers  
**цвркне T** make sucking sound when drinking from bottle  
**цврст** firm, solid  
**цевка** barrel (of rifle, pistol)  
**цеди I** strain **:лка** strainer **:ло** cheese-cloth  
**цел** whole  
**цел f.** goal, target, aim  
**Целзиус** Celsius

целива I/T kiss  
 цело.купен complete, entire .ст  
 f. whole, totality  
 целуне T kiss  
 цемент cement :ира I cement  
 цен.а price, value .и I prize,  
 value  
 цензúра censorship  
 централистички centralist  
 цеп.и I .ле T split  
 цери се leer  
 цивил civilian :ен  
 цигара cigarette  
 циклус cycle  
 цимоли T whimper, whine  
 цина crotch  
 циркус circus  
 цица I suck  
 ЦК (цека) = централниот  
 комитет  
 цокула heavy army shoe  
 црв (-и/-је) worm :ец worm  
 :лив wormy :ојадина worm-  
 eaten wood :осан wormy  
 црвен red  
 црево intestine, rubber hose  
 цреп tile :на large shallow

earthen vessel for baking  
 large loaves of bread :налка  
 cloth for cleaning  
 цресло loin  
 цреша/црешна cherry  
 црешнов (adj.) cherry  
 црква church  
 црквен church, ecclesiastical  
 цркне T die (of animals); die  
 miserably  
 црн black  
 Црна Гора Montenegro Скоп-  
 ска — mountain just north  
 of Skopje  
 црн.и I blacken .ее се I be  
 black, look black .ина black-  
 ness .ица mulberry tree  
 Црногор.ец .ка Montenegrin  
 црногорски Montenegrin  
 црноморски Black Sea  
 црноок blackeyed  
 црноречки of Црна Река  
 (SW Mac.)  
 црп.е I dip, draw .не T  
 црта trait, feature  
 црта I draw, sketch :ч sketcher  
 цут blossom :и I blossom,  
 bloom

Ч

чавк.а jackdaw .ин (adj.)  
 чад (-ови) smoke :и I smoke  
 :овина smell of smoke, smok-  
 iness  
 чај tea  
 чакмак steel, lighter (steel for  
 hitting flint to make fire)  
 чалга band :ција m. musician  
 чанта pocketbook, handbag  
 чапне T grab quickly  
 чардак upper room, with one  
 or more sides open

чардак-боја yellow floor-paint  
 чаре means, manner, way out  
 чаролија magic  
 чаршав covering (table-cloth,  
 sheet, bedspread)  
 чаршија market-place:  
 business  
 час hour; moment; class  
 чевел shoe  
 чеза 2-wheeled cart  
 чека I wait .лница waiting  
 room



**чекмеце** drawer  
**чекор** step, pace :и I step, take a step, stride  
**чекрк/чекрик** pulley (on a well)  
**челад** f. children (and direct descendants)  
**чело** forehead **на чело со** headed by  
**челуст** f. jaw  
**чемер** pain, ache  
**ченгел** hook  
**ченгија** bold, brazen woman, public dancer  
**чеперок** (hand-)span  
**чепка** T scratch, scrabble  
**черга** rag rug :р nomad gypsy  
**черек** quarter  
**чес.ен** honorable .т f. honor .ти I honor .тит honorable; fortunate  
**често** often  
**чета** platoon, regiment  
**четворен** quadruple  
**четворица** four (*numeral*), group of 4  
**четврт** f. quarter :ина  $\frac{1}{4}$  :ок Thursday  
**чете** I = чита  
**четири** four  
**четириаголник** quadrangle  
**четириесет** 40  
**четиринаесет** 14  
**четиристотини** 400  
**Чех, Чеси** (2.1311) Czech, Bohemian :инка Czech woman :ословачка Czechoslovakia  
**чеша** I scratch  
**чешел** comb  
**Чешка** Bohemia  
**чешки** Czech, Bohemian  
**чешла** I comb :р comb-maker  
**чешма** fountain, faucet, tap

**чешне** T pull apart  
**чивилук** hanger, clothes-rack  
**чизма** shoe  
**чиј** (2.522) whose? **чијшто** (2.62) whose  
**чин (-ови)** rank  
**чингел** meat-hook  
**чини** I seem, be worth; do, be in good health  
**чинија** wooden bowl; fairly shallow  
**чиниче** small wooden bowl  
**чиниш** apparently, you might think  
**чиновник** clerk, official **чки** clerk's, official's  
**чир (-еви/-ови)** ulcer  
**чист** clean, pure :и I clean :окрвен pure-blooded :ота cleanness, cleanliness  
**чита** I read :лна reading-room :нка reader, reading-book :ње reading  
**читлив** legible, clear  
**чифлиг** estate, great agricultural holding :ар laborer on čiflig, serf :арство system of čifligs  
**чифликсајбија** m. owner of čiflig  
**чифт** pair  
**чичко (-вци)** father's brother; any older man *dim.* **чичо** (often used as title of address)  
**чкива** I look at  
**чкорлав** hard, roughened  
**чкрапја** scorpion; ugly woman  
**чкрипа** I squeak, creak  
**чкртка** I creak  
**чкулав** without fingers, with a crippled hand  
**член** member; article :ка member

чмае *I* pine away  
**чо-Трендо** (*dial.*) = **чичо-Трендо**  
**човек** man, person, human being :**ољубје** love of man  
**чове.чен** human, humane, good  
**.чки/.шки** human **.чност** f. humanity, humaneness **.штво** humanity, the human race  
**чомушлив** touchy, sensitive  
**чорап** stocking  
**чорбаџи.ја** rich man **.лак** riches, rank of rich man  
**чочек** belly-dance, dancer  
**чпртав** turned-up  
**чува** *I* take care of, conserve,

preserve :**p** guard, watchman, keeper  
**чувств.ителен** sensitive **.о** feeling **.ува** *I* feel  
**чуд.ен** wonderful, marvelous **.и** *I* amaze, astound **.о** wonder, miracle **.овиште** monster  
**чуе** *T* hear  
**чук** hammer  
**чук.а** *I* **.не** *T* **.нува** *I* thump, beat  
**чума** plague  
**чун** boat, skiff; *dim.* **чунче**  
**чунки** (*dial.*) for, since  
**чукундедо (-овци)** great-great-grand-father  
**чучне** *T* squint

џ

**џабе** free, for nothing  
**џавка** *I* make a racket; — **се** quarrel  
**џаде** road  
**џака** = **џавка**  
**џам** pane of glass :**лак** display window :**џија** *m.* glazier  
**џамбаз** horse-trader, rascal  
**џамија** mosque  
**џбар.а** *I* **.не** *T* feel about for  
**џбур.а** *I* **.не** *T* submerge head  
**џвака** *I* chew cud, chew for long time  
**џвакне** *T* chatter  
**џврк.а** *I* **.не** *T* sound as liquid emerging suddenly  
**џган** revolting things: mobs of people (*pej.*)  
**џграпа** *I* stumble (into), walk clumsily  
**џгура** *I* walk with swaying motion

**џеб** (-ови) pocket  
**џева** argument, difficulty  
**џез** jazz  
**џелат** hangman, executioner  
**џембоса се** *T* get out, 'scram'  
**џенабет** damned, evil  
**џенем** hell; devil **џенемите** = not on your life!  
**џеп** = **џеб**  
**џепане** arsenal, arms  
**џигер** viscera **бели џигери** lungs **џрни џигери** heart, liver and kidneys  
**џин** giant  
**џит.ка** *I* **.не** *T* throw  
**џице** (*baby word*) thing: toy  
**џубе** type of long cloak  
**џуван** answer  
**џумбуш** big, noisy celebration; gay festivities

## Ш

**Шабаци** (*town W. Serbia*)  
**шаблон** mould, cliché :ски  
 hackneyed, cliché  
**шавар** (kind of) reed  
**шаечен** heavy wool homespun  
**шал** shawl  
**шалави** I make a racket, be  
 noisy  
**шалвари** *pl. tant.* wide Turkish  
 trousers  
**шамар** (*Serbian!*) = **шлаканица**  
**шампањско** champagne  
**шапка** hat  
**Шар Планина** (*mt. range NW*  
*of Skopje*)  
**шарен** variegated, many-col-  
 ored, bright: painted: having  
 pictures (e. g. church with  
 frescoes): engraved (foun-  
 tains etc.)  
**шари** I shine (with many  
 colors)  
**шарпланински** of or from  
**Шар Планина**  
**шашардиса** T upset, alarm  
**шашлив** cross-eyed  
**Шведска** Sweden  
**Швеѓанец** Swede  
**шевар** kind of grass  
**шедба** stroll, walk  
**шеесет** 60  
**шеј (-ови)** sheikh, (Moslem)  
 elder  
**шема** scheme :тски schematic  
 :ичен schematic  
**шепа** handful  
**шепне** T whisper  
**шепот** whisper :и I whisper  
**шеснаесет** 16th  
**шест** 6

**шести** 6th  
**шестина**  $\frac{1}{6}$   
**шестмесечен** 6-month  
**шестогодишен** 6-year-old  
**шестотини** 600  
**шет.а I .не T** stroll, walk, go  
 out  
**шеќер** sugar :ен sugared, sweet,  
 of sugar :и I sugar, sweeten  
 :че bit of sugar, sweet, candy  
**шибне** T slam, strike hard  
**шивач** tailor :ка seamstress  
**шие** I sew :ње sewing  
**шиник** (*dry measure, ca. 1.5*  
*kilo*)  
**шири** I widen, broaden  
**ширит** ribbon **Не вади ми ши-**  
**рити** 'don't feed me that  
 stuff'; 'don't try to deceive  
 me'.  
**широк** wide, broad  
**широкоград** (*adj.*) big-hearted,  
 generous :ост f. generosity  
**широчина** breadth, wide open  
 place  
**ширум** wide open  
**шифра** number, cipher  
**шише** bottle **шишенце** little  
 bottle  
**шкембе** belly  
**школа** (*dial. школо*) school  
**школуван** schooled, trained  
**шкорче** (also чк-) match  
**Шкотланѓанец (-нци)** Scot  
**Шкотска** Scotland  
**шлаканица** slap, blow with  
 open hand  
**шмајзер** light machine-gun  
**шмеќар** swindler  
**шмрк.а I .не T** sniff, sniffle

шмукне *T* suck, (sweet, ice-cream)  
 шо, шом (*dial.*) = што, штом  
 шовини.зам chauvinism, exaggerated patriotism .ст chauvinist, exaggerated patriot  
 шпекула/.ација speculation, gambling .ант speculant,  
 шпион spy :ажа espionage  
 шпорет stove  
 шпота се *I* quarrel, upbraid  
 штави *I* tan (hides)  
 штама dead quiet  
 штед.ење saving, economy .и *I* save  
 штеди *I* harm  
 штик bayonet  
 штима *I* tune  
 штипе *I* pinch  
 штипјанец (-ани) *native of Штип (town, SE Mac.)*  
 штипе *T* pinch  
 штир barren :аквица barren woman  
 штит shield  
 штица plank  
 што (2.601) what, that, which, who; why? (= зошто); for, for the reason that (= за тоа што)  
 што-годе, што било, што да е (2.70) whatever; nonsense  
 штом as soon as, inasmuch as, since  
 што по- (comparative) as... as possible (што побргу as qui-

ckly as possible, што посилно as strongly as possible)  
 штотуку as soon as, scarcely  
 штрав = шраф screw  
 штрб snaggle-toothed :е *I* loose teeth, become snaggle-toothed  
 штрек, на штрек on the alert, ready to go (*military*)  
 штрекнат startled  
 штрекне *T* startle  
 штрк stork  
 штрк.а *I* .не *T* sprinkle  
 Штросмајер J. J. Strossmayer (*Croatian bishop, 1815—1903, one of founders of Yugoslav Academy*)  
 штукне *T* умот ми штукна = *I* am beside myself, out of my mind  
 штутка *I* be shy, hesitate, vacillate  
 шубара sheepskin hat  
 шукне *T* swish, slip  
 шумка grove, little forest; cornstalks (for cattle fodder)  
 шум sound (of wind in trees, of river) :не *T* rustle, sound  
 шупелка flute  
 шуплив porous, hollow, weak  
 шура *m.* (шуреви) wife's brother  
 шут homeless: stupid :не *T* reject, throw out  
 шуш.ка *I* .не *T* rustle  
 шуштејки rustling, swishing

Horace G. Lunt  
A GRAMMAR OF THE MACÉDONIAN  
LITERARY LANGUAGE

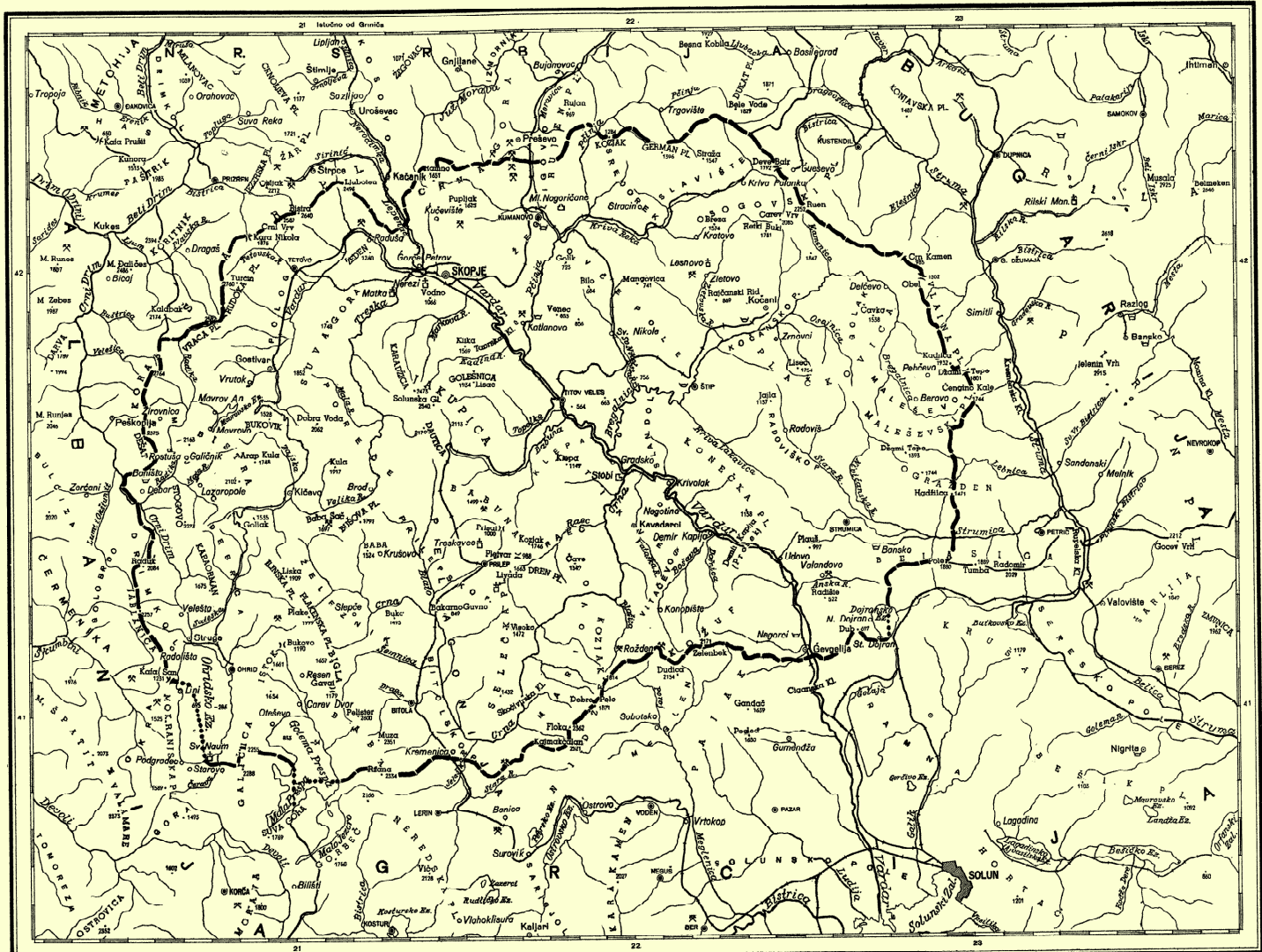
Издавач  
Државно К-нигоиздателство  
на НР Македонија

Книгата е отпечатена во 2000 примерци  
во печатницата „Југоштампа“ — Белград

Картата е нацртана и отпечатена  
од „Геокарта“ — Белград

Печатењето е вршено во месец  
август 1952 година

# NARODNA REPUBLIKA MAKEDONIJA



- Mesta nad 100.000      □ Mesta od 0.000 do 10.000 ž.
- Mesta od 50.000 do 100.000      ○ Mesta pod 5.000
- Mesta od 10.000 do 50.000

1:125.000

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Km

Izработка i reprodukcija Geokarta Beograd 1952